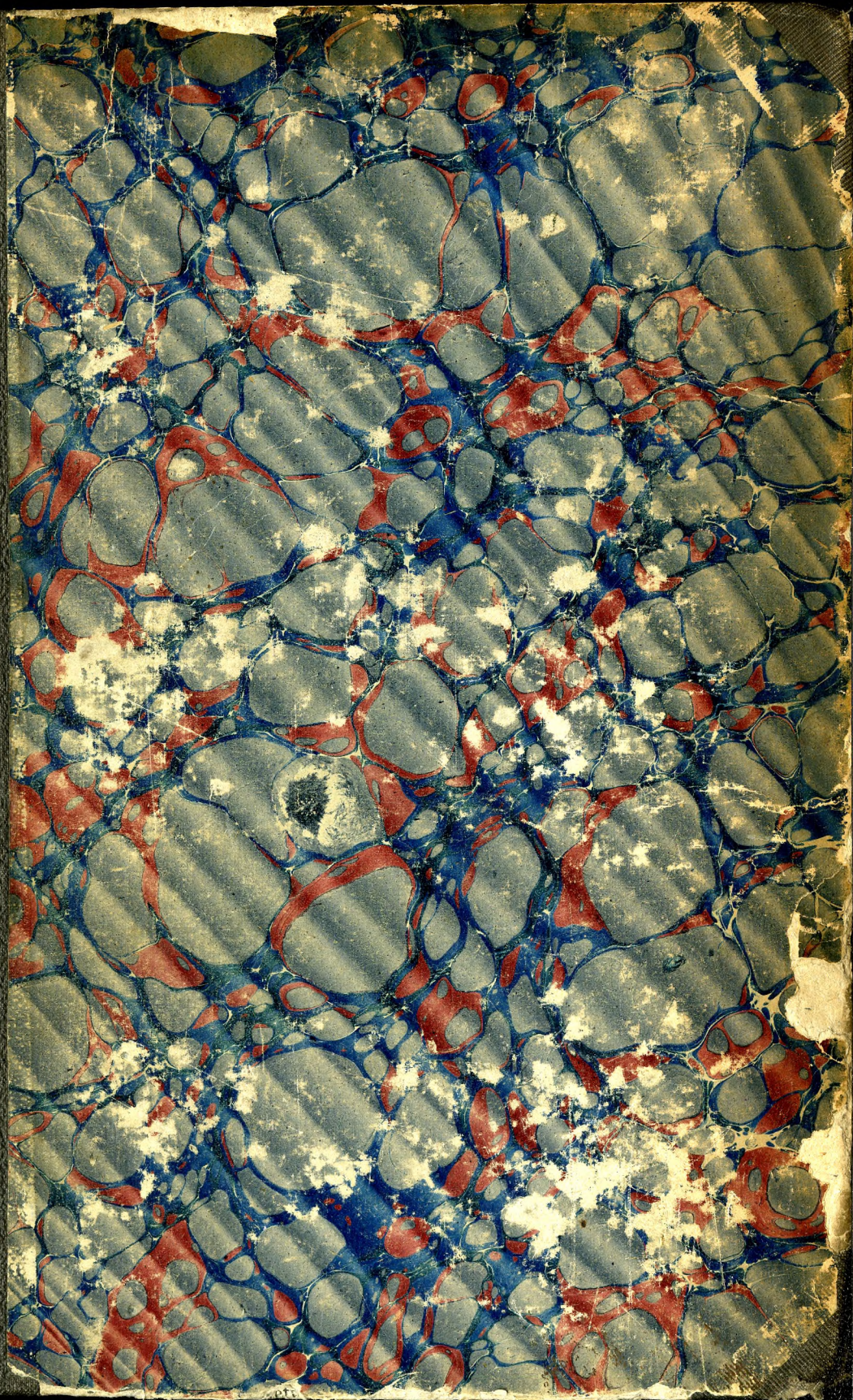

Politikai
röpiratok

6.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, appearing as a separate paragraph.

Third block of faint, illegible text, continuing the narrative or list.

Fourth block of faint, illegible text, located in the lower half of the page.

MEGYERENDEZÉS

AZ

1848. ÉV SZELLEMÉBEN

ALGEBRA

BY W. S. LITTLE

6
57

MEGYERENDEZÉS

AZ

1848. ÉV SZELLEMÉBEN

„Az igazságnak semmiféle elferdítése a
fantázia által nem okozott annyi bajt az emberi-
ségnek, mint a múlt iránti túlzott tisztelet.”

H. TH. BUCKLE.

✓ TOLDY ISTVÁNTÓL

5

PEST

NYOMATOTT A DEUTSCHFÉLE KÖNYVNY. - RÉSZV. - TÁRSASÁGNÁL

1869

TOLDY ISTVÁNTÓL

megjelentek :

RÉGI MAGYARORSZÁG	2 ft. 80
A KIEGYENLÍTÉS TÖRTÉNETE	2 " —
MIT KELL A 48-iki TÖRVÉNYEKEN VÁLTOZTATNI?	— " 40
A MAGYAR POLITIKAI SZÓKOKLAT KÉZIKÖNYVE	5 " —
AZ EGYHÁZREFORMRÓL (II. kiadás)	1 " 60
— - Ugyanaz németül	1 " 40
A VÁLASZTÁSOK ELŐTT	2 " —
Ugyanaz, második olcsó kiadás, összevonva	— " 84
PÁRTJAINK FELADATA A VÁLASZTÁSOK UTÁN	1 " 20

A NŐKRŐL A NŐKNEK	2 " —
ADÉL ASZTALÁRA	2 " 40

DEBALLAGI MÓR.

Miután az 1865—8-iki országgyűlés a 48-iki forradalmat az államjogi viszonyok terén szerencsésen befejezte, a nép újonnan választott képviselőinek feladatuk lesz a 48 által szükségesekké tett, részben már megkezdett, részben csak kijelölt reformokat megvalósítani.

S ha a képviselőház teljes erejével hazánk belviszonyainak mezejére lépve, az itt szükséges reformokra fordítandja tevékenységét, remélhető, hogy pártjaink elhagyandják az eddigi, már túlhaladott államjogi alapot, s a haladás kérdései szerint fognak újjá alakulni.

Ekkor lesz szabadelvű és conservatív párt a képviselőházban.

S én azt hiszem, miszerint a megyei kérdés mindenekfelett alkalmas arra, hogy nagy hatással legyen a pártoknak ilyenmő alakulására.

Mert ez legfontosabb kérdése a liberalismusnak, mely alkotmányunk visszaállítása óta a képviselőház szőnyegére került.

Tárgyalt már 1867 óta, s fog tárgyalni törvényhozásunk legközelebb is oly ügyeket, melyek sokkal inkább magokon viselik a szabadelvűség bélyegét, mint a megyei kérdés.

Ilyen volt a zsidók egyenjogúsításának, ilyen lesz a polgári házasságnak ügye.

Amaz minden hatás nélkül volt pártjaink helyzetére. Mert a zsidók egyenjogúsításának kérdése, mielőtt a törvényhozás

felette határozott volna, már megoldatott a közvélemény által; már annyira megért, hogy e megoldás vita és ellenvetés nélkül ment törvénybe.

Emez, a polgári házasság kérdése, azt hiszem, lényeges változást pártjaink helyzetére szintén nem fog gyakorolni. Az ultramontanokat s meggyökeredzett reakcionáriusokat elválaszthatja a törvényhozás két nagy pártjától, de ezeknek viszonyára aligha lesz maradandó hatással.

Egyrészt azért, mert e kérdések, bár sok érdeket illetnek, mégis nem ütköznek semmi speciális nemzeti előítéletbe, — másrészt, mert a szabadsági kérdéseknek oly félreismerhetlen bélyegét viselik magukon, hogy a nálunk divatozó ál-liberalismus korában sokan, igen sokan már csak röstellés okáért sem mernek ellenök felszólalni.

Nem úgy a megyei kérdés.

Először azért, mert e kérdésben a liberális irány mélyen meggyökerezett s a nagy tömegnél népszerű nemzeti előítéletekbe ütközik.

Másodszor azért, mert ez ügy lényegét csak kevesen ismerik fel. A túlnyomó rész, — épen öröklött előítéleteitől elfogultan — nem látja át, hogy ez, tulajdonkép a szabadelvű haladás kérdése. És így ama „restellés,” mely a liberalismus némely más kérdéseiben döntőleg nehezedik a mérlegbe, itt elesik.

Ha ezen jelleme a megyei kérdésnek általánosan felismeretnék, vagyis, ha a közönség a helyes szempontból fogná fel a dolgot: biztosan előre lehetne mondani, hogy e kérdés fog az új pártalakulásokra döntőleg hatni.

Nagy, szenvedélyes és heves vitákat fog előidézni, s erősen fel fogja rázni a közvéleményt.

De hogy lesz-e végleges, döntő hatással pártjainknak ma már kétszeresen szükséges újjáalakulására: ez attól függ, ha valjon eltalálja-e a közvélemény e kérdésben az egyedül helyes és illetékes szempontot?

A nagy tömegek a külső viszonyoknak bármily radikális és gyors változásai közt gyakran feltűnőleg csekély érzékkel bír-

nak a benső átváltozások felismerésére; s csak lassan bontakoznak ki a megszokott fogalmakból, csak nehezen adják fel a túlhaladott álláspontokat, ha ezek már el is vesztették minden jogosultságukat, csak lassan és nehezen tudják magokat teljesen beletalálni az új állapotokba: mert a tömegek, ha egyrészt radikálisak a külsőségekben, másrészt gyakran csökönyös conservatívok a dolgok lényegében.

Ezt tapasztaljuk a magyar nép nagy részében.

Lelkestül a 48ért, de hogy inkább külsőségeiért, mintsem lényegéért, mutatja az, hogy a belreformok legfontosabbikának, a megyerendezésnek kérdésében a 47-es alapon állva, a megyei ügyet az alkotmány-védelem kérdésének tekinti.

Könyökké és népszerűkké lesznek ezáltal a conservatív politika törekvései; népszerűtlen és fáradságos lesz a szabadelvű párt feladata.

De minél népszerűtlenebb pillanatnyilag az ügy, melyet meggyőződésünk magáénak vall, minél nagyobbak az akadályok, melyek a létesítés útján elénkbe gördülnek, annál inkább kötelességünk érette síkra szállani.

Minél nagyobb az előítélet, és minél fentebb hangon hirdetik a populáris tévedés: annál szükségesebb a kérdést minden oldalról felvilágosítani.

A conservatív irány védelmére kél az ősi megyének s főleg a vis inertiaenek; — mert, bár többé kevésbé kellenül, elfogadta az 1848-iki törvényeket, mégis fél, idegenkedik azoknak minden consequentiáit megvalósítani. Tudja, hogy a 48 szelleme ellenkezik politikai irányával, s ez irány védelmére át akar ültetni az új alkotmányba oly 47-es institutiókat, melyek annak szellemével ellentétben állnak.

A határozottan szabadelvű politika fenn akarja tartani az önkormányzatot, de nem az ősi vármegyét; — mert a 48 nemcsak jelszava levén, hanem vérebe, meggyőződésébe menvén át, annak elveit lehető mérvben megvalósítani törekszik. Tudja, hogy az ősi megye ellenkezik a 48 szellemével, s azért meg akarja ezt minden retrográd lépéstől menteni.

E két fél felismeri a dolog lényegét, s megállapodott, öntudatos nézetekkel bír e kérdésben.

Nem így a harmadik, talán túlnyomó rész.

Az 1847-es kor még sokkal közelebb áll hozzánk, a hosszú szenvedés ismét a múlt dicsőítését hozta divatba, a 48-iki eszmék nagy része még sokkal rövidebb idő óta vált gyakorlati valósággá, semhogy gyökeret verhetett volna a szellemekben, — s azért a közönség nagy része, nem ismerve fel a kérdés lényegét, könnyen ki van téve azon veszélynek, hogy a conservatív politikusok által, kik gyakran oly meglepő ügyesen tudják retrográd eszméiket liberális alakba burkolni, félrevezetessék.

A közönség ezen részének, mely különben meggyőződésénél fogva a szabadelvű nézetekhez hajlik, de a megyei kérdésben, öntudatlanul, a politikai visszalépés irányát támogatja, — felvilágosításához hozzájárulni volt céлом e lapokban.

A szempont, melyről kiindultam, a cél, melyet e kérdés tárgyalásánál szem előtt tartottam, más, mint melyből nálunk a megerendszert tekinteni szokták.

Mert nem kerülheti el figyelmünket azon jelenség, miszerint a megyei kérdést politikusaink nagy része, még a különben liberális Szentkirályi Mór úr is, nem országos, hanem megyei szempontból nézik. Elfeledkeznek az egészről, midőn a részekről szólnak. Mintha a főérdek a megye, s nem az összes haza érdeke volna, mostohán bánnak el ez utóbbival ama kedvenc gyermekök javára.

Én mindenek felett az ország érdekeit vettem irányadóknak, s csak második sorban a megyékét.

Ez köztünk az első különbség.

A másik az, hogy megyés politikusaink a megerendszerben látván a szabadság ideálját, ami pedig soha nem volt, a megyei formák fenntartása kedvéért készek áldozatot hozni a közszabadság érdekeiből.

Én a szabadság általános érdekeit fölébe helyezvén a megyei korhadt apparátus visszaállításának, azokra fektettem fősúlyt. Ebből következik, hogy nem tarthatom feladatunknak a monarchiának hazánkban úgylis túlságos tekintélyét még szilárdítani, — hogy ellenben szükségesnek látom nemcsak a megyei autonómiának, hanem első fokban az egyéni jogoknak s községi autonómiának, másodikban a helyhatósági önkormányzatnak, végforumban pedig hazánk országos önállóságának, melynek az ország szilárd egysége szükséges előfeltétele, biztosítását. Ebből következik, hogy a megyét azzá kívánom tételni, ami eddig nem volt: a valódi önkormányzat organumává, mert a helyi önkormányzat kiegészítő része a felelős parlamentáris kormányrendszernek.

A harmadik különbség az, hogy míg megyei politikusaink a sérelmi politika tradícióitól elfogultan, még ma is a decentralisációt hirdetik, a szó azon értelmében, mely neki nálunk a 40-es években tulajdonított: én a 48 alapját teljesen elfogadva, a centralisációt tartom szükségesnek.

Nem a centralisáció azon nemét, mely Franciaországban még a parlamentáris kormányrendszerből is absolutismust csinált, — nem azon doctrinair parlamentarismust, mely egy szikrával sem ad több szabadságot a népnek az imperialismusnál, — hanem szükségesnek tartom azon mértékét a centralisációnak, mely a 48-iki elvekből s hazánk specifikus állami helyzetéből önkényt következik.

Mindenfelé Európában a centralistikus irányt látjuk gyarapodni. Nem a dynastiák, nem a trónok mindenhatósága, hanem a demokratikusan szabad alapokon nyugvó államhatalom javára.

Szükségesnek tartom mindenekfelett a szigorú törvényhozási centralisációt, melylyel a megyéknek, mint ilyeneknek, bármily befolyása a törvényhozásra össze nem fér.

Szükségesnek tartom másodsor a közigazgatásnak is — 47-es állapotainkhoz képest — centralisációját, amit már a parlamentáris kormányforma behozatala is elmellőzhetlen szüksé-

gessé tesz: de csak azon korlátokon belől, melyeket a községi s helyhatósági önkormányzat igényei vonnak eléje.

A negyedik különbség végre, — melyből a fentebbiek is erednek, az, hogy megyei politikusaink még mindig a 47-es kor sérelmi politikájának már túlhaladott álláspontján állanak. Mintha a jelen nem volna más, mint újabb kiadása ama nyomorúságos múltnak. A jelent félreismervén, politikájuk, a jövővel nem sokat törvödve csak a múlttal foglalkozik. S ennél fogva rettegnek ama múlt intézményein változtatni, mintha a nép röghöz kötött jobbagya volna örökölt intézményeinek.

Én evvel ellentétben csak azon politikát tartom helyesnek, mely a jelen józan felismeréséből indulva ki, nem a múlttal kacérkodik, hanem a jövőről gondoskodik.

Ily szempontokból indulván ki, nem pártolhatom a megyei politikát.

1848 előtt az aristokratikus megye organice beleillett collegiális alkotmányunkba.

De ma e megyét, mely végre is csak néhány nemes család olygarchiája, mely nem az önkormányzatnak, hanem a vidéki nemesség omnipotentiájának intézete, melyben nem érdem, hanem nepotismus, nem tehetség, hanem előítéletek uralkodnak, — ma az ősi megyét nem tekinthetem egyébnek históriai ténynél.

Mint ilyent, számba kell vennünk; de túlbecsülnünk nem szabad.

Kijelöltem ezekben előre a szempotokat, melyek e kérdés tárgyalásánál vezetnek, nehogy az olvasó csalódjék. Főfigyelmet fordítandok e lapokon a megyei kérdés azon részleteire, melyek mint eddig, úgy ezentúl is leghevesebb s legnagyobb vitákat fognak szülni. Csak e fő vitás pontokról szólok bővebben.

I.

A CENTRALISÁTIÓ SZÜKSÉGE MAGYARORSZÁGON.

Nem pusztá phrázis, minövel jobb bevezetésnek hiányában, fejtegetéseinket néha megkezdeni szoktuk, ha a megyerendezés kérdéséről szólva, annak nagy, kiváló fontosságát hangsúlyoztatjuk.

Ez legégetőbb, legéletbevágóbb kérdéseink egyike.

Mert, ha elgondoljuk azon jelentékeny szerepet, melyet 48 előtt a megye hazánk politikai életében játszott, midön forrása volt a törvényhozói, közigazgatási és igazságszolgáltatási hatalomnak, ha elgondoljuk azon radikális változást, mely politikai helyzetünkben az 1848. és 1867-diki törvények folytán beállott, midön egyrészt nemzeti, parlamentáris kormány vette kezébe ügyeink vezetését, másrészt szövetségre léptünk Ausztria népeivel; ha felvesszük a különbséget mostani és 48 előtti központi alkotmányos intézményeink, s ez intézményeknek számos, részint már megvalósított, részint még törvénybe nem foglalt, de azért elmellőzhetlen consenquentiái közt: be fogjuk látni, miszerint a megyék újjászervezésének ügye nálunk nem áll egy színvonalán a jelentőségnek más országok u. n. közigazgatási szervezetének kérdésével.

A megyerendezés közvetlenül ugyan az administráció célszerű szervezetének kérdése, s e célból egyrészt oda kell törekednünk, hogy minél olcsóbb és jobb közigazgatási organisációt nyerjünk, másrészt nem szabad szem elől tévesztenünk az administrationális önkény leghatásosabb ellenszerét, a helyi önkormányzat szempontját.

De ezenkívül e kérdés, részint a megyerendszer múltjánál és azon igényeknél fogva, melyek e múltra alapíttatnak, részint hazánk nemzetiségi viszonyai és Ausztriával kötött szövetsége folytán, egyszersmind szoros, benső összefüggésben áll:

hazánk törvényes önállásának,

Magyarország integritásának,

a felelős alkotmányos kormányrendszernek, s szabadelvű democraticus haladásunknak érdekeivel.

Mindezek Magyarország speciális politikai és ethnografiai viszonyai közt oly érdekek, melyeknek követelményeit a megyerendszer reformálásánál szem elől tévesztenünk nem szabad, ha csak hazánk életgyökerein csorbát ejteni nem akarunk.

Az első kérdés tehát minden esetre az, vajjon hazánknek fentebb jelzett érdekei szempontjából a centralisátio vagy a decentralisátio ösvényére kell-e lépünk? S vajjon mit kell tennünk azon politikai irány fenntartására, melyet először az 1848-ki törvényhozás proclamált, s melyet tovább is követnünk kell, ha jövőnket biztosítani akarjuk?

Midőn törvények alkotásáról van szó, a jogszerűség tekintetei mellett a hasznosság, a szükség, szóval: az opportunitás szempontja az, melyet szem elől tévesztenünk nem szabad.

A megyerendezés kérdésének megfejtésében tehát feladatunk nem az, hogy minél többet tartsunk fenn, vagy állítsunk vissza régi intézményeinkből, hanem, tekintet nélkül erre, az: hogy a megyét oly módon szervezzük, hogy a megváltozott viszonyoknak megfeleljen, s teljesen beleilljék új alkotmányunk keretébe.

Mikép érhetjük ezt el? — e kérdésre megkapjuk a választ, ha egyrészt azon feladatot vizsgáljuk, melyet alkotmányunknak be kell töltenie, másrészt azon elveket, melyek benne az 1848-diki törvényhozás által érvényre emeltettek, s melyeknek teljes alkalmazást kell szereznünk.

Azon cél, melyet valamely nemzet bizonyos intézmények által elérni törekszik, s így azon feladat, mely egy ország intézményeinek, s ezek összegének, alkotmányának, osztályrészeitül

jutott, mindig az illető nép politikai viszonyainak, szükségleteinek, nemzetközi helyzetének, szóval életkörülményeinek kell hogy consequentiája legyen.

Nemzetünk ezen életkörülményei az 1848-iki és 1867-iki törvényhozások úgy, mint az utóbbi évtizedek eseményei folytán lényeges változáson mentek keresztül.

Azelőtt Magyarország viszonya Ausztria, illetőleg ennek teljhatalmú képviselője, a bécsi kormány iránt, tetteleg az alárendeltség viszonya volt. A *pragmatica sanctio*, midőn közös viszonyokat, s ezek által közös ügyeket teremtett, de ezeket sem nyíltan el nem ismerte, sem ki nem jelölte, sem az ország befolyását rájuk ki nem terjeszté, a míg theoriában, salangos phrázisokkal hirdette hazánk függetlenségét: tetteleg feladta Magyarország állami önállását. Amit a *pragmatica sanctio* után a dolgok kérlelhetlen logicája a nemzetnek meghagyott, nem volt más, mint Magyarországnak — igen korlátolt — belkormányzati önállása. Az országos önállás és függetlenség papíron álló igéinek megvalósulása jámbor óhajtása volt a nemzetnek, de a gyöngye, s az Ausztria absolut uralmára támaszkodó kormánynyal szemben tehetetlen nemzedékek e *pium desiderium* betöltését sohasem teheték működésök közvetlen programmjává, — meg kellett azt hagyniok *pium desiderium*nak, mely után csak a sovárgás jogfolytonosságát volt módjukban fenntartani. Mert bármik legyenek jogai, bármily nagy szabásúak igényei valamely nemzetnek: az egyes nemzedékek közvetlen politikai feladatait mégis nem ezen, elméletben fentartott jogok, nem e, bármily igazságos igények, hanem a tényleges körülmények vas ereje szabja meg. E körülmények akkor, midőn Magyarországnak állami önállása tetteleg elenyészett, midőn belkormányzati önállása a bécsi kormánytól függő kancellária és helytartótanács által folyvást kétségessé tétetett, nem az állami önállásnak, mely nem létezett, hanem a belkormányzati önállásnak megvédését tették a nemzet kényszerített feladatává.

Magyarország azon állami önállásának visszaszerzése, melyről a *Corpus Juris* ábrándozott, volt azon végcél, mely után a

haza jobbjai törekedtek, de e cél elérése az akkori nemzedékekre nézve még beláthatlan távolban állott. Ha tehát ama kor nemzedékei hivatásuknak meg akartak felelni, be kelle tölteniök azon feladatot, melyet a jelen szükségai róvtak rájuk.

S e feladat volt: a belkormányzati önállás megvédése a bécsi kormány s az attól függő magyar kormány-székek ellen.

Ezen önállás ellenei magában az ország szívében székelvén, s a legfőbb hatalmat minden irányban kezökben tartván, igen természetes volt, hogy, miután a diaeta a közigazgatásra semmi befolyást nem gyakorolt, a nemzet kénytelen volt magát megvonni a megyékbe; kénytelen volt oda törekedni, hogy a kormány erejét, melyet ez csak az ország jogai és szabadsága ellen használt, elforgácsolja; hogy a legfőbb hatalmat lehetőleg tehetetlené tegye. Erre, jobbnak hiányában, legjobb eszköz volt a megye, a maga passív ellentállási jogával.

De hogy állunk most, 1848. és 1867. után Ausztria irányában?

A jogaink és tényleges helyzetünk közti százados ellentét kiegyenlítettett, Magyarország nem alárendeltje többé Ausztriának. Az 1867-iki törvényhozás, az 1848. év szellemének útmutatását követve, jóvá tette a *pragmatica sanctio* mulasztásait, midőn szabatosan kijelölte a közös ügyeket, s azok alkotmányos kezelésében hazánkat egyenrangú befolyásra emelte Ausztriával. Nem adott teljes, internacionális függetlenséget Magyarországnak, mert ez — minden pártjaink megegyező nézete szerint — lehetetlen volt. De adott neki a létező körülmények közt lehető állami önállóságot, a mennyiben az most befolyást gyakorol saját külügyeire, s mint szabad ország, szövetkezve más szabad országgal, áll szemben a külfölddel. Most már van állami önállásunk, a mi 1848 előtt nem volt, most már valósággá lett az, a mi azelőtt csak *pium desiderium* [vala. — Ennélfogva a jelen és jövő feladata nem az többé, mi a 48 előtti nemzedékeké volt. Sokkal nagyobb mérvű, sokkal méltóbb egy nemzethez, s mindenben megfelelő törvényeinknek. Azelőtt bel-

kormányzati autonómiánknak, mely bár folyton esorbítva, fennállt, — most hazánk országos, állami önállásának megvédése közvetlen feladatunk.

E roppant és kedvező fordulaton kívül, változott ez irányban helyzetünk még azért is, hogy míg azelőtt a nemzetnek még belkormányzati autonómiája védelmére sem voltak elegendő eszközei, most hazánk országos önállásának is kielégítő garanciáival bírunk.

Nem mondom én, hogy most már tegyük zsebre kezünket, hogy örökre biztosítva vagyunk, s ezentúl elég istenre bízunk sorsunkat, — nem, mert a mely nemzet egyszer magát elhagyja, azon az istenek egész légiója sem segít. De mondom azt, hogy most már oly garanciákkal van hazánk országos önállása biztosítva, minőkkel azelőtt még belkormányzati autonómiánk sem volt; oly garanciákkal, melyeknek birtokában minden nagyobb erőmegfeszítés nélkül, fenntarthatjuk hazánk törvényes állami önállását.

Nem mondom azt, hogy e tekintetben minden veszély elenyészett. Minden hatalomnak természetében van a terjeszkedési vágy, s ha két hatalom egymás mellé rendeltetik, szükségkép előáll köztök a verseny. De mondom azt, hogy most már nemcsak jogi, erkölesi, hanem gyakorlati eszközökkel is bírunk, melyekkel ha bánni tudunk, csak tőlünk függ, hogy e versenyben meg ne előztesünk.

Hazánk belkormányzati autonómiája, mely azelőtt a Budán székelő idegen kormány által folyton veszélyeztetett, a parlamenti jogokkal felruházott országgyűlés és felelős kormány által biztosítva levén; most már annak biztosítása, a mi 48 előtt csak merész ábránd volt: Magyarország állami önállásáé — közvetlen feladatunk.

S valjon a megye, mely még a belkormányzati önállásnak is oly gyarló védője volt, megfelelhet-e most állami függetlenségünk védelmének?

Egy pusztán helyi, localis institutio tölthet-e be országos hivatást?

E tekintetben feladatunk most sokkal nagyobb szabású, s

e feladatnak csak az országos, a központi alkotmányos tényezők, azaz a nép-képviselő és felelős kormány felelhetnek meg.

Ezekbe kell tehát áttenni a nemzeti hatalom súlypontját.

Míg az országos központi hatalom idegen volt, s a nemzeti hatalom a legfőbb forumon nem érvényesíthető magát, tanácsos, szükséges volt az országos hatalmat erőinek elforgácsolása által gyöngíteni.

Most, midőn az országos hatalom a nemzet kezében van, a 48 előtti decentralisatio visszaállítása által csak azon erőt forgácsolnók el, mely Magyarország állami önállásának biztosítására szükséges.

Aki ezzel nem törődik, — az sürgetheti az ősi, vis mertiae-s vármegyét. De a ki hazánk ez életfeltételét megsemmisíteni nem akarja, az be fogja látni, miszerint a 48 előtti megye mai nap sírját ásná meg a feltámadt Magyarországnak. *)

Tekintsük most ugyan e kérdést Magyarország integritásának szempontjából.

E tekintetben is egészen más a helyzetünk most, mint 1848 előtt, — akár tekintsük a hazánk integritását fenyegető veszélynek forrását, akár a veszély nagyságát és bekövetkező eredményeit.

1848 előtt — azon, a világ minden államával közös eshetőségen kívül, mely idegen hódítás általi területvesztésben rejlik, — Magyarország integritása, mi alatt közjogunk nemcsak azt érti, hogy az ország egyes részei más uralkodó alá ne kerüljenek, hanem azt is, hogy a magyar korona tartományai törvényhozásilag és politikailag egy egészet képezzenek, — Magyarország integritása, mondom, úgy szólván, csakis a bécsi kormány által volt veszélyeztetve. A bécsi kormány, hogy hazánk ellentállási képességét gyöngítse, minden alkalmat felhasz-

*) L. a függelék 5. számát.

nált Magyarország politikai feldarabolására : Erdély nem kapcsol-
tatott vissza, a magyarországi részek nem egyesítettek, s diaetánk
jegyzőkönyvei csak úgy hemzsegnek az ország integritásán ejtett
sérelemek felpanaszlásától. A bécsi, s mely annak alattas közege
volt, az u. n. magyar kormánynak ezen ellenséges törekvéseivel
szemben — mi volt az, mi hazánk integritását fenntartá?

E kérdésre csak részben felelhetünk pozitív alakban, mert
1848-ig alig volt idő, melyben hazánk területi épsége csorbít-
atlan lett volna.

A menyiben azonban ez mégis fenntartott, ennek oka —
különösen társországainkat tekintve — abban állott, hogy ezek
szükségét érzék a Magyarországgal való kapcsolatnak. A nem-
zetiségi kérdés e század kezdetéig nem létezett, s a társorszá-
gok akkor, midőn minden oldalról absolut hatalommal kormány-
zott országoktól vétettek körül, midőn a velök szomszéd Török-
ország még nem mondott le végkép hódítási terveiről, s nem
volt még Európának beteg embere, a társországok szorosan Ma-
gyarországhoz csatlakoztak, mert e szövetségben lettek védel-
met a török hatalom ellen, mert e szövetség egyedül biztosít-
ott nekik — már olyan a milyen — alkotmányos életet. A
társországok népeiben élt a Magyarországgal való szövetség szük-
ségének, az érdekességnek öntudata.

Az országgyűlés megtette Magyarország integritásának vé-
delmére azt, a mi gyöngeségétől kitelt, — a kor szükségéit
felfogó nép támogatta, — de azért a veszély soha meg nem szűnt.

E veszély azonban — nagyságát és eredményeit tekintve,
— ha élt is folyvást, nem fenyegette hazánk lételét. Integ-
ritásunknak azon megsértései a kormány által, melyeket e kor
históriája feljegyzett, mindig csak azt eredményezték, hogy az
ország egyes részei az anyaországtól törvényhozási vagy politi-
kai, gyakran mindkét tekintetben elkülönítettek; de azért e ré-
szek ugyanazon alapszerződés erejénél fogva, mely Magyaror-
szág s a dynastia közti viszonyt meghatározá, megmaradtak
u g y a n a z o n u r a l k o d ó hatalma alatt. Ez uralkodó a ma-
gyar király volt; s ha nem is a magyar cancellár, hanem az

osztrák miniszter kormányozott egyes részekben, ez az osztrák miniszter is a közös uralkodó nevében igazgatott; ki bármikor, egy tollvonással jóvá tehetette az ország integritásán ejtett sérelmeket, a mint volt példa rá, hogy tette is. Magyarország azért megmaradt annak, a mi volt; s e veszély következményei mindig jóvátehetőek valának.

Magyarország integritásának tekintetében tehát 48 előtti viszonyainknak két határozó momentuma az, hogy először, a kormány veszélyeztette hazánk épségét, melyet annak lakossága védelmezett, hogy másodsor, ha ejtettek is Magyarország integritásán sérelmek, ezek mindig orvosolhatók valának.

Másként állunk ma.

Ma a kormány már megszűnt hazánk integritását fenyegetni. Azon kormányoknak, melyek az 1867-iki törvények után lépnek a monarchia ügyeinek élére, nem lehet többé szándékuk Magyarország egységét meglazítani, integritását sérteni azért, hogy a magyar nép erejét gyöngítsék. A mely percben a dualismus, még pedig alkotmányos alakban, tétetett a monarchia összes intézményeinek alapjává, mely dualismus fennmaradása egy egységes Magyarországot s egy egységes Ausztriát tételez fel, azon percben megszűnt annak lehetősége, hogy a bécsi kormány Magyarország integritását fenyegeesse. Az osztrák „Einheitsstaat“ lehetlenné lett; s most már minden kísérlet, mely hazánk integritása ellen volna intézve, egyszermind az osztrák-magyar birodalom létezési alapja: a dualismus elleni támadás volna; melyet, ha megbuknék, csak foederalismus követhetne, azon foederalismus, mely Magyarországot úgy, mint Ausztriát, a grammatica útmutatásai szerint darabokra szakgatná.

A bécsi kormány most már nem veszélyes ellenzéki elemet. hanem erőforrást lát Magyarország egységében, — a magyar kormány, mint a nemzet többségének kormánya, eo ipso nem akarhatja hazánk integritását megrövidíteni. — azon veszély tehát, mely 48 előtt fölülről, a hatalom részéről fenyegette Magyarország integritását, teljesen elenyészett. — De támadt helyette más, és nagyobb.

S e veszély az új kor egyik leghatalmasabb politikai tényezőjében, a nemzetiségi törekvésekben rejlik.

Azon körülmények, melyek melléktartományainkat a Magyarországgal való egyesülésre utalták, nem léteznek többé.

Horvátország nem tekinti többé a velünk való egységet az alkotmányos élet egyedüli biztosítékának. Az alkotmányosság elve Európa legnagyobb részében diadalt ült, s Horvátország magában is megtarthatja benső alkotmányos életét, melynek legveszedelmesebb elleneit már a kor szelleme legyőzte.

Törökország nem fenyegeti többé Horvátország szabadságát, s így ez nem keres többé nálunk oltalmat a porta túlnyomó hatalma ellen.

Ezeken kívül, feltámadt a nemzetiségi eszme, s ez az, ami e tekintetben helyzetünkben a legradikálisabb változást okozza.

Egyrészt a délszláv, másrészt a román nemzetiségek törekednek önnállóságára hazánk déli részében. A horvátoknak úgy, mint a románoknak nagy része ugyan fenn akarja tartani a kapcsolatot Magyarországgal. De azért tagadhatatlan, hogy mindkét népben megvan a törekvés magát a magyar koronától minél függetlenebbé tenni, — hogy mindkettőt külföldi, rokon elemek támogatják e törekvésben, — s hogy e törekvésnek nagy tápot nyújt mindeniknél azon remény, hogy a török birodalomnak előbb-utóbb bekövetkező felbomlásakor, külföldi fajrekonáikkal egyesülten, ők vehetik kezökbe az aldunai tartományokban egy új államalakulás vezér-szerepét.

Mi történnék a török uralom rombadőlte után, teljesülnék-e azon remények, melyek szláv és román részről e crisishez köttetnek, jönn-e létre egy Dako-Románia meg egy Dél-Szlávia. vagy nem? — e kérdések feszegetése nem ide tartozik.

De bármit rejtse magában a jövő, annyi áll, hogy Magyarország integritása most, ha fenyegettetik, csak a nemzetiségek s azok külföldi szövetségesei által fenyegettetik.

Növeli e veszély nagyságát még azon körülmény, hogy hazánk ethnografiai határokkal nem bírván, ha egyszer a keleti kérdés azon stádiumba jutott, melyben az európai dél-kelet ed-

digi állapotait fenekestől felforgatja, a forradalom könnyen túl-
lépheti a szorosán vett Magyarország határait; s ekkor a nem-
zetiségi eszme nevében délen a románok, szerbek és horvátok,
éjszakon a tótok és ruthének fognak egy-egy részt követelni
magoknak Magyarországból.

Hozzájárul ehhez az, hogy ily módon szenvedett vesz-
teségeink nem volnának többé oly könnyen helyreüthetők.
Azelőtt a fejedelmi hatalom okozta e veszteségeket, s ugyan
az jóvá is tehetette. Most népek okoznák, és mert okoznák
saját érdekökben, nem mondanának le vívmányaikról; sőt
támaszra lennének még azon hatalmakban, melyek önállósági
törekvéseiket istáptolták; s e hatalmak a maguk érdekében is
meggátolnák az elveszett részek visszacsatolását, mert ily forra-
dalom esetében semmi esetre sem a magyar király, sem az
osztrák császár nem volna az, ki e népeknek élökre állana.

Hazánk integritásának szempontjából tehát jelenlegi helyeze-
tünknek — egyenes ellentétben a múlttal — jellemző vonása
az, hogy most már nem a kormány, hanem a hazánkban lakó
nemzetiségek fenyegetik a magyar korona integritását, s hogy
míg 48 előtt a kormány által ejtett sérelmek orvosolhatók valá-
nak, most azon veszteségek, melyeket hazánk területi épsége a
centrifugális nemzetiségi törekvések által szenvedne, alig volná-
nak helyreüthetők.

A veszély tehát, melynek Magyarország integritása jelenben
és jövőben kitéve van, sokkal nagyobb, mint az, mely azt 48
előtt fenyegette.

Feladatunk tehát: hazánkat e veszélyek ellen biztosítani.

S valjon azon veszély ellen, mely a decentralisatio centri-
fugális irányában fenyegeti az országot, lelhetünk-e biztosí-
téket az 1848 előtti megyében, mely a decentralisatio elvét
az erők elforgácsolásának mezején majdnem a végletekig vitte?

Midőn arról van szó, hogy a koronától elszakadni vágyó,
kifelé gravitáló elemek összetartassanak, használhatjuk-e erre a
régit, az ősi megyét, melynek főtendenciája volt: a részek ön-
állítását növelni az egésznek rovására?

Ha Magyarország egységét akarjuk biztosítani, visszaállíthatjuk-e az ősi megyét, mely megannyi statust in statu alkotva, ma a legjobb eszköz volna hazánk decompositiójára?

Azon buzgalom, melyet a nemzetiségi túlzók az ősi megyerendszer védelmében kifejtének, már maga is megfelel e kérdésre.

Hazánk integritása országos ügy, melynek biztosítására helyi hatóságok nem képesek; Magyarország egységének fenntartása oly feladat, melynek csak az ország egységének képviselői: a parlament és felelős kormány képesek megfelelni; de csak úgy, ha megadatik nekik azon hatalom, mely a cél elérésére szükséges.

Íme a második ok tehát, mely parancsolólag követeli a centralisátio bizonyos mértékét.

Hátra van még a centralisátio vagy decentralisátio kérdését egyrészt a valódi alkotmányosság, másrészt a szabadelvű haladás érdekeinek szempontjából vizsgálat alá venni.

Ha elismerjük — amit az államtudományok teoriája úgy, mint a gyakorlati élet megdönthetlenül bizonyít, — miszerint minden alkotmányosságnak alapelve az, hogy az államhatalomnak egy tényezője se bírjon korlátlan hatalommal sem az actio, sem a negátio terén, akkor 48 előtti politikai intézményeink nem feleltek meg az alkotmány fogalmának.

Nem, azért, mert a nemzet ugyan beleszólt a törvényhozásba, a megyék által befolyással bírt a közigazgatásra, de azért a korona, még törvényeink értelmében is, nem egy irányban korlátlan hatalommal bírt. Csak kettőt hozok fel például.

Az ország jövedelmeinek alig több mint $\frac{1}{5}$ -ödrésze volt az, mi az országgyűlés általi megszavaztatástól függött; s még ezen ötödrész hovatartozásáról sem adott a kormány számot soha.

A koronának joga volt a szentesítést megtagadni bármely törvényjavaslatától az országgyűlésnek, s e jogát — a törvé-

nyek értelmében is — gyakorolhatta in infinitum; amint nem egy példát mutat fel a történelem, hogy törvényjavaslatok, melyeket az ország túlnyomó többsége támogatott, évtizedekig hurcoltattak, s végre sohasem nyertek szentesítést.

A korona, vagyis közvetlenül a kormány, tehát az ország jövedelmeinek $\frac{4}{5}$ részével korlátlanul, minden számadás vagy kimutatás kötelezettsége nélkül, intézkedett.

Törvénynyé csak az vált, amit a kormány, amit azon kormány akart, melynek megbuktatására a nemzet nem bírt alkotmányos eszközökkel.

Ez állapot oka abban rejlett, hogy a magyar országgyűlés, nem bírván parlamenti jogokkal, tehetetlen volt a hatalom ellenében.

Ily körülmények közt, s e körülmények három századon át nagyjában változatlanul maradtak, beállt a szükség, s az ennek felismeréséből eredt törekvés: más eszközöket teremteni a kormány önkénye ellen.

A 48 előtti nemzedékek feladata tehát folytonos küzdelem volt a teljes absolutismusra törekvő kormány ellen, s minthogy a hatalom, a tényleges erő ennek kezében volt: a nemzetnek eo ipso az akadályozás, a negatív rendszerében kellett menedéket keresnie.

Ott volt a megye. Ez ugyan az alkotmányt nem hogy visszaszerezni, de még állandóan megvédeni sem volt képes; de azáltal, hogy ötvenegynehány tüzhelyet nyújtott a nemzeti oppositiónak, könnyíté a védelmet, s elforgácsoló és kifárasztá a kormány támadásait.

48 előtti alkotmányos viszonyainknak ezek szerint két főjellemvonásuk az volt: hogy a központi kormány több irányban absolut hatalommal bírt, melynek ellenében az országgyűlés tehetetlen volt, hogy ennek folytán a nemzet kénytelen volt az országgyűlésen kívül másutt keresni magának oltalmat, s a megye sáncai közé vonulni, hogy positiót nyerjen a passív ellentállásra.

Egészen másképp állunk mai nap e tekintetben is.

Forradalmunk nagy vívmánya, modern alkotmányunk, azon elven alapul, hogy az állam-tényezők egyike sem bírhat korlátlan hatalommal sem pozitív, sem negatív irányban.

A koronának semmi ügyben, semmi irányban nincs többé abszolút hatalma.

Csak két példát említek.

A kormány egy garast sem vehet be az országból semmiféle jogcímen, míg azt az országgyűlés meg nem szavazta; s ezenkívül minden bevett garasról utólag is felelősség terhe mellett számolni tartozik a parlamentnek.

A koronának ugyan joga van a szentesítést bármely törvényjavaslattól megtagadni, s e jog nyíltan sehol sem korlátoztatik. De miután a nemzet alkotmányos eszközökkel bír az oly kormány megbuktatására, mely az országgyűlési többséggel ellentétbe jön, a gyakorlati életben a nemzetnek módjában áll saját akaratát a kormány akaratává tenni, miáltal a királyi veto jogának korlátlanúsága tényleg illusoriussá vált.

S e nagy vívmányokat annak köszönhetjük, hogy most már teljes parlamenti jogokkal felruházott országgyűlésünk, s ennek felelős parlamentáris ministeriumunk van.

Miután tehát alkotmányosságunk a 48 előttihez képest ily nagy fokára hágott a tökélynek, vajon e mostani alkotmányosságnak fentartása, vagy az 1848 előtti tökéletlen alkotmányos helyzetbe való visszalépés-e feladatunk, mely elkerülhetlen bekövetkeznék, ha ama 48 előtti siralmas helyzetnek egyik főtézőjét visszaállítanók?

A parlamentáris kormány által a hatalom a nemzet kezébe jutott. Lehet-e feladatunk most a megye restitúciója által, mely a múltban csakis a hatalom gyengítésére, csakis a kormány actiójának nehezítésére volt használható, azon hatalmat gyengíteni, melyet ma g u n k gyakorlunk, azon tevékenység elébe akadályokat gördíteni, mely tevékenység tényezői magunk vagyunk?

Mostani alkotmányos életünknek, — kirívó ellentétben a 48 előttivel — főjellemvonása az, hogy az állami hatalom egy tényezőjének sincs többé korlátlan hatalma, hogy most már nem-

csak törvényeink passív védelmére, hanem az alkotmányos actióra is van, még pedig az ország egyesített erejéből álló, országos eszközünk: a képviselőház.

S miután e két — 48 előtti és utáni — alkotmányos rendszer egymás mellett meg nem állhat, miután a 48 előtti alkotmányos élet egyik főtényezőjének a 48 utáni alkotmányba való beillesztése csak ezen új, amannál jobb alkotmányt tenné lehetlenné, el kell végleg és határozottan vetnünk az ősi megye visszaállításának eszméjét. A parlamentáris jogokkal felruházott országgyűlés és a felelős parlamentáris kormány a centralisátiónak oly mértékét előfeltételezik, mely a 48 előtti megyével incompatibilis.

Még inkább kitűnik az ősi megye tarthatlansága, ha a szabadelvű, democraticus haladás érdekeit vesszük tekintetbe.

E részben 48 előtt sajátságos ferde helyzetben voltunk.

Azon körülmény, miszerint az absolutismusra törekvő bécsi kormány, hogy a magyar, minden ízben aristocraticus alkotmányt megdönthesse, nem egyszer a haladás terére lépett, hogy szabadelvű eszmék, democraticus intézmények által rést üssön az alkotmányon, s gyengítse a nemesi elemet, mely ez alkotmány szabványainál fogva kizárólag állt szemben a kormány hatalmi törekvéseivel: azt okozta, hogy az ország önállásának, az alkotmány fenntartásának érdekei, mint a história bizonyítja, nem egyszer ellentétbe jöttek a szabadelvű haladás követelményeivel. A nemzet elzárta keblét az új kor eszméi elől, mert ez eszmék ellentétben álltak alkotmányával.

Ez állapot csak a jelen század kezdetén változott némileg, midőn a Metternich kormány, látván II. József példájából, hogy szabadelvű, democraticus kormánypolitika erőszak nélkül a magyar alkotmányt el nem törölheti, új programot készített magának Magyarországra nézve, mely abban állt: meggátolni a magyar alkotmány minden szabadelvű reformálását, hogy így az elavult elveken alapuló, a kor eszméivel ellentétben álló intézmények maguktól összeroskadjanak.

Csak egyet feledezt ki a kormány számításából, azt, hogy a nemzet átlátva e törekvés célját, képes lesz a kormány minden erőlködése dacára is oly reformokat hozni be alkotmányába, melyek ezt a kor szükségleteivel összhangzóvá tegyék, ami 1848-ban sikerült is.

Az 1848-at közvetlenül megelőző két évtizedet kivéve azonban, a haladási eszmék szempontjából vizsgálva politikai viszonyainkat, nem kerülheti el figyelmünket azon jelenség, miszerint a *pragmatica sanctio* óta a nemzet egész politikai iránya, kivéve az 1791-ki lelkesülés rövid perceit, ellentétben állt a demokratikus haladás eszméivel.

Ez irány jó részben a kormány hibájából eredt, mert az ennek absolut törekvései elleni visszahatásra támaszkodott. De azért ezen irány tagadhatlanul létezett.

És ezen ó-conservatív, esőkönyös, a múlthoz tapadó, az ősi intézményeken csüggő politikai irány leginkább a vármegye emlőin táplálkozott. A megye egész politikai szelleme ez irány szolgálatában állt. E conservatismus célja nem volt más, mint a létezőnek fenntartása; és a megyerendszer, amennyiben hatékonyan léphetett fel, ezt csakis a conservatio, a negatio mezején tehetette. Theoriában ugyan az utasítások által, melyekkel az országgyűlésre befolyt, actív irányban is szerepelhetett volna: de miután az utasítások az országgyűlésen nem tartattak meg mindig, miután az országgyűlés a kormányval szemben tehetetlen volt, s miután végre magokban a megyékben is az aristokratikus, conservatív nemesi elem monopolizálta a hatalmat: a megye az actio, a haladás mezején nem tett számbavehető tényszót. Az akadályozásban, a negatióban, a passív ellentállásban rejlett minden ereje.

A megyerendszer ezen jelleméről még sokat lehetne mondani, de ide csak annak constatálása tartozik, miszerint 48 előtt, a sérelmi politika korában a nemzet nem a szabadelvű haladást, hanem a létezőnek fenntartását a kormány felforgatási törekvéseivel szemben, tekinté főfeladatának, — s hogy a megye,

mely sajátságos jellemét épen e százados sérelmi politika által nyerte, s mely mindenben az alkotmányküzdelem szükségéhez idomult, csakis a conservátionak, a negátionak, a passív ellenállásnak volt eszköze.

Hogy azóta 1848 és 1867 által viszonyaink e tekintetben is gyökeresen megváltoztak, hogy ma már nem a kormány elleni oppositio, nem a negatio politikájának folytatása főfeladatunk, hanem, hogy a szabadelvű haladás, az actio terére kell lépnünk, ezt még oly conservatív, a megvét oly nagyra tartó politikusok is elismerik, mint Tisza Kálmán úr.

De ha ez így van, ha feladatunk a cselekvés, lehet-e, szabad-e ismét túlnyomó súlyt adni alkotmányunkban a megyének, mely csak a tétlenség, a negatio eszköze?

Ha változott feladatunk, melyek betöltenünk kell, használhatjuk-e azon eszközöket, melyek csakis egy, a mostanival homlokegyenest ellenkező feladat betöltésére voltak felhasználhatók?

Azelőtt egy aristocraticus alkotmányt igyekezett a nemzet egyrészt a kormány absolut törekvései, másrészt a kor szabadelvű iránya ellenében conserválni, és erre az aristocraticus jellegű, conservatív természetű megye eszközül szolgálhatott.

Most egy szabadelvű, democraticus alkotmányt, mely még csak főalapvonalaiiban van megvalósítva, kell szabadelvű szellemen kiépítenünk, most tennünk kell és haladnunk, erőinket nem elforgácsolni, hanem egyesíteni, most a democraticus irányt kell uralkodóvá tennünk; s erre a megye, mely tenni nem, csak akadályozni képes, mely az erőket nem összpontosítani s fokozni, csak megsibbasztani bírja, melyben az aristocraticus szellem uralkodik, erre a megye nem használható.

A megye, bármily democraticus választó törvény alapján alakíttassék bizottmánya, ezentúl is az aristocraticus irányt fogja képviselni, szemben a képviselőház democraticusabb irányával.

S ha áll, amint a jelen számtalan példái is bizonyítják, hogy a democratiát hazánkban nem a municipiumok, hanem a képviselőház és felelős kormány képviselik; s ha áll az, hogy

feladatunk a democraticus irányt ápolni, nevelni, nemcsak azért, mert az 1848-iki alkotmányunk alapelve, hanem azért is, mert az korunkban azegyetlen szilárd alap, melyen bármely nép szabadsága nyugthatik: — szabad-e akkor ez alkotmány democraticus szellemét az aristokratikus traditiók lomtárának, az ősi megyének visszaállítása által megbénítani? szabad-e akkor e megyék restitúciója által a parlament és felelős kormány szükséges jogkörét csorbítani?

A demokracia főelve, hogy a törvényben nyilatkozó, s a képviselőház többsége által kifejezett közakarat uralkodjék. S ha ez áll, lehet-e jogot adnunk a részeknek, túltenniök magokat e közakarat parancsain?

Csak egyszerű józan ész, s e mellett a valódi szabadelvű, demokratikus eszmék megértése kell hozzá, hogy valaki belássa, miszerint most, 48 után, ha anyagi ügy, mint szellemi téren haladni, ha a democratia nagy eszméit hazánkban megvalósítani akarjuk: az államhatalom azon tényezőinek kezébe kell adnunk a főhatalmat, melyek a demokratikus haladás irányát par excellence képviselik, s ezek nem a megye, hanem a képviselőház és felelős miniszterium.

Megkísértém ezekben fővonásaiban képét adni mostani, minden tekintetben megváltozott politikai helyzetünknek. Megkísértém az ezen helyzetből eredő feladatokat, melyek betöltésének előfeltételeivel kell intézményeinket összhangzatba hoznunk, kijelölni.

Négyes irányban állnak előttünk e feladatok; s mindezen fontos érdekeink para ncsolólag követelik, hogy a 48 előtti decentralisátió a központosítás bizonyos mértékévé helyettesíttessék.

Az 1848-ki törvények kimondták Magyarországnak önállóságát, s az ezen év szellemében keletkezett 1867-iki törvények ezen önállást biztosították, de egyszersmind szövetségre léptették Magyarországot Ausztriával.

Nem lehet szándékunk e függetlenséget, vagy annak biztosítékait csorbítani, s azért politikánknek — nézetem szerint — első pontja szükségkép az: hogy azon tényezők, melyek Magyar-

országot a közös monarchiában Ausztriával szemben képviselik, elegendő hatalommal ruháztassanak fel hazánk önállóságának sikeres fenntartására.

Az 1848-ki eszmék szellemében mellőzhetlen feladatunk volt az elmúlt országgyűlésen, a Magyarországot lakó nemzeti-ségeknek igényeit, a politikai lehetőség határain belül kielégíteni; mi már magában is hazánk egységének és integritásának fenntartását könnyíteni semmikép nem fogja.

Nem lehet szándékunk ama köteleket, mely az ország egyes részeit összetartva, annak integritását biztosítja, meglátítani; s azért, ha azt akarjuk, hogy Magyarország ezentúl is mostani területében, ezentúl is Magyarországnak megmaradjon, kell, hogy azon tényezők, melyek a magyar korona integritását, s az országot, mint egészet képviselik, ez integritás megvédésére a szükséges hatalommal felruháztassanak.

Az 1848-ki törvények felelős, parlamentáris kormányformát adtak az országnak; adtak egyénileg felelős minisztereket és népképviselőten alapuló törvényhozást.

Nem lehet szándékunk a parlamentáris kormányformát lehetetlenné tenni, nem akarhatjuk a népképviseltetés és felelős kormányzás elveit más intézmények által kijátszani, s azért kell hogy belügyeink rendezésével, azon tényezők kezébe, melyek a parlamentáris alkotmányformát egyedül valósíthatják meg, a hatalom azon mértéke adassék, mely nélkül e hivatásuknak meg nem felelhetnek.

Az 1848-iki törvények hazánk azelőtti, minden ízökben aristocraticus intézményei helyébe oly alkotmányt teremtettek, melynek alapelve — nem mindenben megvalósítva még, de általában kimondva: a jogegyenlőség, s mely ezen alapszik, a *democratia*.

Nem lehet szándékunk e törvények *democraticus* irányát lehetetlenné tenni azért, hogy más törvények által az *antiliberalis*, *antidemocraticus* elemeknek adjunk döntő befolyást politikai életünkben, s azért kell hogy a legfőbb hatalom az országban azon tényezők kezébe adassék, melyek *democraticus*

elvek alapján keletkezve, egyedül képviselik a nép-souverainitás eszméjét.

S vajlon melyek azon tényezők, melyek Ausztriával szemben hazánk törvényes önállásának, s a belföldi centrifugális törekvések ellenében, Magyarország egysége és integritásának érdekeit képviselik?

Melyek azon tényezők alkotmányunkban, melyek a felelőség elvének megvalósítására, s az ország felelős kormányzására hivatvák? Melyek azon intézményeink, melyek egyenesen a népből eredve, a democraticus irányt, a népsouverainitás fogalmát megvalósítják?

A képviselőház és a felelős miniszterium.

S mert ez így van, minden téren, minden ügyben e kétőnek kell kezébe adni a legfőbb hatalmat. Hazánk önállóságát és integritását, az alkotmányos kormányzást s a szabadelvű haladást csak úgy biztosíthatjuk, ha mindenben legfelsőbb forumnak a nép képviselőit, s az ezeknek többségére támaszkodó felelős kormányt ismerjük el.

Legfelsőbb forumnak, mondom, mely a főhatalmat kezeli minden irányban, de e hatalom az alkotmányosság alapfogalmai szerint, korlátlan természetesen nem lehet.

Korlátai a fennálló törvény, — a nép három évenként gyakorolt választási joga — és a helyi önkormányzat.

E helyi önkormányzatnak az országos önkormányzatot, vagyis a parlamentáris kormány-formát lehetetlenné tennie nem szabad, de az országos selfgovernment határain belől ki kell terjednie az egyes városok, megyék és kerületek helyi ügyeire.

Nem így álltak a dolgok 1848 előtt.

Az országgyűlés, felelős, parlamentáris kormány hiányában, nem volt elég erős hazánk önállását megoltalmazni, s ha akkori szervezetében állana fenn most is, alig bírná Magyarország integritását fenntartani. Az országgyűlés nem képviselte a népet, nem volt a liberális haladás főtényezője, nem volt a nép-souverainitás kifejezése.

A kormány idegen kézben, az országos alkotmányos tényező

— a diaeta — tehetetlen lévén, azon feladat, mely most a parlamenté és a miniszteriumé, elforgácsolva jutott az egyes municipiumok kezébe, melyek, hogy azt sikeresen betölteni képesek nem voltak, történelmünk minden lapja beszéli.

Az 1848 sok tekintetben szakított a múlttal: s ha csak a 48 előtti sanyarú állapotokat visszaidézni nem akarjuk, nem lehet feladatunk ismét ama szerencsétlen múlt ingatag alapjára állani.

1848-ig úgy állt a Duna-mentén a magyar alkotmány, mint egy középkori, romba dőlt lovagvár, melyben csak a sötétség madara rak fészket magának. Az 1848-diki év rasirozta ez ócska rom falait.

Lehet-e szándékunk azt a maga éktelenségében ismét visszaállítani?

Az 1848. év új elveket, új eszméket mondott ki, új életet teremtett. A civilizáció színvonalára emelte hazánkat; és erről visszalépni most, annyi volna, mint saját életképességünket megtagadni.

1848-ban beláttuk, hogy történelmi jogunk avult falai közt, melyek minden pillanatban összeomlással fenyegetnek, meg nem élhetünk. Leromboltuk tehát e falakat; az avult romok helyébe új, világos, kényelmes palotát építettünk.

Lehet-e ezt a régi lovagvár mintájára berendeznünk?

Azelőtt másnak, idegennek, ellenségnek kezében voltak a vár kulcsai; jó volt tehát mellékfolyosókkal, tekervényes, hosszadalmas csigalépcsőkkel, csapatókkal és süllyesztőkkel rakni meg a vár belsejét. Most magunk vagyunk urai a háznak, most már a kényelmetlen középkori építésmód helyett, az újkor vídám és kényelmes modorát kell választanunk.

A középkor? — Igen, a középkor az, mely „ősi“ megyerendszerünkben nyilatkozik.

Megyénk a középkor feudális viszonyai közt keletkezett; s állandó alakot öltött akkor, midőn a középkori particularismus az újabb kor abszolutismusával állt küzdelemben. A küzdelemben egyik fél sem aratott teljes diadalt. s a küzdelem tárgya, a megye — az önkormányzatnak hajdan egyetlen alakja — a

küzdelem eredményéhez, inkább eredménytelenségéhez alkalmazódott: nem volt elég erős gát az absolutismus ellen, de elég erős volt a particularismus, a középkori egyenlőtlenségek fenntartására.

Tagadhatlan, hogy elvontan véve, a szabadság előfeltétele a decentralisáció.

De, ha felvesszük, hogy Magyarországon a középkor — mely csak 1848-ban ért véget — oly mélyen meggyökerezteté az egyenlőtlenségeket, s mely ezeken alapul, az aristocraticus szellemet, ha felvesszük, hogy feladatunk nemcsak belső szabadságunkat, hanem kifelé való önállásunkat és Magyarország integritását is megvédeni, kétségtelenül azon következtetésre jutunk, hogy az 1848 előtti decentralisációval, a mai megváltozott viszonyok közt, a nemzet mostani és jövő nagy feladataival szemben, ennek az országnak sem önállását, sem integritását, sem szabadságát többé nem biztosíthatjuk.

A centralisáció ösvényére kell tehát lépünk.

A központositás szó alatt azonban nem értem azon centralisációt, mely Bach és Schmerling alatt Ausztriát a végveszély szélére juttatá, nem értem azon összpontosítást, mely Franciaországban az abszolút királyság és a forradalom, a császárság és a restaurált királyság alatt egyiránt elfojtott, és elfojt ma is minden szabadságot; nem értem azon centralisációt, mely a vidék minden erejét a központtal absorbeáltatván, amaszt élettelen tespedésre kárhoztatja.

A centralisatió rendszere — mint általában minden élére állított politikai rendszer — így túlhajtvá, csak szolgaságot és nyomort von maga után.

De a decentralisáció rendszere is, ha azt mai megváltozott körülményeink közt a 47. értelmében akarnók megvalósítani, más utakon bár, de ugyanazon célhoz vezetne.

Feladatunk tehát: a megerendezés kérdésében e két véglet közt a középutat feltalálni.

Ez ugyan oly általános elv, melyet a legkülönfélébb nézetek is elfogadhatnak kiindulási pontul, de azért szükségesnek

látám hangsúlyozni, mert ez alaptételből folynak, nézetem szerint, azon elvek, melyeknek világos felismerése és keresztülvitele nélkül e kérdést a kor szellemének és politikai viszonyainak megfelelőleg megoldani lehetetlen.

Alább a kérdés egyes részleteinek tárgyalásánál, lesz alkalman ez elveket rendben fejtegetni, itt csak azon fő irányeszmét kívánom kijelölni, mely nélkül a parlamentáris kormányzatot az önkormányzattal sikeresen megegyeztetni nem lehet, s mely abban áll:

Hogy a közigazgatási decentralisátiónak karöltve kell járnia a törvényhozási centralisációval.

Mi alatt azt értem, hogy a helyi önkormányzat democraticus alapokon fenntartassék, de minden parlamentáris jogok, s ezek közé tartozik az ellenállási jog is, legkülönbélebb nyilatkozási formáiban, a központi alkotmányos tényezőnek, vagyis a parlamentnek, kizáró hatáskörébe tartozzék.

Vagy, rövidebben szólva: a megye legyen helyhatóság, de ne többé törvényhatóság. *)

*) E fejezet megjelent a „Pesti Napló“ 1868-iki 196—199. és 202-dik számaiban. A belőle eredt polemiát l. a „Függelék“-ben 13.—16. számok alatt.

II.

VOLT E A MEGYE 48 ELŐTT AZ ALKOTMÁNY ES SZABADSÁG VÉDBÁSTYÁJA ?

Megyei politikusainknak van egy jellemző vonásuk, melyről őket első pillantásra fel lehet ismerni.

Hallottam már a megyét országgyűlési ügy mint megyei diktiókban védelmeztetni, olvastam a megyerendszer mellett komoly s egyebekben szabadelvű férfiak munkáit úgy, mint a P. Hirnök rhodomontádjait, — de minden ily plaidoyerban a felhozott argumentumok közül egyet sem hallottam annyiszor ismételtetni, egynek sem láttam oly nagy fontosságot tulajdonítottatni, mint a — kegye let-nek.

A legnagyobb, legfontosabb ok a nemes vármegyék mellett az aristokratikus magyar faj nem irigylendő specialitása : pietás a múlt iránt.

Jónak láttam ezt előrebocsátani, hogy, ha netalán a kegyeletnek ily embere venné e könyvet kezébe, mindjárt megtudhassa, hogy e lapokat boszankodás nélkül nem olvashatja végig.

Vesse félre, és a kegyelet embereinek szokásaként, mondja ki reájok olvasatlanul a pereatot.

Bátran megteheti, mert e könyvben egy sort sem fog találni, melyet a történelmi pietás sugallt.

Ha valakinek kedve van a magánéletben a kegyeletet emelni életbölcseiségének vezérelvévé, — ám tegye ; senkinek semmi beleszólása. De politikai kérdések vitatásába behozni, s ami több, argumentum gyanánt használni a pietást, ez elsőrangú politi-

kai hiba. Ez vezet azon süppedékes mocsárba, melyet érzéspolitikának nevezünk.

A kegyelet, — a politikai életben — nem más, mint elfogultság, előítélet.

Előítéleteknek hódolni pedig k i s k o r ú s á g.

A pietás hazánk múltja, históriája iránt bennem is meg volt mindaddig, míg nem — ismertem. S ez természetes. Amíg a magyar történelemből nem tudunk mást, mint annak divatos schlagwortjait, melyeket az ismeretlenség homályos nymbusa vesz körül, — addig ellehetünk pietásunkkal. Amíg csak azt tudjuk, hogy — „hazánk 300 éven át küzdött alkotmányáért“ — hogy Bocskay s a Rákóczyak alatt fegyvert fogott érte, — hogy „a megye az alkotmány védbástyája“ stb., addig önkénytelen pietással hajlunk meg a história s annak tényezői előtt.

De ha e múltat közelebbről tekintjük, ha megismerkedünk az események részleteivel, ha a csattanós jelszavak valódi értelmét s jelentését feltaláljuk, — oly kicsinyessé lesz előttünk e múlt, oly morális törpeségbe süllyednek az eddig honfikegyelettel megbámult nagyságok!

Nem szeretem én a múltat feszegetni, s midőn nyikorgó, porlepte kapuit feltárva egyért-másért bele kell mennem az igazságot keresni, s bele kell mennem mélyebben, mint sokan teszik, kik csak a história kirakat-szekrényében ragyogó fényes csecsebecsékig szeretnek hatolni, míg a benne mélyen elásott igazságot felkeresni feleslegesnek tartják, — olyanformán érzem magamat, mint valami régi, lovagok koporsóival telt sírboltban, mely, amint mondani szokták, „dicső tetteket takar“, de melynek penészszagától okvetlen elájulnánk, ha ama számtalan igazságtalanság és gaztett tudata, mely a „dicsőség“ álneve alatt lézeng az utókor emlékében, fenn nem tartaná bennünk a józanság azon keserves nemét, melyet borzadálynak nevezünk.

Valóban, a múlt tanulmányozása a legalkalmasabb eszköz a politikai kiábrándulásra.

Mily szépen hangzik például az, hogy „egy nemzet három száz éven át küzd szabadságáért!“

Már maga e gondolat is fellelkesít.

De, ha a részletekbe hatolva, meglátjuk kedves őseinket, kik rakásra hozták a „lehetetlen“ törvénycikkeket, és pedáns megelégedéssel ünnepeltek minden theoretikus diadalt, mely a valóságban csak veszteség volt, — ha eltekintjük szeretetreméltó apáinkat, kik ajkukra vették az idegen szót, tarkójukra bigyesztették az idegen copfot, jóllaktak az udvari címer-kamrában, kezét csókoltak a kegyes uralkodónak, s a híres pozsonyi gyűlésen oly színpadi éclat-val scenírozták a „Moriatur“-t, hogy bármely modern drámagyártónak dicsőségére válnék, — nem, hogy az ország önállását megmentse, mely nem létezett, hanem hogy privilégiumaik számára életet nyerjenek a hatalomtól, hogy törvénybe igtathassák, miszerint a nemesi előjogok örökre fenntartandók, — ha „dicső múltunk“ coulissái közé tekintve, ott a kisszerűséget, a szűkkeblűséget látjuk az aristokratikus előítéletek trónján korlátlanul uralkodni, — valóban el kell oszlaniok hazafiúi ábrándjainknak, le kell vetkeznünk a pietást, s önkénytelen öröm fog el, hogy nem e múltnak gyermekei vagyunk.

S az egyetlen kellemes érzés, melyet a históriából meríthetünk, csak is azon tudat, hogy ami ott meg van írva, az már elmúlt, visszahozhatlanul, örökre.

Nem is fessegetném én e múltat, szívesen hagynám táblabíró őseinket nyugodni a feledés nekik való ölében, ha nem épen e múlt volna az, melyre megyei politikusaink közt divattá vált hivatkozni.

A megye a szabadság, az „alkotmány védbástyája volt!“ így hangzik a phrázis Kárpátoktól az Adriáig; és boldog boldogtalan utánna zengi különféle variációkban, hogy tehát a megye most is az alkotmány védbástyája, — hogy más védbástyája az alkotmánynak nem is lehet stb.

Felszámíthatlan hatással bírnak a „nagy szavak“ a gondolkozni nem szokott közönségre; s miután szeretett hazánk bővében van az oly politikusoknak, kik az önálló gondolkozást rangjokkal meg nem férőnek, s a „dicső“ őseikről rájuk szállt

jelszavak feletti kételkedést a hazaszeretettel meg nem egyezőnek tartják. — az ily „schlagwortok“ termékeny földre találnak Magyarországon.

Miért s miként? — ezt természetesen sokan nem tudják; de azon gyarlóság, melynél fogva az ember legmakacsabbul az oly állításokat szokta védelmezni, melyeket maga sem nem ért, sem bizonyítani nem bír, — e gyarlóság még nagyobb erőt kölcsönöz az ily felkapott jelszavaknak; — melyek előtt aztán kalapot nem emelni legalább is szende hazaárulás.

Nagy víz ez urak malmára a 48-ki törvények azon szakasza, mely, hogy ama válságos időben e nagyon elterjedt, specificus nemzeti előítéletet ne sértse, szinte felvette magába egy közbeszúrt mondat alakjában, hogy a megye az alkotmány védbástyája volt.

Az 1848-ki törvényeknek ez opportunus tapintatlansága már most azt okozta, hogy lelkökkel csupán a múltban élő conservatív politikusaink a megye védelmében még a szabadelvű 48-ki törvényekre is hivatkozhatnak; — és meg is teszik, az 1848-ki törvényekből deriválva oly dolgokat, mik egyenes el-lentétben állnak ama törvények szellemével.

Háládatlan munka lehet az ily népszerű előítéletnek fel-mondani az engedelmességet épen akkor, midőn az ily előítélet törvényhozói praetensiókkal lép a sorompók közé, — de a kérdés fontossága, melynek helyes megoldása ezen előítélettel oly szoros összefüggésben áll, megérdemli, hogy szemébe nézzünk ez állításnak, s egy kissé utánna lapozzunk a históriában.

Lássuk hát a régi megyét. Mik voltak jogai, mi hatás-köre? s mit volt képes tenni az alkotmány és szabadság védelmében?

A vármegyei intézmény, eredetileg, mint demokratikus alapon szervezett honvédelmi institutió a királyság támasza, a nyugateurópai feudalismus alakító befolyása alatt, mely a nemesség aristokratikus rendszerét Magyarországon is kizáró ura-

lomra emelte, a vegyes házbóli királyok alatt nyerte azon alapot, melyen tovább fejlődve 1848-ig fennállt. Már a 16. század kezdetén, a megye, melyet pusztán a nemesség alkotott, egyrészt közigazgatási, másrészt tágabb értelemben politikai institutió volt, amennyiben befolyást gyakorolt a törvényhozáásra is.

A 16. és 17. század zavarai, midőn a nemzet egyrészt a törökkel, másrészt az uralkodó házzal, s mert mindkettőnek nagy pártja volt az országban, önmagával folytonos harcban állt, — nagyban elősegíték a megyei önállóság fejlődését; s mire a szatmári béke megkötésével helyreállt a benső béke, Magyarország, mondhatnók, egy ötvennél több státusból álló állam-confoederáció volt.

Nem volt törvény, mely a megye jogait s hatáskörét meghatározta volna. Az országgyűlés egyszer törvénybe akarta foglalni a megyék ellenállási jogát, de a korona nem engedé. Eként a megye a kor szükségeinek s küzdelmeinek hatása alatt fejlődve, a szokásjog alapján állott. Azon folytonos küzdelem, mely a szatmári béke után a zöld asztalnál folyt a kormány s a nemzet közt, fejté ki a megyét a már említett középkori alapokon azon sajátos institutióvá, mely nem volt ugyan minden haszon nélkül a múltban, de melynek értelme, politikai jelentősége ama múlt speciális körülményeivel együtt ma már teljesen elenyészett.

A vármegye fogalma tulajdonképen a megyei gyűlésben nyert kifejezést, melyben az „Universitas praelatorum, baronum, magnatum et nobilium“ hangzatos címe alatt részvételre valónak jogosítva mindazok, kikről egy darab pergamen bizonyítá, hogy több emberek a nemtelen tömegnél.

E tisztán s kizárólag nemesi elemekből alakult gyűlés, melyben fejenként minden nemes részt vehetett, képezte a megyei „testületet“ s gyakorlá a vármegye jogait.

A megyének ezen, az idők folyamán át kifejlődött jogai részint szoros értelemben vett törvényhozói, részint közigazgatási s igazságszolgáltatási, részint tágabb

értelemben vett törvényhozói, a mai kor nyelvén parlamentáris jogok voltak.

Törvényhozói jogát gyakorolta a megye azáltal, hogy követeket küldött, mint megyei testület az alsó táblára, hogy azokat utasította, s tetszése szerint visszahívhatta.

Közigazgatási, vagyis önkormányzati jogánál fogva maga választotta közigazgatási tisztviselőit; hozott az országos törvények határain belől statutumoknak nevezett közigazgatási rendszabályokat, s házi adót vetett ki szükségletei fedezésére.

Igazságszolgáltatási joga a megyének bíráinak választásában nyilvánult.

Parlamentáris jogai a megyének voltak az ellenőrzési jog úgy saját tisztviselői, mint a kormány felett; mely utóbbi maga után vonta a megye azon jogát, melynél fogva a kormány rendeletei egyenesen a megyei testülethez intézettek, s annak tisztviselői által csak a megyei gyűlés parancsára hajtottak végre, — melynél fogva a megye többször egymásután is félretehette a kormány rendeletét, s felírva ellene, megtagadhatta annak végrehajtását, — melynél fogva végre a megye megtagadhatta a kormánytól az adók beszedését s az újoncok beszolgáltatását.

E jogok a valódi állami souverainitás legfontosabb attributumai, s önkénytelenül azt kellene hinnünk, hogy ily törvényhozási, közigazgatási, igazságszolgáltatási és parlamentáris jogokkal felruházott 52 kis státus bármely hatalommal sikerrel szembeállhatott.

De másrészt ugyanazon törvényes szokás, melynek a megye ily különféle jogait köszönheté, egyesülve a törvénytelen, de szintén szokásos kormánypraxissal, azt eredményezék, hogy a megyének e theoriában oly nagy szabású jogai a gyakorlati téren majdnem árnyékká váltak.

Mert igaz ugyan, hogy a megye utasította, s vissza hívhatta országgyűlési követeit, — de a követek szavazata, ha az utasítással ellenkezett is, teljes érvényű vala.

Tisztviselőit ugyan maga választá, és statutumokat is hozott, de a választásnál a kormány, képviselője, a főispán által

kijelölési jogot gyakorolt, a statutum csak a király jóváhagyása által vált jogérvényessé. Házi adóját ugyan maga szabta meg, de az, valamint minden rendkívüli költségei a kormány engedélyétől függtek.

Bíráit maga választá, de a megyei bíró ítéletétől, mint egyáltalában a megye mindennemű határozatától feljebb lehetett folyamodni.

Gyűléseket tartott s azokon szabadon tanácskozott, de e gyűlések jegyzőkönyvei megvizsgálás végett mindig felküldettek a kormányhoz.

Megtagadhatta a kormányrendeletek végrehajtását, de a kormánynak mindig hatalmában, — s idők folytán jogában is állt e rendeleteit királyi biztosok által végrehajtatni.

Íme nagyjában vázolva a 48 előtti megye jogviszonyai. Lássuk most, hogy e jogok a gyakorlati életben mit használtak az alkotmányos szabadság, mit a szabadelvű haladás ügyének.

Amint Goethe mondja, hogy ahol a fogalom hiányzik, oda gyakran beállít egy szó, — így kapta nálunk a nemes vármegye az „alkotmány védbástyája” hangzatos praedicátumát. Már most absolut értelemben véve e „szót” — nem lehetne ellene kifogásunk, mert a „védbástya” csakis azon feladatot jelöli meg, melyet a falnak betöltenie kell, de nem jelenti azt is, hogy e fal mindig sikeresen megvédi amit magában foglal. Ily értelemben véve nem tagadhatjuk meg a vármegyétől e nevezetet, mert a 48 előtti politikai nyomor korszakában csakugyan hivatta volt az alkotmányt védeni. — Hogy aztán megvédte-e, vagy nem? — az már más kérdés.

Ha felvesszük azt, hogy 48 előtt, a központi alkotmányos tényező tehetetlensége mellett a megye volt az egész politikai s alkotmányos életnek gyúpontja, — még hajlandók volnánk e szép praedicátumot többnek tartani divatos szóbeszédnél, — ha előttünk nem állna a történelem, melyből az igazságot pár zamatos phrázissal kibetűzni nem lehet.

Nézzük a históriát, nézzük azon két szakaszát, melyre a megye védői leginkább hivatkozni szoktak, — II. József császár uralkodási idejét, s azon kort, mely az 1825-iki országgyűlést megelőzte.

Azt hiszem, e két példa ellen a legbuzgóbb megyéseknek sem lehet kifogásuk.

II. József uralkodásának tanulságos históriájából látjuk, hogy a vármegye meg tudta néhányszor a kormány kényelmét zavarni; — de hogy egyebet nem is tudott.

József császár kevéssel trónralépte után kivitte az országból a koronát. A megyék egy része hallgatott, a többi felírt; s e felírások eredménye az lőn, hogy rövid idő múlva valamenynyi — elhallgatott.

József a németet dekretálta hivatalos nyelvvé. Mindenfelé közgyűlések tartattak, termett a repraesentáció mint a gomba, — s az eredmény az volt, hogy a császár betiltá a megyék egymás közti levelezését, s a megyék elhallgattak.

József azon rendelete ellen, melyben népösszeírást parancsolt el mindenütt, — addig nem látott elkeseredéssel szólaltak és írtak fel többször is a nemes vármegyék, mert ezen rendelet a nemzetnek legdrágább kincsét, aristokratikus előítéleteit sértette; — a császár haragosan rájuk dördült, néhány helyre katonaságot küldött, és a megyék, — az egyik rész dörmögve, a másik meghunyászkodva, de mindannyian — engedtek.

József új politikai felosztást oktroyált az országra, a főispánokat letette, tíz kerületre osztá Magyarországot, ugyanannyi főnök alatt, a tisztviselők választását megszünteté, gyűlések tartását betiltá, az alispánt kinevezte élethossziglanra, — a megyék rettenetes felírásokat vittek véghez, — a császár rájuk sem hederített, s minden úgy történt, amint ő akarta.

József megszüntette a hiteles helyeket, melyek az ősiségen alapult magánjogrendszerben nagy fontossággal bírtak, — a megyék remonstráltak, — ismét minden eredmény nélkül.

József újoncszedést rendelt el az országgyűlés engedélye nélkül. Nem egy megye törvénytelennek nyilvánítá a rendeletet, — de végrehajtotta.

Vagy lássuk a második periodust az 1825-diki országgyűlés előtt.

Tíz-tizenöt éven át dacára annak, hogy az „alkotmány védbástyái“ fennáltak, az alkotmány úgy szólván nem létezett. Tizenkét évig nem volt országgyűlés, nem tisztújítás. Az adminisztrátorok „surrogált“ tiszttikarral kormányozták a megyéket, melyeknek gyűléseiből könnyű volt a kis oppositíót kimarniok.

Ez idő alatt be kezdte látni a kormány, hogy a megyét még a maga céljaira eszközül is lehet használni. Az alsó, ú. n. bocskoros nemesség a kormány erős támasza volt, s a vármegyékben megkezdődött az ordítás korszaka.

1820-ban a megyék segédkezet nyújtottak a kormánynak a törvénytelen adó- és újonc-szedésre.

1823-ban néhány megye mozogni kezdett, — de az ambuláns királyi biztosok előtt ismét meghajolt.

Íme a megyerendszer hőstettei az alkotmány védelmében! Pedig e két korszaka történelmünknek az, melyre a megyerendszer védői leginkább hivatkoznak.

A rendes praxis alkotmány-küzdelmekben az volt 48 előtt, hogy a megyék repraesentáltak, néha többször is, a törvénytelen rendeletek ellen, aztán — meghajoltak. Volt módjukban megszokni az ily rendeleteket, s meg is szokták. A kormány törvényszegése, megyei felirat, dorgáló leirat és engedelmes végrehajtás — ez volt a megyei alkotmányvédelem egyhangú nótája: — Kunigunda és Eduard Eduard és Kunigunda!

Nem is lehetett ez másként. A központi hatalom, a fegyveres erő, a $\frac{4}{5}$ -öd részben teljesen ellenőrzetlen pénzügy, s ezenkívül az országban uralkodó kaszt aristokratikus szűkkeblősége oly erőt adott a kormány kezébe, melylyel szemben az 52 vármegye alig lendíthetett valamit.

A kormánynak ellenőrködési joga volt a megye felett, s azt szigorúan gyakorolta is. Ha nem tudott a megyével megegyezni, királyi biztost küldött reá. A megye aztán sérelmeivel szaporíthatta az országgyűlés archívumát, de a királyi biztos végrehajtá

ami rá volt bízva. Az igaz, hogy a kormány engedett is néha a megyéknek, de csak olyankor, ha ezek aristokratikus szükkeblűségökben, vagy ősi belátáshiánytól vezérelten egy-egy üdvös, helyes rendeletet vetettek vissza; ha a rendelet a kormány hatalma érdekében adatott ki, végrehajtását a megyék nem bírták megakadályozni.

Szép dolog volt az a tisztviselő-választás is, csak a kormány ne talált volna módot azt befolyása alá keríteni. A szabad választás legtöbb alkalommal csak hazug álarc volt, mely mögött a kormány a vesztegetés, terrorizálás s más ily épületes eszközökkel választatta meg saját jelöltjeit.

Szép dolog volt az országgyűlésre való befolyás is, ha nem lett volna arra használható, hogy a kormány az amúgy is tehetetlen diaeta ellen a megyékben találjon támogatásra.

És így tovább. Pusztán helyi érdekű, kisebb fontosságú, nem politikai ügyekben, vagy oly rendeletek alkalmával, melyek valóban hasznos intézkedéseket tartalmaztak, a kormány néha rászánta magát, hogy engedjen a megyéknek. — fontos kérdésekben mindig a megyék voltak kénytelenek engedni.

Mert — s ezen példára annyiszor történik hivatkozás, — hogy József császárt a nemes vármegyék bírták volna halála előtt törvénytelen rendeleteinek visszavonására, — ezt csak az állíthatja, a ki nem tudja, mily bonyodalmakba keveredett a dynasztia Németalföldön, aki nem tudja, hogy akkor már kiütött volt a francia forradalom, mely egész Európát felforgatással fenyegette.

A tanúság e tényekből magától ötlük elénkbe.

A megyék húzamosan sohasem tudtak ellenállni a kormánynak. Ha valamire mehettek, legfelebb egy diaeta összehívását bírták kieszközölni, — de hogy az alkotmány evvel sem volt megvédeve, azt azon számos országgyűléseink bizonyítják, melyek adó- és újoncmegszavazáson kívül más eredményre nem vezettek, mint, hogy a nemzet tehetetlenségét, az ősi alkotmány célszerűtlenségét csatányos példákkal bizonyították.

S ha mégis volt, — amint volt is, — egynémi haszna

a megyerendszernek, ezt nem az alkotmányvédelem terén hajtotta, hol a hatalom támadásait visszautasítani soha sem volt képes.

A megye nem tett, a megye csak beszélt.

48 előtt a kormány idegen vala, s a parlamenti jogokkal fel nem ruházott országgyűlés semmi hatalommal nem bírt. A diaeta legfelebb alkalmatlankodni volt képes a kormánynak, legfelebb meggátolhatta törvények hozatalát. Némi problematikus akadályokat gördíthetett a kormány útjába, ha ez túl akarta lépni jogkörét; de arra, hogy teljesítse is kötelességét, mitsem tehetett. Az alkotmány minden biztosítékai jogi, erkölcsi, — egy lelkiismeretlen kormánynyal szemben semmiféle biztosítékok nem voltak.

A nemzetnek tehát, mely nem tehetett semmit, egyetlen feladata volt: a nemzeti érzést magában ápolni s fenntartani addig, míg a körülmények jobbra változnak. A hazafiság, a nemzeti érzület, a szabadságszeretet fenntartásának s ébresztésének leghatékonyabb útja, a sajtó, főleg a politikai sajtó, nem létezett.

Ily körülmények közt, a megyegyűlés volt az egyetlen hely, hol évenként néhányszor pár száz ember előtt beszélni lehetett. E nyilvános tanácskozásoknak volt is némi hasznuk, fenntarták a szólás jogfolytonosságát.

És ez legfőbb érdemök a megyéknek az ország alkotmányküzdelmeiben. De hogy ez érdem nem volt oly nagy, minőnek sokan állítani szokták, mutatja leginkább az 1848-at közvetlenül megelőzőtt reformmozgalom. A megyék beszéltek, dictióztak, de valamint 1825-ben a könyvirodalom, úgy a 40-es évektől kezdve, midőn Kossuth a magyar journalistikát megteremté, a napisajtó volt az, mely eszméket adott a népnek, mely a nemzetben a hazafiságot, a szabadság szeretetét ápolta. Amíg sajtónk nem volt, a megye vitatkozásai által hajtott még némi hasznót; de midőn a sajtó az egész országot egyszerre bejáró szavával felszólalt — a megyék jelentősége e téren is tönkretutott.

Ez volt a megye a múltban. Véde az alkotmányt, de soha

megvédeni nem bírta; bástyája volt az ország jogainak, de alig nagyobb és erősebb bástya egy kis sövénykerítésnél, melyet vajmi könnyű volt átugrani vagy — letiporni.

Valóban, ha e nemzetnek százados alkotmány- küzdelmeit eltekintjük, nem értjük azon phrázist, mely a megyének tulajdonítja az alkotmány megvédését. Hisz épen az volt a bajunk, hogy nem voltunk képesek azt megvédeni! az volt szerencsétlenségünk, hogy csak a megye állt rendelkezésünkre, melylyel pedig semmire sem mehettünk!

Belátta ezt az 1848 év s adott parlamentet és felelős kormányt, hogy ne csak védjék, hanem meg is védjék alkotmányukat. S azért most, midőn az előbbi, célra nem vezető eszköz helyett újat és célszerűt nyertünk, — amazt venni elő ismét, nem volna más, mint ez új, jobb eszköz használatában önmagunkat akadályoztatni!

Íme, — ide vinne azon politika, melyet e phrázis fejez ki: a megye az alkotmány védbástyája.

Akarhatják-e ezt azok, kiknek minden tizedik szavok az alkotmány megvédése?

Láttuk ezekben azon állítás valódi értelmét, hogy a megye az alkotmány védbástyája volt, — a fennállott institutiók conservátiójának szempontjából.

De lehet, sőt kell e kérdést más oldalról is megvizsgáljunk.

Az alkotmány magában nem lehet cél, — az csak eszköz a szabadság állandó, bizonyos elvek szerint rendezett megvalósítására.

Ez oly megcáfolhatatlan, sőt oly természetes dolog, hogy e kifejezés alatt az egész világon csak oly intézményeket szoktak érteni, melyek a népnek szabadságát biztosítják, saját ügyeibe való befolyási jogának határozott alakot adnak.

Az alkotmány szónak ezen, az egész világon elfogadott értelme tehát involválja a szabadság fogalmát, sőt épen a szabadság lényege, fő ismertető jele minden oly államintézményeknek, melyeket alkotmány néven szoktunk nevezni.

S ha ez így van, — amit úgyhiszem, senki sem fog tagadni, — akkor szükségkép elénkbe lép azon kérdés, vajon lehet-e a megyéről, valamint az mondatik róla, hogy az alkotmány védbástyája volt, — lehet-e, mondom, csak annyi jogosultsággal is, amennyivel ezen állítás bír, azt mondani, hogy a szabadságnak is védbástyája volt?

A szabadság valódi barátja csak az, ki a szabadság elveit minél tágabb körben, s oly alakban megvalósítani igyekszik, mely alakban azok a kor körülményei közt gyümölcsöző valósággá válhatnak.

Ellenben nem barátja a szabadságnak az, ki akkor, midőn a szabadság valamely országban oly alakban áll fenn, mely alak, miután ellentétben áll a kor körülményeivel s egész politikai irányával: csak veszélyezteteti, mert mindinkább lehetlenné teszi a szabadságnak még fennálló mértékét is, — nem barátja a szabadságnak az, ki ily körülmények közt nem ismer nagyobb feladatot ezen elavult formák conservációjánál, és minden erejével gátolni igyekszik e célszerűtlen formáknak szükséges reformálását.

És ez nem doktrinair szörszálhasogatás. E felfogása a szabadságnak a magyar történelem legszebb, legdicsőbb korszakának, az 1825-ben megindult reformmozgalomnak jellemvonása; e felfogásnak hódolt a nemzet, ama dicső kor minden nagy férfival együtt, ezt hirdették Széchényitől kezdve Kossuthig mindazok, kik e században érdemeket szereztek magoknak a haza körül. Ha ezek úgy fogták volna fel a szabadságot, hogy az csupán a létező alkotmányos formák conservációjában áll, akkor egy huszonöt éves dicső korszakkal szegényebb volna históriánk. akkor az 1848-iki vívmányok nem léteznének, akkor a 19. század forradalmi korában, Magyarország tán nem volna többé Magyarország.

De a nemzet mindazon jeles fiai, kik a népet reformküzdelmeiben vezették, s a 48-iki vívmányokat számunkra megszerezték, mindezek úgy fogták fel a szabadságot, hogy az csak e haza minden polgáraitra kiterjesztve, a kor eszméivel megegyező alakba

foglalva, tekinthető biztosítottnak. Így fogták fel, és azért sem Széchenyi, sem Deák és Eötvös, sem Kossuth nem álltak azon párt soraiba, mely a fennálló institutiókat minden áron fenn tartani akarta, — hanem élére állottak azon reformpártnak, mely új alkotmányt igyekezett teremteni az országnak.

S ha e férfiak nem a fennállónak conserválásába, hanem intézményeink szabadelvű reformálásába helyezték az alkotmányos szellemet, a hazaszeretetet, — ha a nemzet követte őket, és ha sikerült a szabadság ily felfogásának vezérlete alatt oly vívmányokat megvalósítania 48-ban, melyekről egy évtizeddel előbb senki még álmodni sem mert, — akkor, úgy hiszem, teljesen helyén van, ha a szabadság ezen szempontjából is vetünk egy pillantást hajdani megerendszerünkre; — ha, miután láttuk, mit tett, illetőleg mit nem tehetett a megye a fennálló intézmények védelmében, — azt is kutatjuk, mit tett általában a szabadság érdekében?

És e térre lépve egy setét, rideg kép homályosítja el előttünk a láthatárt.

Hazánk története a *pragmatica sancti*ótól fogva sívár, kietlen sivatag. Idegen, zsarnok kormányt látunk benne, mely hol a reakció eszközeivel, hol szabadelvű eszmék fegyverével, hol csellel, hol nyílt erőszakkal oda törekszik, hogy egy országnak halomra döntse alkotmányát, hogy egy nemzetet kitöröljön a nemzetek sorából, hogy egy több millióra menő népfajt individualitásából kivetkőztetve, megannyi „korlátolt eszű alattvaló“-vá silányítsa.

S e lelkiismeretlen és zsarnok kormánynyal szemben látunk egy tehetetlen diaetát, látunk egy népet, melynek tizenkilenc huszadrésze egyenesen kizáratott a „nemzet“-ből, és látunk ötvenkét vármegyét, melyek fő feladatokul tekintik elvben az „alkotmányt“ védeni, de valóságban az alkotmánynak csak azon tételeit, melyekben az aristokratia privilégiumai vannak lerakva.

Mert valjon mikor védte a megye a valódi szabadságot, mikor védett mást, mint a nemesi kaszt privilégiumait?

Megfelel erre a történelem, mely elmondja, mily békés

nyugalomban élték napjaikat a vármegyék Mária Teréziának absolutistikus, de egyszersmind aristokratikus uralkodása alatt,— mint főrmédtek fel aztán a szabadelvű, a demokratikus II. József császár ellen. Mert jellemző látnunk, hogy a nemes megyék, míg szende repraesentációkkal ültek meg minden törvényellenes rendeletet, mely az aristokratia privilégiumait közvetlen nem érinté, mily lelkesült dühvel támadtak fel az oly rendszabályok ellen, melyek a nép javára az uralkodó kaszt mindenhatósága ellen valának intézve.

Kiáltó példákkal felel meg erre történelmünknek 1795—1848-ig tartó korszaka, midőn az „alkotmány védbástyái“-nak virágzó helyzete mellett a rendőri absolutismus uralkodott Magyarországbán, — midőn azt látjuk, hogy a kormánynak könnyen sikerül sok megyében a szabadelvű utasításokat reakcionárius szellemben megváltoztatni, mint 1834-ben az úrbéri javaslat tárgyalásakor, — midőn a kormány a „democratiá“-val fenyegetve a nemes vármegyét, az aristokratikus tömeget hajlékony eszközül használja. Mit tett a megye a szabadság érdekében, — mutatja az 1848 előtti kor, midőn a „nem adózás“ jelszava alatt a közteherviselés elleni reactionárius ellenmozgalom, mely Zalában Deákot megbuktatá, a megyék nagyrészében uralkodóvá lón, s az ordítás korszakában éretlen szó- szátyárkodás mellett a fűtykösök és ólmosbotoknak adta a döntő szavazatot a megyék zöld asztalánál. — Igaz, hogy volt néhány megye, mely szabadelvűnek mutatta magát ekkor is, sőt anticipálva a törvényhozás tettét, a 40-es években már a nemnemesek egy részének, a honorátioroknak, politikai jogokat is adott, — de épen azon körülmény, hogy ezt csak néhány megye tette, — hogy ez csak kivétel volt, nem azt bizonyítja-e, hogy a megye természeténél fogva, — a szó dicstelen értelmében — conservatív, aristokratikus institutio volt, mely nem a szabadságot védte, hanem ennek ellentétét, a privilégiumot?

Az aristokratikus szellem, az uralkodó kaszt öntudata volt azon kapocs, mely a megyét összetartá.

És ezen kapocs, bizonyos irányban képes is volt erőt kifejteni.

De nem felfelé a hatalom, hanem lefelé a nép ellenében.

Bástya, — igenis, bástya volt a nemes vármegye, de nem az alkotmány védőfala a kormány, hanem az aristokratikus privilégiumok védőfala a nép $\frac{19}{20}$ -ad része ellenében.

Bástya volt a vármegye, s hogy megvédje a mindenható nemesség szabadalmait, — elfojtá a községek autonomikus fejlődését, elfojtá az egyéni szabadság érvényrejutását.

Ez azon tér, melyen a megye a legnagyobb eredményeket képes felmutatni. És Trencsén megye, midőn egy II. József császárhoz intézett feliratában kimondá, hogy a haza polgárainak egyenjogúsításában csak az országot sújtó „gyalázatot“ láthat, — Trencsén vármegye legkiáltóbb színekkel jellemzé a vármegyei intézményt.

III.

BÁSTYÁJA-E A MEGYE MA AZ ALKOTMÁNYNAK ÉS SZABADSÁGNAK?

Előre látható azon válasz, melyet ezekre a megye védői adni fognak. Az egyik egyszerűen tagadni fogja a fentebb mondottakat, s pálcát fog törni a hazaárulás felett, mely merészli meg nem imádni az „ősi“ vármegyét; a másik — furfangosnak képzelve magát, azt fogja rá felelni, hogy igen, „így lehetett ez 1848 előtt, de nem így van most.“ —

Ez argumentum első pillanatra bír ugyan a valószínűség látszatával, de csakis látszatával. Ha valami közjogi compendiumot veszünk elő, s abban keressük a kérdés megoldását, csakugyan azon eredményre jutunk, hogy egészen más a megye most, mint 48 előtt, mert most a nép által közvetlen választott bizottmányi tagokból áll, míg azelőtt nem választott nemesek voltak tagjai.

S ha a gyakorlati élet mindenben az íráshoz alkalmazkodnék, ha a politikában beérhetnők a papíron álló bölcseséggel, felesleges is volna e pont felett minden további vitatkozás, mert ott van világosan a 48-diki törvényben, hogy a megye népképviseleti alapon alakíttassék.

És úgyis történt. Igaz ugyan, hogy a megyei bizottmányok nagy részének mandátuma már 20 éves, és így nem tekinthető a mai közvélemény hü kifejezésének, — de tekintetbe véve azt, hogy e bizottmányok népképviseleti alapon választattak, s választattak nagyrészt 1848-ban, a magyarországi liberalismus arany-

napjaiban, — azt hiszem, nem követek el igazságtalanságot a megyék ellen, ha azon kérdés vitatásában, vajjon bástyája-e ma a megye az alkotmánynak s általában a demokratikus haladásnak, — a jelenleg fennálló megyei bizottmányok magatartását és viselt dolgait veszem fel kiindulási pontul.

A kérdés tehát az, vajjon az 1848-iki törvények azon passusa, mely a megyét az exclusív nemesi alapról népképviseleti alapra fekteté, megváltoztatta-e a hajdani megyék természetét annyira, hogy azokat ma több joggal nevezhessük az alkotmány és szabadság védfalának, mint 48 előtt?

Másként: megszüntették-e a 48-iki törvények a megyék kirívó árnyoldalait, reformálták e azok aristokratikus szellemét?

Nem akarok elvont fejtegetésekbe bocsátkozni, beszéljenek magok a tények.

A kérdés első része az, vajjon miképen bizonyíták be a visszaállított megyék alkotmánybástyai minőségöket?

Lesznek, kik a 48 előtti politikai nyomor korszakában szerzett fogalmakból a mai teljesen átváltozott viszonyok közt sem bírván kiszabadulni, az alkotmány védelmét a minden kormánynak való oppositíóban fogják keresni, — s ezek büszkén fognak utalni azon néhány rakoncátlan megyére, mely még a magyar felelős kormánynak is opponálni merészelt.

Ezek kedvéért legyen szabad megjegyeznem, miszerint 48 előtt, folyton idegen, nemparlamentáris kormány ellenében még lehetett pusztán a minden áron való ellenzékieskedésben keresni az alkotmányos érzelmet, de ma nem többé, midőn parlamentáris, felelős kormány áll az ország élén.

Most, 1848 és 1867 után az alkotmányvédelem nem a 48 előtti sérelemi politika forçirozott folytatásában, hanem az 1848-iki törvények által teremtett parlamentáris kormányrendszer védelmében, megszilárdításában áll.*)

*) Lásd a függelék 3. számát.

Megváltozott viszonyok közt ugyanazon eszközök hatása is különböző. — Belátták-e ezt a vármegyék?

Belátták-e, hogy, ha már minden áron alkotmányt védeni akarnak, csak azon parlamentáris alkotmányt szabad védeniök, melyet a 48 megállapított?

Miként viselték magokat a vármegyék e parlamentáris alkotmány főtényezői, az országgyűlés és felelős kormány irányában?

Feleljenek a tények.

Midőn 1867 tavaszán a felelős ministerium, a municipiumokat visszaállítá, az ellenzék kiadta mindenfelé a jelszót, miszerint a megyéket ellenzékileg kell alakítani!

A jelszó ment szájról szájra. Tetszetősen hangzott a kuruc fülekbe, s kapóssá lett.

Még akkor nem tudtuk, mi legyen e szavak értelme.

Akik a 48-at nemcsak jelszóul használtuk, melylyel a hazai óconservatívok s bécsi burokraták orra alá borsot törhetünk, hanem azt értettük, szellemét felfogtuk, s elveit teljesen megvalósítani kívántuk, — nem értettük e jelszó világos jelentését, mert úgy valánk meggyőződve, hogy a 48-iki törvények értelmében nem a vármegyéket, hanem a képviselőházat illeti a jog és kötelesség az oppositio vagy kormánypártolás kérdései felett határozni.

Mi a nép országos képviseletét tekintők a legfőbb forumnak, s miután nem hihettük, hogy a 48-at oly nagy esztánynyal hangoztató oppositio a 48 által teremtett, a népsouverainitást egyedül képviselő alsóház ellen, — ezáltal a parlamentáris kormányrendszer, vagyis a 48-iki törvények legbecsesb vívmánya ellen képes legyen frontot csinálni, — ártatlan kíváncsisággal vártuk a történendőket.

Nem soká kellett várnunk. Amit nem tettünk fel az ellenzékéről, az bekövetkezett.

A képviselőházban kisebbségben maradt képviselők megretíráltak a megyékbe. Bekövetkeztek oly dolgok, minőket a parlamentarismus története még nem ismert.

Megindult a „megyei mozgalom“.

Országgyűlési képviselők megyegyűléseken határozatokat indítványoznak az országgyűlés ellen, — a megyék határozatokat hoznak az országgyűlés határozatai ellen, — divattá válik a képviselőház ellen a vármegyékre appellálni.

Parlamentáris kormányrendszer szerint az ország parancsol a megyének, mert fölötte áll, ez engedelmeskedik. A mi oppozitiónkat illeti a dicsőség, hogy e szabályt felforgatá. „A megye coordinált a ministeriummal!“ harsogta Pest megye kis királya, s ezer torok viszhangozá e politikai képtelenséget.

Akadtak böles és liberális ellenzéki férfiak, kik a parlamentáris rendszer ama főelvét, mely szerint a képviselőház többsége kormányoz, igyekeztek megdönteni, s oly új elméletét gyártották a parlamentáris kormányzatnak, mely szerint megeshetik, hogy a véletlenül került megyei többség uralkodjék a más nézetű országgyűlési többség felett. S így egy új kormányrendszer theoriáját teremték meg: a kisebbség kormányzásának rendszerét.

E tanok a megyei közönségnek annyira szája ízére szolgáló alakban hirdették, hogy hatásukat el nem téveszthették.

A megye, mely a legabsolutistikusabb időkben mindig csak rendeletek, de soha törvények ellen nem protestált, hősiesen megtette ezt is. Több megye tiltakozott azon törvények ellen, melyek a felelős kormány és népképviselőlet által hozattak.*)

Az angol parlament szigorú büntetés alá fogna bárkit, ki a parlament souverainitását ily módon megsérteni merészkednék.

A magyar parlament nem tett semmit. Elnézte a vizes poharakban dülő zivatart, s hagyta kitombolni. Elnézte még azt is, hogy a tisztviselő-választásoknál az országgyűlésnek ide vágó határozatai sok helyen lábbal tapostattak, mintha nem is léteznének, elmellőztettek.

Hála istennek, nagy bajt még eddig nem szült a 67-iki megyei mozgalom.

*) L. a függelék 9.—11. számait.

Sőt hasznot is hajtott, bár nem azon irányban, melyben hatni akart.

Mert, ha áll az, hogy az 1848-ban megállapított parlamentáris kormányrendszer szellemében a nép országos öszképveiselete, az országgyűlés alsóháza kell, hogy, mint a nép souverain jogának kifejezése, a legfőbb forum legyen, melyről lehet hivatkozni alkotójára, magára az összes népre, de melytől egyes helyhatóságokra appellálni nem szabad, — akkor a 67-iki megyei mozgalom bebizonyítja, hogy a megye mai nap nem tekinthető az alkotmány védfalának; mert végzései a 48-ik törvények szellemében törvénytelenek valának, s törvénytelen végzések a törvények összegének, az alkotmánynak védelmére nem szolgálhatnak.

Mert, ha áll az, hogy 1848-ban teremtett alkotmányunk haladást foglal magában 48 előtti intézményeinkhez képest, akkor a 67-iki megyei mozgalom bebizonyítja, hogy a megye nem tekinthető a szabadelvű haladás gyümölcsöző tényezőjéül; mert végzései a 47 szellemében a 48-ban megállapított kormányrendszer ellen irányulván, reakcionárius szellemet árulnak el. *)

A 67-iki megyei mozgalom főjellemvonása tehát: oppositio a képviselőház törvényes többsége s az abból alakult kormány ellen.

S az ily mozgalmat, parlamentáris kormányforma mellett, melynek fölve, hogy a kisebbség a többségnek engedelmeskedik, mely kisebbség és többség a képviselőház szavazatai szerint alakul, — bárhogy csürjük csavarjuk a dolgot, csak is alkotmányellenesnek nevezhetjük.

Íme, ily bástyája a vármegye a 48-iki alkotmánynak.

Menjünk tovább.

Második része a feltett kérdésnek az, vajjon a legközelebbi idők tapasztalatai azt bizonyítják-e, hogy a megye hatá-

*) L. a függelék 4., 12. és 17. számait.

sos tényezője a szabadságnak, a szabadelvű, demokratikus haladásnak ?

Lássuk ismét a tényeket.

Annyi áll, — s ezt bőven bizonyíthatni felesleges papírvesztegetés volna, — hogy az alkotmányos szabadság a törvények szigorú uralmában áll. Mert valamint igaz, hogy az absolutismustól csak az mentheti meg a népeket, ha önmagok alkotják saját törvényeiket: oly igaz az is, hogy az anarchia ellen nincs erősebb biztosíték a törvények szigorú megtartásánál. E kettő közt középúton fekszik az alkotmányos szabadság, s bajos volna eldönteni, melyik annak veszélyesebb ellensége.

S vajjon a megye olyanak bizonyítá-e magát legújában, hogy benne a törvények uralmának támaszát tekinthessek ?

Azon megye, mely oppositíóba lépett a törvényhozó testülettel, mely lábbal taposta az országgyűlés határozatait s protestálni merészelt törvények ellen, mely egy, a 48-iki alkotmány irányában reaktionárius mozgalomnak képezi bálványát, — azon megye lehet a szolgaság eszköze, lehet az anarchia fészke, de nem a törvények uralmának támasza.

Nem kivált ma, midőn szabadelvű törvényeink nagy részének felfogására még az érzék is hiányzik megyeink nagy részében.

Tekintsük a kérdést közelebbről.

A megye védői kívánhatják e helyütt elsorolását ama törvényeknek, melyek újabb időben a megyék által megszegettek.

Ha szójátékokkal el lehetne ütni az ily kérdést, nekik volna igazuk. Mert tudjuk, hogy megerendszerünk valamint a múltban nem törvényen alapult, úgy a jelenben sincs még szabályozva.

Nincs törvény, mely a megye szerepét, jogait, hatáskörét körülírná.

De nemcsak az törvény, ami papírra írva törvénybe foglaltatott. S midőn annak megítéléséről van szó, vajjon valamely institutió támaszát képezi-e a szabadságnak, — akkor nemcsak a pozitív törvénycikkeket, hanem azon magasabb szabályokat is

tekintetbe kell vennünk, melyek egyedül pótolhatják a pozitív törvények hiányait.

E pótlásra törvénykönyvünk hiányos voltánál fogva nagy szükségünk van, s azért a megerendszer mai természetének vizsgálatánál nemcsak azt kell szemügyre vennünk, mint tartá meg a megye a tényleges törvényeket, hanem azt is, mint alkalmazkodott az alkotmány alapelveihez, szelleméhez, mint tartá meg a szabadság általános, örökérvényű törvényeit?

Hogy a megye nem alkalmazkodott a 48-iki alkotmány szelleméhez, láttuk fentebb.

Ragaszkodott-e az alkotmányosság egyéb általános elveihez?

Azt hiszem, nem fogja senki kétségbevonni azon alkotmányos szabályt, hogy törvények hiányában a törvényhozó testület határozatai számára feltétlen engedelmességet kell hogy követeljen a municipiumoktól.

S engedelmeskedtek-e a vármegyék?

Csak egy esetet hozok fel.

A tisztviselő-választásoknál az országgyűlés határozata a főispánnak kijelölési jogot adott, s bizonyos hivatalokra nézve, kvalifikációt állapított meg.

A főispán kijelölési joga sok helyt kijátszatott, a képviselőháztól megszabott kvalifikációk legtöbb megyében tekintetbe nem vétettek.

Így engedelmeskednek a megyék a népképviselőnek. Így ragaszkodnak az alkotmányos élet alapelveihez.

Bajos volna tagadni azt is, miszerint az alkotmányosság egy másik alapelve az, hogy a szavazattöbbség határoz.

Ezen nyugszik egész alkotmányos életünk, ez alapja minden szabadságnak. Enélkül a nyers erő lesz úrrá felettünk, — egy ember vagy millió ember kezében, az mindegy.

S valjon a valódi szavazattöbbség-e döntő megyei gyűléseinken?

A világért sem.

Régibb időkben, a Tripartitum boldogító uralma alatt, nem

a többség, hanem a „pars sanior“ véleménye döntött. Az elnöklő főispánnak aztán tetszésétől függött ott látni a józanabb részt, ahol épen látni akarta.

Most, mintha csak e félszegséget más félszegséggel jóvá lehetne tenni, a „józanabb rész“ döntő szerepét az „ordítóbb rész“ omnipotentiája váltá fel.

Eben gubát cseréltünk.

Ha a bizottmányi tagok, vagy legalább azok túlyomó része mindig jelen volna a megyegyűlésen, s a jelenlevők fejenkénti szavazata döntene, — akkor még rendben volna a dolog.

Hogy ez nem így van, a legújabb megyei élet is bizonyítja.

Ha oly kérdés van napirenden, melyről diktiózni, vagy melyben pláne opponálni lehet, zsúfolásig megtelik a megyei terem. Néha eljönnek minden pártbeliek, máskor egykét pártvezér csődíti csak be a maga híveit. Ha nincs alkalom opponálni, a megyei terem kong, s néhány bevetődő ember határoz az egész megye nevében.

Határozat hozatalnál főszerepet játszanak a kortesfogások. Nem a többség győz a megyén, hanem a terrorizmus. Amely párt rá tud ijeszteni a másokra, vagy képes azt lebögni, — az aztán korlátlan hatalommal intézkedik 10—20 vagy 200,000 ember nevében.

Imen van aztán, azon — nem tudom mulattatóbb-e, vagy botránkoztatóbb — jelenség, hogy egyik megyegyűlés halomra dönti a másiknak végzéseit.

Hiába való dolog ez ellenében a törvényt idézni.

A törvény értelmében, mely eléggé széles alapon, demokratikus aktív és passív választóképesség kiszabása mellett alakítja meg a vármegyét, ilyesmi nem történhetik.

A nép választja a bizottmányi tagokat, s mindenik egyenjogú a megyében. De azért tényleg mégis annyiban a régi állapotok nem változtak, hogy most úgy, mint 48 előtt vagy néhány aristokrata család, vagy a tudatlanság gyakorolja az egész megye igényelt jogait.

Mit használ nekünk, ha az aristocratia döntő hatalma nem többé törvényen alapszik, de a gyakorlati életben megvan?

Mit használ, ha a 48 előtti privilegiált tudatlanság uralmát most a nemprivilegiált — de mégis a tudatlanság uralma váltja fel?

Nagyon értem én, hogy a törvény csak egyenlő jogot adhat mindenkinek, nem egyenlő tényleges befolyást is. Ez a dolgok természetes rendjében fekszik, s amíg emberi társaság lesz, az egyesek befolyása társaikra mindig igen különböző lesz.

Azt tehát sem csodálnunk, sem rosszalnunk nem lehet, hogy a megyei gyűlésekben egyesek másoknál nagyobb befolyással bírnak.

A kérdés csak az, mi adja meg az egyeseknek e befolyást?

Ettől függ, ha valjon demokratikus vagy aristokratikus intézménynek kell-e vennünk a vármegyét.

Ha vagyon és intelligentia, párosulva a jellemmel, volnának a megyei befolyás főtényezői, akkor a megye demokratikus institutio volna, mert valódi értéket csak e három képez.

Így van-e ez?

A gazdag földbirtokosoknak általában nagy befolyásuk van a megyékben, ha valamely régi nemes családhoz tartoznak.

Második rangban következnek a régi nemes családok, ha nincs is vagyonuk.

Harmadik — gyakran első — sorban áll az üres phrázis, a hangos torok és az ólmosbot, szóval a tudatlanság.

Mert, hogy a nagy vagyonnak, nemtelen kezekben megközelítőleg sincs oly befolyása, mint nemesekben, azt kiki tudja, ki megyei életünket ismeri.

Mert, hogy az intelligentiának befolyása a megyén a legcsekélyebb, azt legújabb megyei életünk, ama számtalan szellemi szegénységbizonyítvány, melyet megyéink magukról adtak, tele szájjal hirdeti a világnak.

S e tekintetben megyei életünk, ahelyett hogy emelkedett volna, süllyedt. Ne is azt nézzük, mily kevés értelem s belá-

tás nyilatkozik megyei tanácskozásainkban, csak hasonlítsunk össze például egy 1867-iki s 1823-iki repraesentátiót. Nézzétek Barsmegye híres feliratait, nézzétek Hevesmegye hirhedt végzéseit, nem negyven év mívelődési haladása, egy század sülyedése szól belőlök!

Ily elemekből, ily módon készül azon akarat, mely a megyében uralkodik. De hogy ez nem az alkotmányos többség uralma, hogy ez nem a jellem, értelem s vagyon túlnyomó befolyása, ezt tagadni nem lehet.

Így ragaszkodik a megye az alkotmányosság alapelveihez. Ily támasza a demokratiának.

Nem fogytunk még ki az okokból.

A tisztviselők választása egyik legszebb, legfontosabb joga a megyének. A tisztviselő kezében fekszik a népnek sorsa, megelégedetté teheti a népet vagy kétségbeejtheti, hozzá szoktathatja a rendhez, békéhez, vagy demoralizálhatja, megtaníthatja a szabadság helyes felfogására, vagy szolgálivá s féktelenné teheti.

Azokon kívül, amik a törvényhozás szigorú jogköréhez tartoznak, misem bír oly nagy hatással az ország egész állapotára, mint az administráció. Jó közigazgatás a törvények bármily hiányait kipótolja; rossz végrehajtás a legüdvösebb törvényekhez kötött reményeket is meghiúsíthatja.

A tisztviselők megválasztása ily nagy fontosságú levén, mindenkinek, ki jogát lelkiismeretesen gyakorolni akarja, meggondolt, s objectív meggyőződését kell csak követnie.

S miután a képesség és megpróbált jellem az, aminek a tisztviselők megválasztásánál legnagyobb súlyának kell lennie a megyének, ha e jogával visszaélni nem akar, ezt kell irányadóul vennie választásaiban.

Ezt követeli a nép, az ország érdeke.

Mondhatja-e valaki, hogy ez szolgál megyéinknek zsinórmértékül?

Valóban nem.

Az általános hivatalképesség a törvény által kimondatott, — az intelligentiának vajmi csekély foka szükséges annak belátására, hogy csak ügyes és becsületes hivatalnokok vihetik jól a közigazgatást, és mégis mit látunk?

A népies alapon szervezett vármegyékben, általános hivatalképesség mellett is néhány család monopolizál majd mindennütt minden tiszti állomást. E szellem annyira megy, hogy nem is a hivatalnak keresnek többé embert, ki azt betöltse, hanem az embernek hivatalt, mely őt eltartsa. Elszegényedett nemesi családok özönlük el a tiszti állomásokat, s a képességnél többet ér a régi kutyabőr.

Egy ócska név, vagy sógorság, komaság, a legnagyobb, legékezzsúlyosabb kvalifikáció a megyén.

Innen van aztán hogy megyei tisztikarunk fölös számmal bír oly egyéneket, kik nemhogy a jogi s politikai tudományoknak hírét sem hallották, de még a gymnásiumokat sem végezték el.

A democratia elvei szerint a tisztviselő szolgálja a népek.

A — nálunk 48-ig törvényes — aristokratikus rendszerben a tisztviselő ura a népek.

Az aristokratikus intézmények megdöntése dacára a megyék ez utóbbi elvet vallják.

Ily támasza a nemes vármegye a demokratiának.

De van más tér is, melyen a megyerendszer természetét a liberalismus, a demokratia szempontjából vizsgálat alá vehetjük.

Megyei tanácskozásaink e tekintetben sívár, kietlen képet nyújtanak.

Azon sallangos, a liberalismus és felvilágosodás monopóliumát követelő dikciókból, melyek megyei termeinkben megtapsoltatni szoktak, ama szomorú tanúság ötlük elénkbe, hogy kevésbé vagyunk szabadelvűek, mint törvényeink.

A mi viszonyaink közt, midőn még oly kevés és oly hiányos az, amit a kor eszméiből s követelményeiből pozitív törvénybe foglalva bírunk, — a mi viszonyaink közt piritóbb vádat egy népre nézve képzelni is alig lehet.

Újabb törvényeink kimondanak némely liberális elveket.

Ha haladni akarunk előre, hogy méltókká legyünk az életre, a virágzásra, melynek jogáról csak akkor mond le valamely nép, ha önszántából viszalép a tespedésbe, — ha élni akarunk, s a mai haladó világban megélni, úgy közvetlen feladatunk: ez elveknek minél szélesebb alkalmazását végrehajtani.

Nem sokra volt még időnk alkotmányunk visszaállítása óta. Nem szólok azért az eddigi — igazolható vagy nem igazolható — mulasztásokról. De a megyéről levén szó, e nemzeti feladattal szemben azt kell kérdenünk, használható tényező-e a megye a haladásban?

48 előtt nem volt az. Tudjuk.

Talán most?

E felelet megadására nem kereshetjük a kiindulási pontokat másutt, mint magoknak a megyéknek eljárásában.

S a legújabb időben, mikor bizonyítá magát a megye a haladás tényezőjének?

Talán akkor, midőn az országgyűlés democraticus intézkedéseit aristokratikus előítéletek javára mellőzte?

Talán akkor, midőn kimondván, hogy csak megyebélit lehet tisztviselővé választani,^{*)} s a szomszéd megyeit már idegennek dekretálván, a középkor szűkkeblű fogalmait léptette életbe?

Talán akkor midőn vallás szerint osztogatta a tiszti állomásokat,^{*)} midőn mindazon zsidókat, kik területén az ott lakásra engedélyt nem mutathattak fel, a megyéből kiutasította?

Talán akkor, midőn a politikai visszalépés szellemében lépett fel a parlamentáris rendszer ellen?

Vagy tán akkor, midőn hírlapokat kitiltott területéről, — mint Esztergam megye a jelen év kezdetén, — vagy midőn a választási jogot törvénytelenül korlátozta?^{**)}

*) L. a függelék 2. számát.

**) L. a függelék 18. számát.

Aki az üres phrázist többre becsüli a kézzel fogható, hangosan szóló valónál, — az hirdetheti a megyét a szabadság, a szabadelvű haladás termékeny tényezőjének. Más nem.

És ez a dolog természetében rejlik.

A felsőházat kivéve, a megye a legaristokratikusabb intézmény Magyarországon.

Miként van az, hogy ily aristokratikus intézményt a demokratikus 1848-iki törvények meghagytak, tudja mindenki.

Tudja mindenki, mily meglepő gyorsasággal keletkeztek a 48-iki törvények; mily rohamosan váltak ez eszmék, melyek addig csak kevés kiváltságolt szellemben éltek világos, öntudatos életet, törvénybe foglalt valósággá.

Tudja mindenki, mily kevés szilárd alapja volt 48-ban e törvények nagy részének a nemzet lelkében, mily nagy volt akkor az alólról eredhető reakció veszedelme, melyet csakis a kívülről becsapó reakció hártott el fejünkről.

Tudja mindenki, mily mélyen fészkelte a megye bálványzása a nép lelkében, mint üzetett 48 előtt valódi kultus a megyerendszerrel, mely kultusnak főpapja, ki lángszavával hirdette annak tévedéseit, épen az volt, ki a forradalmat megindította.

A nemzet nagy része készületlen vala a 48-iki reformokra, — előítéletei a megyekérdésben óriások valának, — a 48. törvények teremtője épen azon férfi vala, kinek múltja a megyerendszer istenítésével fűződött össze.

Íme az okok, melyek 48-ban a pozsonyi diaetán, a megye gyökeres reformálását lehetlenné tették. A pesti országgyűlésen lehetlenné tette azt a kitört háború.

A reform egyik alapelve kimondatott, amint alább látandjuk, de maga a reform még nem vitetett keresztül.

Csak egy irányban: a megyei közönség alakítására nézve.

De hogy ezen egy változás a megye megrögzött aristokratikus természetét át nem változtatta, afelől, kivált ma, már tisztában lehetünk.

Nem tette, de nem is tehette.

kat, melyekért vérontással s nem-ontással két évtizeden át küzdött, — hogy, miután rengeteg áldozatokkal felküzdé magát a haladás útjára, arról önként visszalépjen a tespedés ingoványos talajára.

A közvélemény fel fogja adni az ősi vármegyét.

Mert a vármegye mai nap nem más, mint megannyi bagolyvár azon aristokratikus előítéletek számára, melyeknek a forradalom felmondá a szállást a központi kormány palotájában s a parlament termeiben. Aristokratikus institutió az, álljon bár tagjainak túlnyomó része írástudatlan tömegből, határozzon bár benne kizárólag az ólmosbot és a felpálinkázott agyvelő.*)

Vannak intézmények, rendszerek, melyek keretén belől a szereplő egyéniségek természetének hatása elenyészik. A rendszer alapja, életelve rabbá teszi a legkülönbélebb elemeket, melyek belelépnek, hogy kezeljék. S ha a bécsi kormányról századokon át 1867-ig elmondhattuk, hogy nem a kormány egyéneiben, hanem a rendszerben van a baj fő oka, ha tetteleg azt láttuk, hogy a legkülönbélebb egyéniségek, amint e rendszer kormány-gépezetének mozgatására hívtak, mintha bűvkörbe lépve, levetkőzték volna individualitásukat, mindig ugyanazon hatást idézték elő, melynek csak foka s erélye, de nem minősége volt különböző, — ha igazunk volt, midőn e tapasztalaton okulva, semmi személyváltozásban nem láttunk garantiát, s a rendszer gyökeres átváltoztatását sürgettük, — ugyanez áll a megyékről is. Bármily elemeket tegyen a törvényhozás a megyerendszer kezelőivé, amíg e rendszer gyökereken nem reformáltatik, uralkodni fog az egyéneken. Ebben rejlik a megcsontosult systémák creje. Ily megcsontosult rendszer pedig a megye. Éltető lelke a traditio, összetartó kapcsa az aristokratikus szellem; életelve a privilégium, mely, ha a törvényből kiveszett is, él azon előítéletekben, melyek a megye kebelén táplálkoznak.

*) Lásd a függelék 1. és 6. számát.

IV

A 48-iki MEGYEI TÖRVÉNY

A fentebbiekben igyekeztem kimutatni azt, miszerint azon általános politikai indok, mely a 48 előtti megyei szervezet fenntartása mellett fel szokott hozatni, s mely természeténél fogva oly alkalmas jelszólul szolgálni mindazoknak, kik a dolog lényegét nem fogják fel, miszerint t. i. az az alkotmány és szabadság védfala, sem 48 előtti, sem mai viszonyaink közt nem állja meg a bírálatot.

A 48 előtti s a mai kor közt fekszik az 1848-iki év.

Mielőtt tehát azon reformok fejtegetésére átmennék, melyek a mai, lényegesen megváltozott viszonyokban a megyén szükségessé váltak, helyén lesz az 1848-iki törvények viszonyát e kérdéshez szemügyre vennünk.

S itt nem elég a XVI. §. rendelkezéseit citálni. E törvény szelleme és hordereje csak előzményeinek, s azon körülményeknek, melyek közt hozatott, ismerete által lesz megérthetővé.

Ismeri mindenki, vagy az életből, vagy a históriából azon szakadást, mely a 40-es években a szabadelvű ellenzékét két részre osztá. Itt elég lesz csak fővonásait ismételni e küzdelemnek.

Az ellenzék egyik, kisebb részét Eötvös, Szalay, Trefort. Csengery szószólása mellett az ú. n. centralisták képezték. Felismervén a megyerendszer hiányait, — felismervén, hogy e hiányok, mint nem esetlegesek, hanem az institutió lényegéből folyók, az intézmény épentartása mellett el nem távolíthatók, — más tért kerestek, mely egyrészt ment legyen a megye

hiányaitól, másrészt megtízszerezett mértékben, valósággá tegye annak állítólagos előnyeit. A centralisták népképviselői parlamentet s felelős kormányt kívántak.

Az ellenzék másik, túlnyomó része cultust csinált a megye-rendszerből. Előbb Wesselényi, majd Kossuth volt e cultus leghatalmasabb, legnépszerűbb hirdetője. Kossuth a megyei statutárius jognak oly kiterjedést akart adni, mely nemcsak az ú. n. magyar központi kormánynak, és illetőleg, melyet ez híven szolgált, a bécsi birodalmi kormányzatnak egységét tette volna lehetlenné, hanem magának Magyarországnak állami egységét a bizonyos feloszlás útjára ragadta volna.

Eötvösök erős központi, de felelős magyar kormány és népképviselői országgyűlés kezébe akarták adni a főhatalmat.

Kossuth s vele az ellenzék túlnyomó része a központi hatalom magyar kézre kerítését lehetlenné tartva, a hatalom zömét a megyék közt elforgácsolni akarták.

Amazok egységes, erős Magyarországot, — ezek, erről álmodni sem mervén, foederatív kantonrendszert igyekeztek létrehozni.

Kossuthot s társait megtapsolta a közönség. Eötvöst és elvbarátait inpraktikusoknak, rajongóknak gúnyolta.

Ez így tartott évekig.

A felelős kormányrendszer eszméje, melyet Eötvös és társai zászlajokra tűztek, nem mondom népszerűtlen, — de lehetetlen volt az ellenzék nagy részének szemében még 1847-ben is.

1847-ben a felelős kormány ugyan belement némely megyék utasításaiba; de aki tudja, hogy készültek ez utasítások, mi minden ment beléjük, s mennyire nem értették gyakran a nemes vármegyék azt, amit utasításul adtak, az e körülménynek nem fog nagy fontosságot tulajdonítani.

Igaz, hogy az 1847-iki ellenzéki programmba is belement a felelős kormány, de, mint Kossuth maga mondá, csak Eötvös személyes kibékítése s megnyerése végett, kinek ez „vesszőparipája.“

Ennyire ellene volt Kossuth a felelős kormányrendszernek, vagy legalább, ennyire nem fektetett reá súlyt.

Így álltak a dolgok az 1847/8-iki országgyűlés megnyitásokor.

És mi történik?

Kossuth kiadja március elején a jelszót, hogy politikánkat európai színvonalra, a viszonyok magaslatára kell emelni.

Ez megtörtént. És mi volt következése?

Az, hogy Kossuth, ki még néhány hó előtt Eötvös „veszőparipájának“ gúnyolá a felelős kormányrendszer eszméjét, mely a megyével, legalább a szó azon értelmében, melyben annak Kossuth éveken át apostola volt, a legélesebb ellentétben állott, — maga indítványozá s maga segített keresztül vinni a felelős parlamentáris kormányrendszert.

A pár hónap előtt még „rajongók“, saját eszméiket az ellenpárt vezére segélyével látták megvalósulni.

Következetlenség volt-e ez Kossuth részéről, könnyelmű nézetcsereje egy hétköznapi léleknek?

Nem tartom annak. Sok másnál ez a legnagyobb inconsequentia lett volna.

De his emberek mértékét nem szabad nagyokra alkalmaznunk.

Ez Kossuth legszebb, legnagyobb tetteinek egyike volt.

Könnyű lett volna őt emiatt megtámadni, s a legszembeötlőbb következetlenséget bizonyítani fejére.

Ő nem félt tőle. Nagy elhatározások jellemzik a nagy embereket. És Kossuth március 3-iki beszédével, melyben először jelenté ki a felelős kormány szükségét, lépett fel a történelmi nagyság magas talapzatára.

Nagyobb volt ő ekkor, mint bármikor utóbb, midőn a milliókban ő tartá a harci lelkesültséget.

Ekkor önmagát kellett legyőznie. Megtette.

Megtette, mert elérkezettnek látta az időt, melyben az általa addig gúnyolt eszmék megvalósíthatók; megtette, mert nagyobb súlyt fektetett a közjó érdekeire, mint egyéni következetességének tekinteteire.

Ő felfogta a pillanat szellemét, és megragadta.

S ez tesz nagygyá a történelmi életben.

De bármi volt oka ez elhatározásnak, ama lélektani indokok fejtegetése, melyek Kossuthot e tette birták, nem ide tartozik.

De igenis ide tartozik azon tény, hogy amint alkalom nyílt reá, 1848-ban, Kossuth, kinél a decentralisátiónak sem nagyobb mestere, sem lángolóbb apostola nem volt, maga organisa a magyar kormányzat centralisátíóját.

Annak bebizonyítására, hogy Kossuth maga a nemzeties centralisátíót, midőn ez lehetségessé vált, többre tartotta az ősi megye decentralisátíójánál, — nem akarok az 1848/9-iki kormánypraxisra hivatkozni, midőn a megyék kormánybiztosokkal elárasztva, moccanni sem mertek 48 előtti hatáskörük vissza-szerzésére, — mert azok rendkívüli idők voltak, melyeknek példája normális viszonyokra nem alkalmazható.

Elégge bizonyítja ezt a 48-iki törvénykönyv. Mert azt csak nem teheti fel senki Kossuthról, hogy ő, ha a régi megye-rendszert minden körülmények közt jobbnak tartja a felelős kormányzatnál, — maga valósította volna meg ezt épen akkor, midőn előbbi kedvenc megyei eszméit épúgy megvalósíthatta volna.

Kossuth a centralisált felelős kormányzatnak adott elsőséget.

A nagy rész azonban nem vala képes Kossuth felfogásának magasságáig felemelkedni. Helyes tapintattal belátta ugyan, hogy az addig fennállt megye az újonnan törvénybe foglalt kormányrendszerrel incompatibilis, de nem tudott megszokott eszméiről lemondani.

Mindenfelé aggodalmak nyilvánultak e kérdésben.

Kossuth belátta, hogy ez aggodalmaknak ama válságos időkben, melyekben a haza sorsa a nemzetnek, s mindenekfelett az addigi szabadelvű pártuak egyetértésétől függött, el kell enyésztetniök.

Megígérte tehát az aggodóknak, miszerint a megyei szervezet össze fog egyeztetni az új kormányrendszerrel.

Létrejött a XVI. törvénycikk.

Mi foglaltatik e törvénycikkben?

Mindenekelőtt megemlítendő, miszerint az már címében is magán hordja az ideiglenes jelleget, mert „a megyei hatóság ideiglenes gyakorlatáról szól.“

A törvénycikk bevezetésében foglalt azon közbeszúrt mondat, miszerint a megyerendszer az alkotmányosság védbástyája, mint már említém, s mint az akkori körülmények ismerői tudják, csak phrázis, melynek célja volt a megyékért aggódókat lecsillapítani.

A törvény indokolása a bevezetés szerint az, hogy a megyerendszernek „a közszabadsággal öszhangzásba hozatala, egyzersmind a közigazgatásnak időközben is minden megakadástóli megóvása tekintetéből“ rendeltetik ez meg ez.

A törvény ideiglenes intézkedésein kívül e sorokból világosan látszik, hogy a 48-iki törvényhozók élénk öntudatával bírtak annak, miszerint az ősi megye a közszabadsággal, vagyis az új kormány formával incompatibilis.

Különben nem lett volna szükség a kettőt egymással „öszhangba hozni“.

Még inkább bizonyítja e két körülményt az 1. §. mely a ministériumnak egyenesen köteleességévé teszi a megye rendezése iránt a legközelebbi országgyűlés elé törvényjavaslatot terjesztteni, — mit bizonyára nem rendelt volna, ha az ősi megyét az új törvényekkel összeférhetőnek tartotta volna.

Következnek a 2. §-nak — amint nyíltan kimondatik, ideiglenes rendelkezései.

Az a) pont a diaeta befejezése után megyénként közgyűlések tartását rendeli el, a b) pont a közgyűlést választási alapon tartatni határozza, a c) pont egy, e közgyűlés által választandó állandó bizottmány alakítása iránt intézkedik.

Az e) pont a köztanácskozás nyelve iránt rendelkezik, az f) pont szerint a fentebb említett bizottmány fog a megyei közönség nevében a ministériumal érintkezni s a tisztkarral rendelkezni, a g) pont pedig elrendeli, hogy „a bizottmány, mihelyt a jövő törvényhozás által a megyei szerkezet rendezve lesz, mü-

ködését bevégezvén, s jegyzőkönyveinek bemutatásával a megye közönségének eljárásáról jelentést tevén, ideiglenes hatóságát a megye kezeibe leteszi“.

A h) pont a bizottmányi üléseket nyilvánosaknak deklarálja.

Ide tartozik még a XVII. törvénycikk, mely azt mondja, hogy „a megyékben a legközelebbi országgyűlésen teendő intézkedésig tisztújító székek tartatni nem fognak“ s a tiszti karban támadt hiányokat a főispán a bizottmánynyal egyetértőleg töltendi be.

Két körülmény tűnik világosan elő a törvény ezen intézkedéseiből.

Az egyik annak ideiglenes volta.

A másik azon felfogás, mely e törvények minden sorában nyilatkozik, miszerint az ősi megye össze nem egyeztethető az új alkotmánynyal, s így gyökeres reform alá vetendő.

Ezt mutatja egyrészt az 1. §, mely, midőn a ministérium által előterjesztendő új megyei javaslatot rendel el, e javaslat készítésében semmi más irányt nem jelöl ki, mint azt, hogy a megye, „népképviselési“ alapon rendeztessék, azaz, hogy ne a kiváltságos osztály, hanem a nép összesége képezze az ezentüli helyhatóságot.

Ez egyen kívül, mi az V. törvénycikk meghozatala után egyrészt magától értetődő, másrészt elkerülhetlen volt, a törvény egy szót sem szól a megye jövőjéről.

Nem akar sem a megye híveinek aggodalmát okozni, sem a majdan elkerülhetlen gyökeres reformnak praeoccupálni.

A 48. törvények a megyei ügyet teljesen nyílt kérdésnek hagyják.

Talán mégsem?

Ezt fogják kérdeni a megye védői, s hivatkozandanak a XVI. t. c. d) pontjára, melynek tartalmát felemlíteni fentebb elmulasztottam.

Szándékosan tevém.

E d) pont, melyre a legújabb parlamenti s megyei vitaközadásokban annyszor történik hivatkozás, így szól:

„Ezen állandó bizottmány a főispánnak, vagy távollétében az alispánnak elnöklete alatt, a megyei tisztviselőség hozzájárul-tával annyszor s addig, amint s ameddig szükséges leend, össze-gyűlvén, mindazon hatóságot fogja gyakorolni, mely törvény s alkotmány szerint a megyei közgyűlé-eket minden tekintetben illeti.“

Íme — szólnak erre nagy triumphussal a megye védői, — a 48-iki törvények meghagyták a megye régi jogait, a vis inertiaet sat.!

Valjon?

A törvény a megye azon jogairól szól, melyek azt „tör-vény és alkotmány szerint megilletik.“

S valjon mit gondolnak azok, kik e szavakba vetik vár-megyei reményeik horgonyát, valjon e „törvény és alkotmány“ alatt az 1848-iki törvényhozás a régi, általa gyökeresen refor-mált, szóval a 47-es alkotmányt értette-e, vagy a 48-ikit?

A 47-es alkotmány a 48-iki törvények meghozatala által jogilag megszűnt létezni.

A XVI. t. c. e helyen tehát nem azt mondja, hogy a megye minden 48 előtti jogai fennmaradnak, hanem csak azon jogait ruházza ideiglenesen egy ideiglenes bizottmányra, melyek a megyét a 48-iki törvény s alkotmány szerint meg-illetik.

A megyerendszer baloldali védői kettős tévedést követnek el tehát, midőn e szavakra hivatkozva vitatják a régi megye fennállását.

Először az által, hogy a „törvény s alkotmány“ kifejezés alatt nem a 48-iki, hanem a 47-iki, amaz által jogilag meg-szűntetett alkotmányt értik.

Másodszor az által, hogy még ezen értelem magyarázatában is következetlenek. Mert ha e felfogást következetesen akarják a megye minden hajdani jogaira alkalmazni, fennállónak kell

hirdetniök a követutasítás és visszahívás jogát is, mely egy szóval sincs világosan eltörölve.

A Pesti Hírnök legalább consequens volt a tévedésben, s váltig állítá, amíg tengődött, hogy e két jog gyakorlata a megyét a 48 dacára is megilleti.

A baloldali megyeisták azonban ellenmondásban állnak önmagokkal. Fenntartottnak állítják a megye hajdani jogait, s mégis bevallják, hogy nincs többé joga követeket utasítani s visszahívni.

Pedig e jogok nyíltan eltörölve a 48 betűje által nincsenek. De eltörölvék, magától érthetőleg, a 48 szelleme által.

Mi következik tehát a XVI. t. c. fentidézett d) pontjából?

Csak az, hogy a megye azon jogai, melyek a 48-diki törvény és alkotmány nyal megférnek, ideiglenesen fenntartandók.

E felelet azonban nem teljesen kielégítő, mert önkénytelen foly belőle egy új kérdés: melyek tehát a megye azon jogai, melyek azt a 48-iki törvény s alkotmány szerint megilletik?

Vagyis, miután valamely alkotmány szerint a megyét csak oly jogok „illetetik“, minők amaz alkotmány nyal megférnek, mely jogai a megyéknek megegyeztethetők a 48-iki alkotmány nyal?

Eszerint a XVI. tvcikknek épen azon szavai, melyekkel a megye védői az ősi megyének a 48 által való fenntartását bizonyítani igyekeznek: — mutatják legszembeszökőbbben azt, hogy a 48-nak nem volt szándékában az ősi megyét fenntartani.

A 48-iki törvényhozás, belátván, hogy a 48 előtti megye a 48-iki törvények által eo ipso lehetetlenné lett, — elrendelék egy új megyeszervezési javaslat elkészítését.

Hogy ezen új szervezésnek semmikép ne praecoccupáljon, annak a demokratikus alapon kívül, még legfőbb elveit sem mondá ki.

Hogy azonban ez újjavaslat törvénybe menetelég a megye-rendszer a közszabadsággal „öszhangba hozassék“, — mi felesleges lett volna, ha a kettő megférhetett volna egymás mellett, — egy ideiglenes megyei szervezet fővonásait teremté meg, reáruházván azon jogok gyakorlatát, melyek a megyét — a 48-iki — törvény s alkotmány szerint megilletik.

De hogy mik ezen jogok? — e kérdést a 48 eldöntetlenül hagyta.

E kérdés nyílt kérdés ma is.

Amíg tehát arról volt szó, miként kell a megyéket, törvény általi rendezésökig organisálni? addig lehetett a XVI. fejezetre hivatkozni, mert erről rendelkezett.

De midőn az a kérdés, miként szervezzük újra a megye-rendszert? — minden, a régi megye jogainak fenntartása mellett hivatkozás a 48-iki törvényre helytelen, mert a törvény a 48 előtti megyét megszüntnek tekinti.

E felfogáson kívül csak két momentumot találhatunk a 48-ki törvényben, mely a megye leendő reformjára nézve zsinórmértékül szolgálhat.

Az első az, hogy a megye tisztán demokratikus, „népképviseleti“ alapon szerveztessék.

A második az, hogy az új alkotmánynyal az ősi megye nem levén megegyeztethető, vele öszhangba hozassék.

Ennél többet a XVI. t. cikkből kiolvasni nem lehet.

V.

KIINDULÁSI PONTOK.

A fentebbieket csak azok megcáfolására hoztam fel, kik a XVI. t. cikkből azt vélik bebizonyíthatni, miszerint a 48-ki törvényhozás az ősi megyét nemcsak a parlamentáris kormányrendszerrel megegyezőnek tartá, de azt conserválni is akarta.

Ennek ellenében láttuk, hogy a XVI. törvénycikk e kérdést teljesen eldöntetlenül hagyja.

Különben ez másodfokú jelentőséggel bír akkor, midőn törvényhozatalról van szó. Mert a törvényhozásnak joga van törvénybe foglalni mindazt, a mit szükségesnek talál, nem tekintve előbbi törvények rendeleteit.

S most új, gyökeresen új törvény hozataláról van szó.

A tényleges állapot tovább fenn nem tartható, mert csupa kérdésekből áll, melyekre nem ád feleletet.

Hogy e feleletet a törvényhozásnak minél előbb meg kell adnia, afelett kiki tisztában van magával, nemcsak azok, kik a megye gyökeres reformját kívánják, hanem azok is, kik a reformot minél szűkebbre akarják korlátolni, sőt azok is, kik az egész 47-es korhadt megyei apparátust restaurálni óhajtják.

Erről egyenlően meg van győződve, a liberális Eötvös, a conservatív Tisza s a reaktionárius Pesti Hírnök pártja.

S hol találjuk az anyagot, melyet a törvényhozás az új alkotásnál felhasználhat?

Az 1825—1848-iki korszakban egy chaos volt a megyerendszer. Nem oly chaos, mely a teremést, hanem olyan, mely a végfelbomlást előzi meg.

A megye tényleg süllyedt is évről évre, dacára a negyvenes évek óriási megyei izgatásainak.

A megyerendszer e kultusa mintegy végfellobbanása volt a megye életének. Nagy zajjal, pompával üzetett.

A mesterkéltségek, mely a megyék haldokló feje köré oktroyáltatott, nem gátolható meg a beteg organismus hanyatlását.

A megye középkori, telivér aristokratikus institutio volt.

A 19. század legében meg nem élhet.

1847-ben lépett utólszor a cselekvés színpadára. S ekkor is az adminisztrátori önkényrendszer pártját szaporítja.

De amint lehullottak a szellemi sorompók, amint a felvilágosodás eszméi, a szabadság igaz felfogása, a forradalom jótékony aegise alatt behatottak Magyarországra, — a megyék letűntek a színpadról.

Nagy idők következtek be, tenni, élni kellett. A tétlenség fészkei, a tespedés asylumai háttérbe szorultak. S amint a megye háttérbe szorult, lehetővé vált a haladás.

A 48-iki törvények a megyék nélkül, sőt azok nagy részének ellenére váltak valósággá.

A forradalomban, a forradalomnak sem nagy vívmányai-ban, sem nagy harcaiban a megyéknek részők nem volt.

És volt-e azóta?

1861-ben a megyék csak mint rakoncátlan statistacsoport ácsorogtak a képviselőház megett.

Az országnak semmi hasznot nem hajtottak.

1867-ben a megyék — legalább amit közjogilag e szó alatt értünk — tetteleg nem léteztek; s az országgyűlés kivítta alkotmányunk helyreállítását.

Van-e dicsőbb lapja történelmünknek, mint az, mely a 48-iki forradalom tetteit beszéli?

Aratott-e valaha alkotmányos jog békés úton fényesebb, nagyobb, hatályosabb diadalt, mint a miénk 1867-ben?

S ha azt látjuk, hogy ily óriási küzdelmek, melyek egy nemzetnek teljes életképességével, minden erejével vívhatók ki csupán, egy oly, azelőtt mindenható, s némelyek által még ma is oly fontosnak tartott intézményt teljesen nélkülözni tudtak, anélkül hogy e nélkülözés hiánya csak pillanatra is érezhető lett volna, — nem azt mutatja-e ez, hogy amaz intézmény már elveszté életrealóságát?

Nem azt mutatja-e, hogy a legnagyobb, hatásaikban leg-hatalmasabb institúciók életképessége, s így szüksége, mindig a kor viszonyaitól, szellemétől függ?

És lett volna a megye 48 előtt bármily bámulatraméltó, bármily varázserejű institúció, — ami nem volt, — azon körülmény, hogy az 1848. és 1867. év eseményeiben, melyeknél nagyobbakat 3 század óta hiában keresünk históriánk lapjain, a megyének semmi érdem, semmi szerep nem jutott, — csattanósan bizonyítja, miszerint az ősi megye, ruháztassék bár fel mindazon sallangokkal, melyeket kedvelői ráaggatni szeretnének, — a jelen korban többé meg nem állhat. Egy régi, rég elmúlt kor gyermeke az, mely be nem illik a mai megváltozott viszonyokba, mely, ha mesterségesen lábra állíttatnék ismét, nem lehetne többé használható rész új alkotmányunk organismusában, hanem volna egy az élő testbe szúrt idegen, holt anyag, mely csak folyton nyílt sebet idézhet elő.

Az ősi megye tehát, mint a kornak meg nem felelő, életképtelen institúció, nem szolgálhat az új alkotásban irányadóul.

Azaz : az új reformban nem szabad a 47-es megye alapjáról indulnunk ki, nem szabad azon kérdést vennünk zsinórmértékül, hogy mennyit s mit lehetne a régi megyéből fenntartani, vagy visszaállítani.

De viszont nem szabad teljesen az utánzás, vagy theoria mezején keresnünk a kiindulási pontot.

Mert, ha a 47-es megye nem nyújthat is termékeny anyagot az új reformra, — mégis bírunk ilyennel

a) nemzetünk jellemében,

b) 48-iki alkotmányunk szellemében.

Amabban azért, mert a magyar nemzetben, habár mind-
eddig csak igen hiányosan gyakorlá is az önkormányzati jogot,
megvannak azon tulajdonok, melyek a valódi önkormányzatrend-
szerébe életet lehellhetnek.

Ebben azért, mert midőn az alkotmány valamely részének
újjá alakításáról van szó, mindig az egészhez kell alkalmazkod-
nunk, nehogy az alkotmány organismusában a másodrangú részek
ellentétben állván a főrészszel, az egésznek erejét megsibbasz-
szak, — és mert az 1848-ki alkotmányt mással, retrográd
szellemben felcserélni feladatunknak nem tarthatjuk.

A magyar nemzeti szellem és tulajdonok tekintetbevétele
és felhasználása mellett tehát azon szempont, melyről a megye
ujjászervezésében kiindulnunk kell, nem lehet más, mint 1848-iki
alkotmányunk.

Miután pedig a 48-ki törvényhozás műve nincs még befe-
jezve, miután az sok tekintetben, mint a megyéről szólóban is,
csak néhány általános eszmét mond ki, miután tehát a 48-diki
törvény betűje nem nyújt eléggé határozott támpontokat, nem
marad más hátra, mint a 48-ki törvények elveit, szel-
lemét vennünk irányadóul a megye reformálásában.

S mi e tekintetben a 48-ki törvények szelleme, miben áll
azon reform, mely közjogi téren e törvényhozás művének főmo-
mentumát képezi?

48 előtt Magyarország alkotmányos életének a negatív
erők decentralisátiója volt főjellemvonása.

A megye, melyben e decentralisátió alakot nyert, volt a
törvényhozási, bírói, közigazgatási s ellenállási hatalomnak ré-
szint forrása, részint főtényezője.

A megyerendszer volt legfontosabb, legjelentékenyebb in-
tőzménye a 47-es Magyarországnak.

A 48-ki törvényhozás úgy a nemzet alkotmányos jogai,
mint a kormányhatalom számára erős központot teremtett.

A törvényhozási befolyást s az ellenállás szerepét kivéve a megye kezéből, a parlamentbe helyezé át, mely az összes népre támaszkodik.

48 szerint Magyarország alkotmányának alapelve a pozitív erők centralisációja.

A pozitív erők e centralisációja a népképviselői parlamentben, s a felelős parlamentáris ministériumban nyilatkozik.

A megye ezáltal tényleg jelentéktelenségbe süllyedt.

Az ősi megye a 48 által nemcsak feleslegessé, de lehetlenné is vált.

Afelett, vajjon megtartandó-e a 48-iki kormányforma, vagy a 47-es kormányformával cseréltessék-e fel? — ha e kérdés nem volna oly meghaladott álláspont, még lehetne vitatkozni; mert e kettő éles ellentétben áll egymással.

De afelett, hogy a 48-iki kormányforma mellett a 47-esnek legfőbb, mert alapinstitúciója, az ősi megye, fenntartható-e vagy nem? — efelett senki, aki a 48 elveit világosan, öntudatosan felfogja, s a megyerendszer természetét ismeri, kétségben nem lehet.

E kettőt egymás mellé állítani annyi volna, mint a szabadságot a szolgálással, a pezsgő életet a halállal párosítani.

Miután tehát e kettő egymás mellett meg nem fér, s miután azt hiszem, hogy, ha a 47 és 48 közt kell választani, az ország 99/100-ad része ez utóbbira fog szavazni, semmi kétség nem lehet többé az iránt, miszerint a megye ezentúl csak annyiban állhat fenn, amennyiben a 48-iki alkotmánynyal összefér.

Helyén lesz itt ez alkotmány alapelveit rövideden jellemezni.

Mint fentebb említém, a pozitív erők centralisációja azon alap, melyen egész 48-iki alkotmányunk nyugszik.

Ez alapelv a nép jogait tekintve mindenekelőtt a képviselőházban nyilatkozik.

48 után nem a megye többé, hanem a képviselőház alapintézménye egész alkotmányos életünknek.

A parlamentáris kormányrendszer főelve pedig abban áll, hogy az államhatalom a különféle tényezők közt felosztva legyen, de valamennyi közül a népképviselői parlamentet illesse a legfőbb hatalom.

Ha tehát a 48-ban megállapított, demokratikus alapokon nyugvó parlamentáris kormányrendszert nem csonkítani vagy épen lehetlenné tenni, ami feladatunk nem lehet, hanem szilárdítani, s lehetőleg kifejtetni akarjuk, úgy nem szabad a népképviselői hatalmát a megyegyűlések közt elforgácsolnunk, sőt egyenesen azt kell a legfőbb hatalommá emelnünk az államéletben.

Évégből a törvényhozási hatalmat, kizárólag és minden tekintetben a parlamentre kell ruháznunk.

Évégből oda kell törekednünk, hogy az országgyűlésből mindazon elemek, melyek nem közvetlenül a népet teszik, eltávolíttassanak, s hogy a nép képviselői egy kamrában, kizárólag gyakorolják a parlament jogait.

Évégből, hogy a parlament minél függetlenebb legyen a kormánytól, törvénybe kell igttatni, miszerint — sem helyhatósági, sem kormányi — hivatalnok a törvényhozótest tagja ne lehessen.

Évégből, majd, ha nyugalmas, megszilárdult alkotmányos viszonyok lehetővé teszik a nép jogait felfelé is mindinkább kiterjeszteni, nehogy a monarchikus elv túlhatalomra vergődjék, a korona vetojogának lehető korlátozására kell törekednünk; másrészt megszüntetnünk a kormány azon privilégiumát, — melynek megfelelővel a parlament nem bír, — melynél fogva a képviselőházat feloszlathatja.

A 48-iki reformeszmé másodszer, a kormányhatalmat tekintve, a felelős, parlamentáris ministériumban nyilvánul.

E ministérium, mert felelős, és mert parlamentáris, jogilag úgy, mint erkölcsileg a képviselőháztól függ.

Ha tehát a 48-ban dekretált kormányformát nem lehetlenné tenni, hanem megszilárdítani akarjuk, egyrészt oda kell hatnunk, hogy a kormány minél függőbbé tétessék a parlament többségétől, de másrészt oda, hogy az országban bírjon azon

szükséges hatalommal, melynek hiánya tényleg illusóriussá teszi a kormány felelősségét, s ezáltal csökkenti a parlamentnek, a népsouverainitás e kifejezőjének szükségés hatalmát.

Ez okoskodás oly rövid és világos, hogy alig hiszem, miszerint akár a logika, akár a szabadelvű haladás szempontjából ellene kifogást tenni lehessen.

Sőt annyira magától értetődő, hogy az olvasó figyelmét nem is fárasztanám vele, ha különös figyelmet érdemlő oldalról nem tétetnék e felfogás ellen nyílt ellenvetés.

Tisza Kálmán úr ugyanis a meggyerendezésről írt röpiratában, e rendezés alapelveit fejtegetvén, egyik irányadóul azt tűzi ki, miszerint a parlament és felelős kormány túlcsapongásai ellen óvszert kell keresnünk a meggyerendszerben.

Alább, a maga helyén, megkísértendem e tétel részletes cáfolatát. Itt csak annak rövid constatírozása végett említém fel ez ellenvetést, miszerint a parlamentáris kormányrendszer s az abból folyó, fentebb érintett törekvések szükségése ellen nem a szabadelvűség, csak a conservatív irány szempontjából lehet kifogást tenni.

Mert azon terv, mely ma, 48 után a népképviselők testületét, alkotmányunk legdemokratikusabb institutióját, az arisztokratikus vármegyéktől akarja függővé tenni, — e terv nem tarthat igényt a szabadelvű melléknévre.

Ez az arisztokratia, ez a conservatívó politikája.

Sőt több. Ez határozott visszalépés a 48-iki alapról.

Az első, sőt fő szempont tehát, melyről a meggyerendszer új szervezetében kiindulnunk kell, az, miszerint a megye úgy reformáltassék, hogy a parlamentáris felelős kormányrendszer ne csak ne nehezítse, hanem elő is segítse.

E tételnek is megvannak consequentiái.

Mert, ha csupán és kizárólag e tétel azon útmutatása után indulnánk, mely belőle első pillanatra látszólag fakad, nem sok

idő múlva oly merev centralisáció karjaiba vezetették az ország, melyben az alkotmányos élet általában semmivé lenne, s a parlamentarismus kongó alárecá silányulva, oly absolutismusra vezetne, minőt Franciaország a restauráció korában tapasztalt.

Ettől kell, hogy az ország megóvassék.

Mert a parlamentáris kormányforma nem egyéb, mint egy állam népének országos önkormányzata.

De ezen országos önkormányzat csak úgy állhat fenn szilárdul és biztosan, ha csupán koronájául szolgál az alkotmány összes intézményeinek, ha mint Egyiptom földének ezredéves pyramisai, egy lehető széles alapokra fektetett önkormányzati rendszernek képezi csúcspontját.

Szóljunk világosabban.

48 előtti intézményeinkben hiába keressük e rendszert, mely egyedül nyújt biztos alapot.

48 előtt az alkotmány épületének legfelsőbb része gyönge, gyarló tetőzet volt.

Középső része, a vármegye, játszta a főszerepet.

De a vármegye nem támaszkodott biztos alapokra. sőt nem is ismerte azokat.

Mert az alkotmányos szabadság első s egyedül biztos alapjai:

- a) az egyéni szabadság,
- b) a községi önkormányzat.

Az előbbi 48 előtt a nemzet egy huszadrésze élvezte.

Az utóbbit a megyék teljesen absorbeálták.

A megyerendszer rosszul fogta fel a szabadságot. Nem biztosítá az egyén jogait, nem még a szabadalmas osztály egyéni szabadságát sem, mert — feltéve még azt is, hogy a megyéken mindig a majoritás döntött, ami pedig nem történt, — az egyéni szabadság nem egy megyei többség omnipotentiájában, hanem a törvények uralmában áll.

A megyerendszernek fogalma sem volt a valódi szabadságról.

Mert, míg felfelé minél függetlenebbé igyekezett tenni magát a kormánytól, saját területén oly centralisáló iránynak hódolt, mely a községi életet teljesen lehetlenné tette.

A megye maga akart minden lenni, — s azon korban, midőn e „minden“ amit bírtunk, csak abban állt, hogy nyomorúságunkat tegye annál felőtölőbbé, tetteleg az is volt.

Nem biztosítá sem az egyéni szabadságot, nem a községi önkormányzatot.

48 után, ha nem akarjuk hogy a parlamentáris rendszer merev centralisátíóvá fajuljon, ennek nem szabad így lennie.

A megyéből, mely 48 előtt felfelé a kormány, lefelé a község és egyén jogait absorbeálta, el kell venni nemcsak azt, amire most a kormánynak, hanem azt is, amire a községnek s egyénnek szüksége van.

Csak így illhetik bele a megye új alkotmányunk organis-musába, csak így járulhat közre — hogy a fentebbi képet használjuk, azon pyramis felépítésére, melynek

alapja: az egyéni szabadság és községi önkormányzat,

közé tagja: a megyei és városi — par excellence „helyi“-nek nevezett — önkormányzat,

csúcsa: a parlament és minisztérium, vagyis az országos önkormányzat.

Ha tehát elismerjük, hogy az országos önkormányzat e rendszerének biztosabb alapja nem lehet, mint első fokban az egyénjogainak s a községi autonomiának biztosítása, másodikban a helyhatósági önkormányzat, — ha elismerjük, hogy a szabadság csak akkor teljes és valódi, ha azt nemcsak az ország mint ilyen, hanem a helyhatóság, község és egyén is élvezi, — nem lehetünk többé kétségben az iránt, miszerint a második szempont, melyet a megyerendszer reformjánál tekinteten kívül hagyunk nem szabad, szükségkép az, miszerint

a megye oly módon reformáltassék, hogy az egyén szabadsága s a községek önkormányzata benne biztosítva legyen.

VI

A MEGYEI BIZOTTMÁNY SZERVEZETE

A fentebbiekben megkísértém néhány fővonással kijelölni azon helyet, mely alkotmányunk gépezetében 48 után egyedül illetheti meg a megyét.

Nem lehet az többé, mint 48 előtt, egy fel úgy mint lefelé mindent absorbeálni törekvő foederatív-rendszer; hanem kell, hogy a községi és országos önkormányzatot organice összefűző kapocs csá legyen.

Áttérek most a kérdés részleteire, melyek ez ügyben annál fontosabbak, mert míg a fentebb kifejtett általános elveket a legtöbbször magokéinak vallják, vonakodnak mégis azok szükséges következményeit elismerni.

Ha a megyei szervezésnél teljesen új alkotásról volna szó, a kérdés tárgyalásánál más módszert kellene követnünk, s csak az egyén jogainak és a községi önkormányzatnak megbeszélése után jöhetne a sor a helyi önkormányzat taglalására.

De itt nem új alkotásról, hanem, bár gyökeres, reformról van szó. Az ősi megye hatásköre nagy részben, ha jogilag vagy tényleg nem is, fennáll a szellemekben, a nézetekben. A közvélemény nagy része e kérdésben nem is ismer más kiindulás pontot, mint épen magát a megyét.

Ez kényszeríti az író, ha minél többek által megértetni, s helyesen megítéltetni akar, hogy tárgyalásában azon sorrendhez alkalmazkodjék, melyet a közvélemény elfogadott.

Ezt teszem én is annál inkább, mert mindazok, kik az

újabb időben e kérdéshez szóltak, s kiknek véleményeire több helyen tekintettel kell lennem, ugyane sorrendet követték.

Felveendem tehát — a) a megye alkatrészeit és szervezetét, — b) annak jogait s általában hatáskörét.

A forradalom előtt a megye nem a helyhatósági önkormányzat alakja, hanem a nemesség kizáró uralmának institúciója volt.

A megye lakossága nem kormányozta önmagát.

A megye egy nemesekből alakult testület volt, melynek számai, többnyire csak tízei, a lakosság tíz- és százezerei felett parancsnokoskodtak.

A 48-iki törvényhozás a politikai s jog egyenlőség kimondása által véget vetett ez igazságtalan helyzetnek.

Most már bizonyos általános érvényű kvalifikáció mellett, mindenki egyenlően tagja a megyének.

A jogegyenlőség ilyenmü deklarációja által lehetlenné vált az, ami 48 előtt még lehető volt, hogy t. i. a megye minden tagja ülésel és szavazattal bírjon annak gyűlésein.

A jogosítottak nagy száma ennél fogva szükségessé tette a képviseltetés elvét a megyébe is behozni.

Ezt tette a 48, midőn ideiglenesen egy bizottmányt tett a megye ügyeinek intézőjévé.

E rendelkezés csak ideiglenes, de miután viszonyaink közt egyszersmind az egyetlen lehetséges is, a közvélemény által általában elfogadtatott; s kétségen felül bele fog menni az új rendezésbe.

Hogy tehát a reformálandó megye gyűléseiben nem közvetlenül a jogosítottak mindnyájan, hanem csak azok képviselői fognak részt venni, — ez már bizonyos, efelett nézetkülönbség nem létezik.

De igenis létezik azon kérdés felett, hogy miképen alakíttassék e megyei bizottmány.

Lássunk néhányat az eltérő nézetek közül.

Szentkirályi Mór úr a megyerendezésről írt javaslatában a megyei bizottmányt $\frac{2}{3}$ -részben választott tagokból, közvetlen választás útján, $\frac{1}{3}$ -részben a legtöbb adót fizetőkből akarja alakítani.

Tisza Kálmán úr egyáltalában közvetett választást kíván.

Kecskeméthy Aurél úr szerint a bizottmánynak $\frac{1}{3}$ -adrészben a legnagyobb adó-fizetőkből, $\frac{1}{3}$ -adrészben községek képviselőiből, $\frac{1}{3}$ -részben az intelligentiából, diplomás emberekből, szóval az ú. n. honorátorokból, — kellene állnia.

A Pesti Napló-ban tavál egy óconservatív hazafi pláne $\frac{2}{3}$ -adrészben nemválasztott tagok mellett plaidirozott.

Magától értetődik, hogy a Pesti Hírnök éppen nem választott, de a birtok és értelmiség kvalifikációja szerinti örökös tagokra adta, míg élt, csekély súlyú szavazatát.

Mindezen urak Kecskeméthy úr kivételével a megyevédők sorába tartoznak, amennyiben a megyéből többet akarnak visszaállítani, mint amennyi a 48-iki alkotmánynyal megfér.

Minden hangos deklamáció helyett csak azt említem, hogy a 48-iki törvény kizárólag nép-képviselőt, még pedig az V. §. szerint meglehetősen széles alapú, közvetlen választású népképviselőt alapján alakítja a megyei bizottmányt.

Nem ötlík-e itt rögtön szembe, hogy a 48-iki törvényhozás e tekintetben liberálisabb, demokratikusabb a nemes megye mindezen védőinél?

Tagadhatják-e ezen urak, még Szentkirályi Mór vagy Tisza Kálmán urakat sem véve ki, hogy javaslatuk egyenes visszalépés a 48-iki alapról?

Találják ki ők maguk azon nevet, mely a politikai törekvések ezen irányát jellemzi, — én nem akarom azt kimondani.

Mindezen tervek és javaslatok tehát, éles ellentétben a szabadelvű haladás szellemével, a 48-diki forradalomnak egyik legbeesésb, legigazságosabb vívmányát megcsorbítani, a nép legszentebb jogát, a jogegyenlőséget megsemmisíteni törekszenek.

Valódi támadás ez a 48 legmagasztosabb elvei ellen, merész kigúnyolása azon eszmének, melyet ezrek kiöntött vére kent fel az örök életre.

Emellett egyenes igazságtalanság; mert a társadalomnak nem áll jogában polgárainak egy részét jogokban a másik fölé emelni.

S valljon mik lehetnek az opportunitás ama tekintetei, melyek mind ez urakat, sőt a liberális haladásnak oly régi bajnokát is, mint Szentkirályi úr, arra bírhatták, hogy a szabadságnak, — mely a 19. században csak a jogegyenlőség alapján lehet biztos, — alapelveit ennyire megtámadják?

Elég fontosak-e e tekintetek arra, hogy miattok oly óriási politikai hibát kövessünk el, minő a 48. forradalom egyik legbecsesb vívmányának megcsönkítése?

Szentkirályi úr, midőn $\frac{1}{2}$ -adrészt a legtöbbet adózóknak akar fenntartani, — Tisza úr, midőn közvetett választást javasol, — Kecskeméthy úr midőn a vagyon, vagyis megyékben a nagy földbirtok, és értelmiség javára két harmadrészben nem választott tagokat kíván, — hogy a többieket ne is említsük, — mit akarnak ezzel?

Mi volna e kvalifikációk felállításása más, mint a demokratikus elem ellensúlyozása, helyesebben: elfojtása?

Mi volna más, mint új bástya a nép ellen?

Íme, a megye leglelkesebb védői nem tudják azt képzelni sem máskép, mint aristokratikus alakban!

S valjon oly rakoncátlan, oly veszedelmes, vagy épen communistikus hajlamú-e népünk, hogy ellenében a birtokos aristokratiát ily mesterséges védgáttakkal oltalmazni kellene?

Megvan-e benne azon gyűlölet a kaputos osztály iránt, mely ez eljárást igazolhatná?

E kérdésekre magától jön a felelet.

A mi népünkünél nyugodtabb, megfontolóbb, s ami fő, mélyebb igazságérzettel bíró népet keveset találunk Európában. S ha elnézitek, mint türte e nép századokon át a földesúri önkényt, — hogy 48-ban, midőn felszabadított, nem igazolá azok aggodalmait, kik attól tartottak, hogy visszanyert szabadságát a hosz-

szas zsarnokság megtorlására fogja felhasználni, hanem méltányolva a törvényhozás érdemeit, sokhelytt önkényt segíté földesurait a gyors változás rájuk nézve kellemetlen következményeinek legyőzésében, — ha elnézitek, mint enged a józan okos szónak, mint hajt a „kaputos ember“ szavára, — ha népünk conservatív, igazságszerető jellemét elnézitek, valjon mivel fogjátok igazolhatni egy ily retrográd, igazságtalan rendszabály életbeléptetését?

Avval talán, hogy a vagyonos és intelligens osztály számbéli kisebbségben lévén, tiszta népképviselő mellett nem lesz eléggé képviselve a bizottmányban?

De hisz ez nem egyéb sophismánál, melynek valótlanága rögtön szembeötlik.

Nézzetek szét megyei bizottmányainkban. Van-e a vármegyéken auctoritás, van-e oly ember, kinek a bizottmányban részvétele akár vagyonánál, akár értelmiségénél fogva kívánatos volna, — s ki ennek dacára kimaradt volna a bizottmányból?

A népnek, s főleg a mi népünknek természetében van, hogy, ha ismer kaputos, mívelt s vagyonos embert, ki iránt bizalmat érezhet, — inkább arra adja szavazatát, semmint valamelyik gazdatársúra. Ha bizosítva van választási joga gyakorlatában, legtöbb esetben olyat választ, kiről felteszi, hogy ért a közdolgokhoz, s hogy becsületesen viendi a reá bízott tisztelet.

A nép nálunk, — már hagyományos, conservatív szelleménél fogva is, — jobban áll a mívelt és vagyonos osztály befolyása alatt, mint sok más országban.*)

*) E lapok még a legújabb választási mozgalmak előtt írtak. Azóta történtek oly dolgok, melyek némelyekben e hitet megingathatják. Lelkiismeretlen izgatók nyakukba vették az országot, izgatták a népet, — nem communismusra, nem socialismusra, — mert a vagyonnak, tehát saját vagyonának is közösségéről még a somogyi paraszt sem akar tudni semmit, s mert a phalanstériumoknak nem csak a föld népe, de valószínűleg ámitói sem hallották hírét, — hanem izgatták rablásra. És ez izgatás sokhelytt ugyancsak termékeny földre talált. Ma, midőn e sorokat írom, 1869. aprilisban, híreket kapunk, melyek szerint helyenként már készülnek az urak jószágainak felosztására, s szentanúk beszélnek, hogy az ingerültség a kaputos és szűrős osztály közt oly nagy, hogy a kabátos ember folytonos életveszélyben forog.

Ismerem ez állapotokat, teljesen felfogom e helyzet szomorú fontosságát, de azért nem vonom vissza a fentebb mondottakat. Mert igaz ugyan, hogy a köznép

S ha ez ellenében a legközelebbi felegyházi és körösi zavar-
gásokra hivatkoztok, melyek csakugyan nem voltak minden
színe nélkül a tulajdon-ellenes tendenciáknak, — valjon nem kabátos
emberek, nem az ú. n. értelmesebb osztály egyénei voltak-e e
zavarok okozói? — nem azt mutatja-e ez is, hogy a nép túlságos
befolyást enged magára a vagyonosabb osztálynak?

Követett el a nép nálunk is különböző időben különböző
rendetlenségeket, — bár sokkal ritkábban, mint Európa legtöbb
más államaiban, — de ha rosszat tett is, — erre is a vagyon-
ban és műveltségben nálánál magasabban állók csábították.

A magyar nép jóban s roszban az urak befolyása alatt áll.

Hogy volna különben lehetséges, hogy a mostani demokra-
tikus választórendszer mellett is, minden választás kimenetele az
uraktól, a vidéken még mindig oly befolyásos aristokrátiától függ?

Valjon, ha népünk oly féltékeny volna a felsőbb osztályokra,
adna-e nekik annyi hatalmat s befolyást kezökbe?

A tapasztalás általában azt bizonyítja, hogy a legszabadabb
választási rendszer mellett is a vagyonosság s intelligentia mindig
megtartja döntő befolyását; épen azért, mert a vagyon és értel-

követ el néha visszaéléseket, — de valjon nem százszor többet követtek-e el világ
teremtése óta az uralkodó, privilegiált osztályok?

A föld népe visszaélhet jogaival, de mondjatok dolgot, mely elég szent lett
volna arra, — még a vallást sem véve ki, — hogy soha vissza ne éljenek vele!

S valjon azért, mert valamely erő egyszer-másszor károsan hatott, szabad
volna-e azt elítélni? — le fogunk-e mondani a tűz használatáról azért, mert
az szerencsétlenséget is okozhat? — El fogjuk-e fojtani a sajtót, azért mert nincs
kizárva néha ártalmas hatásának lehetősége?

Aki felül tud emelkedni az apró napi eseményeken, az be fogja látni, hogy
oly veszélyek miatt, minők például a somogyi izgalmakban nyilvánulnak, a nép
jogait korlátozni nem szabad.

Annál kevésbé szolgálhatnak a legújabb események okul ily retrograd rend-
szabályra, mert — valljuk be őszintén, — ami Somogyban s más helyeken tör-
tént, annak nemcsak az izgatok lelkiismeretlenségében, s a nép könnyhívőségében,
hanem egyebütt is kell okát keresnünk. Ha megyéink már szervezve lettek, ha
így a kormány organumokkal birt volna a vidéken, s ha ezenfelül nagyobb erélyt
fejtett volna ki, — bizony elejét lehetett volna venni az izgatások ilymértű
elterjedésének. De mit tehet azon kormány, mely a megyékben bir egy rivalizáló
testülettel, de nem végrehajtási közegekkel, s mely az ily izgatásokról alig nyer
előbb tudomást, mint midőn azokat az — újságokban olvashatja?!

miség befolyása nemcsak a választás után kezdődik, hanem, mint a társadalmi életben már létező, már magokra a választásokra is érvényesíti magát.

Ahol ezzel ellenkezőt tapasztalunk, ez vagy azt mutatja, hogy a választási rendszer nagyobb szabadságot nyújtván a népnek, mint amennyire az megérve van, azt a hatalom eszközévé silányítja, mint sokhelytt Franciaországban. Vagy oly mélyen rejló társadalmi bajoknak symptomája, melyeket a felsőbb osztályok befolyásának mesterséges felesigázásával elmérgesíteni igen, de meggyógyítani nem lehet.

A 48-iki alkotmánynak egyik, következetesen keresztülvitt elve, hogy a bizalom alulról jön.

Ez tényleg így is van. E bizalom forrása pedig mai viszonyainkhoz mérve, eléggé széles.

S ha ennek dacára azt látjuk, hogy az ily módon alulról eredő bizalom a közélet minden terén a befolyás és hatalom túlsúlyát a míveltebb s vagyonosabb osztályok kezébe adja, — szükséges-e, szabad-e akkor ezen osztálynak úgyis praeponderáns befolyását még oly mesterséges eszközökkel növelni, melyek, mert igazságtalanok, mert a jogegyenlőséget sértik, előbb utóbb csak arra vezethetnek, hogy a felsőbb osztályok mindinkább elveszítsék azon befolyást, melyet a nép önkényt ruház rájuk?

Ne akarjunk a vagyon és intelligencia számára privilegiált állást teremteni a megyében.

A vagyonos osztály, — azon természetes, soha és sehol ki nem írható befolyásnál fogva, melylyel a vagyon egészséges társadalmi viszonyok közt mindig és mindenütt bír, — ily privilegiált helyzet nélkül is elég, sőt túlságos mértékben lesz a megyei bizottmányokban képviselve.

Ami pedig az intelligentiát illeti, — nem kellene ennek sem szabadalmak a nép rovására. Hisz az intelligencia épen erre támaszkodik, s ha azt védeni akarjuk, ne a nép ellen, hanem védjük azon kabátban járó fél-intelligencia ellen, melyet a szellemileg s anyagilag tönkrement arisztokratia képez. Mert nem a nép, hanem a nemesség, s első sorban az elszegényedett, míve-

letlen, de mégis magát az értelmiséghez számító aristokratia legnagyobb, sőt egyetlen ellensége a valódi intelligentiának.

Ezek ellen, az aristokratikus előítéletek ellen biztosítani az intelligentiának azon befolyást, mely őt szellemi felsőbbségénél fogva megilleti, — szükség volna; de ez oly szükség, melynek nem a törvényhozási, csak a társadalmi téren lehet kielégítést nyújtani.

A nép ellenében a felsőbb osztályokat biztosítja az, ha becsületeseknek, igazságosnak bizonyítják magokat.

Más biztosítékokat nyújtani nekik a nép ellen annyi volna, mint felmenteni őket azon kötelesség alól, hogy becsületesek, igazságosak legyenek.

Vonjuk össze az eddig mondottakat.

A közvetett választásnak Tisza Kálmán úr által javasolt rendszerét el nem fogadhatjuk.

Tudjuk, hogy minél többfokú a választás, a megválasztottak annál távolabb állnak az eredeti választóktól: az ő választók és megválasztottak között bizonyos úr támad, mely csak a társadalom egyes osztályait távolítja el egymástól, meglazítva azon kapcsolatot, mely a lakosság különféle osztályait egy erős, szilárd egésszé egyesíti.

Eltekintve tehát attól, hogy e rendszer mellett a tisztriselők már harmadfokú választás útján jönnének hivatalaikba, e rendszer el nem fogadható. Visszalépés az a 48-iki demokratikus alapról, mert a társadalmi osztályoknak egymástól eltávolítása által csak új kasztokat, új aristokrátiát teremtene.

Hasonló tekintet alá esik azon javaslat, mely a választott tagok mellett a bizottmányban nemválasztottakat akar, részben ugyanazon okból, mert csak új aristokratikus osztályozásokat szülne, melyeket a 48. törvényhozás megszüntetett.

Mindkét rendszer aristokratikus, igazságtalan, mindkettő retrográd ellentétben áll a 48. forradalom eszméivel.

Ha ennek vívmányait, ennek nemes szellemét fogadjuk el

kiindulási pontúl, úgy a megyei bizottmányban sem nemválasztott, sem bizonyos osztályokból választott, sem külön testületeket képviselő tagok nem ülhetnek; s a bizottmány nem állhat másokból, mint a nép által a lélekszám arányában közvetlenül a parlamenti választásra fennálló qualificáció mellett választott küldöttekből.

A 48. törvények elveinek, az igazság és jogegyenlőség követelményeinek csak úgy tehet eleget a törvényhozás, ha a megyei bizottmányokban kizárólag csak olyanoknak ad helyet, kik közvetlenül a nép által választattak bele.

Csak egy qualificáció van, melyet tanácsosnak, sőt szükségesnek látszik a bizottmányi tagságra való passív választási képességre nézve életbeléptetni, — s melyet, amint népoktatásunk tökéletesbülése e követelést igazságossá teendő, általában az actív választó képességre is ki kellend terjeszteni, — s ez abban áll, hogy senki, aki írni és olvasni nem tud, bizottmányi taggá ne legyen választható.

E qualificáció üdvös voltát bizonyítani felesleges volna. Jogossága pedig kétségen felül áll, mert a nép, mely bizonyos egyéneket ügyei elintézésével megbíz, megkívánhatja tőlök, hogy értelmiségőknek előbb bizonyosságát adják; s erre nézve szerényebb bizonyosságot a betűk ismereténél képzelni sem lehet.

Ez azon egyetlen korlátozás, melynek mostani választási joga a népnek egyedül vethető alá üdvösen és igazságosan.

VII

TISZTVEISELŐI RENDSZER A MEGYÉN

Szözlottunk az előbbi fejezetben a megyének, vagy, miután most már a megyét a megyei terület összes lakossága alkotja, e lakosság képviselő testületének, jogai mandatáriusának, a megyei bizottmánynak szervezetéről.

Lássuk most azon jogokat, illetőleg kötelességeket, melyek a megyét ezután megilletendik.

Fentebb már osztályozám a megye jogait.

Törvényhozási jogát gyakorolta a vármegye 1848 előtt a követválasztási, utasítási és visszahívási jog által.

Hogy e joga a vármegyének tökéletesen, teljesen, végleg megszűnt az 1848-iki V. t. cikk által, senki sem tagadja.

Sőt mintán e t. c. a képviselő-választás jogát, kivéve, a — bármily demokratikus alapon szervezett, mégis aristokratikus szellemű vármegyék kezéből, magára a nép millióira ruházta, — gondolnunk sem lehet reá, hogy az a néptől ismét elvétessék.

A népképviseleti rendszer a 48. év legnagyobb nyereségeinek egyike.

Elég baj ez a reakciónak. S csak ezen párt az, mely még ezt a rendelkezését a 48- nak is megtámadja.

Nem közvetlenül, mert azt nem meri. Megteszi kerülő úton.

Hogy a nép választási jogának elvételét sürgesse, erre még a P. Hírnök sem vetemedett.

De mindenképen igyekezett azt paralyzálni. S a mód, melyen ezt tenni akarta. — bajos elhatározni, — vajjon elvetendőbb-e vagy mulattatóbb?

A Hírnök ugyanis az utasítás-rendszert kívánta.

Nem visszaállíttatni, mert szerinte jogilag az ma is fennáll. miután a 48. törvényekben egy szó sincs eltörléséről.

Felesleges szóvesztegetés volna az utasítás-rendszer képtelenségét s célszerűtlenségét bizonyíttatni.

Mirabeau óta, ki igen helyesen megjegyze, hogy e rendszer mellett az egész parlament szerepét viheti egy írnok, ki szavazáskor az utasítások illető pontjait felolvassa. — minden valamire való politikus határozottan pálcát tör e rendszer felett.

Ugyanezt teszik a megyének még oly lelkes védői is, mint Szentkirályi vagy Tisza.

Hát még, ha arról van szó, hogy a képviselőket a népválaszsa, — de utasítsa és visszahívhassa a nemes vármegye?

Ilyesmi csak a P. Hírnök clericális és feudális miasmákkal telt agyában fogamzhatott meg.

Különben e gondolat magában oly absurd és képtelen, hogy olvasóimat sérténém annak további cáfolatával.

Efelett tehát, mely kérdésben a számbavehető elemek közt nézetkülönbség nincs, — bátran napirendre térhetünk.

Ez ügygyel, mely egyszerűen a megye törvényhozási befolyásának ügye, elvi rokonságban állnak némely más projectumok, melyek legújabb időben felmerültek.

A megyei táblabíró-politika hívei ugyanis mindenfelé azt keresik, miként lehetne a megye veszteségeit compensálni?

Mintha veszteség volna az, hogy az aristokratikus vármegye jogai a nép millióira mentek át!

Már maga e felfogás, mely nem az országot, nem a nemzet összeségét, hanem a vármegyét veszi kiindulási pontúl, — mely siratja a vármegye hajdani hatalmát, nem törődve vele, hogy az most a nép millióinak kezében megtízszereződött. csa-

tányosan bizonyítja e vármegyei politika kicsinyes, szűkkeblű, aristokratikus voltát.

Mert valjon miképsopánkodhatnának a megyeveszteségein, midőn azt látják, hogy e veszteségek az országnak, a népnek tizannyi nyereséget hoztak, — ha csak a tespedés, az aristokratikus előítéletek asylumát, a megyét, többre nem tartanák az országnál, a nemzet összeségénél?

Ezek a megyei politikusok „kisebbik hazájok“ érdekeiért, — öntudatosan, vagy öntudatlanul, — elhanyagolják „nagyobbik hazájok“ érdekeit.

Én többre tartom azon hazafiságot, mely az összes hazáját tartva szem előtt, ennek érdekeiért buzog, mint a megyei patriotismust, mely kisebbik hazája kultusában megfedkezik az ország érdekeiről.

Mert, hogy ezt teszik az ősi megye párthívei, hogy — habár gyakran, megenedem, öntudatlanul, — a haza rovására akarják a megyét felmagasztalni: ez világosan kitűnik azon projectumokból, melyek a megyének ismét közvetlen befolyást kívánnak adni a törvényhozásra.

A megyéknek a hajdani alsó táblára gyakorolt befolyása a népképviselési rendszer folytán megszűnván, némelyek azt akarják, hogy a megyék ezentúl a felsőházba küldjenek követeket, — sőt van, a ki még odateszi, hogy utasítás-adás mellett.

Hogy parlamentáris kormány-formában a főispánoknak nem lehet többé helyök a felsőházban, igen helyesen jegyzi meg Tisza Kálmán úr, mert a főispánok e kormány-forma természeténél fogva, kell, hogy a kormányváltozásoktól függyenek.

De két nagy hibát követnek el azok, kik a megyék választott követeiből akarnák a felsőházat alakítani.

Az első az, hogy ezáltal a megyék, mint megyék, oly befolyást nyernének a törvényhozásra, minő a nemzeti erő szükséges centralisációját csorbítaná.

Az éjszaki Amerikára való hivatkozás itt meg nem állja a sarat. Az amerikai senátus az egyes államok követeiből áll, melyeket egyenlő számmal küld a szövetséges államok mindenike,

míg a képviselőtestület tagjai a lélekszám arányában választatnak. Így akarnák ezt nálunk is.

De feledik, hogy Amerikában az egyes „államok“ küldik e követeket a senátusba, hogy a reszpublika „államok egyesületé“-ből áll, — s hogy Magyarország, ha egységes állam akar maradni, nem tűrhet státusokat a státusban.

Pedig az amerikai rendszer államokat teremtene az államban; s hazánk alkotmányát, melynek egységéről nemzeti létünk veszélyeztetése nélkül le nem mondhatunk, a foederáció alapjaira fektetné.

A megye nem bírhat nálunk azon souverainitási jogokkal, melyekkel az éjszakamerikai egyes államok bírnak. S így az Amerikára való hivatkozás helytelen.

A megye nem lehet az sem többé, ami azelőtt volt, s amit egy megyei politikus „közjogi egyetemleges egyéniség“-nek nevez, — nem lehet törvényhatóság, csak önmagát kormányzó helyhatóság. S így nem bírhat közvetlen befolyással a törvényhozásra.

Ez az egyik hiba, melylyel a megyei politikusok a megyék érdekét fölébe helyezik az ország érdekének.

A másik az, hogy ez által, ha tervök valósággá válnék, új életet öntenének a felsőház porladozó intézményébe.

A felsőház pedig nemcsak mostani alakjában, midőn létalapja az előítélet, hanem bármily alakban, bármily szervezetben, ártalmára van az országnak.

A szabadelvű politikus, aki a haza érdekeit tartja minde nekfelett szem előtt, vagy a felsőház egyszerű eltörlését, vagy, ha irtózik a radikális rendszabályoktól, azt fogja kívánni: hagyas sék az meg mostani helyzetében, hogy így létalapjainak jogellenessége s abszurditása által önmagát teljesen tönkretégye, — s hogy aztán, mint a túlrejt vagy férges gyümölcs magától lehulljon.

A szabadelvű politikus, aszerint amint barátja a radikális eljárásoknak, vagy nem, e kettő közül egyre adandja szavazatát.

De a roskatag, a mai észellenes, jogtalan alapokon nyugvó

s így erőtlen felsőház helyett egy másik erőset teremteni, ezáltal a nemzeti erőnek és hatalomnak egy kamrában való összpontosítását beláthatlan időre elnapolni: ezt csak a politikai visszalépés barátai, csak a koordinált megye patriótái, csak a szűkkeblű táblabírói politika hívei kívánhatják.

S azért e téren feladatunk nem az, hogy megyei követekből alakítván a felsőházat, — egyrészt a megyének oly jogokat, másrészt a felsőháznak oly erőt adjunk, mely a népképviselői kormányformával merőben ellenkezik, hanem az, hogy a felsőházi intézmény mielőbbi eltörlésére törekedjünk.

Közigazgatási jogát a megye 48 előtt
a tisztviselő-választás,
statutum-hozatal és
házi-adó kivetése által gyakorolta. —

S e téren, — ellenkezőleg az előbbivel, — a megyének ezentúl is lesz szerepe.

Törvényhozói befolyása leélte magát, mióta a törvényhozás egy parlamentáris jogokkal felruházott országgyűlésnek lett jogává.

Annál nagyobb fontosságot nyer ezentúl a megye közigazgatása, mert ebben rejlik az autonomia, a tulajdonképeni önkormányzat.

Felesleges volna e jogok fontosságát hosszasan bizonyíttgatni, kivált nálunk, hol szükségökről mindenki meg van győződve.

Afelett, — mint hiszem, — nem levén nézetkülönbség, hogy a megye területén a közigazgatás ne kormány-hivatalnokok, hanem helyhatósági tisztviselők által gyakoroltassék. — áttérhetünk a részletekre.

Az első kérdés, mely itt a vizsgáló elébe ötlük, az, ha valjon fizetése s vagy ingyenes hivatalnokok lássák-e el a közigazgatást?

Angliában az újabb ideig nagyjából ingyen-hivatalnokok végezték ez ügyeket.

Nálunk 48 előtt egyik rendszer sem volt teljesen elfogadva, mert a megyei tisztviselők húztak ugyan fizetést, de sohasem annyit, ami egyedül képes lett volna őket fenntartani.

De lássuk futó vonásokkal rajzolva a két rendszer előnyeit.

Az ingyenhivatalnok fel-ügy, mint lefelé függetlenebb, mert nem anyagi érdekből, hanem tisztesség kedvéért viseli hivatalát.

De viszont az ingyenszolgálatnak hátránya az, hogy az ingyentisztviselőben a szorgalom, a hivataloskodási buzgóság rendesen sokkal csekélyebb, mint a fizetésesben. Az ambíció, mely kezdetben az egyént még munkára serkenti, a „tisztség“ megszokása által csakhamar elveszti erejét, — s a tisztviselőnek, kit sem anyagi érdek, sem ambíció nem köt állásához, oly hasznát venni nem lehet, mint az olyannak, ki kénytelen hivatalát jól betölteni, mert abból tartja fenn magát és családját.

De e hátrányok mellett az ingyenszolgálat már azért sem volna életbeléptethető, — mert egyáltalában nem találánk e rendszer alkalmazására egyéneket. Általában az európai tapasztalás azt mutatja, hogy e rendszer csak a feudális viszonyok közt alkalmazható, midőn valamely osztály monopolizálja a közszolgálat jogát, s kész az ingyen szolgálatot teljesíteni, hogy monopoliumát fenntarthassa.

Európában Anglia volt azon állam, mely e rendszert a legnagyobb kiterjedésben alkalmazá, s itt is azt látjuk, hogy az ingyenhivatalnokok mellett vagy helyett mindinkább fizetések viszik az adminisztrációt.

Igaz, hogy a fizetéses hivatal egy szelíd lépés a bürokrácia felé, mert mintegy „hivatást,“ professiót csinál a hivatalból.

De ez mai viszonyaink közt elkerülhetlen. A munkafelosztás elve minden téren uralkodóvá lesz; s valamint az ipar terén, úgy a politikai életben az egyes ágak már annyira kimívelvék, hogy szakismeretek nélkül kezelősök többé lehetetlen.

Más volt a dolgok rendje nálunk azelőtt. Ipar, kereskedelem, a reál-tudományok. melyek ma annyi ezer és ezer em-

bert vonnak el a közpályától, azelőtt hazánkban igen kevés kezelt, s többnyire nem-nemeseket, kik hivatal-képességgel úgy sem bírtak, foglalkoztattak. Egy huszadrésze a népnek volt csak az, mely egyáltalán hivatal-viselésre gondolhatott. S e huszadrész még teljesíthető nagyobb fizetés nélkül a közszolgálatot, — egyrészt mert ez, kezdetleges társadalmi s forgalmi viszonyaink közt igen egyszerű volt, — másrészt, mert a corpus juris ismerete, melynek bölcsesége elegendő volt az adminisztráció döcögős szerkezetének vezetésére, többé kevésbé megvolt azon kiváltságos osztályban, mely rangjához nem illőnek tartott volna minden más életfoglalkozást.

Nem így van most. Azon korlátok, melyek azelőtt a hivatalokat a nép 19/20-adrésze elől elzárták, lehulltak; a társadalom minden osztálya igényt tart a közállomásokra, s a nép egy fiától sem szabad elvonnunk a lehetőséget, hogy szolgálatát a közügynek e téren is felajánlhassa.

Kereskedelmi, forgalmi, ipari s általában minden politikai s társadalmi viszonyaink az utolsó évtizedek alatt nagy lendületet nyervén, a közigazgatás rendszere nálunk is oly complicálttá vált már, hogy azt a 48 előtti patriarchális modorban intézni többé lehetetlen. Nem tekintve az adminisztráció egyes azon ágait, melyek különös technikus ismereteket igényelnek, ma már a legtagabb értelemben vett politikai közigazgatás is a jogi s politikai ismeretek oly összegét teszi szükségessé, minők megszerzésére időt és pénzt csak az fog fordítani, ki tudja, hogy fáradságának gyümölcsei is lesznek.

Egyáltalában az ingyen hivataloskodási rendszer csak ott felelhet meg céljának, ahol egy osztály monopolizálja a politikai jogokat, mert ezen osztály kész lesz ingyen teljesíteni a közszolgálatot, hogy privilégiumait fenntarthassa. De a privilégiumokkal együtt bukik mindenütt az ingyen hivataloskodás rendszere.

Miután tehát az ingyen szolgálat rendszere a megyei hivatalokat általában a vagyonos osztály monopoliumává tenné, mely vidéken még mindig legnagyobb részben arisztokrátiából áll, —

miután e rendszer hivatalnokaiban sem elegendő szorgalmat s buzgóságot, sem a tisztök teljesítésére szükséges szakismereteket fel nem találhatnók, — nem marad más hátra, mint a megyei hivatali állomásokkat oly fizetésekkel kötni össze, melyekből az illető tisztviselők, mellékkereset nélkül is megélhetnek.

A második kérdés, hogy kiből álljon a megyei hivatalnoki személyzet.

Erre nézve irányadóul felvehetjük a dolgok mai, illetőleg 48 előtti rendjét, mert a viszonyok változása folytán szükségessé vált reformok e keretbe tökéletesen beleillenek.

A megyei tiszti személyzetet képeznék tehát

a főispán,

az alispánok, — első és másod alispánok; számuk a megye területéhez volna alkalmazandó;

főjegyző,

aljegyzők,

levél és pertárnok,

tiszti főügyész és

tiszti alügyészek, a szükséges számban,

fő- és alszolgabírák, számra nézve arányban a megye területéhez,

esküdtek,

főpénztárnok, az ellenőrrel, s általában az adóbehajtásra, s a pénzügyek kezelésére szükséges személyzettel,

fő- és alorvosok,

fő- és almérnökök, a szükséges személyzettel,

megyei biztosok,

várnagy,

rendőrség, hajdú és szolgaszemélyzet.

Ez lehetne ezentúl is a megyei tisztikar azon kerete, melybe a viszonyok fejlődésével idővel netalán szükségessé váló új állomások is beiktatandók lennének.

E személyzet kétféleképp osztályozható.

Az első osztályozás: állami- és helyhatósági hivatalnokokra,

— kevésbé bír gyakorlati fontossággal, mert tulajdonképeni államhivatalnok a megyén csak egy volna, a főispán, ami eddig is így volt.

Fontosabb azon másik osztályozás, mely szerint különbséget kell tennünk oly állomások közt, melyek valamely különös szakképzettséget igényelnek, s olyanok közt, melyek betöltésére ez nem okvetlenül szükséges, s végre olyanok közt, melyek magasabb műveltséget nem igényelnek.

I. Nézetem szerint azon tiszti állomások, melyeknek helyes betöltése különös szakismeretek nélkül lehetetlen, a következők:

tiszti fő- és alügyészek,

pénztári személyzet,

fő- és alorvosok, ide foglalva a bábákat, más segédszemélyzetet,

mérnökök.

II. Nem különös szaktudományt, hanem általában politikai ismereteket a főispán állásán kívül szükségelnek a következő állomások:

az alispánok,

fő- és aljegyzők,

levél- és pertárnok,

fő- és alszolgabírák,

esküdtek.

III. Alsóbbrendű kvalifikációval, melyben a gyakorlati ügyesség, testi erő és szolgálati hűség veendő leginkább tekintetbe, volnának betöltendőek:

a megyei biztosok,

várnagy,

rendőri-, hajdú- és szolgaszemélyzet állomásai.

E különféle kategóriái a megyei közszolgálatnak már természetöknél fogva különböző betöltési módokra utalnak.

Az első kategóriára nézve, melynek minden egyénében bizonyos, okmányilag bebizonyítandó szakképzettség szükséges, a kinevezést kell megállapítani, ha azt akarjuk, hogy az illető tisztviselők hivataluknak megfelelni képesek legyenek.

Szakképzettség megítélésére nagyobb testületek, mint egy

megyei bizottmány, nem alkalmasak. Ezeknél tehát a kinevezési rendszer annál inkább helyén van, mert e hivataloknál, mint egyáltalában nem politikai természetűeknél, azon főtekintetek, melyek más hivatali ágaknál a választás mellett szólnak, teljesen elesnek.

A kinevezés gyakorlatának módozatára nézve sem a pusztán kormánykinevezés, sem a főispán korlátlan kinevezési joga nem felelne meg a közjó érdekeinek; az nem, mert kezdetét képezhetné az általános centralisációnak, ez nem, mert arra vezethetne, hogy tudomány és képesség rovására a helybeli pártérdekek nyerjenek túlnyomó befolyást. E két hátrány kiküszöbölésére az vezethetne, ha a főispán candidatiója mellett a kinevezés jogát a kormány gyakorolná.

Mindkettő azonban, a kandidáló főispán úgy, mint a kinevező kormány bizonyos kvalifikáció korlátai közé volna szorítandó, mely szerint tisztii ügyészekké csak okleveles ügyvédek, mérnökök, orvosok, sebészek s bábákká csak diplomás mérnökök, orvosok, sebészek s bábák, a pénztári személyzet tagjaivá pedig csak oly egyének volnának nevezhetők, kik általában a pénzügyi tudományból, különösen pedig a pénzügyi kezelés tanából az e célra rendszeresítendő vizsgát jól letették.

Az ily kinevezések a kinevezettek egész életére szólnának, s az illetők csak vagy a kormány, vagy a megyei bizottmány, vagy egyesek által ellenök indított perből eredő bírói végzés útján volnának elbocsáthatók.

Nem kinevezés, hanem választás által volnának a második kategoria állomásai betöltendők.

Ez is oly kérdés, melynek hosszabb fejtégetése alól felment azon körülmény, hogy felette a számbavehető elemek között nézetkülönbség nem létezik.

Igaz ugyan, hogy kivált a legújabb választások, melyek a visszaéléseknek tarka mozaikjánál egyebet nem mutattak, ellene szólnak a tisztviselők választásának, igaz, hogy ennek folytán, bár nyíltan fellépni nem mernek, vannak s pedig meglehetősen számmal egyesek, kik a választási rendszert egészen mellőzni

kívánják; de azt hiszem, remélhetjük, miszerint a megyék célszerű rendezése s a titkos szavazás megállapítása által e visszaélések megszüntethetők lesznek; s hogy a törvényhozás nem lesz kényszerítve épen a szabadság és haladás érdekében elvenni az önkormányzatnak oly hathatós biztosítékát, mint a tisztválasztás joga.

E második osztálybeli, vagyis tulajdonképeni politikai tisztviselőkre nézve tehát a választás elve feltétlenül fenntartandó volna.

Hogy azonban a használt eszköz a cél elérését meg ne nehezítse, a választási jognak is szabályoztatnia kell.

Hogy a kormány befolyása teljesen mellőzhető ne legyen, kell, hogy a főispán kijelölési jogát ezentúl is gyakorolhassa.

Hogy a közigazgatás érdekei hozzá nem értő, tudatlan kezek sáfárkodása által ne csorbítottassanak, bizonyos kvalifikáció állapítandó meg mindezen állomásokra, melynek legcélszerűbben beválnék egy ú. n. politikai államvizsga okmányilag bebizonyított letétele.

E kvalifikációt pedig oly szigorúan kellene venni, hogy a kormánynak, ha valamely megválasztott tisztviselő a kívánt kvalifikációval nem bír, joga legyen a választást semmisnek nyilvánítani, s a megyei bizottmányt új választásra utasítani.

Hogy a választásban az egyesek lehető véleményszabadsága biztosítva legyen, minden választásra a titkos szavazás volna megállapítandó. Azon mód, melyen 48 előtt s 1867-ben a megyék tisztújítása végbement, valódi satyra volt a szabad választásra; nem más, mint az aristokratikus szűkkeblűség által szentesített rendszere a visszaéléseknek, melyeknek, ha egyáltalában lehet, csakis a titkos szavazás által lehet elejét venni.

A második osztálybeli hivatalnokok tehát bizonyos kvalifikáció feltétele mellett a főispán kijelölésére a megyei bizottmány által választandók.

De ezzel nincs még a kérdés kimerítve.

A becsületes tisztviselő állását lehetőleg biztosítani kell,

különben sem képes egyének nem fognak hivatalt vállalni, sem akik vállalták, nem fogják azt lelkiismeretes kötelezettségnek tekinteni. A tisztviselő, ki háromévenként új választás alá kerül, legtöbb esetben nem hivatala pontos és becsületes betöltését, hanem a választók minden áron megnyerését s az oly könnyen pünkösdi királysággá válható állomás kizsákmányolását fogja fő feladatának tekinteni.

A tapasztalás mutatja, hogy lelkiismeretességet, a közszolgálatnak való teljes odaadást kevés kivétellel csak oly egyéknél találunk, kik hivatalukban, s általa keresetükben biztosítva érzik magokat.

S ez okból ezen állomásoknál is, melyek választás útján volnának betöltendők, a választásnak élet fogytiglanra kell szólnia.

Azon Damokles-kardot, mely eddig a restauráció alakjában lebegett a megyei tisztviselő feje felett, ezentúl az egyéni felelősségnek kell felváltania.

48 előtt a tisztviselő felelős nem volt; a megye, ha nem elégedett meg vele, legfőlebb a közelebbi választásnál kihagyta hivatalából.

Újabb időben a burokratikus kormányrendszerek e hiányon az ú. n. justice administrative, a közigazgatási igazságszolgáltatás által akartak segíteni, mely a fegyelmi eljárás megindítása által kezdődik, s az illetőnek felsőbb politikai hatóságok általi megdorgálása, nyugdíjaztatása, elbocsátása, vagy esetleg kriminális megfenyítésével végződik.

Amaz nem felel meg a felelősség igényeinek, ez ellenkezik a szabadság érdekeivel.

A közigazgatási igazságszolgáltatás, melyben a felsőbb hivatalnokok ítélnék alattasaik felett, olyannal kell hogy helyettesíttessék, melyben a törvény ítélt felettök.

A tisztviselő legyen minden tettéért a bíró előtt felelős. Ez felelős kormányformában annál szükségesebb, mert a minister nem vállalhat felelősséget oly tisztviselőért, ki nem függ senkitől.

Az egyéni felelősség pedig csak úgy valósítható meg, ha minden megyei tisztviselő a bíró előtt beperelhető akár a kormány, akár a megyei bizottmány, akár egyesek által.

A megyei bizottmány e perbefogást elrendelheti akkor is, ha a tisztviselő évi jelentéséből az tűnnék ki, hogy erre okot szolgáltatott.

E felelősség teljesen megvalósítható, de másrészt a tisztviselő jogtalan faggatások ellen biztosítható csak úgy lesz, ha a törvényhozás a tisztviselői felelősségre, a tisztí kihágások neméit s büntetéseit meghatározó törvényt alkot.

És csakis ily rendes módon létrejött bírói végzés lehet az, mely az egyszer megválasztott tisztviselőt hivatalától elmozdíthatja.

Mintán pedig a megyei tisztviselő egyrészt a megyei önkormányzat, másrészt a központi kormány organuma, természetesen, hogy amennyiben a kormány teendőiben jár el, a kormánynak, amennyiben megyei ügyekben, a megyének felelős.

A harmadik kategóriába eső állomások a főispán által töltendők be.

Minden megyei tisztviselőnek pedig a főispántól kezdve, le a hajdúig, kötelességévé tétessék, állandóan hivatala székhelyén laknia.

Ezek képeznék a szoros értelemben megyei tisztikart.

A megyei tisztikar felett pedig álljon ezentúl is a főispán, mint a kormány tisztviselője. De az új, felelős kormányrendszerben, a főispánnak is szükségkép más helyzetet kell elfoglalnia, mint eddig.

1848 előtt, s tetteleg ma is, a főispánság, ha helyzetét nemcsak jogi, hanem politikai oldalról is vizsgáljuk, nem volt az, amit a szó tulajdonképeni értelmében kormányhivataloknak nevezünk. A főispán, többnyire a megyei pártok valamelyikének legelőkelőbb, legvagyonosabb egyénei közül kiválasztva, bizonyos meghatározatlan jogkörrel felruházva, mely hatását hol semmivé tette, hol messze túlterjeszté azon korlátokon, melyeken túl a kormány képviselője a megye önkormányzati jogának

sérelme nélkül nem léphet, nem volt kormányhivatalnok a szó modern, szabatos értelmében; hanem képviselője volt a feudális alapokon nyugvó patriarchális uralomnak, — az atyai absolutismusnak. Általában a jogkör azon ingatag határozatlansága, mely az ősi megyerendszernek fő jellemvonását képezé, szembeötlik a főispán helyzetén is, ki lehetett dacos olygarcha, bürokratikus kényúr vagy a kormány hajlongó rabszolgája, anélkül hogy akár hatáskörét átlépte, akár hivatali állásának traditióit megsértette volna. A kormány-kinevezés kormány-hivatalnokká, megyei birtokai s nem egy megyében örökös családi joga az olygarchia képviselőjévé, mindkettő az aristokratikus, szűkkeblű irányok erélyes védőjévé tették. És ha van valami stabilis jellemvonás a magyar főispánságban, ez csakis azon megrögzött, megcsökönyösödött conservatív szellem, mely e hivatalnak történetén veres fonálként vonul keresztül.

Ez állapotnak meg kell szűnnie. A 19. század jogállamában, s általában minden alkotmányban, mely a rendszertelenségen kívül is bír valami rendszerrel, — az egyes tényezőknek pontosan ki kell szabni a kört, melyen belől működjenek.

Azelőtt, míg Magyarországon az absolutismus uralkodott, frígyben, — bár gyakran nem a legbékésebb frígyben, — a feudalismus elveivel, a 48 előtti főispánság beleillett a viszonyok keretébe.

Nem így ma, midőn a népnek és kormánynak szigorún körülírvák jogai. Ma már a főispánságnak a szó szoros értelmében vett kormány-hivatalnak kell lennie, e helyzet minden consequentiáival együtt.

E helyzetből következik pedig mindenekelőtt, hogy az örökös főispánságoknak el kell töröltetniök. Ez intézmény a Csák-féle feudális kor rút szörnyszülötteinek egyike, mely dacára a törvény nyílt és világos tiltó rendeletének, újabban felélesztetett, s ma is fennáll még, mint egy homályos folt eléktelenítve új alkotmányunk egyik fényes tükörlapját.*).

*) Jelenleg tudtomra, a törvény ellenére 12 megyében van örökös főispánság. Ezek közül hivatalal jár a pesti, temesi, pozsonyi, papi hivatalal az egri s

Ezek ertörlésével jár szükségkép a főispánsági helyetteségnek is megszünése; mely állás azáltal jött leginkább szokásba, hogy midön az örökös főispánok valamikép akadályoztatva voltak hivataluk teljesítésében, vagy midön a kormány nem volt valamely főispánnal megelégedve, s őt letétel által sérteni mégsem akarta, helyettest nevezett számára, ki ügyeit ellátta, s tőle jogaira nézve főkép abban különbözött, hogy ülással és szavazattal a felső táblán nem bírt. E szokás fenntartása ma többé meg nem járja; ma az oly főispán, ki vagy akadályozva van hivatala viselésében, vagy a kormány által elmozdítottatni szándékoltatik, szünjék meg tetteleg főispán lenni.

Ma a főispánnak — röviden szólva, — egyszerű kormány hivatalnoknak kell lennie, kit a belügyminister kinevez és elbocsát, tetszése szerint, minden, más hivatalnokok elbocsáthatására szükséges bírói végzés nélkül, s kinek kinevezésében sem az illetőnek származási helyére, mi 48 előtt, midön más megyebéli törvényesen nem lehetett főispán, fontos volt, — sem bármi egyöbre ne kelljen tekintenie.

E feltétlen rendelkezési jogát a kormánynak, egyéb kormánykinevezéstől függő hivatalokra ily terjedelemben alkalmazni nem volna szükség, sőt a bírói hivataloknál egyenesen ki kell zárni; — de fenntartandó az a főispánokra nézve, a hivatal természeténél fogva.

Mert a főispán ezentül sem volna a szó szoros értelmében végrehajtó hivatalnok. Ő kell, hogy a törvény és kormány nevében ellenőrizze a vármegye ügykezelését, hogy a kormányt a megyén mindenben képviselje, s a tulajdonképeni végrehajtás terére csak bizonyos rendkívüli, a törvény által előre kiszabott esetekben lép, akkor t. i. midön a lázadó megye ellen morális, és ha kell, anyagi erő latbavetésével szerez érvényt a kormány és törvény rendeleteinek.

A főispáni hivatal tehát inkább a „követség“ természeté-

esztergomi, születéssel, — tehát egyes családok monopoliumát képezi a komáromi, beregi, sopronyi, szepesi, túróci, trencsényi és vasi.

vel bírna, amennyiben kormányának érdekeit kell egy más tényezőnél képviselnie.

Ily hivatalhoz pedig természeténél fogva oly egyének kelljenek, kik a kormány intencióit ismerik, felfogni, s érdekeit védeni bírják, és feltétlenül akarják is.

A főispánnak tehát, — ki a kormánynak ügynöke az egyes megyékben, — bármikor kinevezhető s elbocsátható hivatalnoknak kell lennie; — mely utóbbi már azért is szükséges, mert kormányváltásnál parlamentáris országban az új kormány kénytelen lesz a maga emberei által képviseltetni magát a vármegyén.

VIII

VIS INERTIAE

Fentebb, midőn az ősi megye jogait osztályozám, parlamentáris jogokat is említék, melyeket a vármegye gyakorolt. Szokatlan lehet e kifejezés a megyékre, mert a „parlamentáris jogok” elnevezése azon jogokra alkalmaztatik, melyeket épen s csakis a parlamentek szoktak gyakorolni, — de mélyebben tekintve a dolog lényegébe, e megjelölés helyessége kétségen felül fog állni, mert az ősi megye tetteleg oly jogokat gyakorolt, minők alkotmányos európai fogalmak szerint a parlamenteket illetik meg, s mert csakis ezen jogok azok, melyeket én a parlamentáris jogok nevezete alá foglalok.

Igaz ugyan, hogy azon jogok, melyekkel e téren a megye bírt, árnyékát is alig teszik azon hatáskörnek, mely ma például Magyarországon a parlamentet megilleti, — de azért azon működési irány, melyet közjogunk vis inertiae név alatt ismer, ha nem is teljes, de részletes gyakorlata volt a parlamentáris jogoknak.

Különben ez elnevezés csak annyiban fontos, amennyiben alkalmas egyszerre világsugárt vetni a kérdés tömkelegébe. Mert addig, míg a vis inertiae természete iránt tisztában nem vagyunk, míg azt hisszük, hogy az kiegészítő része az önkormányzat fogalmának, nem fogunk e kérdésnek egyhamarjában helyes megoldására találni, s ide oda ingadozva a fogalmak ellentéte s a tévedések logikailag összefüggő láncolata közt, az anyagot inkább összezavarjuk; de ha felismertük a vis inertiae-

nek azon természetét, melyet a mai államtudomány leghívebben a „parlamentáris jog“ nevével jelöl meg, — egyszerre világos lesz előttünk a kérdés, mely e körülmény felismerése után már nem abban áll, ha „megfoszszuk-e“ a megyét régi „jogától?“ — hanem abban: hogy valjon most, midőn a parlamentáris jogokat nagy mértékben gyakorolja az országgyűlés, megcsorbítsuk-e e joggyakorlat hatályát azon csekélyebb mértékű parlamentáris jogok visszaállítása által, melyeket hajdan a megye gyakorolt?

Tudom, hogy már maga a kérdésnek ily modorú feltevése is igen népszerűtlen lesz sokaknál, kik az újabb időben a megyei kérdésben bő anyagot találván az oppositóra, e kérdésnek a 48 előtti kor szellemében való megoldását tekintik nemzetünk jövője egyedüli biztosítékának, de legyen szabad azon ellenszenv dacára is, melylyel a kérdésnek ily felfogása találkozik, megkísértenem annak megoldását.

Mindenekelőtt azonban illuzióinkból kell kibontakoznunk, mert valamint a szerelmes nem competens bírāja ideálja bájainak, úgy a megyébe szerelmesedett politikusok ömlengéseit sem tekinthetjük készpénznek, melyet olvasatlanul el lehet fogadnunk.

S miután ez ömlengések leginkább a múltra, a „dicső“ a „nagyszerű“ múltra vonatkoznak, jó lesz Klióhoz fordulnunk, hogy adjon felvilágosítást e kérdés felett, ne trombitájával, melylyel csak diadalmi dalokat zengetnek megyei politikusaink, hanem meghamisítatlan, igazságos, részrehajlatlan ítéletével.

S miután a história azon pálcáló, melyen megyei politikusaink oly nagy aplommbal sonntagsrittereskednek a politika ligetében, — helyén tőle lesz végre egy kis igazságot is kérnünk. Meg fogja adni, hisz úgyszem az ő hibája, hogy annyian nem ismerik.

A történelmi igazságra van szükségünk azon történelmi tévedés kiigazítására, mely az ősi megye vis inertiaejében valami bámulatos jelességű, absolut becsű panacaeát vél feltalálni.

Bizony nem volt az panacaea, legfelebb egy rongyos cigány-

köpenyeg, mely alatt esőben bizony eláztunk volna, ha a tágas lyukain befújt szél le nem szárítja a nedvet fagyos tagjainkról.

Ne is menjünk messze a históriában.

Vegyük fel mindössze az 1848-at megelőzőt századot.

Miben állt a megye vis inertiaeje, s mi volt hatása?

Ha a kormány valamely rendeletét törvénytelennek találta, felfüggeszthette s óvást tehetett ellene a kormánynál. Ha a dikastérium ennek dacára végrehajtását követelte, a megye „süketségére vehette.“

S aztán?

Szépen engedelmeskedett a királyi biztosnak, ki eljött ama rendeletet végrehajtani.

Szorosan véve tehát e jog gyakorlata többnyire csak azt eszközözhette, hogy a rendelet később hajtatott végre.

De vegyük a helyzetet közelebbről.

A vármegye 48 előtt összes intézményeink alapja volt. Folibe rendelve bizonyos tekintetben az országgyűlésnek, kezdeményezett, igazgatott, igazságot szolgáltatott.

Ily kitűnő politikai helyzet mellett az egyszerű ész valami nagy eredményeket várna a megyei institutiótól.

Pedig a hegy csak egeret szült.

Fentebb részletes adatokat hoztam fel annak bebizonyítására, mily végtelen csekély eredményekre vezetett e jog gyakorlata.

Itt általában, áttekintve egy század históriáját, a megyei vis inertiae praxisából azon tapasztalatokat vonhatjuk le:

hogy a megyének ugyan volt félretételi joga, de a kormánynak is volt feltétlen, sőt, ha kellett, erőhatalommali végrehajtási joga,

hogy a megye gyakran elmulasztá e jogával élni, s elmulasztá épen akkor, midőn legnagyobb szükség lett volna rá, mint például 1823-ban, midőn a legkiáltóbb törvénysértés ellen a megyéknek alig egy ötöde szólalt fel,

hogy ellenben gyakran félretett törvényes és üdvös rendeleteket csak azért, mert az aristokratikus előítéletekkel ellentétben álltak,

hogy még gyakrabban végrehajtott törvénytelen rendeleteket, ha azok a privilégiált osztály előítéleteinek kedveztek,

hogy végre a vis inertiae által a közigazgatás félbenszakítható volt anélkül, hogy az alkotmány általa biztosítékkal bírt volna.

Ezek, bárki mit beszéljen — ezek főmomentumai a vis inertiae praxisának.

A megye némely imádói szeretik azon elméletet állítani fel, hogy a vis inertiae valódi ellentállási jogot foglalt magában. De lehet-e ellenállási jognak nevezni azt, ha a megye megtagadja valamely rendelet végrehajtását, s azt korlátlan hatalmú kormánybiztos által hagyja végrehajtatni?

A vis inertiae virágzott, és Metternich fél százada alatt rendőri absolutismus uralkodott Magyarországon.

A vis inertiae virágzott, és a 19. század közepén a Ráday-sérelem csak Ráday lemondásával volt befejezhető.

A vis inertiae virágzott, és Apponyi 47-ben meglepő sikerrel kezdett Bécs javára centralizálni.

A vis inertiae virágzott, és diaetáink aktáin évtizedeken át vonulnak a kielégítetlen, orvosolatlan, folyton megújuló sérelmek!

Ily állapotában a dolgoknak lehet-e az igazság erőszakos félreismerése nélkül azt állítani, hogy a megye vis inertiaeje az alkotmány biztosítóka volt?

Lehet-e biztosítóka az alkotmánynak oly institutió, mely a törvénytelen rendelet végrehajtásának dátumát a kalendáriumban pár sorral hátrább tolhatta, de mely arra, hogy valamely törvény végrehajtsék, semmi befolyást nem gyakorolhatott?

Lehet-e biztosítóka az alkotmánynak oly intézmény, mely oppositionális apparatusának működését befejezván, mindössze panaszra mehetett a nemes diaetához, egy nálánál csak névleg magasabb, tényleg csak oly tehetetlen gyülekezethez?

Feleljen reá a józan ész.

De akik a múltra oly módon hivatkoznak, mint megyei politikusaink szokták, — még egy második tévedésbe is szoktak esni.

Ha már minden argumentumaikat szüreti röppentyük gya-

nánt elpuffogtatták, avval szoktak előállani, hogy a vis inertiae „nemzetünk jelleméből“ fejlett ki, s így természetesen jogos igénye van az örök életre.

A vis inertiae természetét vizsgálva, okvetlenül feltűnik, hogy az, miután benne a megye vádló és bíró egyszersmind valamely kormányrendelet ellen, az igazság, a józan ész fogalmaival ellenkező, félszeg institúció.

S valjon olyan-e jelleme a magyar nemzetnek, hogy ily félszeg institúciókat alkosson?

A vis inertiae jellemző vonása az igazság fogalmainak összezavarása, a tétlen visszavonulás, melyet meghunyászkodás követ, melynek ismét vénasszonyos panasz képezi fináléját, — a legnevetségesebb, legnyomorúttabb alkotmány-garantia, melyet a világ valaha látott.

Nem, ez egy egészséges, életrevaló nép jellemének nem lehetett kifolyása.

Nem is volt.

Hanem eredménye volt azon politikai nyomornak, mely a szatmári béke után Magyarországnak sátrát felütötte. Eredménye volt azon reakcionárius, absolutistikus kormány-iránynak, mely Bécsben székelve, a jogtapodás, erőszak és hitszegés fegyvereivel írtó harcot vitt nemzeti függetlenségünk és politikai szabadságunk ellen, — mely a jog fogalmait összezavarta, a nemzetet kétségbe ejté vagy a tespedés karjaiba taszítá, mely nem válogatva az eszközökben, szövetkezve az erőszakkal, a csellel ha kellett, a bűnnel, ha másként nem ment, meghiggadt lelkiismeretlenséggel tört célja felé, mely az volt: egy nemzetet kiirtani a nemzetek sorából.

Ily kormánypolitika ellen a politikai lételeben megtámasztott nemzet kénytelen volt szinte minden eszközt megkísérteni. S valamint lovagias harcban a főzőkanál használatát mindenki el fogja magától utasítani, de egy vár kétségbeesett védelmében bámolni fogja a nőt, ki, miután más fegyvere nem akad, fonószekét vagy főzőkanalát megragadva ront az ellenségre, — úgy oly rendkívüli, a nemzetre nézve oly kétségbeejtő viszo-

nyokban, minőket 48 előtti históriánk beszél el, elnézhető a nemzetnek, ha oly védelmi szerekhez is folyamodott, melyeket kedvezőbb körülmények közt élő nemzedékek csak megmosolyoghatnak.

Nem is fogja senki rossz néven venni őseinknek, hogy annyira ragaszkodtak a vis inertiaehez. Ők csak kötelességeket teljesíttek, midőn más fegyver hiányában még főzőkanállal is kiálltak házuk védelmére.

Mert az alkotmány-védelem terén a vis inertiae úgy áll a modern parlamentarismus fegyvereihez, mint a harcban a főzőkanál az éles szabályához.

De azért e múltból azon jellemvonást vonni le nemzetünk számára, hogy az a főzőkanállal szokott háborúskodni, nagy igazságtalanság volna.

S ha lehet a vis inertiae praxisából egyáltalán következtést vonni nemzetünk jellemére, ez inkább abban áll, hogy a magyar, midőn semmi más eszköz nem áll rendelkezésére, kész bármely eszközt megragadni szabadsága védelmére.

És ezen felfogása azon viszonynak, mely a vis inertiae s a magyar nemzet jelleme közt létezik, azt felmagasztalja, — amaz neveltségessé teszi.

Nem a nemzeti szellem alakító hatása alatt, hanem balságos, szomorú politikai körülményeink kétségbejuttató pressiója alatt fejlődött ki a vis inertiae.

Nem is volt az hatásos, sikeresen használható fegyver. Volt egy szalmaszál, melyhez a vízbefúló kapott.

S vajjon mit szólnánk az olyan vízbefúlóhoz, ki, midőn ily szalmaszál mellett egy erős fatörzsök nyújtatik megmentésére, — ezt mellőzve mégis ahoz folyamodnék?

Pedig ezt akarnák a nemzettel tétetni azok, kik a vis inertiaet vissza akarják állítani, mi csak a felelős kormányrendszert tenné lehetlenné.

Ha a vis inertiae, — ha nem is panacaea, mely minden bajnak elejét veszi, — de csak oly eszköz lett volna a szabadság

védelmében, mely bír némi absolut jó oldalakkal, s természeténél fogva már magában biztosítékul szolgál az alkotmánynak, — akkor érteném azon törekvést, mely még a mai teljesen megváltozott viszonyok közt is lehetőleg fenn akarja tartani e joggyakorlatát.

De láttuk az eddigiekből, miszerint a vis inertiae sohasem volt valódi védje az alkotmánynak.

S hogy a gyakorlati politikai életben, — mely semmi teljesen felesleges tényezőt maradandólag meg nem tűr erőszakos pressió nélkül, — e joggyakorlata mégis fenntartá magát 1848-ig, — hogy most, 1867 után is fenntartá magát a szellemek egy részénél, és hangosan követeli restitúcióját, — ennek nem is más az oka, mint azon, a nemzeti szabadság szempontjából tekintve nyomorult korszaka históriánknak, mely a 48-diki reformokat megelőzte, mint azon teljesen abnormis állapot, melyben a nemzet kénytelen volt legfontosabb érdekeit elhanyagolni, termékeny erőt tétlenségre kárhóztatni azért, hogy nemzeti lételének jogosultságát elvben fenntarthassa egy jobb korig, melyben azt gyakorlatilag megvalósítania sikerülend, — mint végre mai nap azok elfogultsága, kik behunyván szemeiket azon óriási, és kedvező változás előtt, melyet 1848-tól 1867-ig törvényeink s az európai események hazánk és nemzetünk helyzetében előidéztek, a mai korban nem látnak mást, mint egyszerű folytatását az elnyomatás, a nemzeti tetszhalál azon korának, melyet Mária Terézia, II. József és Metternich oly emlékezetessé tévének.

De azoknak, kiket az új állapotokkal való elégedetlenség oly vakokká tesz, hogy így fogják fel Magyarországnak 1848 és 67 által teremtett helyzetét, — azoknak hiában is beszélünk a vis inertiae képtelenségéről. Szellemben idegenek a legújabb változások iránt, mint a képzelt beteg, ki egy halálos kór rögeszméjével gyöttri önmagát, lelkökben a régi nyomorult korszak él, — és így nem csoda, ha beteges ingerlékenységgel csüggenek e politikai nyomor minden attributumain.

Azok lelki állapota és okoskodásai, kik a szélső bal esz-

méitől elbódultan, ennek szempontjától a vis inertiae teljes visszaállítását sürgetik, — érdekes vizsgálati anyagot fognak szolgáltatni a politikai történetírónak, ki nemzetek vagy pártokban kutatja az eszmék és rögeszmék, a betegségek és törekvések eredetét és lefolyását.

A jelenben, melyben e kőrfolyam tanulmányozása kevés elismerésre találna, mert pártgyűlöletre magyarázhatnák, — legjobb napirendre térnünk ez elemek felett, melyek, hacsak a sors azon csapást nem méri hazánkra, hogy annak ügyei tőlök függjenek, nem esnek politikai beszámítás alá.

Ezeknek hiábavaló a szó is; minél józanabb, minél igazabb, annál kevésbé fog rajtuk.

De nemcsak ezen, a múlt év veszélyes agitációiban oly dicstelen hírnévre kapott elemek követelik a vis inertiae helyreállítását.

Teszik ezt mások is, kik e csoportnak úgy tudatlanságtól, mint rajongásától távol állanak. Teszik józan, nyugodt politikusok.

Teszik Szentkirályi Mór és Tisza Kálmán.

Már maga e két név eleget nyom a latban arra nézve, hogy e tárgyat bővebb vizsgálat alá vegyük.

Szentkirályi Mór úr régi törzstagja azon szabadelvű pártnak, mely hazánk legszebb korának, a 48 előtti reformmozgalomnak históriáján uralkodik, mely az 1867-iki nagy reformok által a forradalmat visszavezetve eredeti kerékvágásába, az államjogi viszonyok mezején befejezte, mely óvakodott mindig a túlzástól, de mindig tanúságát adta liberalismusának. Szentkirályi úr e veterán gárda egyik legjelesebb bajnoka.

Tisza Kálmán úr önkénytelenül lett vezére egy oly pártnak, melyről ugyan annyi jót, mint az előbbiről, nem mondhatunk, de mely mégis közreműködött az alkotmány visszaállítására, mely még oppositójának módja által is részes a 67-iki reformokban, s melyről, habár hibás az alap, melyen áll, habár, sok tekintetben nincs tisztában magával saját céljai felett, még sem tagadhatunk meg jelen körülményeinkben egy figyelemre méltó

helyet. Tisza Kálmán úr, a mai ú. n. mérsékelt baloldal vezére, habár a vezéri szerepet nem annyira saját előnyeinek, mint annak köszönheti, hogy pártja többi része is ez előnyök hiányában szenved, — mégis egy tekintélyes minoritás vezetője, mely, ha mással nem, száma által is igényt tart a tekintetbevételre.

Mindketten több ízben, félreismeretlenül a 48-ban megállapított, felelős kormányforma híveinek nyilatkoztatták magokat.

S mégis mindketten, — kisebb nagyobb mértékben a vis inertiae fenntartása mellett plaidiroznak.

Mi lehet ennek oka, nem látják-e be e tudományos férfiak, hogy felelős parlamentáris kormányrendszer és ősi megyei vis inertiae incompatibilisek egymással? — vagy talán belátják, de a felelős kormányzat eszméjével nem barátkoztak még meg annyira, hogy azt őszintén, minden consequentiáival elfogadják? — Talán szükségesnek, egyedül lehetőnek tartják a parlamentaris kormányrendszert, de nem képesek elfojtani magokban a boldog emlékezetű táblabírói politika nemes gerjedelmeit?

Tudjuk, hogy a vis inertiae abban állt, miszerint a megyének joga volt valamely általa törvénytelennek talált rendelet ellen representálni.

Ebből következett, hogy — ennek lehetővé tétele végett, — minden kormányrendelet a megye közönségéhez intéztetett, s csak a megyegyűlés meghagyásából volt végrehajtható.

Hányszor rethet a megye vissza valamely rendeletet, az 48 előtt meghatározva nem volt; de az idő törvényessé emelte a szokást, az engedelmeskedni vonakodó megyének királyi biztost küldeni nyakára.

Szentkirályi Mór úr a félretételi jogot bizonyos mértékig fenntartatni s szabályoztatni akarja, a következőképen:

A megye, ha valamely miniszteri rendeletet törvénytelennek talál, annak végrehajtását felfüggesztheti, s egy szer felírhat ellene.

Ha a miniszter visszaveszi a rendeletet, az ügy be van fejezve.

Ha nem veszi, az ily rendelet, melyet valamely megye visszavetett, minisztertanácsba vitetik, s ha ezáltal, — tehát az őszminiszterium által ismételtetik, a megye köteles azt végrehajtani.

Ha a megye ezen, a minisztertanács által ismételt rendeletet végrehajtani még mindig vonakodnék, királyi biztost küld reá a kormány, ki azt végrehajtja, — de a végrehajtás után a megye hatósága rögtön visszaáll ismét.

Ezek consequentiáit szem előtt tartva, bármely kormányrendelet ezentúl is csak a megyegyűlés meghagyása folytán volna végrehajtható.

Azt hiszem, eléggé híven adtam vissza Szentkirályi Mór úr véleményét.

Eszerint a megyének joga van törvénytelennek nyilvánítani a miniszter rendeletét, — de ha a rendelet mellett az egész minisztérium latba veti tekintélyét, a megye engedni köteles, különben királyi biztost, vagyis olyan alkotmányos ostromállapotfélélt kap.

Nem tagadható, hogy, ha a megyereformban feladatunk az, hogy a 48 előtti, tehát a 47-es kormányzási praxis, — melynek főmomentumai: a sallangos protestáció, az auctoritás uralma, s a discretionális teljhatalom, — lehetőleg átvitessék a parlamentáris kormányzatba, akkor e javaslat a leghelyesebb, mert benne feltaláljuk mind a hármat, a megye repraesentációját, az őszministerium tekintélyes szózatát és a kormánybiztos rendkívüli hatalmát.

Ha feladatunk az, hogy, miután az 1848-iki törvények egész alkotmányos életünk formáit gyökeresen átídomították, most e megváltozott 48-as formákba, a 47-es ősi kormányeljárást toljuk belé, — ha feladatunk az, hogy e régi, helytelen, s csak akkori alkotmányos viszonyaink közt igazolható eljárás, mint idegen test, beleékeltsék modern alkotmányunk gépezetébe, hogy annak működését nehezítse, — akkor e javaslatot feltétlenül el kell fogadnunk.

Mert abban az ősi megyének legnagyobb joga, a vis inertiae, és a 48-iki felelős kormányzat külsőleg össze van

nak ragasztva egymással; de nincs benne az országos önkormányzat a helyi önkormányzattal organice összeolvasztva.

Pedig ez a feladat, ha oly összhangot akarunk hozni alkotmányunk gépezetébe, mely egyedül teheti annak sikeres működését lehetővé.

Aki papírra tett tervekben tovább lát a betűk grammatikai jelentésénél, aki politikai institutióknak nemcsak külsejét felismerni, de szellemét is felfogni képes, az be fogja látni, miszerint e javaslat, dacára azon látszólagos összhangnak, melyet megye és ministerium közt létrehoz, ellentétben áll a 48-iki törvények szellemével.

De vessünk rá egy pillantást gyakorlati szempontból is.

Az első tétel, mely itt szembeötlik, az, hogy a megye, a törvénytelennek talált rendeletet is végrehajtani köteles, ha a ministertanács ismétli.

S vajjon a gyakorlati életben, feltehető-e legtöbb esetben az, hogy a ministerium ezt ne tegye? — hogy saját tagját egy alárendelt közeg előtt compromittálja? — hogy, miután parlamentáris ministériumokban a ministerek nem egyenként, hanem egyszerre és együtt szoktak állani és bukni, képzelhető-e, hogy a ministerium önmagát egy megye kedvéért blamázza?

A ministerium aligha fogja valaha elmulasztani az ily rendelet végrehajtásának elrendelését; annál kevésbbé, mert solidáris politikai felelősségű parlamentáris kormányban minden rendelet, mely nagyobb fontosságú, vagy melynek törvényessége iránt kétség támadhat, — épen a felelősség solidaritásánál fogva, — nem szokott egy miniszter által a többinek tudta nélkül kiadatni.

Ez eljárás egyetlen eredménye az volna, hogy általa a ministerek egyéni felelőssége csorbát szenvedne. Nem elméletben, nem jogilag, mert az összes kormány által aláírt rendeletért jogilag minden egyes minister felelős, — de tényleg, mert az egyéni felelősség hatálya annál csekélyebb ugyanazon ügyben, minél több emberre nehezedik.

Ezen eljárás tehát lehetővé tenné a megyéknek a politikai stylygyakorlatot a repraesentációk esetében, alkalmat nyújtana hangzatos orációkra, de egyebet nem eredményezne. Még a késelem is, mely a törvénytelen rendelet végrehajtásában az egyetlen nyeresemény lehetne, a gyorsposták és távirdák korában sok esetben elveszti jelentőségét.

Ennek dacára tehát „kötelessége“ volna a megyének a kormányrendeletet végrehajtani.

Így definiálván Szentkirályi úr a megyének e kötelességét, azonban kénytelen arról is gondoskodni, hogy, hátha a megye, melynek ellenzéki viszketegét a fentebbiek által megadott óvási jog folyton táplálja és éleszti, nem akarja e „kötelességet“ teljesíteni?

Ez esetben királyi biztost kap. A megye jogai felfüggesztetnek, tényleg megszűnnek mindaddig, míg a királyi biztos a szóban forgó rendeletet maga végre nem hajtotta.

És ez a második szembeötlő tétele e javaslatnak.

Mert a királyi-biztos-küldésnek törvénybe foglalása nem más, mint egy hajdan rendkívüli, nemalkotmányos eljárási módnak törvényessé, alkotmányossá tévése.

Nyer-e a szabadság ily rendkívüli eljárások törvényesítése által? — ítélje meg az olvasó.

De mi a praktikus cél, mely általa eléretik?

Talán az, hogy a megye, mely — talán törvényes rendeletet utasított vissza, amit még tudni nem lehet, mert e kérdés csak utóbb fog eldöntetni, — engedetlen volt a kormány iránt, ezért megfenyítettik?

A világért sem. A megye semmi más rövidséget nem szenved, mint, hogy nem ő, hanem a királyi biztos hajtja végre a rendeletet.

De miután a megye végrehajtási joga nemcsak jog, hanem kötelesség is, — oly kötelesség, mely gyakran a teljesítőre nézve sok kellemetlenséggel van összekötve, — ezáltal sokszor a megye egyenesen nyer, mert engedetlensége által egy odiosus rendelet végrehajtását magától elháríthatja.

S miután nem tagadható, hogy valamely, teljesen törvényes rendelet is lehet olyan, melynek végrehajtása igen népszerűtlen, s így sok kellemetlenséggel jár, p. o. egy népszerűtlen adónem behajtása, nincs-e ezáltal eszköz nyújtva a megyének, hogy végrehajtási kötelessége alól kibúva azt másnak nyakába kerítse, s emellett a szabadság mátyrjának hirdethesse magát?

Teheti bátran, mert e javaslat szerint az engedelmisség megtagadásáért semmi más büntetés nem jár, mint a megyei hatósági praxis ideiglenes szünetelése, ami pedig gyakran inkább kedvére, mint ellenére lehet a megyének.

Még jobb volna, mert kevesebb időbe és pénzbe kerülne, ha az ily királyi biztos functiói már a törvény által a rendes főispánokra bizatnának, de a dolog lényegén ez sem változtatna.

Szentkirályi úr javaslatának tehát gyakorlati tekintetben főmomentuma az, hogy a megyének joga van a kormányrendelet ellen repraesentálni, de kötelessége az ősszministerium által ismételt rendeletet végrehajtani, különben királyi biztost kap.

Önkénytelenül ötlenek itt elénk a következő kérdések:

Tanácsos-e a ministeri, — tehát legfelső forumban egyéni, — és egyéni felelőséggel járó kormányrendszerben — törvényben kimondani azt, hogy [egy ministernek, ki saját szakában ad ki rendeleteket, a megye nem köteles engedelmeskedni, de az összes kormánynak igen?

Nem árt-e az egyéni felelősség rendszerének, ha a szakminister felett mintegy új fellebbezési forum szerveztetik az összes ministerekben, mint testületben?

Megegyeztethető-e a ministeri felelőséggel, hogy a megyének joga legyen valamely kormányrendelet végrehajtását megtagadni, s ezáltal a kormányzat célját sok esetben, midőn rögtöni végrehajtás szükséges, — megghiúsítani?

Megegyezik-e az általános felelősség azon elvével, mely szerint alkotmányos országban minden nyilvános hatóságot gya-

korló egyén tetteiért felelősséggel tartozik, hogy a megye feleltre vonható ne legyen a kormányzatnak tudatlanságból vagy pártszenvédélyből eredett megakasztása miatt?

Megegyezik-e az alkotmányos rend fogalmával, egy hatóságnak jogot adni arra, hogy az alkotmányos kormánytól az engedelmisséget megtagadhassa?

Megegyezik-e az alkotmányos szabadság fogalmával, jogot adni a kormánynak arra, hogy a megye önkormányzatát felfüggesztve, discretionális hatalmú kormánybiztosokkal kormányozzon? — Emlékezzünk vissza az adminisztrátori rendszerre, mely szinte ez alapon nyugodott.

E javaslat tehát nem felel meg a rend kellékeinek, mely a szabatos közigazgatásnak mellőzhetlen feltétele, mert jogot ad a megyének az engedelmisség megtagadására: nem felel meg a szabadság érdekeinek, mert jogot ad a kormánynak a helyi önkormányzat felfüggesztésére.

Pedig nézetem szerint e kérdésben nem az a feladat: minő fegyvereket adjunk a kormánynak és megyének kezébe egymás ellen, hanem az, hogy mikép tegyük feleslegessé az eddig uralkodott antagonizmust helyhatóság és központi kormány közt, mikép egyeztessük meg a felelős ministeri kormányformával a helyi önkormányzatot.

Szentkirályi Mór úr javaslatának az első kérdés látszik kiindulási pontul szolgálni.

Ez álláspont jogosult lehetett 47-ben, ma a megváltozott viszonyok közt elavult.

S ha Szentkirályi úr mégis ez elavult álláspontra lép, nem azt mutatja-e, hogy a 48 által reformált intézmények közt is azt akarja, vagy lehetőnek tartja, hogy ezentúl is fenmaradjanak a 48 előtti viszonyok?

E javaslatból a 48 előtti kor szelleme szól, mely az alkotmányos életet nem az államtényezők alkotmányos összműködésében, hanem folytonos egymásközti viszálykodásában látta; — a 48 előtti táblabíró-politika ez, melynek szabadelvű árnyalata nem rettent vissza feltétlenül az új eszméktől, de

nem tudott lemondani régi előítéleteiről sem, s e két irány közt ingadozva elbukott az események letipró hatalma alatt s elveszté létezési jogát a forradalom által, mely mindent inkább tűr, mint ingatagságot s félrendszabályokat.

E javaslat elfogadja a 48-iki vívmányok külformáit, de nem akar lemondani érettök a célszerűtlen, elavult „ősi“ institutiókról.

Igen természetes, hogy egyik felet sem elégítheti ki.

Meg akar felelni a 48. év eszméinek úgy, mint a forradalom előtti kor elnyűtt traditióinak.

A psychológiában teljesen megérthető az ily lélek-állapot, midőn akarjuk az újat, de szeretnénk meg nem válni a régítől. Ez a kedély dolga, melynek sympathiái gyakran csupán a megszokásból erednek.

De az ily sympathiáknak a törvényhozás művében szerepet adni nem lehet, nem szabad.

Vagy erre kell állnunk, vagy arra; — teljes 47 minden attributumaival, — vagy teljes 48 minden consequentiáival, — e kettő közt kell választanunk, ha egészséges, életképes institutiókat akarunk teremteni.

Szentkirályi úr javaslatának célja tehát az, hogy a 47-es kicsinyes kormány-praxis, mely a szokásjog és önkény sajátosságos mixturájából állott, és sem egy, sem más tekintetben nagy eredményekre nem vezethetett, amennyire csak a külső lehetőség korlátai megengedik, átvitessék a 48-as alkotmányba.

Másként akarja Tisza Kálmán úr a vis inertiaet fenntartani, sőt azt kiterjeszteni azáltal, hogy míg eddig csak a kormány ellen gyakorolható a megye az ellenörködési jogot, ezen túl gyakorolja azt az országgyűlés felett is.

Valamely kormányrendeletnek a megye Tisza Kálmán úr szerint is megtagadhatja végrehajtását, sőt nemcsak ha törvénytellenek, de akkor is, ha célszerűtlennek tartja.

Ha a rendelet a megye által törvényesnek ugyan, de célszerűtlennek tartatik, — és a kormány által ismételtetik, a megye azt végrehajtani köteles.

Ha azonban törvénytelennek tartja a megye, megtagadhatja kereken végrehajtását. E végzés a bizottmányban nyilvános szavazással hozatik, hogy az egyes rászavazó tagok felelősségre vonhatók legyenek.

Ez esetben a kérdés, vajon a szóban forgó rendelet törvényes-e vagy nem? egy bíróság által döntetik el. E bíróságot a legfőbb országos törvényszéknek egy osztálya alkotja, melynek tagjait a megyén 10 évet szolgált bírák közül az országgyűlés ajánlatára a kormány nevezi ki.

Mi történik, ha a megye a bírói ítélet dacára is megtagadja az engedelmisséget? — erről nincs szó. Tisza úr mindössze azt mondja, hogy ha a megye „zavarog“, a kormánynak joga van joggyakorlatát felfüggeszteni, de köteles ez esetben hat hét alatt országgyűlést hívni össze, mely is, ha 6 hét alatt ez eljárást helyben nem hagyja, a megye visszalép jogaiba.

Így akarja Tisza úr a vis inertiaet a kormány ellenében gyakoroltatni.

E szerint a megyének joga van a kormányrendeletnek nemcsak törvényessége, hanem célszerűsége felett is ítélni.

Ha csak erről van szó, meg kell hajolnia — ismétlés esetében — a miniszterium tekintélye előtt.

Ha amarról — akkor az ügy bíró elé vándorol.

A bíróban orvosi receptek mintájára elő van írva, hogy minő alkatrészekből kelljen állnia. Tíz évig kellett előbb a megyén szolgálnia, hogy elegendőleg magába szította legyen a megyei aristokratikus szellemet, hogy ideje lett legyen beleszerelmesednie a vis inertiae gyönyörűségeibe s a megyei termekben uralkodó előítéletekbe; az országgyűlés által kell ajánlatnia, hogy pártnézeteknek kifejezése legyen, — s végre, hogy az államsouverainitás kiegészítő részének, az igazságszolgáltatási hatalomnak is képviselője legyen, a kormány által kell kineveztetnie.

E bírói mixtura complicáltságra nézve megállja a versenyt bármely alleopatha orvos receptjével; s csak azon csudálkozom, hogy szerzője következetesebb nem volt elvének alkalmazásában, s nem határozta meg még azt is, hogy p. o. kálvinista anyától és kath. apától kell származnia steff.

E bíróság előtt aztán megindíttatik a per, melyet a dolog természete szerint a megye nevében a megyei tiszti ügyész visza a minister ellen. Kitzüzetik a tárgyalás határnapja; a replikák, duplicák s perorvoslatok pedig szerencsésen oda viszik a dolgot, hogy mire a pör befejeztetett, dőljön el bár jobbra, bár balra, a rendelet végrehajtása gyakran feleslegessé, többnyire lehetlenné válik.

Tehát a megyének törvényes mód nyújtatik a kormány rendeleteit meghiúsítani.

Ha aztán a bíróság törvénytelennek nyilvánítja a rendeletet, a ministerium szépen visszavonul a diadalmas vármegye elől.

Ha a bíróság törvényesnek találja, a megye köteles lesz végrehajtani.

De a megyei bizottmánynak a megtagadásra szavazott tagjai felelősek.

Ezt Tisza Kálmán úr consequentia kedvéért odateszi; ezt a concessiót megadja a ministériumnak.

És elméletben kissé csábító is a dolog.

Csakhogy a gyakorlati életben azon kis hibája van, hogy lehetetlen.

Mert ez esetben egy megyegyűlés többségét kellene beperelni.

Természetes, hogy törvénynek kellene előbb hozatnia, mely a különféle ilyenmü esetekben a bűnösség és büntetés nemét és mértékét meghatározza.

A büntető törvénykönyvben a büntett nagyságának megítélésére a szándék és tény-en kívül a beállt következmények is befolyással vannak. S miután azon eredmény, mely különféle kormányrendeletek jogtalan felfüggesztéséből származ-

hatik, eredményére s horderejére nézve körülbelül annyiféle lehet, ahány rendeletet kiadni lehet, — e törvénynek oly casuisticusnak kellene lennie, aminő gyakorlatilag nem lehet, vagy általában kellene büntetést szabnia az engedelmesség megtagadására.

De ily általános büntetések sohasem eléggé igazságosak, épen azért, mert egyformán kell kiszabotniok kis és nagy büntettekre.

Miután ily megtagadás esetében a szándék alárendelt tényező, mert mindenki az alkotmányosság védelmét fogja céljául vallani, — miután a tett eredménye végtelen változatos, az ily törvénynek fősúlyt pusztán magára a tényre kell fektetnie, s így legtöbb esetben nem lehet igazságos.

Oly törvény pedig, melyet az alája foglalt bűnök nagy részére csak igazságtalanul lehet alkalmazni, amellet, hogy magában rossz, csak az egyéni felelősségnek válik kárára.

De úgy szólván semmissé teszi e felelőséget azoknak nagy száma, kiket ily esetben pörbe idézni kellene.

Vagy terhes az ily tetre szabott büntetés, vagy nem.

Ha nem az, nincs értelme; sőt bizonyos csáberővel bír, mert, mint az eső a gombát, százával termi a politikai mártyrokat.

Ha terhes, — practice lehetetlen végrehajtani. Mert valjon képzelheti-e Tisza Kálmán úr annak lehetőségét, hogy egy megyei szavazás folytán, — melynek következményei lehetnek igen kicsinyek is, — egy megyei bizottmány többségét, tehát a megye lakossága színének nagy részét, 2—3—5—600 embert egyszerre terhesebb büntetésre ítélni lehessen?

S hol fog találni törvényszóket, mely részrehajlatlanságát megőrizze, ha néhány száz kaputos, „jó családbéli“ vagyonos, s épen kihágása által populáris ember felett egyszerre kell ítélnie, kik magok vagy védőik által nagy hangerővel hirdethetik, hogy ők csak a „szent haza“ az „imádott szabadság“, a „bálványozott nemzet“ érdekében tették azt, amit tettek, — s kikre még akkor sem lehet ennek ellenkezőjét bebizonyítani, ha arról mindenki bensőleg meg van győződve?

Fogságra akarja Tisza úr az ilyeneket büntetni? — Val-

jon ki fog egy vármegye uralkodó osztálya többségének becsukására vállalkozni?

Bírságra? — a bírság csak úgy igazságos, ha a megbírságolt hibájához aránylag rovatik ki. S ki fogja kiszámítani, igazságosan kit mi illessen?

De politikai bűnökre, minő ez volna, fogságot vagy bírságot szabni büntetésül nem volna tanácsos.

Az egyetlen, legmegfelelőbb büntetés tehát az volna, ha az illetők elveszítenék helyöket a megyei bizottmányban. Ez esetben új választásokat kellene kiírni, miáltal vagy a választások rendje az egész országban csakhamar összezavartatnék, vagy a megye megfosztatnék tagjainak többségétől, mely meglehet, hogy a jellem és képesség túlnyomó számát foglalja magában.

A felelősség elve így egész bizottmányokra alkalmazva, azáltal, hogy százakra, több megyében előforduló esetekkor ezrekre alkalmazandó, — ad absurdum vitetik.

Egyes egyéneket politikai ügyben lehet, sőt kell bírói felelősségre vonni; — testületeket practice lehetetlen.

E javaslat, ha összehasonlítjuk Szentkirályi úr tervével, nem minden tanúság nélküli.

Azon eszme, hogy a törvényesség kérdését kormány és megye közt egy bíróság döntse el, némi modern, nyugati zamattal bír, mely alkalmas első pillanatra holmi szabadelvű szint terjeszteni az egész combinációra, mintha látszólag közelebb hozná azt a kor általános eszméihez.

Pedig hát ez csalódás, bárki ringassa bele magát.

Mert, ha igaz az, hogy Magyarország minden törvényei közt — némely 1867-ikeket kivéve, — legliberálisabbak a 48-ikiak, ha igaz az, hogy haladónak csak az oly politikai irány nevezhető, mely a 48-iki elvek minél teljesebb megvalósítására s kifejlesztésére törekszik, akkor Tisza K. úr javaslata nemcsak hogy nem liberális és nem haladó, hanem egyszerű visszalépés a 48-iki alapról.

Ha Szentkirályi úr javaslatán félreismerhetlen a specifikus

magyar táblabírói conservatismus; akkor Tisza Kálmán úrén el nem kerülheti figyelmünket a nem specifikus magyar, hanem nyugati fogalmakkal párosult retrográd irány.

Mert míg Szentkirályi úr a vis inertiaet egyszerűen conserválni akarja úgy, hogy az ezentúl se¹ legyen egyéb, mint az inertia, az inaszakadtság, a tehetetlenség ereje, Tisza Kálmán úr azt nem visszaállítani, hanem élesebbé, hatályosabbá növelni akarja.

És ha nem egyezik meg Sz. javaslata a 48. elvek és eszmékkel, még élesebb ellentétben áll velök Tiszáé, ki oly jogokkal akarja a megyéket a felelős, nemzeti kormány ellenében felruházni, minőkkel a felelőtlen, idegen kormány irányában sohasem bírtak; ki a legaristokratikusabb institúció kezébe oly hatalmat akar adni az ország legdemokratikusabb intézménye felett, minővel azelőtt az aristokratikus dicasteriumok felett nem rendelkezhetett.

Könnyű dolog arról hangzatos phrázisokat gyártani, hogy minő vívmánya volna az a szabadságnak, ha a kormány a megye által a bíró elébe volna idézhető, de e phrázisok csakhamar elvesztik hatásukat, ha az érem másik lapjára fordítva azt látjuk, hogy ezáltal csak az aristokratikus előítéleteknek, a separatistikus elemeknek adatnék hatalom a nép többségének felelős kormánya, a nemzeti egység kifejezése felett.

Tisza K. úr javaslata abban különbözik a Szentkirályi úrétól, hogy míg ebben hamisítatlanul lép fel a 48 előtti táblabíró, amabban a táblabíró-szellem nyugateurópai mázzal kész arcát bekendőzni, hogy, mint az elnyűtt, köszvényes szépség, még egyidőre szerepelhessen a világban; e javaslat modern eszmékhez folyamodik, hogy azok aegise alatt észrevétlenül csempészhesse be a 47-es traditiókat új alkotmányunk keretébe, hogy elavult irányokat vele talpra állíthasson.

Nem mondom én, hogy e kacérkodás a szabadelvű eszmékkel öntudatos, önkénytes, mintegy mások félrevezetésére kiszámított; nem, tökéletesen fel tudom fogni azon politikai szempontot, melyről a kiindulás csakis ily eredményekre vezethetett.

Azon politikus, kinek lelke túlságra csigázza magában a conservatív eszméket, de nyíltan nem léphet fel velök, mert érvényesítések lehetlenségéről meg van győződve, míg másrészt jövőt remél politikai irányának, ha maradé elveit némi sógor-ságba képes hozni az uralkodó liberális hangulattal, aki tehát áldoz némit a külszínért, csakhogy a dolog lényegét megmentse: az ily politikus a meggyerendezésről elmélkedve, csakis oly javaslatot készíthetett, mely modern külalakban az „ösi“ megye elavult attributumait megtízszerezni akarja.

És ez főjellemvonása Tisza úr javaslatának.

A bíróság s a bizottmányi tagok felelősségének indítványozása egy igen csekély concessio a forradalom elvei s általában a modern kor szelleme iránt, mely kis concessión azt akarja megnyerni, hogy a megyei vis inertiae, mely egyenes ellentétben áll úgy a 48. mint általában a 19. század eszméivel, meghatványozott mértékben visszaállítassék.

Ennyit e javaslatnak általános jellemzéseül.

A kérdésnek különben első és leglényegesebb része az, valjon lehet-e a megye hivatva a kormány felett ellenőrködni? mert ezen kérdés megfejtésével azon többiek, melyekről a fentebbiekben — ama két javaslat alkalmából — szóltam, elesnek.

48 előtt e kérdésre a felelet csak egyféle lehetett.

Mert akkor, midőn Budán a bécsi rendőri absolutismus aláztatos szolgálai, Magyarország belkormányzati önállásának hazug álarcában parancsnokoltak, midőn a központi hatalom csak magyar „livrée“be bújtatott csatlósa volt a bécsi ministériumnak, midőn e szolgálai kormány nyal szemben egy papokból, hivatalnokokból s a kiváltságos kaszt követreiből álló, a legszükségesebb parlamentáris jogokkal nem bíró diaeta állt szemben, valódi parodiája egy modern parlamentnek, midőn így a központi kormány idegen, az országos alkotmányos közeg tehetetlen volt; e szerencsétlen nyomorúlt korszakban meg kellett tartania az or-

szágnak a vis inertiaet, mint az utólsó szalmaszálát, melybe az absolutismus tengerében fuldokló nemzet még kapaszkodhatott, mint szalmaszálát, melylyel a hatalomnak — legalább talpát csiklandozni lehetett.

Nem így most.

A 48-iki törvények nemzeti, felelős kormányt adtak Magyarországnak, melynek a 67-iki törvények, midőn hatáskörét pontosan megszabták, önállóságát biztosíták. E nemzeti, önálló s a nép többségére támaszkodó kormány nyal szemben a nép által közvetlenül választott képviselőház áll, felruházva a parlamentarismus minden attributumaival.

Ez a képviselőház most már elegendő joggal, s nemcsak papíron álló, erkölcsi, hanem kézzelfogható, reális hatalommal bír a kormányt nemcsak theoretice ellenőrizni, hanem gyakorlatilag felelősségre vonni, megbuktatni ha akarja, megfenyíteni ha kell.

Azon hiányos, és, mert gyakorlatilag hatálytalan volt, fictitius ellenőrzési jog helyett, melyet a megyék vis inertiaejök segedelmével gyakoroltak a kormány felett, ma a képviselőház teljes reális hatalommal bír a kormány ellenőrzésére.

A féltetési jog az 1848. törvények által felesleges lett.

Sőt több. Mert politikai institutiók gépezetében minden elavult, felesleges rész egyszersmind ártalmas is, mint organice idegen elem, meggátolván a gépezet sikeres működését.

Lássuk a dolgot részletesebben.

48 előtt kizárólag a nemesség képezte a vármegyét. E nemességnek irányadó része jártas volt az akkori kiesínyes viszonyokban szükséges jogi s politikai ismeretekben, mert egyéb foglalkozásra rá nem adta fejét. A megye, mint gyúpontja az alkotmányos életnek, elég fontossággal bírt arra, hogy vonzerőt gyakoroljon minden területén élő tehetségre. Ezek képességeiket, melyeket más téren vagy nem akartak, vagy nem tudtak érvényesíteni, mind a gyűlésterembe hozták. A megye tehát általában intelligentia dolgában egy fokon állt a diaetával; azonkívül a közigazgatás praktikus terén opponálhatott, mit az országgyűlés nem tehetett.

Az ősi megyében volt annyi intelligencia, hogy az „ősi“ viszonyok közt még ellenőrizhető a kormányt.

Így van-e ez ma is?

Aki a legújabb megyei tárgyalásokat, a belölök kikerült okmányokat figyelemmel vizsgálja, lehetlen be nem látnia, hogy a megyék először hátrább állnak politikai érettség tekintetében most, mint azelőtt, — hogy a képviselőháztól e tekintetben megmérhetlen távolban állnak. Ma, aki tehetséget érez magában, százféle pályán érvényesítheti, mely azelőtt zárva volt, — s aki politikára adja fejét, hacsak szerét teheti, [vagy a fővárosi sajtóban, vagy a képviselőházban igyekszik magát érvényesíteni. A politikai sajtó, mely három évtized előtt még nem is létezett, az országgyűlés, mely sülyedt helyzetéből oly magasra emelkedett, oly vonzerőt gyakorolnak a politikai talentumokra, hogy ezekből ma már alig jut a nemes vármegyének.

A megye, institutióink reformja, valamint korunk egész iránya által, mely az erők és képességek öszpontosítására törekszik, — politikai érettség, s általában intelligencia tekintetében igen nagyot sülyedt.

Sőt a legújabb események némely megyében botrányos tudatlanságról tettek bizonyosságot.

Lehet-e ily, az intelligentiában sokkal alantabb álló megyei tömegeknek az ország többségének legjelesebb férfiaiából álló kormány felett ellenőrzési jogot adni? — sőt, mint Tisza Kálmán úr akarja, még a nemzet színe javából álló országgyűlés felett is?

Lehet-e a korlátolt nézkörű megyéknek jogot adni a kormányrendeletek célszerűsége felett ítélni?

Miután a politikai szabadság iránti érzék mindig bizonyos magasabb műveltségnek eredménye, — miután a kevésbé értelmes tömeg a szabadságnak inkább formáihoz, mint lényegéhez ragaszkodik, mert azokat látja, ezt felfogni képtelen, lehet-e a megyének jogot adni a kormányrendeletek törvényessége felett ítélni?

Miután a megyék, mint általában csekélyebb műveltségű gyülekezetek, mindent pártszempontból, gyakran lokális, kicsinyes,

többnyire elfogult pártszempontból néznek, — lehet-e a törvényesség kérdésében az ítéletmondást a pártszenvédélyre ruházni?

Mintán a megyék legaristokratikusabb intézménye Magyarországnak, lehet-e rájuk bízni, határozni a kormány rendeletei felett, mely kormány az ország legdemokratikusabb testületéből, a képviselőházból ered?

A megyében sem elég intelligencia, sem elég politikai érettség, sem elég elfogulatlanság, sem elég liberalizmus nincs az ellenőrzési jog gyakorlatára.

S vajjon nem ellenkezik-e a józan észszel a megyét felébe helyezni e nálánál értelmesebb, politikailag érettebb, szabadelvűbb kormánynak?

Ez annyi volna, mint hadat izenni az észnek, a felvilágosodásnak a tudatlanság és tespedés érdekében.

Sőt több.

Ez annyi volna, mint hadat izenni a 48-iki eszméknek.

Mert az alkotmány-védelem szempontjából, — s ez alá tartozik a vis inertiae, a 48-iki forradalom főmomentuma a nemzet erők centralisátiója.

E pontot már több ízben kiemeltem e lapokon.

S azt hiszem, senki sem fogja tagadni, hogy a mostani képviselőház nagyobb jogokkal s hatalommal bír az alkotmány megvédésére, mint hajdan az 52 nemes vármegye összevéve.

De a parlament e hatalmának lényeges előfeltétele az, hogy e jogokat kizárólag a parlament gyakorolja, mert csak ez tartja fenn a képviselőházat a hatalom szükséges magaslatán.

Ha tehát elismerjük, hogy a parlament jogainak más, alsóbb természetű közegekre ruházása csak a parlament hatalmát csökkentené, — akkor be fogjuk látni, hogy a vis inertiae nem más, mint attentátum a népsouverainitás megtestesítője, a parlament ellen.

48 előtti állapotainkból megtanulhattuk, hogy a szabadság csak a nemzeti erők őszpontosítása által biztosítható. Szabad-e e nemzeti erőt ismét elforgácsolni?

Csalódás azt hinni, hogy a kormány iránti ellenőrzési jogot a megye a képviselőház sérelme nélkül gyakorolhatná.

Minden ily belekontárkodás az országgyűlés hatáskörébe csak a parlamentáris jogok hatályát csökkentené.

A dolog állása tehát a következő:

48 előtt a megyének, mely a követválasztás és utasítás által közvetlenül befolyt a törvényhozásba, eo ipso jogának kellett lennie a nem törvényhozási úton eredett — tehát kormányintézkedéseket is bírálni, — és ez parlamentáris joga volt.

Most az alkotmányvédelmet, illetőleg a kormány feletti ellenőrködést 1848-iki alkotmányunk jogul és kötelességül a képviselőházra ruházta, s e jog gyakorlására megadta neki a szükséges hatalmat.

E jogot még egy másik, alsóbbrendű tényezőre, a megyére is ruházni, annyi volna, mint annak hatályosságát csorbítani.

A jelen kor azonban nem tekintheti feladatának a forradalom egyik legnagyobb vívmányának, a népképviselői parlamentnek hatáskörét csorbítani, s azért a kormány feletti ellenőrködési jogot a parlament kizáró tulajdonának kell tekintenie, — mivel minden egyes honpolgárnak és a sajtónak ellenőrködési joga nem, de ki van zárva más hatóságoknak ellenőrzési joga.

A vis inertiae visszalépés volna a 48 alapjáról. Felelős kormány és népképviselői parlament mellett, a megyének nem lehet jogot adni a kormány-rendeletek félretevésére.

Nem mindenkifelett azért, mert a helyhatóságok ezen ellenőrködési joga ellenkezik a felelős, parlamentáris kormányzat eszméjével.

Nem a papíron, nem theoriában, mert az elméletek tájmezején könnyű a legellentétebb dolgokat oly közel állítani egymáshoz, hogy azok akár egy egésznek lássanak.

De ellenkezik a valóságban, melyet némelyek csak a tapasztalat után látnak be; mások, kik az intézmények szellemét vizsgálják s azt felfogni képesek, előre felismernek.

S vajjon jobb-e a bajon segíteni akarni akkor, midőn annak már eredményeivel állunk szemben, — könnyebb-e akkor, midőn az hosszabb megszokás folytán már mély gyökereket vert, — vagy akkor vegyük-e elejét, mikor még el nem harapódzott, — de már beköszönéssel fenyeget?

És hogy ez így van, arra nem kell prófétai tehetség; azt be fogja látni mindenki, ki a felelős kormányrendszer természetéről többet tud, mint amennyit a 48. III. t. cikkben megolvasni lehet.

Az ily kormány első feltétele pedig

- 1) egy egyénileg felelős ministerium,
- 2) egy hatalmas képviselőház.

E kettő oly mellözhetlen előfeltétele a parlamentáris kormányformának, hogy, ha mindkettő nincs meg teljesen, ha akár a ministerek felelőssége csorbíttatik, akár a képviselőház gyöngrítetik a helyhatóságok által, a parlamentáris kormányrendszer sohasem lesz valósággá, bárhogy benne legyen a törvényekben.

A ministeri felelősség pedig ad absurdum vitetik azáltal, ha a kormány csak oly alattas közegekkel rendelkezhetik, melyek szándékainak végrehajtását nehezíthetik, sőt egyenesen megghiúsíthatják. A ministert, miután nem tőle függ, hogy rendeletei szigorúan végrehajtassanak, igazság szerint a felelősség teljes súlya nem terhelheti.

A felelős kormányrendszernek másik tényezője a képviselőház.

Az világos, hogy a kormány, tehát a tetteges hatalommal rendelkező tényező felett az ellenőrködési jogot sikeresen csak oly tényező gyakorolhatja, — melytől e kormányrendszer természeténél fogva, — a kormány fennállása függ.

E hatalommal teljes mértékben bír a képviselőház.

S míg hajdan a megyék csak késleltető erővel bírtak valamely rendelet végrehajtása ellen, — most a képviselőház hatalommal bír nemcsak meggátolni a kormányt, hanem kényszeríteni is valamire, minek ezelőtt híre hamva sem volt a vitibus intézményeinkben.

De ha a megyéknek is adunk ellenőrzési jogot a kormány

felett. — ez csak a parlament ellenőrzési hatalmát fogná gyöngíteni.

Mert ha kétfelé teszszük a kormányt felelőssé, — annyi, mintha épen nem tennők.

Mert, — és ez eset souverainitásról ábrándozó megyéinknél nagyon könnyen bekövetkezhetik, — ha a megyék az országgyűléssel ellentétbe jönnek, ha pl. a kormány, mely a képviselőházban minoritásba jutott, a megyei majoritások rokonszenvét bírja, — mi lesz az eredmény?

Ha, amint lennie kell, a kormány kizárólag a parlament felügyelete alatt áll, le kell mondania, ha százszor sikerült is a megyéken majoritást szereznie.

Ha ellenben, amint a megyei politikusok szeretnék, a megyének is adatik ellenőrzési jog, — a kormány természetesen túl teendő magát a parlamenten.

És így, ha az ellenőrzési jog két oly, lényegében ellenkező testületre ruháztatik, mint parlament és megye, — ezáltal csak a kormány felelőssége lesz illusoriussá.

Megye és parlament könnyen ellentétbe jöhetnek, és — inter duos litigantes tertius gaudet.

E tertius mindig a tényleges hatalom lesz.

Nem akarok félreértetni.

Nem azt akarom evvel mondani, hogy a kormánynak a többség segélyével szabad legyen a törvények fölibe emelkedni.

A világért sem.

A ministerek először jogi és politikai felelősséggel tartoznak a képviselőháznak, mely őket amaunálfogva vád alá foghatja, ennek folytán megbuktathatja.

Másodszor törvényt kell hozni annak megállapítására, hogy a minister bíróilag felelős legyen minden egyes polgár iránt oly módon, hogy aki magát a minister valamely intézkedése által akár magán — akár másféle vagy személyes jogaiban sértve érzi, a törvény előtt elégtételt követelhessen.

Ebben áll a valódi kormány-felelősség; de ezáltal aztán ki is van merítve.

Mert az, hogy a minister intézkedéseiről a helyhatóságoknak ellenőrzése alatt is álljon, hogy tehát a megyéknek, vagyis alattas közigazgatási hatóságoknak is tartozzék politikai felelősséggel, — mint fentebb kifejtém, csak azon ellenőrzési hatalomnak válnék rövidségére, melyet a parlamentnek bírnia kell, ha a parlamentáris kormányformát meggyökereztetni akarjuk.

Azt, hogy 48 és 67 után a vis inertiaet változatlanul helyreállítani nem lehet, érzik Szentkirályi úgy mint Tisza urak.

Mindketten változásokat akarnak.

Szentkirályi úr azáltal, hogy csak egyszeri visszavetést enged, s engedetlenség esetében a királyi biztos küldését törvénynyé emeli.

Tisza úr azáltal, hogy megye és kormány közt bíró által akarja a kérdést eldöntetni.

Szóltam már mindkettőről.

Csak néhány kérdést még, mely épen most ötlik élémbe, midőn e két javaslat lényegét összefoglalom.

Ha Szentkirályi úr a megyei hatóság felfüggesztését és királyi biztos küldését törvénybe akarja igdatni, — miért nem kötelezi a megyéket egyenesen a végrehajtásra?

Az eredmény így is úgy is az volna, hogy a rendelet mégis végrehajtatik.

A különbség a kettő közt csak az volna, hogy ez utóbbi mód által a megye percre sem foszthatnék meg hatóságától, míg Szentkirályi úr javaslata az egész közigazgatást megakasztja, a megyét felfüggeszti, királyi biztost küld nyakára.

Valjon használ-e ez a szabadságnak? — használ-e a megye tekintélyének, ha szabad engedetlenkednie, de aztán el kell túrnie, hogy a királyi biztos nyakára üljön?

Használ-e a jó kormányzatnak, ha egy rendelet végrehajthatása kedvéért az egész adminisztráció gépezete megakasztatik?

Mennyi felesleges idővesztegetés, mennyi hátrány a közigazgatásra, s mindez miért? hogy a „boldog emlékezetű“ — „ősi“ kormánypraxis sallangjai conserváltassanak!

Valóban nagy az áldozat, mely itt az előítéletek számára kívántatik !

De olvastam én, ha jól emlékszem, valami szélbali nyomtatványban egy argumentumot, mely azt mondja, hogy a megyét nem szabad oly rendelet végrehajtására kényszeríteni, melyet már előbb törvénytelennek nyilatkoztattott, mert ezáltal arra kényszerítették, hogy meggyőződése ellen cselekedjék.

Szentkirályi úr javaslatában a megyei meggyőződésektől ez áldozat nem is kívántatik.

De igen Tisza úréban.

Mert akár a kormány parancsára, akár bírói ítelet folytán köteles a megye egy előbb törvénytelennek nyilvánított rendeletet végrehajtani, mégis „meggyőződése ellen“ cselekedni kényszerítették !

Így szorítják a megye védői egymást dilemmákba. Az egyik kihagyja ezt, a másik azt, nehogy következetlenségbe essék, vagy zsákutcába szorúljon, de ha valamennyi argumentumokat, melyek újabb időben felhozattak, összevesszük, az ezekből épített okoskodás kártyavárként összeomlik.

Ha azt állítanám, hogy T. K. úr azért akar a megyének vis inertiaet adni: hogy ezáltal a 48-diki kormány mind két tényezőjét, a felelős ministériumot s parlamentet, s általa a parlamentáris kormányforma hatályát, gyöngítse, nemde azt mondanák némelyek, hogy ez egyenes rágalom Debrecen városa t. képviselője ellen, ki itt is amott is a parlamentáris kormányforma hívének nyilvánítja magát ?

Pedig én ezt állítom. S az még sem rágalom.

Nem tagadom, hogy Tisza Kálmán úr hiszi, sőt meg van győződve róla, hogy ő híve a parlamentáris kormányformának; de miután a legszentebb meggyőződések gyakran csupán csalódást foglalnak magokban, s miután az önismeret oly nehéz tudomány, melylyel gyakran a legjelesb férfiak bírnak legke-

vésbbé, — legyen szabad viszont azon meggyőződést kifejeznem, hogy én nem tartom Tisza Kálmán urat a parlamentarismus oly hívének, a minőkre e rendszernek szüksége van, hogy Magyarországbán prosperálhasson.

Tisza Kálmán úr elfogadta, s mert sokat olvasott a nyugati államtudományi irodalomból, talán örömmel fogadta el a parlamentáris kormányformát, — röpiratában annyit ír róla, mintha mindenekelőtt önmagát akarná annak helyességéről meggyőzni, — de nem tud leküzdeni bizonyos mélyen megrögzött idegenkedést, bizonyos féltékeny irigységet e demokratikus kormányforma iránt.

Hogy ez idegenkedés nála megvan, s hogy annak forrása nem más, mint azon aristokratikus szellem, mely az elavult fogalmakból conserválni akarja mindazt, a mi még az aristokratia uralmának pislogó mécsébe életet lehelhet, kiviláglík saját röpiratából.

Azt e lapokon többször kifejtém, — de enélkül is észreveendi mindenki, hogy, ha az aristokratikus és demokratikus tényezőket nézzük alkotmányunkban, azt fogjuk látni, hogy Magyarország

legdemokratikusabb intézménye a népképviselési törvényhozás, és a többségéből eredő kormány,

legaristokratikusabb institutiója a vármegye.

A 48-ki törvényhozás, a demokratikussá tett központi hatalmat az aristokratikus vármegyék fölé emelte.

Tisza K. úr az aristokratikus vármegyéket akarja a központi hatalom fölé emelni.

Még pedig nemcsak a központi kormány, hanem a központi alkotmányos tényezőnek, a parlamentnek is fölibe.

E szabadelvű demokratikus (!) célt azáltal akarja elérni, hogy a következő értelmű törvény hozassék:

ha a megyék többségének nézete eltér az országgyűlés többségének nézetétől: a kormány oszlassa fel az országgyűlést s a népre hivatkozva rendeljen új választásokat.

E javaslat oly sajtószertű, hogy a mindennapi lélek, mely

a conservatismus lelki kínjait a mai demokratikus irányú világban sem nem ismeri, sem méltányolni nem képes, első pillanatra önkénytelenül elámul e gondolat szörnyetegsége felett.

De az első meglepetés szüntével rögtön felismeri rajta a nemzói jelleget.

Ki is az, aki az apaságot magára vállalja?

Gr. Széchen Antal, vagy Madarász?

Nem, hanem a „szabadelvű ellenzék“ vezére, Tisza Kálmán.

Nem hinném el, ha saját szemeimmel nem olvastam volna.

E gondolat olyan, hogy méltatásánál, ha azt néznők, mi van benne? nem találunk érdemesnek komolyan hozzá szólni; s csak, ha azt nézzük: kitől ered? leszünk hajlandókká helytelenségét néhány megjegyzéssel bebizonyítani.

E javaslatnak, ha azt — szerzője iránti tekintetből — komolyan vesszük, roppant hordereje volna.

A 48. a népképviselőtette legfőbb hatalommá az álamban.

E javaslat az aristokratikus vármegyéket akarná azzá tenni.

E terv tehát életgyökerét támadja meg a 48-iki alkotmányoknak. Valóban nagy, legyőzhetlen mértéke a retrográd szellemnek kell hozzá, hogy valaki ily gondolatokra juthasson.

Mert, ha ezt az eszmét a magyar nemzet elfogadná, azon soha nem látott példát nyújtaná a világnak: mint képes valamely nép önkényt, minden kényszerítés nélkül semmivé tenni azt, a miért ezek a harctéren hulltak el, és milliók évtizedeken át szenvedtek, mint képes egy nép szentségtörő kezekkel semmivé tenni egy dicső forradalom vívmányait.

Az oly nép, mely egy 48-ki forradalom után ily javaslatra adná szavazatát, bebizonyítaná, hogy nem értette a miért évtizedeken át lelkesült és vérzett, hogy tehát nem érdemli meg azon kincset, melyet egy magasztos pillanatóban magának megszerzett, az ily nép lemondana a haladásról, a nemzeti nagyságról, elkockázná könnyelműen létezési jogát.

A szabadság szelleme azonban meg fogja óvni e veszélyes tévedéstől a nemzetet, nem fogja engedni, hogy egy nép elfogadjon egy oly tervet, melyet csak a túlságra csigázott retrográd politikai irány szülhetett.

Ha az aristokratia és demokratia kérdéseiről van szó, ez utóbbi mellett bajos Angliára, az aristokratikus szellem főfészkére hivatkozni; de ha alkotmányosságról, s főkép a parlamentáris kormány-formáról van szó. bátran példát vehetünk az angol nép politikai tapintatától.

Tisza K. úr nem fogja tagadni, hogy sehol a világon a parlamentáris kormányforma oly teljes valóságban nincs meg, mint Angliában, s valjon, amióta az angol alkotmány azon stádiumába lépett a fejlődésnek, melyben parlamentárisnak nevezhetjük, a nagy forradalom óta, nem oda volt-e irányozva az angol nép törekvése mindig, hogy a parlament hatalmát, tekintélyét növelje?

A hatalom részéről minduntalan tétettek kísérletek a parlament gyöngítésére, — de tett-e valaha ilyen a nemzet? jutott-e valaha oly gondolatra, hogy a grófságok felügyelete alá helyezze a parlamentet?

Az angol nép tudja, hogy a parlamentáris kormányformának főszlopa. életere egy erős parlament, s ezért képviselőinek testületét a legszélesb jogokkal, sőt privilégiumokkal is felruházta. Az angol parlament souverain. Tekintélye, jogai oly lelkiismeretesen védvék minden támadás ellen, akár felülről, akár alulról eredjen az, mint sehol a világon.

De mik is azon indokok, melyek Tisza K. urat e javaslatra bírják? — Talán egy új kormányrendszert talált fel, mely jobb a parlamentinél?

A világért sem. Okai azok, melyeket a retrográd irányú pártok mindenütt felhoznak a parlamentáris kormányrendszer ellen.

Tisza K. úr az országgyűlési többség hatalomvágyára hivatkozik. Ha fejedelem, kormány és parlament egyesülve akar a nemzet ellenére tenni valamit, ez egyesül a megyékben s azt meggátolja.

E pár sorban néhány nagy tévedés foglaltatik.

Először is azon felfogás rí ki belőle, mintha e kormányrendszerben azon ministérium, mely a többséget bírja, már eo ipso mindenható volna.

Igen, az volna, ha az ország nem törvények, hanem csak rendeletekkel kormányoztatnék. De hát a törvényeket, melyekben pedig sehol fel nem leljük a kormány omnipotentiáját, semmibe sem veszi Tisza K. úr?

De a kormány többséggel bírván, e törvényeket kénye kedve szerint megváltoztathatja!

Valjon?

Íme a második tévedés. Tisza K. úr úgy beszél, mintha egy parlamenti majoritás oly dolog volna, ami, ha egyszer létrejön, örökké eltart; mintha a ministérium, mely valamely házban többséget nyert, azt többé el nem veszthetné. De eltekintve attól, hogy ha ez különben így volna is, a nép három évenként új választások által elejét vehetné a bajnak, nem azt bizonyítja-e az alkotmányos élet praxisa mindenütt a világon, hogy parlamenti többségeket gyakran nehezebb megtartani, mint szerezni?

Mennyi példát nyújt a história, hogy kormányok, melyek rendületlen támaszra találtak valamely pártban, rövid idő múlva ugyanezen párt által buktattattak meg!

Valjon azért alakúlnak-e pártok, hogy állandó többséget képezzenek, vagy azért, hogy eszméiket megvalósítsák, nézeteiket érvényre emeljék?

Ez az alkotmányosság egyik alapfogalma.

S így alkotmányos országokban nem a „többség“ eszméje, hanem elvek, nézetek tartják össze a pártokat.

Ily párt támogatni fogja a kormányt, mely nézetét osztja, de fogja-e támogatni akkor is, ha az kényuralomra törekszik?

Tisza K. úr erre avval felel, hogy a többség hatalomvágyával rémíti a kedélyeket.

Ez argumentum azonban nem tarthat igényt az eredetiségre. Elnyűtték már mindenhol a reakció bajnokai.

Ettől lehetne félni akkor, ha Tisza K. úr felfogásaként a parlamenti többség „állandó mennyiség“ volna, mely változatlanul megmarad; de miután láttuk, hogy épen nem az, méltán kérdehetjük a parlamentáris kormányforma e sajátságos hívétől, hogy hát fel szabad-e tenni mindig a többségről, hogy a kisebbség elnyomására törvényellenes eszközökhöz folyamodik?

Valjon megszűnt-e valaki szabad érzésű, alkotmányos szellemű, jó hazafi lenni azáltal, ha pártja többségre jut?

Szabad-e minden ministert, s a parlamentáris majoritás minden tagját ex principio kényúrnak, hazaárulónak tartani, s egyedül a megyét alkotmányos érzelműnek, becsületesnek?

Íme a retrográd elemek féltékenysége a többség uralma ellen, melyet az egész világ az alkotmányos élet legcorrectebb kormányformájának ismert el!

Vagy igaza volt Széchen grófnak, mikor a múlt országgyűlés kezdetén népünket „éretlennek“-nek mondá a parlamentáris kormányformára?

Ha Tisza K. úr javaslata elfogadtatnék, a nemzet maga adna bizonyítványt éretlenségéről.

És valjon e tervnek, mely a 48. alkotmány életgyökereit támadja meg, mi volna eredménye?

Valjon hiszi-e Tisza K. úr, hogy az oly kormány és majoritás, mely bűnös célra, a nemzet ellen egyesült, nem tehetné könnyű szerével semmivé a megyei oppositíót?

A múlt erre annyi példát mutat fel, hogy valóban nehéz elhatározni, mi könnyebb: megnyerni vagy terrorizálni a vármegyét? mert mindkettő igen könnyen szokott menni.

S ha a megye hajdan nem tudott semmire menni oppositíójával, valjon mire mehetne most, midőn jelentősége nagyban alásülyedt, ellenben a parlament hatalma nagyban növekedett?

Az egyetlen eredmény, melyet e javaslat előidézhetne, az volna, hogy egyszerre két majoritás volna az országban, egy parlamenti s egy megyei.

Ki vonna hasznot e két majoritás összeütközéséből más, mint a hatalom?

Lehetne-e e küzdelem eredménye más, mint absolutismus, vagy anarchia, e két sírásója minden szabadságnak?

Nem gondolta-e meg Tisza K. úr, hogy ha ez törvénybe menne, az oly kormánynak, mely a parlamentben minoritásra jutott, kész eszköz adatik kezébe az országgyűlés ellen agitálni? nem gondolta meg, mily könnyű a mi megyéinken bármire majoritást szerezni, egy hónap alatt akár háromfelét ugyanazon kérdésre?

Nem gondolta meg Tisza K. úr, hogy minő absurdum az, a megyék által oszlattatni el a parlamentet, melyet nem a megye, hanem a nép választott?

Nem gondolta meg azon veszélyeket, melyek a két majoritás összeütközéséből eredhetnek?

Valóban, e terv annyira ellenkezik mindavval, ami higgadt politikust fontos tárgyakban egy vagy más nézetre indítani szokott, hogy az ember önkénytelenül azon kérdésre fakad: valjon az ellenzék vezére nem csak azért teszi-e e javaslatot, mert — véletlenül épen — minoritásban van?

Nem hiszem. Ez oly politikai frivolitás volna, aminőt egykönnyen valakiről feltennünk nem szabad.

De egy hasznos tanúságot vonhatunk e javaslatból.

Az anarchia hívei, a törvényes rend ellenei, bizonynyal örömet szavaznának e javaslatra; mert ennek eredménye az volna, hogy miután a kormány és a parlament kezéből oly hatalom vétetnék el s adatnék a megyének, melyet ez erős kézzel kezelni nem bírna, — nem volna az országban oly alkotmányos főhatalom, aminőre törvényeink s hazánk egységének szüksége van.

De valjon ezek-e Tisza K. úr motivumai?

Épen az ellenkezők.

S ezek kitűnnek, ha e terv eredményét más irányban felvesszük, mely abban állna, hogy, miután az állam országos és demokratikus tényezői megfosztatnának az aristokratikus várme-

gyék javára fontos jogaiktól, a demokratikus irány elveszteni legerősebb támaszát, s a szabadelvű haladás útjába végtelen nehézségek gördítenének.

Így találkoznak, különböző okokból indulva ki, a két szélsőség: az anarchia és conservatívó emberei, egy és ugyanazon ponton.

És ily javaslattal szemben, mely csak e két szélsőség speciális érdekeinek használhat, — nem kötelessége-e a nemzet mérsékelt, szabadelvű részének határozottan tiltakozni e veszedelmes irány ellen, mely csak a visszalépés vagy anarchia érdekeit támogatja, — nem kötelessége-e a forradalmi vívmányok minden hívének erősen megállani e vívmányok védelmében, s ezek előfeltételét, a „souverain parlement“-et megvédeni minden támadás ellen?

S a nemzet ezt meg fogja tenni, mert sem a retrográd sem az anarchikus elemeknek nem adhat túlsúlyt, mert hazája egységének, szabadságának, felvirágzásának előfeltétele mai nap az, hogy a 48-ban megállapított demokratikus parlamentáris kormányforma szilárd gyökereket verjen.

Hadd foglalom össze az eddig mondottakat.

A megyék hajdan, midőn idegen, felelőtlen kormány és tehetetlen diaeta képezték a központi hatalmat, némely parlamentáris jogokat gyakoroltak, — melyek összegét közjogunk vis inertiae néven ismeri.

Kimutattam, miszerint a vis inertiae, alapjában félszeg jogi fogalmakon nyugvó, hatályában gyöngé, eredményeiben semmis intézmény, csakis az ősi politikai nyomor korában szerepelhetett alkotmány-garantiaként, — de nem bír oly tulajdonokkal, minőket ma valamely alkotmány-biztosítékban megkívánunk.

Ismertettem Szentkirályi és Tisza urak javaslatát, melyek különböző alakban s mértékben akarják a vis inertiaet restituálni, — amaz a 47 változatlan formájában, ez a bírósági intézményre támasztva.

Kimutattam, miszerint Szentkirályi úr indítványa, amellett hogy ellentéteket foglal magában, felesleges idővesztegetést okozna, anélkül, hogy bármely irányban kézzel fogható eredményeket mutathatna föl, — s oly ellentétben áll a parlamentáris kormányformával, mint a 47 a 48-cal.

Kimutattam, miszerint Tisza Kálmán úr javaslatának első része, a megyéket a kormány, második része a parlament fölébe helyezvén, nem más mint egyszerű támadás a 48 alapelvei ellen; annál veszedelmesebb, mert modern alakot ölt magára.

Kimutattam, miszerint sem a kormány, sem az országgyűlés felett a megyéknek ellenőrzési hatalmat adni nem lehet, — hogy a vis inertiae feleslegessé vált.

Ebből önként foly a következés, hogy: ha a parlamentáris kormányzatot megvalósítani akarjuk, a megye nem ruházható fel a félretételi joggal.

Az eddigiekben a vis inertiae kérdését a parlamentáris kormányzat szempontjából vettem fel.

Láttuk, hogy a kettő egymással meg nem egyezik, hogy tehát választani kell a kettő között.

És láttuk, hogy midőn megérkezett az alkalom e kettő közt választhatni, a nemzet a parlamentarismust választá.

Kossuth mert. Megkísérté.

Az általa március 3-kán indítványozott felirat kimondá, hogy „collegiális kormány-rendszerünknek magyar felelős minisztériummá átalakítását minden reformjaink alapfeltételének s biztosítékának tekintjük.”

A kísérlet sikerült. A forradalom a felelős parlamentáris kormány-formára adta szavazatát, nem a 40-es években hirdett megyei politika megvalósítására.

Ez pedig, hasonlítva a 47-es megyén alapuló kormány-rendszerhez, határozottan centralisációt jelentett.

S hogy ezt jelenté, bizonyítja a forradalom felfogása.

„A centralisáció ellen izgatni a megyék sou-

verainitásával: ez machiavellii principium, mely szerint egyik vármegye felemészti a másik erejét“ — mondá gr. Teleki László aug. 3-kán a képviselőházban. És Teleki László bizonyára megérté s felfogta a forradalom szellemét.

„Táblabírói fogásnak tartom, mihelyt parancsról van szó, mindjárt avval állani elő: „hja, megvannak a régi municipiumok“, — mondá ugyanott júl. 10-kén Nyáry Pál úr, a nemes megyének ma lelkes védője. — És, mellesleg mondva, ez állítás élet ma nem lehet az abnormis viszonyok felemlítésével elvenni, mert a t. szónok ezt nem valami nagy fontosságú politikai ügyben, hanem egy egyszerű verifikationális kérdésben mondotta, s mert a forradalom irányadó egyéniségei magok is mind ez elvet vallották. Mind, Kossuthot sem véve ki, ki maga centralisálta először az ország kormányzatát.

A nemzeti hatalomnak, az önkormányzat sikeres fenntartása melletti centralisatiója az ősi megyék rovására, — egyik vezéreszméje volt a forradalomnak.

Ennek kell vezéreszméül előttünk lebegnie ma is a megye reformálásában.

Íme az eredmény, melyre e kérdésben a parlamentáris kormányzat előfeltételeinek szempontjából jutottunk.

De tekintetbe kell vennünk itt egy más szempontot is.

Hátha a ministérium megszűnik parlamentáris, meg alkotmányos lenni?

Megtörténhetik, hogy valamely kormány elmulasztja az országgyűlést a törvényes időben összehívni, hogy megkísérti meg nem szavazott budgettel, törvénytelen módon kormányozni, szóval, hogy erőhatalomra támaszkodva, egyszerűen túl teszi magát az alkotmányon.

Ez ellen, melynek lehetőségétől a világnak egy állama sincs megóva, minden állam, minden nemzet bír nagyobb kisebb mértékben bizonyos ellenszerekkel.

Ez ellenszerek közt első helyen állnak a sajtó hatalma, a közvélemény, a nép szívóssága: — oly eszközök, melyeknek erejét s hatályát az idő végtelenül növeli.

Mi magyarok ez eszközöket még egygyel szaporíthatjuk, minővel más államok nem bírnak.

Azzal tudniillik, ha a megyék vis inertiaejét ez esetben felélesztjük.

Nem áll ez ellentétben azokkal, miket fentebb épen a vis inertiae ellen mondtam.

Mert mindannál, amit eziránt felhoztam, azon suppositumból indultam ki, hogy a kormány az alkotmányhoz ragaszkodik.

S amíg ezt teszi, amíg tehát az országgyűlésnek alkalma van ellenőrzési jogát gyakorolnia, addig a vis inertiaenek nincs helye.

De itt épen azon esetről van szó: mi történjék, ha a kormány lelép az alkotmányos térről, ha lehetlenné teszi a képviselőháznak alkotmányos jogait gyakorolnia?

Ha ezen esetre korlátozzuk a vis inertiae alkalmazását, úgy az nem jő többé összeütközésbe a 48-diki alkotmány elveivel, nem a népképviselőlet souverainitásával, nem lesz többé oly institutió, melynek felesleges volta csak kártékonyságával versenyezhetik: hanem lesz oly kisegítő eszköz rendkívüli esetekben, minőkkel más alkotmányos államok nem bírnek.

Valami nagy eredményekkel ugyan a vis inertiae, valamint hajdan, úgy ma sem kecsegtethetne ily esetben, mert azon kormány, mely elég erősnek érzi magát a parlament támogatását nélkülözhetni, s nélküle kormányozhatni, bizonyára elég erős lesz, a megyék ellen is sikra szállani.

De minden haszon nélkül sem volna a vis inertiae ily esetben, s ha mást nem, a praktikus közigazgatás mezején gördítve akadályokat a kormány elébe, eredményezné azt, hogy az ily abszolút kormány gyorsabban sodortatnék az erőszak útjára, mely csak a bukáshoz vezethet, mint különben; miszerint a kor-

mányt annyi s oly flagrans törvényszegésekre ragadná, melyek a közvéleményt annál gyorsabban korbácsolnák fel ellene.

Ezt azonban, okúlva a múlton, mely a megyének nemcsak visszaéléseit, hanem mulasztásait is oly nagy számmal beszéli, nemcsak jogává, hanem kötelességévé is kellene tenni a vármegyének.

A vis inertiae ezek szerint mindaddig, míg a kormány az alkotmány terén áll, szabatosabban kifejezve: míg a ministérium nem akadályozza a képviselőházat jogai gyakorlásában, kell hogy megszűnjék; — ellenben

ha a kormány túlteszi magát a képviselőházon, a vis inertiae, mint a végszükségnek joga és kötelessége feléledjen oly módon, hogy a megyének a törvénynél fogva kötelessége legyen az ily kormány rendeleteinek végrehajtását tőle telhetőleg meggátolni. *)

*) L. a függelék 7. és 8. számát.

A MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

De hiszen, — kiált fel erre az avas fogalmakba süllyedt vármegyei patriotismus, — ha elveszitek a megyének félretételi jogát, semmivé van téve a megyei önkormányzat!

Akárhányszor hallunk oly nyilatkozatokat, melyek szerint tulajdonképen e vis inertiae teszi az autonomia lényegét.

S valjon mi egyéb az oka e tevés felfogásnak, mint az, hogy ugyane férfiak az ősi magyar megyében látják az önkormányzat elvét megtestesítve, mely pedig korántsem felelt meg a valódi autonomia igényeinek?

Miután megerendszerünk sarkpontja a vis inertiae volt, azt hiszik, ez alapja az önkormányzatnak is.

Hadd kísértem meg a fogalmakat tisztázni.

Azt hiszem, az önkormányzat fogalmának helyesebb definiója nem létezik, mintha azt mondjuk, miszerint

az önkormányzat abban áll, hogy minden ügyek azok által intéztessenek el, kiket érdekelnek; — mert akinek ügyeit más intézi, az nem önmagát kormányozza.

Azt hiszem továbbá, miszerint valódi szabadságot csak azon nép élvezhet, melynek intézményei, minden fokban ezen elven alapulnak.

Lássuk már most ezen szempontból hazánk politikai intézményeit.

Tekintsük először az egészet, vagyis az országot.

Itt azt látjuk, hogy alkotmányunk ezen, az ország egységét illető része szorosan ragaszkodik az önkormányzat fenn említett elvéhez.

Amik hazánkat közösen érdeklik Ausztriával, azon ügyeket Magyarország Ausztriával közösen intézi. Amik pusztán Magyarországot illetik, azok kizárólag a magyar országos hatóságok, — parlament és minisztérium által intéztetnek.

A 48 és 67 által létrehozott alkotmány tehát megvalósítja s biztosítja Magyarország országos önkormányzatát, — ellentétben a 47-es institutiókkal, melyekben kormányunk s törvényhozásunk tetteleg a bécsi kormánytól függvén, ez országos önkormányzatnak csak látszatával bírtunk.

Térjünk most át a részekre, a helyhatóságokra.

Van-e, — vagy, miután e téren még teljes institutiókkal nem bírunk, — volt-e hazánkban az ország egyes részeinek önkormányzatuk, az ősi megyerendszer uralma alatt?

Mint fentebb említém, az önkormányzatnak, mely vég-elemzésben nem más, mint a szabadság, hogy tökéletes legyen, szükséges kellékei,

ez egyéni jogok biztosítása,

s a községi autonomia.

Menjünk tehát alulról felfelé.

Volt-e az ősi megyében az egyéni szabadság biztosítva?

Nem volt.

A tripartitum híres cikkelye, mely a nemesi privilégiumokat foglalja magában, ugyan szól valamit az egyéni jogokról, — de e rendelkezések először csak a nemességre vonatkoznak, másodsor csupán, — némely esetek, mint tettenkapatás, kivételével, — az illetőknek bebörtönzését, nemesi lakának megtámadását stb. tiltják meg.

De alig hiszem, hogy valaki e törvény által az egyén jogait biztosítottaknak tartaná; mert bárkinek ily jogai másként

is sérthetők meg, mint az illetőnek elfogatása vagy lakásának megtámadása által.

A törvény tehát nem garantírozta kellőleg az egyén jogait.

Még kevésbé tette ezt a vármegye, mely abban látva a szabadságot, ha sokak nevében kél a parancsolat, — egyenesen ártalmára volt az egyéni szabadságnak, melynek első postulatuma, hogy ne egy vagy ezer ember, hanem a törvény parancsoljon.

Volt-e, másodszor, az ősi megyében a községi autonómia biztosítva?

Hogy nem volt, kiki tudja, aki hazai viszonyainkat csak felületesen ismeri. Sőt a megyerendszer, magában véve oly centralisáló iránynak hódolt, mely a községek önállását s így önkormányzatát teljesen absorbeálta, illetőleg annak kifejlődését lehetlenné tette. Elismeri ezt még a megyének oly lelkes védője is mint Tisza Kálmán úr, midőn a megye új rendezésével a községi autonómia szabályozását szükségesnek tartja.

Látjuk ezekből, miszerint hazánk 48 előtt, sőt még most is, nélkülözi az önkormányzatot az institutiók legalsó rétegében, — miszerint a megyei önkormányzatnak nem az egyéni szabadság és községi autonómia képezték alapját, — sőt miszerint a megye e kettőt egyenesen elfojtotta.

Az ősi megye tehát a valódi önkormányzatnak e szilárd alapjával nem bírt.

De vajon, megfelelt-e magában véve az önkormányzat kellékeinek?

Nem felelt meg, részint mert többet, részint mert kevesebbet tett, mint amit az önkormányzat elve megkíván.

Túlment az ősi megye az önkormányzati jog korlátain, midőn oly országos ügyekről rendelkezett, melyek nem csak a megyét illették.

Csak néhány példát hozok fel a dolog felvilágosítása kedvéért. Állami adó, hadkiegészítés, politikai jogok osztogatása, — mindezek oly dolgok, melyekről ma alig fogja valaki tagadhatni, hogy mint országos ügyek, csakis az országos politikai té-

nyezők, vagyis országgyűlés és központi kormány hatáskörébe tartoznak. Ma már belátja mindenki, hogy ily kérdések nem tartozhatnak egy helyhatóság ügykörébe.

És 48 előtti megyerendszerünk története csakúgy hemzseg a példáktól, melyek szerint megyéink e kérdésekbe avatkoztak.

S valjon a megye, midőn országgyűlés ileg meg nem szavazott adókat behajtott, midőn nem engedélyezett újoncokat szedett, — ami több ízben megtörtént 48 előtt, — midőn ezt nem a megye tisztviselői tették, a hatalom erőszakos parancs-szavának engedve, hanem tette a megyei közönség, „érett“ tanácskozás után, — midőn a 40-es években egyes megyék politikai jogokat osztogattak a honorátoroknak, — nem léptek-e túl az önkormányzat határain, nem avatkoztak-e országos dolgokba?

Nem mondom én, hogy mindez törvényes, vagy hogy mindez törvénytelen volt.

Törvénytelen volt a nem engedélyezett subsidium és újoncok beszédese, nem volt törvénytelen a politikai jogok osztogatása. Mert alkotmányunkban az országos ügyek anyira nem voltak a helyhatóságiaktól elválasztva, hogy sok esetben bajos a jogot és visszaélést egymástól megkülönböztetni.

De nemesak túlkapásainál, mulasztásainál fogva sem felelt meg a megye az önkormányzat kellékeinek.

Mert, — eltekintve attól, ami már legalább a papíron megváltozott, hogy t. i. a kiváltságos osztály monopolizálta a vármegyét, — még e nemesi megye sem felelt meg az önkormányzat kötelességeinek, mert a közigazgatás, a kormányzás tulajdonképeni ügyeivel a megyei közönség vajmi keveset törődött. Tevékenységének fő, majdnem egyetlen tere a politikai oppositio volt; mely mellett az adminisztratio többé kevésbbé elhanyagoltatott.

A megye tehát oly lokális hatóság volt, melynek tendentiája oda irányult, hogy úgy a felette, mint az alatta álló tényezők hatalmát absorbeálja, hogy a megye ügyeit centralisálja, az országos ügyeket decentralisálja: nem a helyes adminisztratio, hanem a politikai oppositio érdekében.

A megyei intézmény súlypontja nem önmagá-

nak kormányzatában állt. — Nem felelt meg tehát az önkormányzat kellekeinek.

S ezt leghangosabban bizonyítják épen a megye leglelkesebb védői, midőn a megyét az alkotmány védbástyájának hirdetve, annak nem helybéli önkormányzati, hanem országos kormányellenőrzési szerepet tulajdonítanak.

A megye ilyenmő felfogása, s e felfogás általánossága folytán, ily irányban történt fejlődése, megmagyarázható, sőt természetes volt azon korban, midőn az országos institutiók, — a diaeta és magyar kormány — nem nyújtván elegendő biztosítékot az alkotmánynak, a nemzet minden fűszálat megragadott, egy eszközt sem hagyott felhasználatlanul, melylyel a bécsi kormány hatalmas absolutismusa ellen magát védheté.

A kormány absolut iránya, s az országnak, mint országnak tehetetlensége ez irányt leküzdeni, okozták, hogy az alkotmányvédelem országos feladata a részek, a megyék nyakába nehezült; s hogy ennek folytán a megyék, e feladat teljesítésében keresve hivatásukat, az adminisztráció ügyeit elhanyagolták, s így a tulajdonképi önkormányzatot megvalósítani elmulaszták.

De épen e tekintetben az ország helyzete 48 óta gyökeresen megváltozott.

Az alkotmány védelmének feladatát, melynek a megyerendszer képtelen volt megfelelni, a szükséges hatalommal felruházott parlament vevén át: ezáltal a megye megmenekült attól, ami 48 előtt benne az önkormányzati elv érvényrejtését meggátolá.

Azelőtt a megye oly testület volt, mely főtevékenységét országos ügyekre fordítá.

Ez most, a 48 és 67-iki törvények által lehetlenné vált.

Sajnálhatják ezt a conservatív politikusok, kik az aristokratikus vármegyék sülyedésében terveik bekövetkezendő elenyésztését látják, — sajnálhatják az elszakadásra törekvő nemzeti-

ségi rajongók, kik a megyei souverainitásba vetették eddig separatistikus reményeik horgonyát, — de azért az mégis politikai lehetetlenség; s ha a nemzet nem lesz oly botor, hogy önszántából tegye semmivé 48-iki vívmányait, egyszersmind phisikai lehetetlenség.

A megyének tehát helyzete az 1848-iki alkotmányban, s így feladata is gyökeresen megváltozott.

Ma kell, hogy a megye az önkormányzatnak, vagyis a megyei közigazgatásnak, — ne pedig a politikai oppositióknak — legyen organuma.

E szempontból kell tehát kiindulnunk a megyei önkormányzat taglalásánál.

Hogy a megyei önkormányzat, nem mint megyei omnipotentia, ami eddig volt, hanem mint valódi önkormányzat, szilárd alappal bírjon, mint már említém, alulról kell kezdeni ez elv alkalmazását.

Mindenekelőtt tehát biztosítandó az egyénisabadság.

A mostani számtalan visszaélések, s a megyei majoritások terrorizálása ellen pedig az egyén csak úgy biztosítható jogai-ban, ha törvény hozatik, mely a tisztviselő és egyes ember közt, hivatalos ügyekből eredő controversiákat bírói útra utasítja, — mely lehetővé tegye az egyénnek a tisztviselő visszaélései ellen gyors óvszert találni a bírónál, s másrészt lehetővé tegye a tisztviselőnek a jogtalanul ellenálló egyes embert bíróilag kényszeríteni. Mert csak, ha a megyei s községi tisztviselő és a polgár közt, midőn vagy ez vagy amaz támaszt nehézségeket valamely törvény vagy rendelet végrehajtása ellen, — egy mindkettőtől független, tehát a kormány által kinevezett bíró fog ítélni, — ha ez rendeli el az engedetlen polgár ellen szükségkép a karhatalmat, ha ez büntetést ró a hivatalával visszaélő tisztviselőre, — csak ekkor tekinthető az egyén szabadsága kellőkép biztosítottnak.

Álljon tehát jogában az egyénnek, — bizonyos világosan

felemlített esetek, mint például: tettenkapatás, mindennemű aljas kihágások s bűntények, főbenjáró bűnök, mint hazaárulás satb. kivételével, — ellenszegülhetni a tisztviselőnek. De törtenjék intézkedés az iránt is, hogy az ily esetet necsak lehessen, de kelljen is rögtön bíróság elé vinni, mely lehető gyorsasággal eldönti az ügyet, s ha kell, az egyén ellen karhatalmat rendel, ha kell, a tisztviselőt megbünteti. Legyen a törvényszék döntő egyesek úgy mint tisztviselők oly ügyeiben is, melyekben nem jogellenes cselekvés, hanem mulasztás által sértett meg vagy az egyén joga, vagy a közigazgatás érdeke. Altaljában legyen a bíró, — de hogy ez lehessen, minden megyei befolyástól menten, kormány által kinevezettnek kell lennie, — legyen a bíró az, ki polgár és tisztviselő felett állva, abban az egyén jogait, ebben a közigazgatás érdekeit megvédje minden csorbítás ellen.

Az egyéni szabadságnak azonban legerősebb garantiája a szabad község, s azért biztosítani kell a községi önkormányzatot, ami úgy érhető el, ha mind azon ügyek, melyek pusztán a községet érdeklik, a község által döntetnek el, — a község és községi hatóságoknak általában csekélyebb fokú értelmisége folytán azonban a megyei hatóság felügyelete alatt.

Szoros összefüggésben áll e kérdéssel a megyei hatóság alól kiveendő községek ügye. Hazánk történelmi fejlődése némely nagyobb községeket elvonva a megyei hatóság alól, önálló helyhatóságokká tett, s azokat szab. kir. városok nevével ruházta fel. De miután ez exemptiók nem bizonyos, a törvény által általános érvényűvel dekretált feltételek betöltésének, hanem privilegium alakban adatván, uralkodói szeszélynek eredményei valának, — miután így, kivált az újabb korban az exemptiók kevesbedvén, oly anomál helyzetbe jöttünk, hogy néhány ezer lakossal bíró faluk, mint például Modor, Bazin, s mások, mint szab. kir. városok, önálló helyhatóságot képeznek, ellenben 15—20-szor nagyobb községek, mint p. Miskolc, Holdmezővásárhely s mások, nem: intézkednie kellene a törvényhozásnak ez aránytalanság megszüntetéséről is. Részint az igazságosság szempontjából, mert p. egy

50,000 lakosú községet csak megilleti azon autonomia, melylyel egy 3000 lakosú város bír, — részint a takarékoság szempontjából, mert p. egy 2—3000 lakosú kir. város csak a legnagyobb erőfeszítéssel viselheti azon terheket, melyek privilégiált helyzetével járnak. Tekintet nélkül tehát a história maradványaira, a törvénynek szabályként kellene megállapítania, hogy minden község, mely bizonyos menységű államadót fizet, vagy mely bizonyos menységű — például 15,000 lakossal bír, a megyei hatóság alól kivéve, önálló helyhatóságot alkosson.

Következik ezután második, illetőleg harmadik fokban a tulajdonképeni megyei önkormányzat.

Szem előtt tartva a megyének, mint fentebb említém, ma már lényegesen megváltozott helyzetét, szem előtt tartva e helyzet szükséges consequentiáit, könnyű lesz a kérdést megoldani.

E consequentiák elseje pedig az, hogy a megye ma már nem lehet politikai, hanem csak önkormányzati hatóság.

Másodika az, hogy a megye nemcsak autonomikus hatóság, hanem egyszersmind a kormány alatt álló közigazgatási organum is.

Megyei politikusainknak, kik a megyei souverainitásról álmodozva, azt coordinálnak tartják, vagy legalább hirdetik a minisztériummal, ez kellemetlen beszéd lehet. De el fogják ismerni igazságát, ha meggondolják, hogy semmiféle kormány ily alsóbb rangú közegek nélkül nem létezhetik. Eddig is, 48 előtt is voltak a megyék a kormánynak ily alsóbb rangú közegei; de a politikai szereplés korában a megyének ezen oldala háttérbe szorult.

Ma, midőn a megyék politikai szereplésének kora lejárt, azok nem lehetnek más, mint közigazgatási tényezők.

Még pedig pusztán a megyét illető, tehát megyei ügyekben önkormányzati joggal bíró hatóság; — országos ügyekben a kormány alattas közege.

Enélkül administráció, kormányzás képzelhetetlen.

Lássuk tehát e kettős természetét a megyének.

Az elsőből következik, hogy

a) a megye maga válassza közigazgatási tisztviselőit,

b) hogy házi adóját a kormány felügyelete alatt maga vesse ki.

c) hogy a fennálló törvények korlátain belül statutumokat hozhasson;

d) hogy a pusztán megyei ügyeket maga intézze.

Az első kettőről már fentebb szoltam. Az utóbbiakról néhány szót.

A megyei önkormányzathoz szükséges, hogy a pusztán megyei ügyekre nézve a megyei hatóság statutumokat, vagyis közigazgatási rendszabályokat hozhasson, melyeknek egyrészt a törvények elveihez alkalmazkodniok kell, másrészt a megye területén kívül levő érdekeket illetniök nem szabad. Nem szabad például magán- vagy büntetőjogi, sem a jog anyagát, sem az eljárást, nem például az adókulcs meghatározását illetőleg, mint hajdan történt, melyek mindannyian országos ügyek, — statutumokat hoznia. De szabad ilyeneket, valamint tisztviselői számára utasításokat készítenie oly ügyekre nézve, melyek csupán a megyét érdeklik. Miután azonban a mai kor viszonyai közt sok dolog, mely jogilag pusztán helyi ügy, a közlekedés és forgalom élénkülésénél, általában a társadalmi viszonyok sokszorozódásánál fogva, egyszersmind közérdekké válik, mely nem szorítható egy megye határaitra, — mint pl., hogy többet ne említsek, a rendőrség némely ágai, mint az egészségügyi rendőrség, — szükséges volna e statutumokat a kormány helybenhagyásától tenni függőkké.

Szükséges kelléke, sőt lényege az önkormányzatnak, hogy a megye maga intézze el a pusztán megyei ügyeket. Ennélfogva ily ügyekben kell hogy önállóan, a kormány előleges helybenhagyásának szüksége nélkül intézkedhessék, — természetesen mint első, némely esetekben egyszersmind mint másodfokú hatóság, a kormányhoz való felfolyamodás joga mindenkinek fenntartatván. Oly ügyekben ellenben, melyek vagy az egész országot, vagy más megyét is érdekelnek, csak a minisztérium előleg

kinyert helybenhagyásával intézkedhessék. Így akarja ezt Szentkirályi Mór úr is javaslatában.

A megye kettős természetének másodikából, abból t. i.: hogy az egyszersmind a kormány végrehajtó közege, következik, hogy a megye köteles legyen a kormány rendeleteit végrehajtani.

Ennek elkerülhetlen consequentiája, hogy a kormány-nak joga legyen a renitens megyei tisztviselőt hivatalától felfüggeszteni; *) de csakis felfüggeszteni, mert elmozdítása kell, hogy bírói ítélettől tétessék függővé.

E kérdést, más alakban a vis inertiae kérdését, fentebb bőven kifejtettem.

Itt csak még néhány szót, netaláni félreértések kikerülése végett.

Nem szülne ez még ministeri omnipotentiát, mely elé elég akadályokat gördít az alkotmány.

Azon csekélyebb bal következményeit ez intézkedésnek pedig, melyek nem elég nagyok parlamenti tárgyalásokra, a tisztviselők egyéni felelősségének szigorú törvénybe foglalása elháríthatja. Törvényszegésekért, fontos ügyekben a parlament fogja a minis-

*) A jó közigazgatás egyik előfeltétele, hogy az alattas tisztviselők függésben legyenek a felsőbb rangúaktól. Ezt be kell látnia mindenkinek, ki a tisztviselőben nem veszi teljesen szem elől a tisztviselőt. Azok kedvéért azonban, kik a megyei kicsapongások védelmében az 1848-dik évre vélnek hivatkozhatni, álljon itt a következő példa, mely az akkori kormány eljárását kellőleg illusztrálja. 1848. augusztusban K o s s u t h Lajos egy törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé „az adótartozások és folyó adó behajtásáról,“ melynek 2. §-ban az mondatik, hogy az adóbehajtás „mulaszthatlan teljesítéseért az említett főtisztviselők akként felelősek, hogy nemteljesítés esetére a pénzügyminister által hivatalaikból azonnal el fognak mozdíttatni.“ — Az „említett“ tisztviselők pedig az 1. §. szerint „a fő- és alispánok, polgármesterek, kerületi kapitányok s kerületi grófok.“ Az alsóbb rangú tisztviselőkre nézve pedig a 3. §. kimondja, hogy „a törvényhatósági főnök saját hasonló felelőssége alatt köteles leszen a hanyag tisztviselőt hivatalából azonnal elmozdítani, s a mulasztás helyrehozására addig is mást helyettesíteni, míg a törvényhatósági legelső gyűlés az elmozdított tisztviselő helyét másnak választásával végkép betöltené.“ (L. Közlöny, 1848. 83. sz.) Megjegyzendő, hogy itt a kormánynak nemcsak felfüggesztési, hanem elmozdítási joga minden válasszott tisztviselőre is kiterjesztetik. — Ez volt a 48. év felfogása a megyéről.

tériumot feleletre vonni. Kisebb, egyesek érdekeit sértő tettekért mindenki kereshessen magának igazságot a bíró előtt, ki ép úgy ítélhesse bírságra s kártérítésre a ministert, mint bármely esküdtet.

A dolog természetéből következik, hogy a megyék helyzete s hívatása új alkotmányunk által megváltozván, változnia kell a megyei adminisztráció modorának is.

Mert az eljárás kell, hogy megfeleljen a dolog anyagának. Ha a régi praxis ezentúl is fennmarad, könnyen megghiúsulhatnak az újonnan történendő rendezéshez kötött minden remények.

48 előtt a megye nem a közigazgatásra, hanem az alkotmány védelemre, tehát a politikára helyezte a fősúlyt. Ez vevén tevékenységét leginkább igénybe, ehhez képest alakult meg idők folytán a megyei élet praxisa is. Politikai kérdések vitatása játszván a megyén a fő szerepet, megszilárdult a gyűlésezési rendszer, oly mértékben, hogy a megyei adminisztráció, a legcsekélyebb részletekig a gyűlések által vitetett.

E rendszer természetesen hasznára vált a megyének mint oppositionális apparátusnak, mert lehetett benne nagy közönség előtt diktiókat tartani mindenről a világon, lehetett kimondani az igazságot, szemére hányni a kormánynak hibáit, — amit a sajtóban a 40-es évekig tenni nem lehetett.

De míg e tekintetben e rendszer nem volt minden haszon nélkül, nagy ártalmára vált a közigazgatásnak. Nagyszámú gyűlések egyáltaljában nem szeretnek száraz adminisztratív tárgyakkal foglalkozni. S hogy ez így volt, bizonyítja megyei életünk most úgy, mint 48 előtt. Mert a politikai kérdések tárgyalása alkalmával zsúfoltig telt megyei termek rögtön kiürülnek, amint a közigazgatási ügyek jönnek napirendre.

48 előtt tehát, midőn az adminisztráció a megyén háttérbe szorult, a gyűlésezési rendszer eljárása még megfelelt a megye természetének és szerepének.

Ma, midőn a megye politikai szerepét elvesztvén, kell hogy a valódi önkormányzatban keresse súlypontját, ma a megyei kormányzási praxisnak is meg kell változnia.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a megye az önkormányzat fogalmának, valamint, mint a kormány végrehajtási közege, e feladatának is megfeleljen: a gyűlések általi adminisztrációnak meg kell szűnnie.

Szentkirályi Mór és Tisza Kálmán urak természetesen e rendszert fenn akarják tartani.

Természetesen, mondom, mert, miután mindkettő — bár különböző mértékben — a vis inertiae fenntartása mellett plaidíroz, szükségök van oly megyegyűlésre is, melyhez a kormány rendeletei intézendők, szükségök van arra, hogy a kormányrendeletek csak a megyegyűlés által legyenek végrehajthatók, szóval a vis inertiae 47-es eszméjének ápolására szükségök van azon 47-es megyei praxisra is, melyben a megye opponált, diktíozott, s csak azt hanyagolta el, ami főfeladata kell hogy legyen, t. i. a közigazgatást.

A gyűlésezési rendszert azon 47-es alakjában, mint azt Szentkirályi és Tisza urak akarják megállapítani, a közigazgatás érdeke nem, csak a vis inertiae tekintetei tehetik kívánatossá.

Szentkirályi és Tisza, a 47-es megye ezen életprincipiumához ragaszkodva, mely mellett az adminisztráció érdekei teljesen háttérbe szorúlnak, nem is juthattak más eredményre, mint a 47-es gyűlésezési rendszer megtartására.

Nálunk, kik nem a vis inertiaenek 1848 által a törvények és események által túlhaladott, s mai alkotmányunk szempontjából politikai hátralépést magában foglaló álláspontjáról tekintjük a kérdést, — hanem a valódi önkormányzat igényeit tartva szem előtt, a közigazgatás vitelét tartjuk a megye fő feladatának, nálunk az eredmény, melyre jutunk, szükségkép más lesz.

S nem az opponálás, hanem az önkormányzat szempontjára állva, először is azt látjuk, hogy gyűlésekkel kormányozni igen primitív állapot.

A kezdetleges korban, minden országban gyűlések által vitt kormányzást látunk. E „collegiális“ kormányzati rendszer uralkodott Magyarországon legújabb időkig, midőn a megyéken

a megyei gyűlések, a központon a consilium ülésbe gyűlt tanácsosai, a cancelláriában ismét a cancellária ülésező tanácsosai vitték az adminisztrációt.

Látjuk azt is, hogy a civilisáció haladásával, midőn a közigazgatás ágai megszorodnak, ügyei megsokszorozódnak, midőn szakismeretek nélkül már helyes adminisztráció nem képzelhető, a collegiális kormányzást mindenütt az egyéni hivataloskodás rendszere váltja fel. E rendszert állapította meg a 48-iki törvényhozás hazánk legfőbb, országos kormány-hatóságaira nézve.

Emellett a helyhatósági önkormányzatot, s általában az adminisztráció alsóbb fokát a collegiális rendszer békóiban hagyni annyi volna, mint készakarva megghiúsítani a helyes közigazgatást, mint készakarva lehetlenné tenni a 48-iki rendszer teljes életbeléptetését.

S vajjon tekintheti-e a jelen kor feladatának a 48-ban dekretált egyéni ügyvitelről vizsamenni a collegiális kormányzatra? A helyesebb, az egyedül célszerű rendszerről vizsamenni a 47-es célszerűtlen rendszerre?

S ezt tennők, ha ezentúl is a megyegyűlésekre bíznók az adminisztráció vezetését.

Az első hátrány, mely ez intézkedésből eredne, az volna, hogy az adminisztráció oly kérdései is, melyek szakismeretet igényelnek, nem szakértők által döntetnének el. És pedig ezek által is nem az egyszerű laikus ész útmutatásai szerint, hanem pártszempontból. Pártszempontból még az oly ügyek is, melyeknek semmi közük a politikához, és pedig a legkicsínysesbb párt szempontból, amint hogy naponként látjuk, hogy ritkán elvek, többnyire személyek képezik a megyei pártok gyúpontjait.

A collegiális kormányzatban tehát az adminisztráció ügyei nagyrészt hozzá nem értők által, politikai pártszempontból vagy egyéni sympathiák s antipathiák útmutatása szerint döntetnének el.

A második baj, mely a collegiális kormányzat mellett elkerülhetlen: az időveszteség.

A megyegyűlés nem ülhet mindig együtt, tehát hetekig,

gyakran hónapokig kell várni valamely sürgős ügy elintézésével. S a gyakoribb kisgyűlések a bajt szinte nem szüntetik meg. Igaz, hogy e halasztás veszedelmének mindig csak a közigazgatás kérdései s magánosok ügyei vannak kitéve, mert valamely hálás politikai kérdésben akárhányszor tartanak megyeink rendkívüli gyűléseket, — de miután ezentúl a megyének fősúlyt az adminisztrációra kell fektetnie, ennek érdekei kell hogy irányadók legyenek.

Állandó gyűlést a megye nem tarthat, — a kormánytól nem lehet kívánni, hogy csak akkor adjon ki rendeleteket, mikor a megye gyűlést tart, — a közigazgatás kérdései gyakran nem tűrhetnek halasztást, — s ennél fogva az eddigi collegiális kormányzási rendszer tovább fenn nem tartható.

Itt több kérdés merülhet fel.

Ha a gyűlések nem viszik többé az adminisztrációt, mire valók a fentebb említett megyei bizottmányok?

Ha nem a gyűlésektől függ a kormányrendeletek végrehajtását meghagyni vagy eltiltani, mikép védhető meg a megyék önkormányzati joga a kormány netaláni túlsapongásai ellen?

Röviden megfelelek e kérdésekre.

A megyei bizottmányok azáltal, ha nem adatik kezökbe az adminisztráció vezetése, még nem válnak feleslegessékké.

Általában a bizottmánynak, illetőleg a megyei bizottmány gyűléseinek feladatai e rendszer szerint volnának:

1) Azon tisztviselők választása, kik fentebb választás alá esőknek mondattak.

2) A megyei közigazgatás ellenőrzése. A kormány általános ellenőrzése a 47-iki mintára, mint már kifejtém, elesnék azáltal, hogy e rendszerben a kormány nem a megyei „közönség“-hez, nem a gyűléshez, hanem a megyei adminisztráció fejéhez, az alispánhoz intézné rendeleteit; s az alispán azokat a gyűlés minden beavatkozása nélkül, közegei által végrehajthatná. Ezáltal megszűnik az előleges ellenőrzési jog a kor-

mány felett, de fennmaradna az utólagos ellenőrzés joga. Az alispánnak ugyanis kötelessége volna az időnkénti közgyűléseknek jelentést tenni a megyei tisztikar működéséről, mely alkalommal a közgyűlésnek módjában állana, ha netalán a kormányrendeletek által a megye önkormányzati joga megsértetett, az esetet panaszkép a képviselőház elé terjeszteni.

3) Ugyane közgyűlések ellenőriznék a tulajdonképeni megyei ügyek vitelét, illetőleg befolyának az ügyvitelre az átal, hogy

a) statutumokat alkotnak,

b) a tiszti kartól jelentést kapnak a közigazgatás viteléről,

c) a megyei budgetet megszabják s a megyei költségek fedezése iránt, — a kormány felügyelete alatt — intézkednek,

d) hogy a megyei tisztikart, vagy egyes személyeit bármely tárgyban interpellálhatják, felelősségre vonhatják, s szükség esetében $\frac{2}{3}$ -dnyi szótöbbséggel, titkos szavazás útján bármely tisztviselőnek perbefogatását elhatározhatják, mely pör a megyei ügyész által vitetnék.

Hogy pedig e bizottmányok, illetőleg közgyűlések elegendő garantiát nyújtsanak e szép feladat kellő betöltésére, meg kellene törvény által határoztatnia

a) annak, hogy hány tag jelenléte szükséges a közgyűlés szavazatképességére,

b) hogy minden kérdés legfeljebb öt tag kívánatára fejenkénti titkos szavazással döntessék el,

c) azon bizottmányi tagokra, kik egymásután két közgyűlést, kielégítő indoklás nélkül elmulasztottak, bírság rovassék.

Nagyon csalódnék aki azt hinné, hogy ilynemű rendezés által a megye elvesztené jelentőségét.

Igenis elvesztené jelentőségét, mint oppositionalis apparatus; — de ehelyett soha nem bírt jelentőséget nyerne mint közigazgatási s önkormányzati tényező.

E reform eredménye csak az volna, hogy a megye súlypontja az eddigi térről, a sérelmi politika meddő teréről, a közigazgatás, a valódi önkormányzat pozitív, gyümölcsöző mezejére tétetnék át.

Ez pedig ma, 48 után, hacsak a forradalom által terem-
tett alkotmányunkat lehetlenné tenni, hacsak a 48-iki elvekhez
hűtlenek lenni nem akarunk, elkerülhetlenül szükséges.

48 előtt ugyanis, inkább foederatív természetű al-
kotmányunkban, a megye, mint a törvényhozói hatalom
közvetlen részese, mint az alkotmányvédelem fő — bár hatás-
talan — gyúpontja: bizonyos souverainitást élvezett, mely túl-
ment az önkormányzat határain, de épen ezáltal elhanyagolta
saját kormányzatának érdekeit.

Ma, 48 után, a forradalom által teremtett egységes al-
kotmányban, a törvényhozó hatalom a megyéről a nép, az
alkotmányvédelem feladata pedig a képviselőház kezébe men-
vén át: a megyének csak úgy van helye, ha kizárólag az önkor-
mányzat és közigazgatás organumává lesz.

48 előtti feudális, aristokratikus alkotmányunkban a megye
mint privilegiált testület szerepelt.

Mai modern, demokratikus alkotmányunkban többé sem pri-
vilégiumoknak, sem testületeknek helyök nincs.

Szóval a megye, mely 47-ben törvényhatóság volt,
ma már nem lehet egyéb, mint önkormányzati joggal
bíró helyhatóság.

Az önkormányzat érdekeit tartva pedig szem előtt a megye
reformjában, azon következtetésre jutunk,

hogy a vis inertiaenak lejártak napjai;

hogy a collegiális kormányzás helyét az egyéni hivatalos-
kodás rendszerének kell felváltania, — nehogy azonban ez
meddő bureaucratismussá fajuljon, a megyei bizottmány ellen-
őrzési s tisztviselőválasztási jogának szigorú meghatározása mellett;

hogy végre, — ami magától értetődik — a törvénynek
pontosan körül kell írnia az országos, megyei és községi ügyek
körét, s egyszersmind gondoskodnia, hogy ország, megye és köz-
ség egymás ügyeibe jogtalanul ne avatkozassanak.

Ily törvény hozatalánál természetesen óvakodnia kell a tör-
vényhozásnak a végletektől. Mert sem mindent országos, sem
mindent helyhatósági ügygyé tenni nem szabad. Középutat kell

itt feltalálnia a törvényhozásnak, melyen úgy az ország egysége a felmállás, mint az önkormányzat érdekei a közigazgatási centralisáció ellen megóvassanak.

Ha ily módon szerveztetik a megye, ha súlya az adminisztráció terére fektettetik: akkor a helyhatósági rendszernek nagy és hasznos jövője lesz Magyarországon, meg fogja valósítani azt, ami nélkül valódi szabadság nem képzelhető, s amivel fantáziában igen, de a valóságban mindeddig nem bírtunk: az önkormányzat rendszerét.

Ha ellenben ma ismét a 47-es, a 48 szellemével ellenkező attributumokkal sallangozzuk fel a vármegyét, akkor ezen, a mai korban lehetetlen szerepre destinált megyerendszer némi erőlködések után, de mégis a hanyatlás gyors lejtőjére ragadtatnék, akkor rövid idő alatt elveszne, mint „lehetetlen“ institúció; — s hogy ekkor magát az önkormányzat elvét is magával rántaná bukásába, könnyen elképzelhető.

Gondolják meg azok, kik a megyerendszert nem mint a tepedési politika asylumát, nem mint a hazánk egysége ellen irányzott törekvések eszközét védik, hanem benne és általa az önkormányzat elvét akarják megvalósítani, — gondolják meg, hogy csak a fentebb említett reformok mellett lehet a megye az önkormányzat eszközévé, — gondolják meg, hogy azok nélkül sírásója lesz az önkormányzatnak.

A MEGYE MINT A KÖZVÉLEMÉNY TÉNYÉZŐJE

Még egy másik, az előbbinél jóval népszerűbb, mert hangzatosabb argumentum is szokott felhozni az ősi megyerendszer, illetőleg a vis inertiae védelmére, mely az előítéletes és felületesszemleknél sokkal kapósabb, semhogy szó nélkül hagyhatnám.

Vármegyei politikusaink, ha bebizonyítatják nekik, minő nyomorult vályogfal volt az ócska vármegye az alkotmány védelmében, s ők kénytelenek is bálványozásuk e tárgyának rengeteg gyarlóságait beismerni, — végre avval állnak elő, hogy azért a vármegye, ha az alkotmány megszegését meggátolni képtelen volt is, nagy hasznot hajtott a szabadság ügyének azáltal, hogy gyűléseiben alkalmat nyújtván a szabad szólásra, táplálta a hazaszeretetet, honfiúi kitartást, szóval hogy egyetlen nyilatkozási közege volt a közvéleménynek.

S ha arról volna szó, hogy egy, az ősi vármegye sírja felett tartandó gyászbeszédben az aggkórban elhunytnak érdemei elsoroltassanak, — ha történelmi tények constatározásáról volna csak szó, szívesen megnyugodnám benne. E téren magam is elismerem a megyék érdemét, sőt fentebb nyíltan kimondtam, miszerint csakis ezáltal hajtott a megyerendszer hasznot a szabadság ügyének.

Ez tagadhatatlan.

Azon korban, midőn a királyság hazug módon az isteni küldetésből deriválta jogait, melyeket vagy a néppel kötött szer-

zódésnek, vagy fegyveres erőhatalomnak köszönhetett, — midőn főfeladatának tekinté minden jogot, mi az államban létezett, a maga kezében öszpontosítani, — midőn Magyarországon a dynasztia s kormány törekvései századokon át oda valának irányozva, hogy eltörölve, aláásva, kijátszva mindazon intézményeket, melyek a nemzetnek némi jogokat adtak, benne a korlátlan fejlődési despotismust emeljék érvényre, — a szatmári békétől fogva a közvélemény másutt nem is nyilvánulhatott, mint a megyék gyűlésein.

Azon korban, melyet Mária Terézia glaciékeztetés kényuralma, II. Józsefnek eszmék nevében üzött absolutismusa s Metternich óta a raffinírozott rendőri tyrannismus oly szégyenletes emléküvé tettek Magyarországra nézve, — midőn az irodalom elnyomva, s a politikai sajtó még meg nem volt születve, midőn a hatalom állandó hajtó-vadászatot tartott az eszmékre, kiírta minden gondolatot, ellenőrizve a kebel minden dobbanását: akkor, az óriási sivatagban, melyben a setétséggel párosult despotismus forró szele elfojtott minden életet, egyegy oázsként tűntek elő a megyei gyűlések, melyeken néhány száz ember jelenlétében, kisebb nagyobb veszedelemmel még szót lehetett emelni az üldözött igazság érdekében.

Akiben volt egy nemesebb szikra, akiben volt bátorság annyi, hogy a hatalom rosszalását magára merje vonni, nem talált más helyet, hol felszólalhasson, hol eszméit honfitársaival közölje, hogy ezeket kitartásra buzdítsa a haza ügyében, — mint épen a vármegyét.

A tehetség és politikai jellem a megyei termekbe tolult, melyek egyegy gyúpontját képezték a hazafias törekvéseknek, melyek legalább fenn igyekeztek tartani a szabadság traditióit egy jobb kor számára, mely azokat majdan megvalósíthassa.

Az idegen elnyomatás napjaiban a megye volt a szabad szolás asyluma.

Ez áll. S e históriai tény constatórozása ellen nem is lehet kifogást tenni.

De megyei politikusaink evvel be nem érik. Felállítván ama tételt, hogy a megye volt hajdan a közvélemény legfontosb nyilatkozási organuma, azon consequentiát vonják belőle, hogy tehát ennek ma is így kell lennie.

Sőt vannak, akik ezt még magukkal is elhitetik.

A múlt évek megyei vitáiban már banálisakká váltak ama phrázisok, hogy a megye az államférfiak bölcseje, hogy a megye a szabadszólás garantiája stb.

Felvilágosodott embereknek elég volna e frázisokat citálni, hogy azok ellenkezőjéről meggyőződjenek.

De a mi közönségünkben épen e felvilágosodás a legritkább dolog, s épen a megyei kérdés az, mely iránt még legtöbb előítélet uralkodik.

Az összes táblabírói politika, melynek pedig feles számmal vannak hívei a nemzetben, a 47-es állapotokat véve kiindulási pontúl, szükségkép a megye pártján áll.

Hagyjuk ezúttal említetlenül e táblabíró politika híveinek zömét, a még mindig nagy pipájú kevés dohányú, szellemileg s anyagilag tönkrejutott vidéki nemességet, — hagyjuk el e táblabíróhad óconservatív töredékét, mely a végvonaglás görcsös szenvedélyével, a feudális kor szent ereklyéjeként kapaszkodik az ősi vármegye sülyedő hajójába, — hagyjuk mindezeket a — vígjátekíró számára.

Tekintsük komolyabb, szomorúbb oldalát a dolognak.

Mert valóban szomorú dolog az, ha egy magát szabadelvűnek nevező párt vezére arra vállalkozik, hogy ez aristokratikus zamatú tévedéseknek apostola legyen.

Tisza Kálmán úr az országgyűlés és felelős kormány túlcsapongásai ellen óvszert keres a vármegyékben

- 1) a közügyek iránti érdek fenntartása,
- 2) a parlamenti választások szabadságának biztosítása által.

Mily mélyen gyökerezett retrogád szellem, s mily nagy tévedés van e néhány sorban!

Megmutattam fentebb, hogy azon eszme: az aristokratikus megyét hatalommal ruházni fel a nép képviselői, s az ezeknek

többségére támaszkodó felelős kormány felett: oly visszalépés a 48-iki alapról, minőt életképes nép el nem követhet soha.

Hogy miként volna a parlamenti választások szabadsága a megyék által biztosítandó, hogy miért szükségesek erre a nemes vármegyék? — ezt én be nem láthatom, s Tisza Kálmán úr röpiratában sajnálattal nélkülözöm e tétel bővebb kifejtését.

Hátramarad még az, hogy a képviselőház és kormány kicsapongásai ellen a megyék a közügyek iránti érdek fenntartása által nyújtsanak óvszert a hazának.

De téved Tisza Kálmán úr, ha azt hiszi, hogy a megyék ezen túl e téren valami nagy sikert mutathatnának fel.

Ami azelőtt volt: a megye nagy jelentősége alkotmányunkban, — az nincs többé.

Ami azelőtt nem volt: a politikai sajtó, avval ma már bírunk. Ezáltal megváltozott e téren is a megyék helyzete.

Ami vegye kezébe Tisza Kálmán úr a magyar históriát, s azt fogja benne találni, hogy minél nagyobb lendületet vett hazánkban a sajtó, annál többet vesztek a vármegyék e téren is jelentőségökből. Meg fogja benne találni azt is, hogy mióta sajtónk a censura járma alól felszabadult, a megyei tanácskozások ily célból feleslegessé váltak.

Vessünk csak egy futó pillantást hazánk jelen századbeli történetére.

Három ízben tapasztaljuk abban a közvéleménynek nagy hatását.

Első diadala volt e században a közvéleménynek az 1825-iki diaeta összehívása.

Néhány megye erélyes felszólalása, melyet pár száz ember saját fülével hallott, s melynek kifejezései, mint féltékenyen őrzött titok adattak szájról szájra, egy két Plathy-féle felirat, melynek alig pár ezer ember jutott ismeretére, tagadhatatlan, hogy tettek valamit az országos közvélemény azon hangulatára nézve, mely végre 1825-ben a kormányt diaeta hirdetésére kényszeríté.

De hogy azon csekély eredmény is, melyet a közvélemény

ekkor felmutathat, kizárólag a megyei tanácskozásokból eredett volna, ezt csak az állíthatja, ki történelmünket nem ismeri, ki nem ismeri azon nagy hatást, melyet az irodalom tett e század első negyedében a nemzet felébresztésére. Mert, aki figyelemmel kíséri azon férfiak működését, kik a közélet zaja elől félrevonulva, ócsárolva vagy kikacagva sokak, szánva a legtöbbször által, folytonos küzdelemben a hatalommal, gyakran az ínséggel is, dolgozó-szobájukban, íróasztal előtt töltötték életüket, hogy e népnek nyelvet adjanak, mely a szív nemes eszméit képes legyen kifejezni, hogy magyarrá tegyék e nemzetet, melynek nagy része nyelvre s erkölcsökre idegen, még csak előítéleteiben volt magyar: — aki ismeri e század kezdetének irodalmát, az be fogja vallani, hogy habár a megyei tanácskozások nem voltak is minden haszon nélkül, mégis az irodalomé oroszlánrésze a nemzeti ébredés dicsőségének, — az be fogja látni, hogy egy Berzsenyi és Kazinczy, hogy a Kisfaludyak és Virágok többet hatottak a nemzet felébresztésére, mint ama néhány 1823-iki közgyűlés, melynek emléke méltó volt rá, hogy a história feljegyezze.

Igen, a 25-iki ébredés dicsősége leginkább az írókat, az irodalmat illeti.

Pedig ez irodalom még mindössze csak néhány kötetből állt!
Menjünk tovább.

1825-től 1840-ig virágoztak a megyék, mint még soha. Annyi szép beszédet, annyi haszontalan szószaporítást nem hallott még ország soha, mint mi ez időben.

A megyéknek tehát volt alkalmuk kifejtetni mindazt a hatást, melylyel Tisza Kálmán úr szerint rendelkeznek.

S mit látunk?

A diaetáknak alig volt más eredményök, mint hogy a követek kibeszélhették magokat. A törvényhozás sysiphusi munkára volt kényszerítve.

A megyék ápolták a közvéleményt, de ez a megyei ápolás dacára mire sem mehetett.

Következtek egyes esetek, melyek alkalmasak voltak a közvélemény felkorbácsolására.

Következett a Ráday-sérelem.

Következett Wesselényi perbefogatása.

Következett Lovassy bebörtönöztetése.

Következett Kossuth Lajos elfogatása.

A vármegyék éltek és uralkodtak, az ország elsüllyedhetett a megyei diktiók árjában, — de volt-e a megyerendszer képes oly erőt adni a közvéleménynek, minőre szüksége volt?

Volt-e ereje e közvéleménynek minde sérelmek orvoslását kivinni?

Nem! Pedig a nemes vármegyék úgy igyekeztek a „közügyek iránti érdeket fenntartani“, mint addig soha.

Ekkor egy fontos esemény új korszakot alkotott a magyar közvélemény történetében.

Kossuth engedélyt kapott egy politikai hírlap kiadására, minő magyar nyelven még nem létezett.

Ekkor, a 40-es években kezdődik hazánkban a hírlap-irodalom befolyása a közvéleményre, s általa a politikai eseményekre.

A vármegyék beszélnek, lármáznak, ordítanak, ontják a szót és a vért, — maga a sajtó táplálja a megye javára üzött mesterséges izgatást, és mégis azt látjuk, hogy a megyék hatása a közvéleményre láthatólag csökken, a sajtóé gyors mértékben növekszik.

A legjelesebb tehetségek, kik ezelőtt még csak a megyén maradtak volna, tollhoz nyúlnak. A megyén beszélhetnek pár száz emberhez elhangzó szavakat. A sajtóban a nép millióihoz szólnak, s szavaik megmaradnak.

Kell-e itt bővebb párhuzamot vonni a kettő közt, — az elmondott röpke szó közt, melyet százan hallanak, — s a leírt betű közt, melyet százezrek olvasnak?

A megye jelentősége e tekintetben rohamos sülyedésnek indult a forradalom előtt.

S a legnagyobb csapást a megyerendszeren

Kossuth Lajos ejté, midőn megteremté a magyar hírlapirodalmat.

Bekövetkezett a 48-iki forradalom.

Ez volt második nagy diadala a közvéleménynek.

És valjon mi adott a közvéleménynek erőt a diadalra, mi készíté elő a nemzetet 48-iki reformokra?

Valjon a megyék-e, melyekben a reakció híveit toborzá az országgyűlési reformpárt ellen a „nem adózunk“ jelszó vezénylete alatt, — melyekben Apponyi gróf meglepő sikerrel kezdé meg az adminisztratori rendszer segélyével a bécsi kormány javára való centralisációt?

Ezt csak az állíthatja, ki nem ismeri a történetet.

Kossuth fel-felrázta lángszavával a megyei gyűléseket, a reformpárt jelesei el-eljártak more patrio a megyére beszédeket tartani, de azért nem a megyék segélyével a tört ki a forradalom.

A megyék 47—48-ban elnémultak.

Midőn a nép nagy eszmékért lelkesült, midőn a hazának nagy elhatározásokra volt szüksége, midőn ezek folytán erős, egységes közvélemény kellett: ama nagy napok életadó szele mintegy elseperte a megyéket a politikai szereplés színpadáról.

S amint nem a megyék, hanem a sajtó készíté elő s erősíté meg a közvéleményt a forradalomra, úgy akkor, midőn 48 nyarán az idők rosra fordultak s a nemzet egy élethalálharc küzdelmeibe sodortatott, ismét nem a megye, hanem a sajtó volt az, mely a nemzetet fellelkesíté, kitartásra, hősiesség ellenállásra buzdítá.

Ám a nézzétek históriát. Míg a sérelmi politika kicsinyes viszontagságaiban vergődünk, a történelemben nagy szerepet játszottak a vármegyék; midőn a nemzet az egészséges élet jelszavait írva zászlajára, megemberelte magát nagy eszmékre, nagy harcokra: a megye mintegy varázsütésre eltűnik, s a történetíró csak azt kénytelen néhány sorban constatirozni, hogy a megyerendszernek semmi része a forradalom vívmányaiban, hogy a megyerendszer a 48-iki eszmék diadalával leélte magát.

Következett tizenkilenc évvel utóbb a magyarországi közvéleménynek e században harmadik nagy, s valamennyi közt legnagyobb, mert békés lefolyású diadala: az alkotmány visszaállítása 1867-ben.

S hol nyilatkozott, honnan vett erőt ekkor a közvélemény?

Valjon a megyei gyűlésekből-e, melyek nem is léteztek?

Ismét a sajtó volt az, mely e nagy hatást előidézte.

Aki visszaemlékezik az 59-iki olasz háborút követett időkre, fokónként észlelheti bennök a sajtó roppant hatását. Az októberi diploma után, midőn mindenki elveszté eszét, a hírlapirodalom teremté meg, és ugyancsak megteremté a közvéleményt. Midőn pedig az országgyűlés eloszlattatott, ismét a sajtó volt az, mely a nép képviselői által adott jelszót felfogva, a provisorium alatt, a hatalom minden üldözései dacára folyton táplálta, edzette a közvéleményt, míg végre a diadal napja bekövetkezett.

S a történetíró, e napok eseményeit feljegyezve, ismét constatírozni fogja, hogy a megyéknek semmi részök a 67-iki diadalban.

Ezek után csak az nem látja be aki nem akarja, hogy ami a közvéleményre való hatást illeti, — a megyék eltörpülnek a sajtó hatalma ellenében.

S midőn azt látjuk, hogy a sajtó, elnyomva a censura, üldözve a hatalom által a közvéleménye ébrentartása tekintetében oly nagy eredményeket mutat fel, minőkhez foghatókra a megye soha, de soha sem vezetett, — midőn a megyéket ily semmisségbe látjuk süllyedni a hírlapirodalom, a „hatodik nagyhatalom“ előtt, — akkor valóban nagy mértéke az erőszakos elfogultságnak, vagy aristokratikus szellemnek kell hozzá, hogy valaki, mint Tisza Kálmán úr csak úgy melleleg, félvállról lenézve a sajtót, még mindig a megyei tanácskozásokban keresse a közvélemény főtenyezőjét.

Tisza Kálmán úr igen kevésre becsüli a sajtót.

Ez meglepheti azokat, kik a baloldal vezérét szabadelvű politikusnak tartják. Én természetesnek találom, mert hiszen, miként lehetne elismernie, hogy a közvélemény legdemokrati-

kusabb tényezője, a hírlapirodalom, többet ér a hosszú családfák terhei alatt görnyedező megyei szónokok dictióinál?

De hát mi következik ezekből? — kérheti az olvasó.

Következik az, hogy nagyon tévednek, kik a közvélemény ébrentartásának, ápolásának mezején valami nagy sikert várnak ezentúl a megyétől.

Következik az, hogy e tekintetben azon szerep, melyet hajdan is csak azért játszottak a megyék, mert politikai sajtóval nem bírtunk, most, miután ilyenünk van, ennek jutott.

Következik az, hogy ha a közvélemény hatalmát növelni akarjuk, szabadítsuk meg a sajtót a ránehezülő terhektől, szüntessük meg a bélyegadót, mely ólomsúlylyal nehezedik a gondolatra.

Hozzátehetjük még, hogy a megyék jelentősége e téren már azáltal is végtelenül alászállt, hogy míg azelőtt a megye volt a politikai élet gyújtója, s mint ilyen minden tehetségek gyülekezési helye: most a politikai tehetségek, a politikai érdek a képviselőházban és sajtóban öszpontosulnak. Ebből következik, hogy a megye ma már nem a tehetségnek s politikai bátorságnak, hanem mint a legújabb események bizonyítják, az előítéletnek fészke. Nem többé az igazság, hanem az éretlenség asyluma.

De hiszen, ha itt csak tényleges állapotokról van szó, mire való e hosszas okoskodás? ha a megyék e tekintetben elvesztették jelentőségüket, minek azt sok szóval demonstrálgatni, majd megmutatja az élet! — vethetné ellene valaki.

Nem meddő vitatkozási vágy, nem szörszálhasogatási ösztön bírt a fentebbi sorok leírására.

A kérdés fontosabb, mint tán első pillanatra látszik.

Mert aki valami nagy eredményt vár e téren ezentúl a megyéktől, aki azt hiszi, hogy a közvélemény ébren tartására a sajtó mellett is elkerülhetlen szükségünk van a vármegyére: — az hajlandó lesz ismét a politikai kérdések vitatásában keresni

a megyék főfeladatát, azt a logika oda vezetendi, ahová Tisza Kálmán urat vezette, a vis inertiae védelmére.

S a hiba itt ismét az, amit már több ízben kiemeltem: a helyzet téves felfogása.

Mert ha azt látjuk, hogy Tisza Kálmán úr vis inertiaet sürget, s a megyei tanácskozások mesterséges szaporítása által akar a közvéleménynek nyilatkozási módot s ezáltal erőt adni, valóban azt kellene hinnünk, hogy a 47 óta lefolyt éveket átaludtuk, hogy hazánk még ma is azon állapotban van, melyben parlament helyett csak diaetája, szabad sajtó helyett csak vármegyéje volt!

Hálistennek nem úgy van. Szerencsésen kivergődtünk a sérelmi politika aprólékos, minden életet előlő viszontagságaiból.

Szabad-e ily helyzetben még mindig ama sérelmi politika avult principiumait vennünk kiindulási pontul?

S miután, mint fentebb megmutattam, a megye ezentúl nem lehet többé oppositionális apparatus, hanem kell, hogy az önkormányzat institutiója legyen: szabad-e a megye tevékenységének fősúlyát ismét az országos politika terére helyezni?

Szabad-e ezáltal háttérbe szorítani a megye tulajdonképeni feladatát, az administráció vezetését?

Szabad-e a múlt balságai és félszégei iránti pietásból meggátolni a megyét az önkormányzati elv megvalósításában?

Szabad-e a 48-iki eszméken csorbát ütni a 47-es megye restitutiója által?

Pedig ezek részint nyíltan benn vannak Tisza Kálmán úr tervében, részint matematikai biztossággal következnének belőle.

Hadd foglalom össze néhány sorban az eddig mondottakat.

Tisza Kálmán úr s elvtársai az ősi megye védelmében a 47-es alapra állva vis inertiaet kívánnak a vármegyének, s ezentúl is a megyéket tekintve a közvélemény főtényezőinek: ismét az országos politikai kérdések vitatásába helyezik a megyék fő feladatát.

Ez a 47-es felfogás.

Evvel ellentétben én a 48-iki eszméket, s a tényleges kö-

rülményeket véve kiindulási pontúl, miután úgy látom, hogy a politikai sajtó teljes jelentéktelenségbe süllyeszté s e tekintetben már úgyszólván feleslegessé tette a vármegyéket, — miután úgy vagyok meggyőződve, hogy a municipális rendszernek hazánkban csak akkor van jövője, ha a 47-es sérelmi térről lelépve az önkormányzat érdekeire fektet legnagyobb súlyt: a megyék főfeladatának a közigazgatás vezetését tekintem.

S ha a megyének e joga elvétetik is, nem lesz az oly érezhető, mint lett volna az előtt; mert ma már magfogytak a politikai vitákra vezető alkalmak.

A 47-es megyében általános politikai kérdések vitására alkalmat nyújtottak először is az utasítások, melyek a legkülönbözőbb politikai kérdésekre vonatkozván, midőn a megyegyűlésen tárgyalás alá vétettek, alkalmat nyújtának minden képzelhető dolog felett tanácskozhatni, s a tanácskozás eredményét mint utasítást, határozat alakjába foglalni. Alkalmat nyújtottak ez utasítások a tanácskozásra nemcsak akkor, midőn készültek, hanem utóbb is bármikor. Mert bárki indítványára az utasítások meg voltak változtathatók, az utasítási jog folytán a követet vissza lehetett hívni, mely események, valamint a rendes követválasztás, eo ipso általános politikai kérdések vitását vonták magok után.

Az utasítási rendszer megszűnván, a megye követválasztási joga közvetlenül a népre menvén át: ezen alkalom a politikai vitákra már végleg elveszett.

Második nem kevésbé termékeny forrása a megyei politikai tanácskozásoknak a vis inertiae volt. A kormány minden rendeletei a közgyűlés elé menvén, s csak ennek meghagyása után levén végrehajthatók: a gyűlésnek ismét alkalma nyílt minden politikai kérdés felett határozni, s tanácskozásainak eredményét, — midőn például valamely kormányrendelet végrehajtását meghagyta vagy megtagadta, — mindannyiszor határozat alakjába foglalni.

A vis inertiae — remélhetőleg — megszűnván, elenyészik az általános politikai vitáknak ezen második alkalmá is.

E kettő tette szükségessé, e kettő táplálta a megyei ilyenemű tanácskozásokat.

Hogy a megyei gyűlések tisztán megyei ügyekről, a megyei bizottmányok fentebb körülírt hatáskörén belül ezentúl is minden megszorítás nélkül tanácskozhasanak, az természetes.

Szintoly természetes azonban az is, hogy az általános politikai kérdések feletti tanácskozások tekintetében a megye jogainak meg kell változniok.

Meg kell változniok, mert a megye nem közvetlen részese többé a törvényhozásnak mint azelőtt.

Mert nem képezhet többé testületet az ország irányában, mint azelőtt.

Mert végre nem szabad a közigazgatás és önkormányzat érdekeit elhanyagolnia, mint azelőtt.

Hátra van még — amit nem említettem, — azon eset, midőn a megye a kormány ellen panaszt emelt az országgyűlés előtt; mely jog azelőtt a vis inertiaenek volt logikai következménye. Az ily esetek szinte nyújtottak alkalmat a megyéknek általános politikai kérdések vitatására.

Ezen jogot, nem mint a vis inertiae kifolyását, hanem mint az önkormányzat védőjét a megyéknek ezentúl is élvezniök kell. De nem mint 48 előtt minden kérdésben, hanem csak azon esetekben, melyekben a megye a maga önkormányzati jogát véli a kormány által megtámadottnak.

Hogy a megyei bizottmánynak, mint hatóságnak, panaszjoga csakis az ily ügyekre terjedhet ki, logice következik a megyék megváltozott helyzetéből; csak azokról tanácskozhatik, amik hatáskörébe tartoznak.

Míg a megye az országos hatalom közvetlen részese volt: bármily országos ügyben folyamodhatott a diaetához a kormány ellen.

Ma, midőn a megye nem lehet más, mint önkormányzati joggal felruházott helyhatóság, s ennél fogva nem ellenőriz-

het egyebet, mint saját helyhatósági jogait: nem is szabad más esetekben a kormány ellen panaszra mennie a képviselőházhoz, mint csakis azokban, melyekben önkormányzati jogait látja megsértve.

Ezen esetekben legyen joga a megyén bárkinek panaszt indítványozni a kormány ellen a képviselőházhoz, a megyének álljon jogában mindenekelőtt az indítvány tárgyalása felett határozni, s álljon jogában a szótöbbséggel elfogadott panaszt, a megye nevében a parlament elé terjeszteni.

Mert a megyének mint önkormányzati hatóságnak nem lehet joga az országos politikai kérdések vitatásába avatkozni, de kötelessége a helyhatóság önkormányzati jogainak csorbítatlan fenntartása felett őrködni.

Ezáltal meg volna adva a helyhatóságoknak az, amire ezentúl szükségök lehet: a kormány túlkapásai ellen a parlamenthez folyamodhatni.

De megyei politikusaink evvel aligha beérik.

Ők még mindig azt hiszik, hogy ma is csak a megye teremhet az országnak szónokokat s politikusokat, senki ki nem veri fejükből ama rögeszmét, hogy a haza fenn nem állhat, ha csak hetven megye nem perorál szüntelen ügyeiről.

Hogy feleslegessé váltak az általános természetű politikai viták a megyei élet praxisa szempontjából, fenntebb kifejtettem.

De vajjon, hátha szükségesek a szabadság, a közvélemény kifejtése érdekében? — úgymondanak; s az igenből, melyet minden szabadságszerető embertől válaszul kapnak, azt következtetik, hogy a megyének legyen szabad bármiben petitionálnia a kormányhoz és országgyűléshez.

A követelés meglehetősen furfangos; mert nem kevesebbet akarnak általa elérni, mint a vis inertiae-t más alakban becsempészni az alkotmányba.

Ők ugyanis úgy fogják fel a dolgot, hogy a petitionális jognál fogva a megye, mint megye ezentúl úgy tanácskozhassék bármely politikai kérdéstről, mint azelőtt az utasítási jogból, a vis inertiaeből származott alkalmakkor; hogy e jognál fogva a megye hozhasson határozatokat kormány és képviselőház ellen bármely országos vagy nem országos ügyekben.

Vagyis, ha másként nem megy, a petitionális jognak ilyenmő értelmezése által akarnak jogot adni a megyének nemcsak a kormány, hanem a képviselőház elleni oppositóra is.

E felfogás pedig a lehető legtévesebb.

Mert, eltekintve attól, hogy ezáltal a megyén az önkormányzat érdekei ismét háttérbe szoríttatnának, az ezen felfogás alapján] keletkezendő praxis úgy a petitionális jognak, mint a megyének, mint önkormányzati hatóságnak természetével el-
lenkeznek.

Lássuk mindkettőt.

A megyének, mint önmagát kormányzó helyhatóságnak természete abban áll: hogy a központi kormány felügyelete alatt saját ügyeit maga intézze el. Ha pedig a megyének, mint ilyennek, jogot adnánk országos politikai kérdésekbe avatkozni, ezáltal csak hivatásának teljesítésében gátolnók. Minden oly funkció tehát, mely nem szükséges az önkormányzati jog gyakorlatához és megvédéséhez, ellenkezik a megyének természetével.

A petitionális jog természete pedig abban áll, hogy bármely polgárnak szabad legyen nézeteit, vágyait, óhajait úgy mint rosszalását bármely politikai kérdésben az illetékes forum, — leginkább a parlament — előtt kifejezni; másodszor abban, hogy a petitió — általánosan elfogadott értelmében — mindig személyek nevében szól.

E felfogást, mely azt hiszem, az egyedül helyes, megyei politikusaink vagy nem ismerik, vagy elvetik; mert, ha osztanák, nem lépnének fel oly argumentációkkal, melyek vele homlokegyenest ellenkeznek.

A megye petitió-jogának védelmében ugyanis üntig hal-
lottuk már azon kérdést, hogy valjon lehet-e a megyé-
től megtagadni azon jogot, melylyel minden egyes pol-
gár bír?

Ők persze csak azért foglalják ez állítást kérdés alakjába,
mert azt hiszik, hogy az minden kétségen felül áll, hogy arra
csakis igennel lehet felelni.

Pedig csalódnak.

Én azt hiszem, hogy igenis, lehet a megyétől oly jogot
megtagadni, melylyel minden honpolgár bír.

Nem akarok hasonlatokra hivatkozni. Felhozhatnám e
theoria ellen, hogy például minden honpolgár, bizonyos quali-
fikáció mellett bír képviselőválasztási joggal, s a megye avval
nem bír. Felhozhatnám, hogy minden honpolgár bír passív vá-
lasztási joggal bármely megyei hivatalra, s hogy a
megye, sem szolgabíróvá sem esküdté nem választható.
Általánosságban véve tehát azon tételt, hogy „a megyének bír-
nia kell azon jogokkal, melyekkel egyes honpolgárok bírnak“
azt igen könnyű ad absurdum vinni.

E tétel tehát általában véve nevetséges bombast.

A szóban forgó tárgyra alkalmazva pedig üres sophisma.

Sophisma azért, mert „megye“ és „honpolgár“ oly
külön természetű tárgyak, melyek közt semmi analogia nem
létezik.

A honpolgár tudniillik egyén, s így kell, hogy bírjon a
szabad egyén jogaival.

A megye azonban hatóság, s mint ilyen az egyénétől
különböző jogokkal s köteleességekkel bír.

Azt hiszem, felesleges az „egyén“ és „hatóság“ közt bő-
vebb párhuzamot vonnom, hogy a kettőnek természete közti kü-
lönbséget felderítsem.

A petitióra nézve csak azt említem még, hogy nagy kü-
lönbség van egyes embereknek — legyenek bár százezren, —
petitiója közt, kik ezáltal csakis véleményt nyilvánítanak; — s ily
petitió közt oly hatóság részéről, mely végrehajtó hatalommal

bír; melynél a petitiónak gyors consequentiákat maga után vonó hatósági végzés természete van.

S mert a megye hatóság, mely végrehajtó hatalommal bír, azért petitionális jogot nem gyakorolhat, kivéve, ha saját megyei ügyeiben kérvényez.

De gyakorolhatja azt kivétel nélkül minden honpolgár.

És tegye is, mert a petitionális jog helyes használata nagy előnyére válik a szabadságnak.

A meeting-rendszer, mely Angliában s Amerikában annyira ki van fejlődve, nálunk még nem létezik.

Nem, mert a megyék mai napig főleg az ily meetingek szerepét játszották.

De én azt hiszem, a célszerűleg reformált megyei institúció a praxisban fel volna használható Magyarországon a meeting-rendszer meggyökereztetésére.

Akik a közvélemény üdvös hatalmát felfogni bírják, s annak növekedését szívókon viselik, a megyei intézményt, mely évenként többször a megye székhelyére gyűjti a lakosság színét, felhasználhatják a meeting-rendszer meghonosítására.

A helyett, hogy a megyén tennének általános politikai természetű indítványokat, mit e rendszer szerint ezentúl nem tehetnének, hirdessenek ily alkalmakkor népgyűlést, s lépjenek ott fel eszméikkel.

Törvénynek kell hozatnia, mely a gyülekezési jogot biztosítja. S ha ez meglesz, többet nyertünk vele, mint nyernék a megye petitionális joga által.

Nem is lehet logice a petitiót, — a szó általánosan elfogadott értelmében, — összeegyeztetni a megye fogalmával. A megye hatóság, mely szótöbbséggel végzéseket hoz, s a kisebbség azokat respektálni tartozik, mert nem a többség, hanem az összeség nevében kelnek. A petitió ellenben egyének nyilatkozata, melyben csak az vesz részt, ki saját aláírása által hozzájárulását kijelenti.

Hozzuk divatba a meetingeket, de vonjuk meg a megyé-

től a petitió jogát, — s akkor egyrészt meg fog szűnni azon ellentét, mely ma e tekintetben létezik a megye és a parlamentáris rendszer közt, akkor nem fognak oly abnormis dolgok megtörténni, hogy egy alattas hatóság hadat izen a kormánynak és parlamentnek, — de másrészt módot nyújthatunk a közvéleménynek sokkal hívebb és tisztább nyilvánulására, mintha a nem e célra választott megyei bizottmányokat szerepeltetjük a közvélemény organumai gyanánt.

B E F E J E Z E S

Vonjuk össze a mondottakat.

Mint már említém, 48 előtt négyfelé voltak osztályozhatók a megye jogai.

Bírt ugyanis törvényhozási, parlamentáris, igazságszolgáltatási és közigazgatási jogokkal.

Törvényhozási jogai a népképviseleti rendszer behozatala által eo ipso megszűntek, vagy, helyesebben szólva, átmentek a nép összeségére; s azokat a felsőházban ismét feléleszteni csak úgy lehetne, ha a népképviseleti rendszert aláadni akarnók.

Parlamentáris jogai ugyane rendszer által sokkal erősebb kezekbe, a képviselőház, illetőleg a nemzet összeségének kezébe mentek át: s azokat restituálni szinte csak úgy lehetne, ha kedvünk volna a parlamentáris kormányrendszert lehetetlenné tenni.

Igazságszolgáltatási joga szintén nem fér meg új alkotmányunkkal, nem egy modern, európai jogállam természetével. E kérdést nem feszegettem bővebben, mert afelett, hogy az igazságszolgáltatást el kell választani a közigazgatástól, ma már nézetkülönbség alig létezik; s mert azt, hogy helyes és pontos igazságszolgáltatást csak kinevezett és elmozdíthatlan bíraktól várhatunk, ma már alig van aki kétségbevonná. *)

*) E sorok fél év előtt íratlak. Azóta a képviselőház vitái kiábrándítottak e hiedelemből. De a tárgy ennek dacára már túlhaladott álláspont, miután az igazságszolgáltatás szükséges reformjának alapjait a képviselőház, az ellenzék oppositója dacára már megvetette.

E három téren tehát a megye 48 előtti jogainak meg kell szünniök, mert ma már bírunk oly tényezőkkel, melyek azokat célszerűbben, hathatósabban gyakorolják. Mert, hogy kinevezett, örökös bírák jobbak a megyei választott törvényszékeknél, hogy az alkotmányvédelem feladatának a parlament, sajtó, s melyre támaszkodnak, a nemzet milliói, jobban megfelelnek, mint a vármegyék, hogy a törvényhozótest függetlenebb és hatalmasabb, ha tagjait a nép, mint, ha a megye választja, — efelett józanul kételkedni nem lehet.

Ha a megyének e hármas iránybani működése törvény által beszüntettetik, helyhatósági rendszerünk megszabadul mindattól, ami 48 előtt tulajdonképeni hivatásának betöltésétől elvonta, és teljesen az adminisztráció terére vetheti magát.

E téren pedig először is a kormány végrehajtási közegének kell lennie, miből következik, hogy a kormányrendeleteket végrehajtani köteles.

Másodszor kell, hogy önkormányzati hatóság legyen, vagyis hogy maga intézze el saját ügyeit.

És ezekke foglalhatók össze főmomentumai azon reformoknak, melyek a megyerendszerben ma már elkerülhetlenül szükségessé váltak.

Nem akarom tovább fárasztani az olvasó figyelmét. E lapok már úgysis hosszabbra nyúltak, mintsem szándékomban volt.

Csak néhány szót még azokhoz, kiknek szabadelvűségét nem megkövesült elvek és meggyőződés, hanem csak elfogultság és előítéletek tartják lenyűgözve.

Tudom én jól, hogy a centralisációnak nálunk még neve is népszerűtlen, mert a 48-iki magyar centralisációt még nem volt alkalmunk élvezni, de annál inkább volt módunkban a Bach-

féle idegen centralisáció csapásait megismerni. Ne zavarjuk össze e kettőt, mert az nem egy.

A Bach-rendszer az abszolút államhatalom mindenhatóságát törekedett megvalósítani. Megbukott, mert célja a kényuralom és szolgaság volt.

Mi nem a szabadságot akarjuk a centralisáció által elfojtani, csak a féktelenséget. Csak oly centralisációt kívánunk, mely képes legyen egyrészt hazánk egységét megóvni, másrészt a szabadság legerősebb alapjait: a rendet és törvényességet biztosítani.

Mi a centralisációt nem a jog, hanem a hasznosság kérdésének tekintjük, s ennél fogva azt hisszük, hogy amit az egyes ember, a község, a megye jól elvégezhet, azt rájuk kell bízni, az államra pedig csak azt, ami természeténél fogva az összes államot érdekli, de ezt aztán rá is kell bízni egészen.

Gondolják meg, hogy ez nemcsak a kormány, hanem egyszerűs mind a parlament hatalmának kérdése.

Tekintsenek körül, s ha azt látják, hogy körülöttünk minden állam a centralisáció ösvényén halad, ha azt látják, hogy még Anglia, az erópai alkotmányosság e mintaországa is a központosítás útjára lépett, — ha felveszik azon veszélyeket, melyek hazánkat minden oldalról fenyegetik, el fogják ismerni, hogy szükségünk van a centralisáció oly fokára, mely anélkül, hogy a szabadságot elnyomná, hazánk egységét biztosítja; — mely egyedül ad kifelé erőt az országnak.

S ha ezt meggondolták, a centralisáció szó elveszti előtök félelmes jelentését.

De nem elég a centralisációnak — így értelmezett, — eszméjével kibékülnünk. Hogy teljes világosan láthassunk e kérdésben, le kell vetkezünk azon ősi előítéleteinket, melyeknél fogva a jelen teljesen megváltozott viszonyaiban is a rég elmúlt viszonyokat szoktuk kiindulási pontúl venni.

„Az igazságnak semmiféle elferdítése a fantázia által nem okozott annyi bajt az emberiségnek, mint a múlt iránti

túlzott tisztelet“, — mond korunk legnagyobb történésze, Buckle.

Vegyék apróra mindazt, ami a régi megyerendszer védelmére fel szokott hozatni, és át fogják látni, hogy mindezen argumentumok nem másból, mint a „múlt iránti túlzott tiszteletből“ származnak.

S ha ennek megismerésére eljutottak, át fogják látni azt is, hogy a régi megye rosszul fogta fel a szabadságot, s még rosszabbul alkalmazta saját felfogását, — hogy létezési alapja, a nemesség kaszturalma, megszűnván, többé sikerrel vissza nem állítható, — nézzék el, mint fojtogatja a megyei oppositio a liberalis eszméket, nézzék el, mily zavarokba dönté a megyei gazdálkodás legújabbán hazánkat, és át fogják látni, hogy oly helyhatóság, mely a politikai szereplésben keresi hivatását, a mai viszonyok közt tehet szolgálatokat a kényuralomnak, tehet az anarchiának, — de a szabadságnak nem.

Ne feledjék, hogy az önkormányzatnak hazánkban csak úgy van jövője, ha nevének aegise alatt nem engedjük az ellenzéki viszketeget elharapódzni; s gondolják meg, hogy a megye olynemű restitutiója, minőt némelyek követelnek, csak a valódi önkormányzatnak ártana, mert számtalan remények meghiúsulására vezetne, s csak a túlzott centralisatiót mozdítaná elő, mert mind e meghiúsított reményeket orvoslás végett a központi hatalomhoz utasítaná.

Ha pedig mindezek által meg nem győzetnek az ősi megye visszaállításának veszedelmes voltáról, ha nem látják át, hogy a 47-es megyerendszer restitutiója az első lépés volna, melyet a reactio útján tennénk, — akkor vegyék észbe legalább azt, hogy Magyarország szabadsága és haladásának egyrészt, másrészt integritása és lételének legelkeseredettebb ellenségei: a Pesti Hírnök-féle feudalisták úgy, mint a Dobrzánszkyak és Mileticsek, a megyerendszer visszaállításába vetik reményeik végső horgonyát!

Ám üzze ezentúl is a megyei politikát, ám tolja ezek-

nek szekerét, akinek tetszik, — az ízlések különbözők. De aki teszi, ne nevezze magát a szabadság hívének, ne nevezze magát magyarnak, — mert nevét a história Magyarország ellenségeinek lajstromába fogja igtatni.

Már aztán, hogy szándékosan, vagy öntudatlanul, tudatlanságból ártottak-e a hazának? — az nem sokat változtat a dolgon.

Elég az ahoz, hogy ártottak.

FÜGGELÉKÜL

H Í R L A P - C I K K E K

A

MEGYEI KÉRDÉSRŐL

ВЕРТАП-ЦИРКЕК

МЕДИЦИНСКОЕ

1. VÁROS ÉS MEGYE

(Az „1848” 53. számából 1867.)

Pest, máj. 4.

Az önkormányzat joga egyedül szilárd alapja s kielégítő biztossága minden szabadságnak. Ez adja meg a népnek politikai nevelését, ez támasztja és táplálja azon szellemet, mely erősebb támasza az alkotmánynak, mint bármely törvény és intézmény.

E tekintetben nincs okunk panasza. Sehol Európa szárazföldén az önkormányzat elve nincs úgy összeforrvá a nép nemzeti életével, sehol sincs oly szilárdan meggyökerezve, mint hazánkban.

De — a végletek ölelkeznek. Becses kincs az önkormányzat joga, de veszedelemmé válhatik, ha nem jól kezeltek. S e tekintetben lehetetlen elfojtanunk aggodalmainkat e pillanatban, midőn a megyékben sok helyt az önkormányzati jog alkalmazásának egyik legfontosabb ágában, a választásokban, nem a közérdek, hanem a személyes érdekek látszanak főirányadókul szolgálni. Nem gondolják meg sokan, hogy azon módja a választásnak, mely most divatba kezd jönni, ellen-szenvet költhet a népben a választás ellen: mert lehetetlen be nem látnia, hogy a felelős miniszter kinevezésében több garancia fekszik, mint az oly választásban, melyben nem a szavazók száma, nem okok és képesség döntenek, hanem cifra név, atyafiság és riadó torok. — Több megyéből vettünk tudósításokat, melyek szerint a nép nincs megelégedve a történt választásokkal, s el van keseredve azok iránt, kik e választásokat keresztülvitték. Sőt már maga a választási rendszer is kezd ezek miatt híveiből veszíteni.

Isten mentsen tőle, hogy ennyire jussunk. Nem képzelhetünk szomorúbb közállapotokat, nem kiáltóbb jelét a politikai demoralisációnak, mint az volna, ha maga a nemzet honfiúi, józan része kénytelennek látná magát a választási rendszer helyett a kinevezésitől várni bajai orvoslását.

De nem akarjuk fekete szemüvegen át nézni a dolgokat. Tudjuk, hogy a megyei képviselőtestületek, mint az 1861-iki abnormis viszonyok közt létrejöttek, nem fejezik ki mindenütt a közvéleményt. Akkor a minden ároni oppositio volt a jelszó; most az alkotásban kell a megyéknek segédkezet nyújtaniok. Tudjuk, hogy a képviselőtestületek új választás alkalmával máskép fognak alakíttatni, mint most vannak; hogy jobban fogják a nép valódi közvéleményét képviselni, mint most.

Egy körülményt azonban világosan, elvitázhatlan ridegségében állítanak elénk a választások, s ez az, hogy a megyék a politikai haladás, szabadelvűség, s a józan hazaszeretet tekintetében mögötte állnak az országgyűlésnek. Nem mutathatunk büszkén megyéinkre, mint a haladás zászlóvivőire, s a parlament nem mérséklője a megyék nemes, de néha túlhajtott igyekezetének. Most az országgyűlés rejti magában a politikai erény zömét; — az előítéletek, a kicsinyességek a megyében keresnek asylumot. Szomorú állapotoknak megyünk elibök, ha ez így marad.

Országgyűlésünk előhaladottabb megyéinknél; országos intézményeink szabadelvűbbek a megyei meggyökerezett „usus“-nál; szóval, a nemzeti hatalom főtényezői jobban felelnek meg a kor és a haza szükségének, mint annak alsóbbrendű hordozói.

S ha veszedelmes, mert gátló a haladásban, ha országgyűlés és kormány elmaradnak a nemzettől; — még károsabb hatású, ha a megyék hátrább állnak politikai fejlettség tekintetében az országgyűlésnél, ha egy nemzet elmarad saját törvényeitől.

Ebből ered a legnagyobb csapás, mely lassú méregként emészti fel a nép legjobb erejét: a politikai tespedés, a nemzet által ápolásba vett reakció.

Pedig a szabadelvű haladás és politikai fejlettség tekintetében ez aggodalmakat a legújabb megyei választások nagyban növelik.

De hála Istennek, nem a megye többé az egyetlen tér, melyen a nép, a parlament után, nyilatkozhatik s jogait gyakorolhatja.

Ott vannak a városok.

Azon gyors anyagi fejlődés és szellemi haladás, mely városainkat a legújabb időben jellemzi, megcáfolhatlanul bizonyítja, mily életbevágó szükségletet elégített ki az 1848-iki törvényhozás, midőn a jogegyenlőség elvének kimondása mellett a városokat kiemelte azon politikai nyomorból, melybe a múlt századok aristokratikus szelleme által taszítottak, — midőn a polgári tevékenység és intelligencia e központjait egyenrangúakká tette a megyékkel.

Nem akarunk azon körülményre hivatkozni, hogy míg két, három évtized előtt csak úgy félvállról nézték az országgyűlésen a megyei követek a városiakat, kiknek még fejenkinti szavazati joguk sem volt, most a haza első fiai a városokat teszik politikai működésök központjává, s az országgyűlés legjelesebb képviselőinek túlnyomó része városi választásoknak köszöni helyét a parlamentben.

De azért e jelenség nem kerülheti el figyelmünket, s midőn örömmel látjuk városaink gyarapodását anyagi, szellemi és politikai tekintetben, nem lehet nem remélnünk és óhajtánunk, hogy a valódi alkotmányos élet a városokat még nagyobb fokára emelendi a politikai fontosságnak.

Az egyéni munka elvén alapuló polgárrend s ez által alakult városok, kell, hogy kezdőke vegyék helyhatóságaink közt a vezérletet.

Az aristokratia, mely a törvényben jóformán elveszté jelentőségét, a megyén uralkodó szokásokban folytatja életét. Az előítéletek, melyeket alkotmányunkból sikerült kiküszöbölnünk, a megyékben keresnek menhelyet.

S amíg ez így lesz, amíg a nemesség szelleme uralkodik a vidéki társadalomban, s általa a megyében, — míg a magyar vidék a politikai és sociális haladás terén azon határig nem jutott, melyen innen maradnia veszedelem a hazára nézve : mindaddig nagy és dicső hivatások lesz a magyar városoknak. Vezérek lesznek a haladásban, s nem törvénynél, nem az alkotmány szűkkeblű szabványainál fogva, de saját benső becsük, magosabb civilizációjuk által első sorban fognak állani nemzeti életünkben.

2. TISZTÚJÍTÁS ELÖTT

(Az „1848“ 34. sz. 1867.)

Pest, april 11.

Furcsa híreket kapunk innen is, amonnan is a megyékből.

Az egyik megyében A. szemeltetett ki első alispánnak. Második alispánságra legjobb volna B. — Leginkább szeretik a megyében, eszes, mívelt ember, feddhetlen hazafi. —

Hja, hiába, nem lehet! — C-t kell megválasztani.

S vajlon miért?

A számvetés igen egyszerű. A. katolikus, B. szinte, — már pedig a megye fele protestáns, — tehát másik alispánná a protestáns C-nek kell lennie. — Másutt meg megfordítva áll az okoskodás.

És ezen argumentum előtt „igazhivő“ és „eretnek“ engedelmesen fejet hajt.

A megye fele vagy harmada katolikus vagy protestáns. Felszámítják tehát a két egyház híveit, s kivetik rájuk a „quótát“ a tiszttikarból. Matematikai pontossággal kiszámítják, hogy 1 alispánnak, $2\frac{1}{2}$ szolgabírónak, $6\frac{3}{4}$ esküdtnak ilyen meg amolyan vallásúnak kell lennie.

S a hol aztán minden vizsály nélkül meg tudnak egyezni azon, hogy miként osztozzanak meg a hivatalokon, — azt hiszik, hogy ez felvilágosodottság, hogy ez vallási józanság!

Nem, a mai világban ilyen darabos porral nem szórhatjuk be az emberek szemét.

S ha kutatónk, hogy vajlon mi ok van e számtani mütételre, vagy azt látnók, hogy semmi, vagy, hogy olyan, melyet bizonyára egyik felekezet sem ismerne el magára nézve találónak.

Ezen eljárásnak csak azon esetben volna értelme, ha félni lehetne attól, hogy azon felekezet, melynek több embere ül a tiszttikarbán, hivatalos hatalmát fel fogja használni a másik felekezet megrövidítésére.

Ha e vádat emelné valaki, bizonyosan minden megye s minden

felekezet indignációval utasítaná azt vissza, — s szeretjük hiúni, hogy jogos indignációval.

De ha ettől nem kell tartanunk, ha a megyében egy felekezetnek sem kell résen állnia, nehogy a másik által elnyomassék, üldöztesék, — akkor mire való e szűkkeblőség? — minek a vallást erősszakkal irányadóvá tenni a politikában oly népnél, mely, mint a magyar, vallási tekintetben a legjózanabbak közé tartozik?

Ha egy idegen e „modus procedendi“-t hallja, lehetetlen így nem okoskodnia: Ezek a magyarok igaz, hogy nem üldözik egymást vallásukért, de csak azáltal vitték onnyire, hogy a hatalmat vallás szerint osztják meg egymás közt. Mintha nem bíznának saját vallási józanágukban, mintha önmaguktól félnének! — Azért a felekezetek úgy állnak szemközt egymással, mint két fél, kinek valamin meg kell alkudnia. S a tanúság belőle az, hogy a magyar felekezetesebb bárkinél.

Csak az nem fogja ezt gondolni, ki tüzetesen ismerve belviszonyainkat, belátja, hogy az ily eljárás nálunk anachronismus.

A hol az egyház, mint ilyen van politikai jogokkal felruházva, ott a jogegyenlőség elve megkívánja, hogy vagy minden, vagy egy egyház se bírjon politikai jogokat. Ezért a felsőházban vagy el kell venni a püspököktől a szavazatot és ülést, vagy a többi egyházak főpapjainak is meg kell adni.

De a tisztújításokon nem egyházak, nem katolikusok vagy protestánsok, hanem houpolgárok szavaznak. A cél, a tér tisztán politikai, s ezt minden embernek meg kell különböztetnie a vallástól. Itt nem arról van szó, hogy az egyházak, hanem hogy a nép érdekének feleljen meg a választás.

Gondolják meg mindazok, kik irányadó szóval bírnak a megyék tanácskozásain, ez eljárás ártalmas horderejét.

Első tekintetre igazságosnak, egyedül helyesnek látszik ez okoskodás. — És helyes, ha felekezeti tekintetből veszszük a dolgot.

De vajjon szabad-e ezt előtérbe helyezni? — Nem fognánk-e pirulni, ha valami idegen nekünk, kik annyira kérdünk vallási józanságunkkal, fejünkre olvasná az igazságot: Ime, ti még mindig a középkor, a linci és bécsi békekötések szempontján álltok, midőn protestáns és katolikus szerződni volt kénytelen egymással, hogy biztossítsák egymás jogait!

Ne szaporítsuk ok nélkül a felekezeti szellem forrásait. Elég magas a fal, melyet intézményeink vonnak az egyes vallások közé. Nem elég, hogy az egyik „uralkodó“ vallás, tömérdek jószággal s privilégiummal bír a többi felett, — nem elég, hogy a felekezeti iskolákban már gyermekkorában beszívja az ember a vallási különbség káros öntudatát, — nem elég, hogy a házasságban oly különbségek vannak vallás és vallás közt, — még a politika terén is felekezetekre osztva akarjuk a testvért szembeállítani testvéreivel?

Elég válaszfalat vonnak törvényeink a felekezetek közé. Minek emeljük ezt magasabbra törvényen kívül, minek elrúttanunk ily felekezetességgel azon tért is, melyet a törvény tisztán hagyott?

Ha, a mint hiszszük, — a különböző felekezeteknek nem kell

egymás részéről elnyomatástól tartaniok, — minek akkor oly szokást fenntartani, melynek nincs értelme, — de van rossz következménye?

Nem abban áll a felvilágosodás, hogy a politikában a felekezesek megosztozzanak, hanem abban, hogy mint politikai kérdésekbeni tényezők ne létezzenek.

Ezt ajánljuk a megyei urak figyelmébe.

3. A MEGYE HAJDAN ES MOST

(Az „1848“ 51. sz. 1867.)

Pest, máj. 2.

Centralizáció s decentralizáció; — az erők összpontosítása s felosztása: ez a mai államélet legfontosabb kérdései közé tartozik.

Mindkét rendszer védői tömérdek okot hozhatnak s hoznak is fel saját eszméik mellett. Miúdezen okok többé-kevésbé helyesek; mert azon kérdésre, melyik előnyösebb valamely államra nézve, a centralizáció-e vagy a decentralizáció? — az államtudomány abszolút helyességű feleletet nem adhat.

Ez mindenek felett a gyakorlati élet kérdése; kivált hazánkban, melynek politikai viszonyai nem vonhatók a szokott államelméletek kaptájára. — Magyarország nem provinciája valamely birodalomnak; de nem is teljesen önálló, független állam, a szó internacionális értelmében, mert a külföld irányában maradandóan egyesülve van Austriával.

Nálunk tehát e kérdés megfejtése nehezebb, viszonyaink complicáltabb voltánál fogva, — de ha egyszer a kérdés megoldott, garantiáival bírunk a megoldás maradandóságának.

Vessük össze a jelen körülményeivel a múltat; a történelem fogja megmutatni azon irányt, melyet e kérdés megoldásánál követnünk kell.

Magyarországban 1848 előtt a decentralizáció elve uralkodott.

Nem tekintve a decentralizáció, a particularismus, azon a legkisebb részletekbe menő, de kevésbé fontos, s ma már nagyrészt megszűnt nyilatkozásait, melyeket közjogunkban az egyes városok, kerületek külön jogai, a magán- és büntetőjog és eljárásnak különbözőesei mutatnak fel, csak a megyét vesszük figyelembe, e főhordozóját a decentralizáció rendszerének.

A régi megye önmaga által választott tiszttviselőivel, kizáró közigazgatási s igazságszolgáltatási illetékességével, saját megyei háztartása s önmegadóztatási jogával, — és mindenek felett a követküldés, utasítás és a vis inertiae jogával, valóságos statust in statu alkotott.

Magyarország nem volt egységes állam a szó mai értelmében.

A megye nem egyszerű administratív felosztása volt az országnak, hanem külön, részletesen kifejett szokásokon alapuló, politikai jogokkal felruházott testület, mely legközelebb állt egy aristokratikus köztársasághoz; az országgyűlés nem parlament a szó valódi értelmében, hanem az egyes megyék küldötteinak gyülekezete.

Igaz, hogy az idegen absolutismus elleni küzdelemben az erők eme decentralizációja növelte a védelem szívósságát, s úgy szólván, fárasztá a hatalmat támadásaiban, — de mi volt eredménye ezen államszervezetnek?

Az országgyűlés, úgy szólván, a megyék ágenseinek gyűlése, kiknek mindenike saját megyéjének érdekét képviselte. Minden törvényhatóságnak megvolt képviselője, minden particuláris ügyért akadt, a ki szót emeljen, — csak az „ország“ nem volt képviselve az országgyűlésen. Az országgyűlés tekintélye, az absolut irányú kormány s a megyék által, alulról felülről, bár különböző szándékkal csorbíttatván, mélyre süllyedt. Ehhez járult, hogy tagjai nem a nemzetet, hanem annak csak egy töredékét képviselték. A törvényhozó testület nem bírt a jogok, a hatalom, a tekintély azon mértékével, melyre szüksége van, ha be akarja tölteni hivatását.

Igaz, hogy nem a megyerendszer okozta ez állapotot. Az absolut kormány annyiszor támadta meg és sértette a nemzetnek az országgyűlésen gyakorlott politikai jogait, — s az országgyűlés, a 16 — 18. században az állam szerencsétlen politikai körülményeinél fogva annyira nem volt képes a kormány ellen elég védelmet nyújtani az alkotmánynak, — hogy a megyék hazafíúi kötelességnek, politikai szükségnek tettek eleget, midőn saját hatáskörüket a központi hatalom és országgyűlés rovására mindinkább növelték, hogy ezáltal legalább némileg pótolhassák azon mulasztást, melyre a kor politikai körülményei az országgyűlést kárhoztatták.

A megye, amint 1848 előtt fennállott, nem volt minden kifogáson felül álló garantiája az alkotmánynak; ideiglenes gyógyszer volt az az absolutismus ellen; melyet használni kellett addig, míg gyökeres orvoslásra nem volt alkalom, — de melyet csak saját kárunkkal használhatunk most, midőn alkalmunk nyílt betönni forrását azon bajoknak, melyeknek a megyerendszer csak következményeit tehette kevésbé veszedelmesekké.

Ezért 1848-ban a törvényhozásnak, mikor megjött a lehetőség, alkotmányunkat a kor szükségleteihez képest átalakítani, s valódi biztosítékokkal látni el: nem az volt feladata, hogy a megyét tartsa fenn addigi helyzetében, hanem az, hogy a megyerendszer elégtelen biztosítékainál erősebb, teljes biztosítékot szerezzen az alkotmánynak.

Az ideiglenes gyógyszer, mely nehézkes és a haladásra nézve elégtelen voltánál fogva nemcsak hasznot hozott, hanem kárt is okozott a nemzetnek, mert erőit elforgácsolván, meddő tétlenségre kárhoztatta, — nem lehetett, nem volt szabad tovább használni akkor, mikor módunkban volt a bajokat gyökerestől kiirtani.

A megyerendszer negatív alkotmánybiztosítékára nem volt szükség akkor, midőn pozitív biztosítékokat lehetett szerezni az alkotmánynak.

Átlátták ezt az 1848-iki törvényhozók, át maga a megyerendszer legerősebb védelmezője, K o s s u t h, midőn a felelős parlamentáris kormányt indítványozá.

Ezért adott az 1848. törvényhozás a régi rendi országgyűlés helyett terjedelmes politikai jogokkal felruházott parlamentet az országnak; ezért tett a bécsi udvari kormány kényúri gyámsága alatt álló kancellária és helytartótanács helyébe oly kormányt, mely a nemzet többségének kifolyása, s mely minden tetteért felelős a nemzetnek.

Ha most összehasonlítjuk azon alkotmánybiztosítékot, melyet az 1848. törvények szerinti parlament és minisztérium foglal magában, — azon garantiákkal, melyeket az 1848 előtti megyerendszer nyújtott, — ha összehasonlítjuk alkotmány-küzdelmünk jellemét s eredményeit 1848 előtt és most, — lehetetlen be nem látnunk azon roppant előnyt, mely az 1848-diki törvényekben rejlik, ha csak ex principio nem adjuk fejünket a „Hírnök“ példájára, a politikai nyomor imadására.

Nem az tehát a feladat, hogy, mint némelyek akarnák, az 1848-ki országgyűlés és felelős kormány a régi megyei rendszerhez alkalmaztassék; hanem az, hogy a megyerendszer alkalmaztassék az országgyűléshez és ministeriumhoz.

Nem értjük ezalatt azt, hogy a megyerendszer semmisíttessék meg. Vannak tulajdonai, melyek a felelős kormány mellett is, nemcsak megállhatnak, hanem szükségesek.

De értjük azt, hogy a megyerendszer mindazon intézményeinek módosíthatniok kell, melyek nem férnek össze az 1848-ban új jogokkal felruházott országgyűléssel s a felelős parlamentáris kormányval; — mert nem lehetünk kétségben a felett, hogy a kiindulási pont szükségkép nem a megyei, hanem a parlamentáris rendszer fenntartása s megszilárdítása.

Nem szabad az 1848-ki vívmányokat önkezüleg megcsönkítanunk; nem szabad lemondani küzdelemmel szerzett, vérrel szentesített jogainkról.

Ez elv alkalmazásának részleteiről közelebb.

4. A REAKTÍO SZÁRNYPRÓBÁLGATÁSAI

(Az „1848“ 61. sz. 1867.)

P e s t, máj. 14.

Emlékeznek önök ama dicső tetre, midőn az 183²/₆-iki országgyűlés első embereinek egyike, K ö l c s e y, mert szabadelvű volt, megyéje által visszahívatott s követségétől megfosztatott?

Szatmár-megye hű maradt magához.

Követeit nem hívhatja vissza az országgyűlésről, mert nincsenek,

mert — hála az 1848-diki törvényeknek, — nem megyei követek, hanem a nép képviselői ülnek az országházban.

E helyett egy pathetikus határozatban rakja le az ósdi irány minden aggodalmait.

Kijelenti a „nemes“ vármegye fájalmát a felett, hogy az országgyűlési többség az „ósi“ alkotmány lényeges részét feláldozta, — hogy a 67-es javaslat neki nem tetszik. Elég kegyes lesz ugyan a javaslatot, ha törvénynyé lesz, tisztelni, s megígéri, hogy nem fog fellázadni az országgyűlés ellen. — de kötelességének tartandja az alkotmány sértetlensége s a törvények megtartása felett örködni, s oda hatni, hogy a 67-es javaslat némely pontjai megváltoztattassanak. A centralizáló törekvéseknek minden erejével ellene fog szegülni, hogy a megyék autonómiája fenntartassék.

Ez már Biharúál is biharabb beszéd, de a szatmári indítványozóban meg a logika gyöngébb. Az 1848-diki törvényeket veszi alapul, s az „ósi“ alkotmányt siratja, melyet épen az 1848-diki törvényhozás temetett el, még pedig örökre. S valjon mi áldoztatott fel ez ósi alkotmányból? Feláldoztatott az alkotmányos álarcú abszolutismus, a nemesség privilegiált helyzete s a nép millióinak szolgáltsága, fel azon forrás, melyből a sérelmek iszapos vize ömlött, fel a felelőtlen, idegen kormány, fel azon nagy veszedelem, mely hazánk önállóságát tetteleg semmivé tette 1848 előtt. Nagy bizalommal kell annak a közönség tudatlansága, vagy könnyelműsége iránt viseltetnie, ki nem áttall ily álhításokat lökni a világba. Aki nem tartja méltósága alattinak ősi előítéletei mellett még az észnek is meghallgatni szavát, lehetetlen be nem látnia, hogy a 67-es javaslat oly önállóságát biztosítja Magyarországnak, minőről cöpfös parókákban járt „őseink“ még álmodni sem mertek.

De, utóvégre, véleményét mindenki szabadon nyilváníthatja; és nekünk nem lehet szavunk ellene, ha valaki ily ostentációval hirdeti a világnak, hogy ő nem érti a dolgokat.

Azonban megdöbbenve szemléljük azon reakcionárius szellemet, mely e végzésen előmlik. Midőn a megye elhatározza, hogy a törvényt tisztelni fogja, önként eszünkbe ötlük a kérdés, hogy minek elhatározni azt, a mi alattomban úgysis értetődik? — Vagy azt hiszik a szathmári urak, hogy a törvény rájuk nézve csak akkor kötelező, ha elhatározzák, hogy elfogadják? — Ezen felfogás látszik e határozat alapjául szolgálni, különben nem volna semmi értelme. — Méltán kérdehetjük ezután a szatmári szóvivőktől, hogy hova tették az alkotmányos érzelmet? — Ez azon tisztelet a törvény, az alkotmány iránt, mely legerősebb támasza a szabadságnak?

Nem jogtalan csorbítása-e ez az országgyűlés törvényes hatáskörének?

De a végzés itt nem állapodik meg, s tovább feszíti illetéktelen beavatkozását. Ha a megye a 67-es javaslatot olyannak tartja, mely alkotmányunk egy részét feláldozta, — ha e mellett kijelenti, hogy örködni fog az alkotmány sértetlensége felett, s igekezni ama javaslaton módosítani, — nem helyezi-e magát oppositíóba az országgyűléssel?

Ennek joga ellenőrizni a kormányt, s törvényeket hozni. Ha pedig a megye, mint ilyen, be akar folyni a törvényhozásba, mit csak az utasításadás által tehetne, mi ez más, mint merénylet a népképviselőt ellen, mely nem a megyei conservatív politikusok, hanem a nép millióinak bizalma által választva, senkinek sem felelős tetteiért?

És miután az utasítás-adás jogát a megye, amint a bihari végzés indítványozója is elismeri, többé nem gyakorolhatja, vajjon minő eszközök állnak rendelkezésére szándékainak kivitelére?

Az országgyűlés törvényt hoz, a felelős parlamentáris kormány végrehajtja, s a megye — engedelmeskedik az országgyűlésnek és törvényes kormánynak? — Oh igen, talán, ha úgy akarja. De meg fogja vizsgálni, nem szorítja-e meg a törvény a régi megyei autonómiát, s ha igen, — minden erejével, minden „törvényes“ eszközökkel küzdeni fog ellene. Csak az kár, hogy e végzés elolvasása után igen bajos volna meghatározni, mit értenek a szatmári urak a „törvényes“ eszközök alatt.

A szatmári urak tehát azt helyezik kilátásba, hogy a megyei vis inertiae-t fogják alkalmazásba venni a törvényes országgyűlés és kormány ellenében.

Alkotmányunk szerint attól, a miben az országgyűlés és a korona megegyezik: — a törvénytől más tényezőhöz nincs felebezés.

És a szatmári végzés a megyét mintegy fölébe igyekszik helyezni a kormánynak és az országgyűlésnek.

S miután a parlamentáris kormányforma rovására a régi megyerendszert léptetni életbe, nem haladás volna, hanem határozott visszalépés azon 1848 előtti állapotokba, melyeket a „Pesti Hirnök“ képében hat év óta halálra ítélt a nemzet közvéleménye: — mi, habár minden utógondolat nélkül meg vagyunk győződve e végzés alkotóinak hazafiságáról, s feltesszük róluk, hogy teljes jóhiszemben cselekedtek, ez eljárás jellemzésére más szót nem találunk politikai szótárunkban, mint ez egyet: — reactió.

S mi vagyunk-e okai, ha e szó nemcsak vádként, de minden felvilágosodott hazafi előtt ítéletként hangzik?

5. A MEGYÉRŐL

(Az „1848“ 62. sz. 1867.)

Pest, máj. 15.

Tisza Kálmán úr ma a „Hon“-ban polemizál ellenünk s azon lapok ellen, melyek a hírhedett három megyei végzés ellen kikeltek. Kevésbé conservatív, kevésbé aristokratikus és szűkkörű szempontból teszi ezt, mint Ghyczy úr, kinek több állításával nyomába lép, — de

mégis oly szellemben, melynek elterjedésétől csak veszedelmet várhatunk hazánkra nézve. Máskorra hagyjuk részletesen elemezni állításait. A részletekben lehet, és van is némiben igaza; — de itt, midőn arról van szó, hogy a felelős kormányforma lehetlenné tétessék-e, vagy fenntartassék, mindenekelőtt a fő, az elvi kérdéseket kell eldöntenünk; s csak, miután magasabb szempontból itéltük meg a tárgyat, szállhatunk alá a gyakorlati részletezés terére. — Az, hogy egy, két, három megye elégületlenségét fejezi ki a kormány és országgyűlés irányában, az magában még sem az országgyűlést, sem a felelős kormányt nem fogja megbuktatni; — de ezáltal már oly térre léptünk, melyen következetesen haladva azon révpartra jutnánk, melynek feliratul e szám setétlik homlokán: 1847. — Nem elég akkor vennünk észre a tévedést, mikor annak útján már oly messze mentünk, hogy visszatérnünk nagy veszteség nélkül lehetetlen; az első lépésnél, legyen az bármily csekély s látszatra bármily jelentéktelen, figyelmeztetnünk kell a tévedőt nemcsak ezen első lépés közvetlen hatásaira, hanem azon második s többi lépések veszedelmes eredményeire is, melyek az elsőt szükségkép követendik. Ha áll az, hogy az 1848-iki törvények államintézményeinket a tökélynek hasonlíthatlanul magasabb fokára emelték, mint melyen azelőtt álltak, — akkor tagadhatlan az is, hogy azon politika, mely Bihar, Komárom és Szathmár székhelyein ütött táborát, lefelé vezet ismét a tökély ezen fokáról, a helyett, hogy felfelé segítsen. Meg vagyunk győződve a három végzés indítványozóinak hazafiúi szándékairól, s bár Ghyczy úrban oly védőjét látjuk a parlamentáris rendszernek, ki nagyobbat üt kliensére, mint ellenfelére, — nem kételkedtünk rajta, hogy Tisza Kálmán úr, ki nemcsak hírlapi cikkeiben s beszédeiben, hanem egy önálló dolgozatban is a parlamentáris rendszer mellett nyilatkozott, — azt valóban fenn is akarja tartani. S ha azon út, melyre a bihari végzés indítványozásával lépett, nem vezet is a parlamentáris rendszer végleges megbukására, — de mindenestre oda vezet, hogy annak egyik legnagyobb előnyét semmivé tegye. Mert nemcsak a politikai szabadság, hanem a nemzeti önállóság volt azon vezéreszme, mely 1848-diki törvényhozóink előtt lebegett. Belátták ők, hogy a régi megyék mellett, míg egyes törvényhatóságaink az autonomia élvezetében fürödtek, Magyarországnak, mint egésznek önállósága semmivé volt téve. A megyék vis inertiaején csak csekély anyagi erő kellett a kormánynak, hogy túltegye magát; s hogy a hatóságok e panaceának hirdetett joga mily kicsinyes, mily nyomorú eredményekre vezetett, azt mindenki tudja, ki a históriából kiolvasta az ország tömérdek sérelmeit. Belátták az 1848-diki államférfiak, hogy csak egy nemzeti, a nép többségén alapuló kormány, és terjedelmes jogokkal felruházott parlament képes hazánknak, mint országnak önállóságát megvédeni. Belátta ezt a megyerendszer leglelkesebb védője, Kossuth, midőn az 1848-diki törvényeket indítványozá. S vajjon oly helyzetbe jutottunk-e már, hogy hazánk önállóságát minden veszedelem ellen biztosítottunk tarthatjuk? — niucs-e szükségünk oly intézményekre, melyek nemzeti erőnket fokozván, képesekké tesznek, ha kell, síkra is szállnunk hazánk alkotmányos önállóságának védelmére? — A 67-es javaslat biztosítja hazánk önállóságát, de e javaslat

alapfeltétele egy erős, a nemzetre támaszkodó, s annak felelős kormány és országgyűlés. És hiszik-e a baloldali urak, hogy azon csorbát, melyet a kormány és országgyűlés jogainak megszorítása által azon garantiákon ütnek, melyek feladata önállásunkat megvédeni; helyre fogják üthetni megyei szónoklataikkal s végzéseikkel? Hiszik-e, hogy az ötvenkét megyére szétszórt nemzeti erő ellensúlyozhatni fogja a lajtántúli tartományoknak egy felelős kormány, és teljes jogú parlament által vezérelt erejét? — Azon negatív magatartásban, melyre 1848 előtt felelős kormány hiányában kényszerítve valánk, hasznunkra vált az erők elforgácsolása; de most lejárt a passivitás politikájának ideje. — S hacsak önmagunkat nem akarjuk e tömérdek áldozatba kerülő politika folytatására kárhóztatni, — lehet-e, szabad-e az 1848-iki törvények szellemével ellenkezőleg, hazánkat, mint országot gyöngíteni, csupán azért, hogy a megyei politikusok ambióióinak némi táplálékot adjunk? S ha visszatekintünk a közösügyi vitákra a 67-es bizottmányban és az országgyűlésben, ha megemlékezünk, mily féltékeny gonddal kelt ki a baloldal a közösügyi javaslat minden pontja ellen, nem a politikai s polgári szabadság, hanem csakis a nemzeti önállóság érdekében, ha elgondoljuk, hogy egy év előtt Tisza úr még az absolutismusnak is tág kaput akart nyitni a 15-ös bizottmány kisebbségének javaslatában, csupán azért, hogy hazánk önállását jobban megvédje, méltán kell kérdenünk: nem tekinti-e Tisza Kálmán úr többé hazánk önállásának biztosítását első hazafiúi kötelességünknek?

nem tartja-e többé hazánk önállását elkerülhetlen szükségnek nemzetünk lételére nézve?

s ha annak tartja, hiszi-e, hogy hazánk önállóságát az 1848 előtti megyerendszer, a maga teljességében, vagy legalább leglényege-sebb részeiben visszaállítva, jobban megvédheti, mint az 1848-iki törvények által decretált parlament és parlamentáris ministerium? *)

*) Tisza Kálmán úr e kérdésekre a „Hon“ másnapi számában válaszolá: „Hazánk önállását nemzetünk lételére nézve elkerülhetlen szükségnek tartom, s épen azért annak biztosítására törekedni szerintem első hazafiúi kötelességünk, melynek megfelelni erőmhöz képest eddig is igyekeztem, szemben a többségnek, nézetem szerint ezen tekintetből helytelen törekvéseivel; hogy pedig ezen biztosítás a lehető legnagyobb legyen, nem tartva erre teljesen elegendőknek a jogkörükbe visszaállított megyéket, de nem tartva a mi viszonyaink között kivált minden eshetőséggel szemben megnyugtatónak, magában még a parlamentárismust sem, óhajtom, hogy önállásunk megvédhetésére használjuk föl ugyan mindazon erőt, a mit a parlamentárismus adhat; de ne vessük el azért azt sem, a mi a megyékben rejlik.“

6. MEGYERENDEZÉS

(Az „1848“ 64. sz. 1867.)

Pest, máj. 17.

Franciaországban a szabadelvűek a decentralizációban keresik üdvöket.

Németországban a centralizáció elve jut mind nagyobb diadalra, kormányok és népek egyesült törekvései által.

E két jelenség nem esetleges. Franciaországban a nemzeti önállóság, a nemzeti egység biztosítva van; de hiányzik a szabadság. Németországban még azon déli tartományok is, melyeknek a szabadság dolgában nem sok panaszuk lehetett, a centralizáció felé hajlanak, mert nemzeti egységöket, önállóságukat akarják kivívni.

A centralizáció a hatalom, a decentralizáció a szabadság eszköze.

Alkalmazzuk ezen, a tapasztalatból levont szabályt hazai viszonyainkra.

Melyik irányt kell követnünk? — erre csak azon kérdés megfejtése után felelhetünk: mire van nagyobb szükségünk, hatalomra-e vagy szabadságra?

Hogy az osztrák tartományok irányában, melyekkel közös uralkodónk van, s még inkább a bécsi birodalmi kormány irányában, hazánk alkotmányos önállását biztosíthassuk; hogy Magyarország, mint Magyarország, erőteljes, imposáns egészként állhasson szemben a monarchia nyugati részével; hogy érdekeit nemcsak nyugat, hanem kelet felé is érvényesíthesse, hol a keleti kérdés el nem maradható megoldása veszedelmet is, hasznot is hozhat hazánkra, a mint az tetteleg befolyást gyakorolhat a keleti politikára, vagy lekötött kezekkel csak nézni kénytelen az eseményeket: tagadhatlan, hogy a központosítás bizonyos mértékére van szükségünk alkotmányunkban. Ezt átlátta az 1848-diki törvényhozás, s ezért adott parlamentet s ministeriumot, melynek létezése az 1848 előtti decentralizációval meg nem egyezik.

Azelőtt az egyes megyék gyakorolhattak némi passív ellenállást, de az ország, mint ország, tehetetlen volt a bécsi birodalmi kormány beavatkozó támadásai ellen.

Hogy tehát ezentúl ne legyen tehetetlen, hatalomra van szüksége. Ezt pedig a régi megyerendszer nem, csak az 1848-ki parlamentáris kormány adhatja meg.

Lássuk most a másik kérdést, a szabadság kérdését.

A merev centralizációval, a mint azt például Franciaországban látjuk, s a mint azt Ausztria 1849 óta annyira megkeserülte, a szabadság egyenesen ellentétben áll. De a központosítási iránynak is meg van mértéke, és — például — a francia túlhajtott centralizáció nem hogy nem szükséges, de veszedelmes a parlamentáris kormányrendszer intézményére nézve. Ily centralizációra a ministeriumnak nincs szük-

sége. Magyarországon tehát nem lehet a francia központosításból eredt despotismusra hivatkozni.

A centralizáció azon csekélyebb mértéke azonban, mely nélkül az 1848. év vívmányai magukban összedölnének, — nem hogy nem ellenkezik a szabadsággal, de sőt oly garantiákat nyújt neki, minőkkel eddig nem bírt. Azelőtt nemcsak hazánk önállósága, hanem a nemzet politikai jogai és szabadsága is meg voltak támadva, s mindkettőnek védelmére egyetlen eszköz a megyerendszer vala. De ez sem egyik, sem másik tekintetben negatív eredményeknél többet felmutatni nem bírt.

A centralizációnak azon foka tehát, melyre a felelős kormánynak s az 1848-diki országgyűlésnek mellőzhetlen szüksége van, nemcsak a nemzeti önállóság, nemcsak Magyarország hatalmának, hanem benső szabadságának is szilárdabb biztosítéka lesz, mint a megyerendszer volt.

A fentebbi kérdésre, ha vajjon centralizációra vagy decentralizációra van-e szükségünk? — a felelet nézetünk szerint nem lehet más, mint, hogy

a centralizáció azon mértéke kell, mely a felelős parlamentáris kormánynak s a népképviselőnek annyi hatalmat biztosít, mennyire hazánk állami önállóságának fenntartására s szabadságának biztosítására elkerülhetlenül szüksége van; — ezen határokon belül azonban

a decentralizáció elvét azon mértékben fenn kell tartanunk, mely az egyéni szabadságot a központi kormány túlterjeszkedési törekvései ellenében biztosítja.

Ez elveket kell a megyék rendezésének gyakorlati kivitelében megvalósítanunk.

Minden további elméleti fejtegetések helyett tehát legközelebb a megyének egyes részletes jogait fogjuk megvitatni. Miután pedig az oly nagy zajt ütött bihari, komáromi és szathmári végzések túllépnek e téren azon határokon, melyeken kívül mi a megyei autonomia fennmaradását hazánkra nézve veszedelmesnek tartjuk: mindenek felett ama végzések egyik indítványozójának a „parlamentáris felelős kormány és megyerendszer”-ről írt röpiratára fordítandjuk figyelmünket.

7. A MEGYÉK HIVATÁSA

(Az „1848” 67. sz. 1867.)

Pest, máj. 21.

Tévedne az, ki e kérdésre adandó feleletnél: — mi a megyék hivatása most, midőn parlamentáris kormányformája van az országnak? — egyszerűen visszanyúlva az 1848 előtti állapotokba, azt

mondaná, hogy a megyék hivatása védbástyájául szolgálni az alkotmánynak.

Igen, ez volt hivatásuk 1848 előtt; — de csak azért, mert a kormány idegen levén, inkább ellensége, mint védője volt az alkotmánynak, s mert az országgyűlés sokkal gyengébb volt, semhogy az alkotmányt megvédhesse.

Az 1848-diki törvények a kormányt idegenből nemzetivé, az országnak felelőssé tették, s az országgyűlést terjedelmes parlamenti jogokkal ruházták fel.

A megyék feladata tehát nem lehet az, a mi 1848 előtt volt.

A megyék számára követelni most az alkotmányvédelem jogát és köteleességét, — melyet a felelős kormány s népképviselő sokkal hathatósabban gyakorolhatnak, — nem más, mint az 1848-diki törvények rovására az 1847-es szempontot venni alapul; — nem más, mint 1848-diki küzdelmeink egyik legnagyobb vívmányát önkezünkkel megsemmisítenünk.

Vajjon nem azért dekretáltunk-e 1848-ban felelős kormányt s népképviselői országgyűlést, mert a megyék védelmével alkotmányunk be nem érte? — nem azért tettük-e a magyar kormányt parlamentárisá, hogy erősebben léphessen fel a bécsi kormány ellen, s jobban megvédhesse hazánk önállóságát? — s nem azért tettük-e e kormányt felelőssé, hogy az alkotmányt s az ország minden törvényeit megtartani s végrehajtani köteles legyen?

S ha igen, — a mit tagadni senkinek eszébe nem juthat, — szabad-e ezen nemzeti kormány és népképviselői országgyűlés hatalmát, s így kifelé való ellenállási képességét is gyöngíteni az által, hogy az alkotmányellenőrzés jogából a megyének is részt adjunk?

A baloldali politikusok szerint első sorban az országgyűlés, másodikban a megyék kötelessége volna a kormányt ellenőrizni.

De ez nem arra vezetne, hogy az ellenőrzés erélyesebb, pontosabb volna, hanem oly zavarokat szülne, melyekben minden ellenőrzés lehetetlenné válik.

Láttuk, hogy mennek végbe a megyei választások. Nepotismus, pajtáskodás és előítéletek a döntő tényezők. Az oly megyei képviselő tehát, mely ily faktorok túlnyomó befolyása által alakul, nem fejezi ki mindig híven a megyei lakosság közvéleményét. A megyei bizottmányok többsége tehát ellentétben állhat az országgyűlés többségével.

S a mint a dolgok most állnak, még talán gyermekeink sem fogják megérni azon kort, melyben a megyei pártok felvilágosodottabbak, szabadelvűbbek legyenek az országgyűlési pártoknál. A parlamentben a haza színe java egyesül, a parlament országos szemponton áll, s így inkább ment az előítéletektől, a szűkkeblűségtől, mint a lokális érdekeket képviselő megyei bizottmányok, melyekben gyakran nem a tehetség, hanem név és családi összeköttetések osztják a vezérszerepet.

A megyei bizottmányok tehát általában több előítéletet, személyes érdeket, több gyarlóságot foglalnak magukban; a megyék mint egy conservatív, tespedő szellemű elem állnak szemben a szabadelvű országgyűléssel.

S eltekintve attól, hogy a megyei bizottmányok, épen az említett ferdeségek és előítéletek uralma folytán, nem igen fejezik ki híven a megyében lakó nép véleményét, üdvös volna-e, a szabadelvűbb, a haza első embereiből álló parlament rovására, a lokális érdekekhez tapadt, nepotismussal és előítéletekkel eltelt megyei bizottmányok hatáskörét terjeszteni?

Használna-e az alkotmányosságnak, a szabadságnak, ha az országgyűlési többséggel szembe állítanánk azon megyei többségeket, — melyek általában kevésbé hű kifejezései a nép közvéleményének, mint a parlament?

Ha e két — az országgyűlési és megyei — többség ellentétbe jutna egymással, — vajjon nem az alkotmánynak válnék-e ez kárára? Inter duos litigantes tertius gaudet.

Csak a kormány vonna hasznót a parlament és megyék közti ellentétből; s a kormány e zavarban sokkal könnyebben növelhetné hatalmát az alkotmány rovására, — mint, ha csak egy védője áll vele szemben az alkotmánynak: az országgyűlés; de ez egy védő minden erejét a védelemre fordíthatja.

A megyerendszer azon szervezetét és jellemét, mely annak az „alkotmány védbástyá“-ja nevet szerzé, azon szomorú időkből nyerte, illetőleg fejleszté ki önmagából, mikor semmi országos garantiája nem volt az alkotmánynak. A királyi eskük, ígéretok, a Corpus Juris feles számú törvényei mind csak erkölcsi biztosítékok voltak a hatalom ellen, mely nem ismert morális kötelességet. Az alkotmány egy megtámadott város volt, melynek nincsenek minden oldalról körül fogó falai. Ezek hiányában szükséges volt a város egyes részeit, sőt az egyes házakat külön eltorlaszolni, hogy legalább kiki saját kapuja előtt mérhessen egy-pár vágást az ellenségre. De 1848-ban a sokat ostromlott várost egészben szilárd bástyákkal fogtuk körül. Tanácsos-e most az egyes utcák és házak előtt ismét torlaszokat emelni? — Nem fognak-e azok, haszon helyett kárára lenni a védelemnek, mert nehezítik a belső mozdulatokat, mert lépten-nyomon akadályt gördítenek — még pedig most már nem a támadók elé, kik a közös bástyán kívül állnak, hanem a védők útjába, kik e közös, az egészet körül fogó bástya védelmezésére rendelvek?

Nem szerencse, hanem kényszerűség volt reánk nézve az, hogy a megyék voltak az alkotmányvédelem harcosai. A megyerendszer csak mentő deszkaszál volt azon korban, mikor a biztos hajót elvesztettük magunk alól.

A megyék munkája az alkotmány védelmében foltozás volt, a mostani országgyűlésé s kormányé a teremtés.

És ha, mint bebizonyítók, mindkettő nem állhat meg nagy zavar nélkül egymás mellett, — ha választani kell a kettő között, — tegyék kezeteiket szívetekre, s ha elismeritek, hogy a haza ügye felette áll az egyes megyék lokális ügyeinek, az egyes családok hegemoniájának a megyei ambíciók kielégítés szükségének, — akkor el kell ismeretek, hogy

a megye hivatása nem lehet többé: ellenőrizni a kormányt, védeni az alkotmányt; — mert

e hivatást az országgyűlés sokkal nagyobb sikerrel tölti be. Csak egy esetet képzelhetünk, melyben a megyék s városok még mai is, mint az alkotmány garantiái szerepelhetnek. Erről holnap.

8. A MEGYE, MINT ALKOTMÁNY-BIZTOSITÉK

(Az „1848“ 68. sz. 1867.)

Pest, máj. 22.

Tisza Kálmán úr a parlamentáris kormányról s megyerendszerről írt röpiratának bevezetésében, némely előleges elvi kérdéseket tárgyalván, elősorolja azon kellékeket, melyekkel, szerinte, egy jó alkotmánynak bírnia kell, s ezek 1) hogy a nemzet szabadságát biztosítsa a fejedelem, 2) hogy az egyes polgár szabadságát biztosítsa a nép összessége s a nemzeti kormány irányában.

Oly kellékek ezek, melyek nélkül nem volna köszönet semmiféle alkotmányban; de véleményünk szerint, minden alkotmánynak, s főleg a magyarnak még egy harmadik feladatnak is meg kell felelnie.

Miután az örök béke korszaka még jó ideig az utópiák világába fog tartozni, az alkotmány, ha polgárainak a szabadságot nemcsak papíron megadni, hanem biztosítani is akarja, kell, hogy elég erőssé tegye az államot, önállásának s nemzetközi helyzetének fenntartására.

Mert, ha valamely állam kifelé, más államok irányában nem képes önállását biztosítani, ingatagok lesznek mindazon garantiák, melyekkel a nép a fejedelem, s az egyes ember a nép iránt bír.

Magyarország, közös fejedelme levén Ausztriával, nem áll ugyan egymaga közvetlen nemzetközi érintkezésben a külfölddel; de azért nem kevésbé szüksége van arra, hogy mint állam elég erős legyen, mert Ausztriának dualistikus szervezete mellett vele egy alapon állnak a népeességben és vagyonban erősebb osztrák tartományok.

A közjogi és politikai paritás pedig e helyzetben csak úgy tartható fenn, ha Magyarország oly alkotmánynyal bír, melynél fogva az osztrák tartományok irányában minden erejét latba vetheti.

Miután pedig nem az egyesek, de nem is a municipiumok állanak érintkezésben a lajtántúli tartományokkal, — hanem az országgyűlés és felelős ministerium, — e két tényezőnek kell oly erőt adni rendelkezésére, melyre támaszkodva sikerrel meg is védhesse hazánk önállóságát.

S ezen erő az országgyűlés számára abban áll, hogy az adómegszavazás jogán kívül a törvényhozásnak, kormányellenőrzésnek, ministerek felelősségre vonásának jogát kizárólag, minden más tényezők beleavatkozása nélkül gyakorolja.

A kormány számára pedig abban, hogy rendeleteinek végrehajtásáról biztosítva legyen, s szabad működésében ne gátoltassék.

Az ily hatalommal felszerelt országgyűlés és kormány nyal szemben azonban már meg vannak alkotmányunkban azon garantiák, melyek a nemzet szabadságát kormány és fejedelem úgy, mint országgyűlés irányában biztosítják; s e garantiák: a ministereknek az országgyűlés által feleletre vonhatása, vád alá helyezhetése, s elítéltethetése; másrészt a népnek azon joga, hogy 3 évenként új képviselőket küldjön az országgyűlésbe.

Az egyén szabadságát a nemzet és nemzeti kormány ellen, — az igaz, hogy törvényeink nem biztosítják eléggé. E tekintetben sokat tanulhatunk Angliától, hol az egyén szabadsága lehetőleg biztosítva van, s törvényeket kell hoznunk, melyek szerint minden tisztviselő a bíró előtt bárki által feleletre vonathassék, melyek szerint a kormány „elfogatási joga“ ellen mindenki biztosíttassék stb. — De ezek oly kérdések, melyek semmi összefüggésben nincsenek a megyerendezéssel, melyek mindenesetre, de a megyék ügyétől külön döntendők el, mert adjunk bár souverainitási jogot minden megyegyűlésnek, ezáltal az egyén szabadsága nem lesz biztosítva.

Ha hazánk az óceán közepén fekvő sziget volna, vagy oly szerencsés geográfiai fekvéssel bírna, mint pl. Sveicz, — akkor nem kellene az ország külhatalmára oly súlyt fektetnünk; de így történelmünk századok óta azt bizonyítja, hogy hazánk szabadsága s alkotmánya csak azért támadtathatott és tagadtathatott meg annyiszor, mert a magyar kormány és országgyűlés nem bírtak elég erővel az ország önállóságát megvédeni.

E harmadik kelléket tehát szintén nem szabad szem elől tévesztünk azon szempont választásánál, melyből a megyekérdés megfejtésében kiindulunk.

Tagadhatlan, s Tisza K. úr is elismeri a „Hon“-ban, hogy a megyerendszer maga nem felel meg e feladatnak. Erre való az 1848-diki országgyűlés és felelős ministerium, szóval a parlamentáris kormányforma.

Tisza úr röpiratában alapos fejtegetéssel s történelmi példákkal bebizonyítja, hogy a parlamentáris kormányforma a legtökéletesebb, s hogy nem egy a centralizációval; de azért, bár a „Hon“-ban elismeri, hogy a többség kormánya az egyedül alkotmányos kormány, mégis — ezen többség kormánya ellen keres biztosítékot a megyében. Mert, szerinte, megeshetik, hogy a többség a törvények fölé akar emelkedni, hogy a kormány nyal egyesül a nemzet ellen.

Megeshetik, — de ez ellen a megye nem adhat biztosítékot.

A zsarnokoskodó többség ellen a kormány azzal védi magát, hogy az országgyűlést eloszlatja, a nép azzal, hogy három évenként új képviselőket választ. Három évig e szerint van alkalma a többségnek zsarnokoskodni; — de vegyük tekintetbe, hogy a többségek nem egy-pár nap alatt alakulnak, hogy a közvélemény, mely hívebben nyilatkozik a sajtóban, s fog nyilatkozhatni a törvény által megállapítandó s szabályzandó meetingeken, mint a régi aristokratikus szellemből kivetkezni nem tudó megyékben, nagy hatást gyakorol az országgyűlési

többségre: — s végre, hogy a parlamentáris többség nem állandó mennyiség, melyre biztosan számíthatunk. Könnyebb gyakran parlamentáris többségeket szerezni, mint megtartani. Mindennapi példák mutatják, mily gyorsan változhatnak a majoritások. Rendes, békés körülmények közt a majoritás zsarnokságától nem igen tarthatunk; zavaros viszonyokban pedig, míg egyrészt a majoritások könnyen változhatnak, másrészt csak oly országgyűlési többség gyakorolhatja öt meg nem illető hatalmat, melynek magában az országban is, ha nem többsége, de hatalmas pártja van. S ezáltal, ha a megyéket ily feladattal felruházva az országgyűlés mögé rendelnők, csak azt érnők el vele, hogy a pártharc 52 megyében dühöngne. Ez által csak a zavar nőne, s a zavarban csak a szabadság vesztene.

Kifejtettük tegnapi cikkünkben, miért nem tartjuk célszerűnek a megyei kérdés oly megoldását, mely mellett a megye megtartaná azon 1848 előtti gyakorolt jogait, melyek 1848 óta az országgyűlés által sikeresebben gyakorolhatók.

Kifejtettük, hogy a megye az alkotmányvédelem kötelességében osztozva, csak az országgyűlés és felelős kormány azon hatalmát csorbítaná, melyre e kettőnek az ország önállásának védelmében szükség van.

De van egy eset, melyben a megyének hajdani ellenállási joga sikerrel volna fenntartható.

Az országgyűlés kizáró adómegszavazási joga oly biztosítéka ugyan az alkotmányos kormányzatnak, melynél hatékonyabbat még nem ismerünk. Még Angliában is ez legerősebb garantiája az alkotmánynak.

De — bár, kivált hazánkban, egyrészt rossz financiáink, másrészt a nép erős szabadságérzete folytán ez esettől nem igen kell tartanunk, — mégis a fizikai lehetőség határain belül fekszik, hogy a kormány egyszer-mászor elég erősnek érezze magát, a teli kincstárra támaszkodva, absolute uralkodhatni. — a nélkül, hogy országgyűlést hívjon össze.

E lehetőség ellen más alkotmányok alig bírnak egyéb orvosszerrel, mint a különféle módokon nyilvánuló közvélemény pressiójával.

Mi a megerendszerhez fordulhatunk; — nekünk akkor, midőn a hatalom megátolja az országgyűlést alkotmányvédelmi és kormányellenőrzési kötelessége gyakorolhatásában, még egy másik eszköz is állhat rendelkezésünkre.

S ez — a megye.

Ha a kormány elmulasztja az országgyűlést a törvényes időben összehívni, — a megyéknek, városoknak legyen joguk a kormány minden, akár különben törvényes, akár törvénytelen rendeleteit, feltétlenül elvetni; hogy így azon kormánynak, mely túl akarja magát tenni az alkotmánynon, a kormányzás lehetlenné tétessék.

Ezen, de csakis ezen esetben vehetjük hasznát a vis inertiae-nek.

9. CRIMEN LAESAE COMITATUS HEVESIENSIS

(Az „1848” 103. sz. 1867.)

Pest, jul. 6.

Nincs fájdalmasabb, — s ha a körülmények komolysága háttérbe szorítja a tárgy nevetséges oldalát, nincs szánalmasabb jelenség, mint ha azt látjuk, hogy valaki elvakultságában önmagát teszi tönkre. Közönnnyel sorsára hagyhatjuk a boldogtalant, ha a romlás, melyet önféjére idéz, azon túl nem terjed, de midőn a véz tovább harapózdással fenyeget, midőn egynek tévedése ragadó nyavalyaként terjedhet a többire, — kötelesség felemelnie intő szavát mindenkinek.

Ily téves lépést tett m. hó 26-kán hozott határozatával Hevesmegye.

E pamphlet olvasása önkényt viadalra hívja a satyrát. Mert e határozat valódi parodiája egy parlamentáris, szabadelvű ország valamely megyéje nyilatkozatának. Sajnos értelmi chaosz, egy politikai nonsens, melyben liberális eszmék reakcionárius irányokkal szövetkeznek, s melyben a hazaszeretet a haza megrontását igyekszik eszközül használni céljának elérésére, mely nem lehet más, mint a haza boldogsága.

Ha mitsem tudnánk az elmúlt majdnem két évtized történetéből, e határozat feltárná előttünk annak lapjait. Szomorú idők lehettek azok, melyek a haza és szabadság körüli fogalmakat annyira összezavarhatták, mint ezt az előttünk fekvő határozat elárulja.

De lássuk fővonásaiban magát e végzést.

A bevezetésben elmondatik, hogy a megye nem azért vette hallgatag tudomásúl a ministérium april 10-diki körlevelét, mintha annak elveit magáévá tenné: — sőt meg volt győződve, hogy nem akadályoztathatja meg a kiegyenlítést. De akkor hallgatott, mert érzé, hogy a bekövetkezendő események okot fognak szolgáltatni reá, hogy a nép az alkotmány és függetlenség legfőbb biztosítékait a megyében keresse fel.

Vajjon mik azon apr. 10-ki körlevél elvei, melyeket Hevesmegye el nem fogadhat?

Ama rendeletben a kormány kimondá, hogy hazánk jövője attól függ, miszerint a felelős parlamentáris ministeri s a megyei rendszer összehangzásba hozassék, — s míg e megegyeztetés törvény által nem szabályoztatik, azon elvet állítá fel irányadóul, hogy a helyi érdekek felett a hatóság, az országosak felett a kormány van hivatva örködni. Megígéri a kormány, hogy tiszteletben tartandja a megyei autonomiát, de elvárja a megyétől, hogy viszont nem fog akadályokat gördíteni a felelős kormány útjába; kimondja a kormány, hogy a felelősség elve nemcsak a ministrekre, hanem a bizottmányokra is kiterjed, s „törvényben jártas és szeplőtlen bírák” választását tanácsolja.

Íme ez lényege az említett ministeri rendeletnek.

S ezen elveket nem teheti magáévá Hevesmegye?

Alkotmányosabb elveket, alkotmányosabb szellemben kifejtteni, mint az e rendeletben történt, alig lehet, — s íme ezen alkotmányos elveket a nemes vármegye, az „alkotmány öre“ indignációjával visszautasítja !

Gratulálunk a hevesi bizottnánynak alkotmányos érzelméhez.

De menjünk tovább.

A határozat szerint a megye akkor azért nem szólalt fel ezen valódi alkotmányos elvek ellen, mert tudta, hogy „a célba vett kiegyezésnek rohanó kerekébe kapni különben is hiú erőlködés leendett volna.“ — Önkénytelenül fakad itt elénk a kérdés, hogy akkor mire való most a felszólalás? — Azt hiszi a megye, hogy most, a koronás király által törvénynyé szentesített 67-es elaborátumot könnyebb lesz megdönteni, mint akkor, mikor még törvénynyé n-m vált? — Ha nem hiszi, úgy most „még hiúbb erőlködés“ ama rohanó kerékbe kapkodni. S ebből következik, hogy ha akkor hallgatott a nemes megye, most duplán kell hallgatnia. S mégis felszólal. — Hol itt a logika? hol itt a rendes észjárás?

A határozat holmi bekövetkezett eseményekkel indokolja a mostani felszólalást. Tehát történtek oly dolgok, melyek kötelességévé tesszik a megyének protestálni, belekapni a rohanó kerékbe, kitéve magát azon veszélynek, hogy összezúzatik?

S vajjon mik azon borzasztó események, melyek ily önfeláldozást követelnek Heves vármegyétől?

Írjuk ide a határozatból az eseményt a maga teljes rettenetességében :

„Eltekintve attól, hogy az új magyar kormány minden intézkedései az ideiglenesség és rögtönzés jellegét viselik magukon, s hogy, a jogfolytonosság követelménye szerint, alkotmányunk helyreállítva s az országgyűlése kiegészítve mai napig sincs, mindamelllett a magyar király megkoronázatása ugyanily szellemben, s ily meglepő hirtelenséggel hajtattott végre.

A királyi koronáztatás, mely alkotmányos nemzetünk életébe — mind vallásilag, mind közjogilag nagy fontosságú, s legboldogítóbb kilátásokkal biztató ünnepélyességgel járó szent cselekmény, minden időben, még a harcias forrongások közepette is, minden honpolgárnak tudomására jutható nyilvánossággal tartatott meg.

E végből arra, harminc nappal megelőzőleg, a megyék diplomacie meghívtattak. Most azonban nagy megütközéssel kelle tapasztalnunk, hogy az a törvényhatóságoknak tudtul sem adatott. Hanem egyszerű távsürgöny útján az ideiglenes főlovászmesteri helyettes, gróf Szapáry Antal által feltételesen, alig pár napot megelőzőleg, tétetett közzé. (Hát mégis tudtul adatott!)

Kettős megyénk, mely minden időben fényes és számra nézve is jelentékeny bandérium kíséretében s nagyszámú küldöttségek által lón képviselve, a jelen koronázási ünnepélyen képviselve sem vala. Mert hinni nem akarjuk, hogy megyénk egyik csendbiztos, ki által megyénk zászlója — két hajdú kíséretében, az adminisztrátor úr felhívására, a koronázás színhelyére vitetett, Hevesvármegye közönségét méltán képviselhetne volna.“

Oh borzadj el haza, ez iszonyatos dolgok hallatára! Hevesmegyének nem mondták meg egy hónappal előbb, mikor lesz a koronázás, mert senkisémet tudta. Íme a crimen laesae Comitatus Hevesiensis. Isten tudja, hol vette neszét a koronázásnak a többi 50 megye, mely felküldé bandériumait. Hevesmegye nem tudta, s nem küldhetett „fényes“ atillákat a koronázási menetre. Teljesen méltányoljuk a gyermek fájdalmát, ki anyjának, a hazának egy ünnepélyes napján nem vehette fel ünneplő köntösét, hogy benne parádézzon. Oh boldog Hevesmegye, melynek legfőbb baja a mai világban az, hogy néhány fia kimaradt a koronázási „cug“-ból. Valóban ez idylli ártatlanság megérdemelné, hogy kedvéért az egész „fényes“ cerimóniát újra produkálják.

Vagy tán lehetne valami más fényes parádét csapni, melyben aztán Hevesmegye kitehessen magáért?

Egy egész vármegye alkotmányhü s szabadságszerető népének megnyugtatása mégis ér egy kis fejtörést. — Szakasszunk félbe tehát holnapig a határozat taglalását, s addig gondolkodjunk a felett, miként lehetne Hevesvármegye otthon maradt bandériuma számára valami alkotmányos spektakulumot rendezni?

Aludjunk rá egyet.

10. HEVESI MOTIVUMOK

(Az „1848“ 104. sz. 1867.)

Pest, jul. 8.

Aludtunk rá kettőt is, — de mi sem jut eszünkbe, ami enyhíthetné Hevesmegyének afeletti fájdalmát, hogy kimaradt a koronázási menetből.

A határozat azonban, mintegy előre sejtve, hogy e mulasztás helyrehozhatlan, kiönti haragját a koronázás felett. Hevesmegye nem volt benne képviselve, — tehát — — nem találják önök ki a periodus végét? — A megye regressirozza magát e sértés miatt, „lerántja“ a koronázást, melyben részt nem vehetett, a következő érthetetlen szóhal-mazba fulasztván méltó boszankodását :

„Ily egykedvűséget (minő egykedvűséget?) tapasztaltunk több testvérmegyék magatartásában a nemzeti nagy ünnepélyen, az érdekelt-ség — sőt lelkesedés szembeötlő hiányával, (hát a temérdek megyei bandérium mit vétett?) — s ennek mind megannyi jelei — azon megdöbbenés, mondhatnók levertségnek, hogy a nép száján a 67-es bizottmányi munkálat nevén forgó országgyűlési operatum, mely hazánk önállóságát és függetlenségét alapjában megrendítette, nemcsak meghozatott, hanem országgyűlésileg törvényül becikkelyeztetett.“

Hevesmegye „aggódó keblének fájalmát“ a koronázási menetből történt kimaradás felett tetézi azon „keserű valóság“, hogy a 67-es elaborátumot, mert törvénynyé vált, tisztelni tartozik. (Köszöni alássan az országgyűlés és a király, hogy ezt el méltóztatik ismerni.) De — kénytelen a megye kijelenteni, hogy ama törvény „gyakorlatba vétele hazánk jogállapotát végveszélylyel fenyegeti.“

Hogy miért fenyegeti? — Okokban nincs hiány. Színfalszaggató páthosszal sorolja el a határozat ezen indokokat.

Mert az 1741. s más törvények szerint az adó- és katona-megajánlás jogát az országgyűléstől elvonni nem szabad: a mint ezt az 1861. országgyűlés is kimondá. — E határozat szerint azt binné az ember, hogy a magyar országgyűlés valami tyroli landtag színvonalára szállítottatott le, hogy megfosztatott minden parlamentáris jogaitól. Ajánljuk a hevesi uraknak, olvassák el legalább azon elaborátumot, mely ellen protestálnak. Mert, ha olvasták volna, be kellett volna látniok, hogy a hadügynek csak költségei közösek, — míg egyrészt a magyar király jogai, a sereg vezérletére s belsejére vonatkozólag, ezentúl is a király jogai maradnak, — másrészt pedig az újonc-ajánlás, szolgálat-idő meghatározásának stb. joga ezentúl is kizárólag a magyar országgyűlés jogai közé tartozik. Amint ez megolvasható a sokat emlegetett elaborátum 11. 12. 13. 15. szakaszaiban.

Ugyanezen elaborátum elolvasása által értesülhetett volna Hevesmegye arról is, hogy a közös ügyek költségeit a delegáció, minden más államköltséget az országgyűlés szavaz, vagy tagad meg. A budgetjogot tehát — a közös ügyekre nézve a saját kebeléből választott delegáció által közvetve, egyéb ügyekre nézve közvetlenül megtartja a magyar országgyűlés. Ezt megtudhatja Hevesmegye az elaborátum 16. 17. szakaszaiból.

A nemes vármegye tehát nem is ismeri azon törvényt, melyet a haza megrontásával vádol. Ilyen gondos „őrei“ vannak az alkotmánynak!

De vannak ennél még szebb indokai is.

Felhozza a megye, hogy az 1790-diki nagyfontosságú országgyűlés szeptember 5-ki feliratában világosan ki van mondva, hogy azon jogoknak megváltoztatása, melyek az alkotmány alapját és lényegét teszik, még csak országgyűlési határozat tárgya sem lehet.

Eltételezve attól, hogy egy országgyűlési felirat még nem bír törvény erejével, e motiváció csak bámulatra gerjeszthet. Alig képzelhetünk alkotmányellenesebb, despotikusabb eljárást, mint, ha valamely államban kimondatik, hogy egy vagy más törvény soha meg nem változtatható. Ez a stabilismus, a sülyedés törvénybe foglalása volna. Ez megsemmisítne minden alkotmányos fejlődést; ez egész országok sorsát rég elhúnyt emberek szeszélyétől tenné függővé. A racionális jog még a magán végrendelkezési jogot sem terjeszti ki a végtelenbe, pedig a végrendelkező saját magánvagyonáról rendelkezik csupán. Képzhető-e józan észszel egy ország törvényhozása számára azon jog, hogy örök kötelező erővel alkotson törvényeket? — nem fosztaná-e meg ez által az utódokat törvényhozási joguktól?

Virágzó államélet haladás nélkül nem képzelhető. És lehetséges-e

a haladás megmásíthatatlan, változhatatlan intézmények közt? — Ott van ijesztő például a római egyház. Súlyedésének egyedüli oka a stabilizmus. És e stabilizmust, e despotikus elvet akarná az „alkotmány őre“, Hevesvármegye érvényre emelni?

Hogy nemcsak feliratokba, hanem törvényekbe is bele ment nem egyszer a despotizmus ezen elve, azt hazánk közjoga is bizonyítja. Eltekintve Mátyás egyik törvénykönyvének záradékától, ott van azon Mária Terézia korabeli törvény, mely kimondja, hogy a nemesség privilégiumai soha többé vitatás tárgya nem lehetnek. — És mi történt 1848-ban a nemesi privilégiumokkal? — Dacára annak, hogy „az alkotmány alapját és lényegét tették,“ — sőt, hogy az alkotmány csak is ezen privilégiumokból állt, — azok 1848-ban részint gyökeresen eltöröltettek, részint megváltoztattak, részint az egész népre kiterjesztettek.

A fentebbi elv szerint Heves megye az 1848-iki törvényeket sem ismerheti el érvényeseknek. — Oh nemes vármegye! hova ragadt féktelen logikád?

Menjünk tovább. A határozat így folytatja:

„Az 1790-ki 12. t. c. szerint a megkoronázott király és az országgyűlés egyedül képes törvényeket hozni, módosítani vagy eltörölni, s ennek dacára a 67-es bizottmány munkálatán alapuló országgyűlési conclusum, mely az ország önállását és függetlenségét megsemmisíti, meghozatott; mert

ennek kivételére a bécsi kormányférfiakkal előleges alkudalépett, s azt keresztülvinni is vállalkozott, magyar férfiak miniszterrekké kinevezettek, hogy ez is csak a jogfolytonosság merev ellentétével történhetett meg, bizonyitanunk nem szükséges; mert

az országgyűlés két rendbeli határozata az adó, bélyeg illeték s a százalék főnhagyását, sőt behajtását elrendelők és a nép erejét kétszeres arányban fogyasztó ujonc-állítás történelmünkben hallatlan és példátlanok.“

Hevesmegye már benne van a malheurben, hogy miről sem értesítetik; különben nem hivatkozhatnék arra, hogy csak koronás király gyakorolhatja a törvényhozásból a királyt megillető jogot. Mi legalább úgy emlékszünk, hogy a közösügyi törvény koronázás után hozatott és szentesített. Talán el fog jönni az idő, mikor ezt Hevesmegye is megtudja.

A többiekre nézve csak azt jegyezzük meg hogy „előleges alkudozások a bécsi kormányférfiakkal“ még sem ama törvényt, sem a jogfolytonosságot nem sértik. Mi legalább úgy tudjuk a históriából, hogy 1848-ban az új törvények szinte tanácskozás alá vétettek az udvarnál, hogy Batthyányi Lajos gróf szinte vett részt „előleges alkudozásokban“. s csak azután nevezetett miniszterelnökké. Ha pedig ezzel nem elégti be a nemes vármegye, ám nézze a *pragmatica sanctio* keletkezését.

Abból meg fogja tanulni, hogy a leányág örökődése, mely még 1715-ben törvény által kizáratott, 1722-ben s előbb, éveken át tartott magántanácskozások gyümölese vala. A tárgy csak akkor vitetett országgyűlés elé, midőn a két ház egyes tagjai már magánaton megvalának nyerve számára, s itt egy ülésben elfogadtatott. Ha az előle-

ges alkudozások és magánértekezések egy törvényes formában hozott törvényt érvénytelenné tehetnek, ha a jogfolytonosságot sérthetik, akkor tessék Hevesvármegyének az 1848-iki első miniszteriumnak kineveztetését, s a pragmatika sanctio hozatalát szinte törvénytetennek nevezni.

Oh józan logika, mikor hódítod meg már egyszer Hevesvármegyét?

De — a jogfolytonosság sérelmét az országgyűlésnek az adó, bélyeg s újoncok tárgyában hozott „hallatlan és példátlan“ határozatai is bizonyítják.

Ez olyanféle logika, mint mikor Beöthy László, elhalt humoristánk egyszer az irta: A fiáker azért drága, mert a házmester — goromba.

Az 1848-iki törvények is „hallatlanok és példátlanok“ voltak történelmünkben, tehát hevesi észjárás szerint ezeket is el kellene törölni.

De van még egy oka Hevesmegyének: „mert végre a megyék helyreállításában működött főispánok részben maguk is a provisorium szolgálataiból nevezettek ki, s egész működésük az országgyűlés által bélyegzett s a nép által oly méltán gyűlölt és utált provisorius hivatalnokok mesterkélt alkalmazásában nyilatkozott.“

Ha fáradságot vett volna magának a nemes vármegye a főispánok névsorát áttekinteni, nem írt volna alá oly könnyelműen ily állítást, melynek csak egy hibája van, hogy nem igaz. Ami pedig „provisorius hivatalnokok mesterkélt alkalmazását“ illeti, — ám nézzük végig a tisztújításokat.

Igen sok megyében történt, hogy a főispánnak az országgyűlési felhatalmazásban megadott kijelölési joga a bizottmányok által, melyek előre, a főispán közreműködése nélkül, megtették a kijelöléseket, kijátszatott. Nem a megyéknek, a főispánoknak volna tehát okuk panaszkodni, hogy jogaikban megrövidítettek. A főispánok még azon befolyást sem gyakorolták általában a választásokra, melyet az országgyűlés nekik adott. A választásokat legtöbb helyt nepotismus, sógorság, komaság tekintetei intézték; s ha provisoristák is jutottak a tisztikarba, bizonynyal nem a kormány az oka.

Hogy mindezek, — azaz: felelős parlamentáris kormány kineveztetése, király-koronázás, alkotmány és megyék viszszaállítása, miként eredményezik a „Bach és Schmerling korszak maradványának (!) megörökítését s a törvények színe alatti folytatását?“ — e kérdés megfejtését hagyjuk a hevesi államférfiaknak: — valamint azt is, hogy a „nádori méltóság felfüggesztését s az országgyűlés feloszlását tárgyzó törvénycikkek“ miért ejtsenek kétségbe, midőn az elsőt még a baloldal is elfogadta, sőt a másodikra annak egyik vezértagja, Várady Gábor kijelenté, hogy több garantiáját nyújtja az alkotmányosságnak, mint a neki megfelelő 1848. törvénycikk: — ezt is a hevesi hazaboldogítókra hagyjuk megfejtetni, kik ily ritka bravourral tudják egy két hasábos határozatban felmondani a barátságot mind annak, mi a józan észszel rokonságban áll.

Hogy pedig mindezen „okoknál“ fogva, mit határozott Heves vármegye? — Ezzel holnap mulattatjuk még olvasóinkat.

II. A HEVESI HATÁROZAT

(Az „1848“ 105. sz. 1867.)

Pest, jul. 9.

Abban az egyben következetes marad magához Hevesvármegye, hogy határozatának lényege nem árul el egy cseppel több logikát s alkotmányos érzelmet sem, mint megnyit annak forrásában, s chaotikus indokolásában tapasztaltunk.

Elhatározza ugyanis, hogy megyei önkormányzatát teljes épségében fenntartandja. De mirevaló ez elhatározás?

A kormány kimondá april 10-iki körlevelében, miszerint „a köz-törvényhatósági autonomia jogait tiszteletben fogja tartani;“ de egyszerűen „elvárja a hatóságok hazafiuságától és bölcsességétől, hogy közreműködésök által a nemzeti kormány tekintélyét és erejét emelni fogják.“

Nagyobb előzékenységet a kormány nem mutathatott a megyék irányában. Vagy talán azóta követett el a miniszterium oly dolgokat, melyek a megyét aggodalomba ejthetnék, hogy a helyhatóságok jogai a kormány által csorbíthatni jognak?

Valjon, az, hogy a kormány a bihari, szatmári s komáromi végzéseket szó nélkül tűrte, hogy még megengedett úton sem dolgozott ezen, a többi megyékhez szétküldött nyilakozatok ellen; valjon az, hogy még Szegeden sem lép fel erélyesen, hol a papság által fanatizált tömeg választotta tisztikar és képviselő-testület nemcsak az adót és újoncot, de még azon eskü letevését is megtagadta, melyre az alkotmány kötelezi, — vajjon az, hogy a kormány, kerülve minden ürügyet, szenvedőlegesen viseli magát némely municipiumok kiesapongásai ellenében, türelemben várva az időt, midőn a törvényhozás fogja a helyhatóságokat rendezni: — valjon a kormány e kiméletes, önmegtagadó magatartása adhat-e okot Hevesvármegyének arra, hogy helyhatósági jogait feltse a miniszteriumtól?

S Hevesmegye mindezek dacára kijelenti, hogy a törvényes kormány rendeleteit „tisztelettel félreteendi,“ — ha azok a törvényekkel ellenkeznek.

Hevesmegyének az alkotmányosságróli azon fogalmait tekintve, melyeket jelen nyilatkozatában elárul, valóban bajos meghatározunk, hogy mit fog a nemes megye a „törvénnyel ellenkező“ rendeletnek tartani; s valóban aggodalommal tekintünk egy oly testület törvény-ma-

gyarázása elé, melynek az alkotmányos szabadságról ily tévfogalmi vannak.

A határozat e része tehát teljesen felesleges.

S a politikában a mi felesleges, kivált ez esetben, egyszerűmind veszedelmes.

Elisneri a megye, hogy megye és ministerium csak úgy állhat-nak meg haszonnal egymás mellett, „ha mindkettőt az egyetértés őszhangzó szelleme” lengi át. — de midőn „tiltakozik ama feltevés ellen”, hogy a megyei érdekek felett a megye, az országos érdekek felett pedig a felelős kormány legyen hivatva első sorban dönteni”, akkor az egyetértés létrehozásában igen különös szerepet szán a kormány-nak: az összes nemzet többségére támaszkodó felelős kormányt függővé akarja tenni egy megyei bizottmány politikai tévfogalmaitól. Egy lokális hatóság szűkkörű felfogásának akarja az országgyűlési többség első embereit alávetni.

S vajjon mivel indokolja a megye e nézetét, melylyel a részt akarja az egész fölé rendelni?

A „parlamentaris kormány ugyanis az ország alkotmányos többségének kifolyása. Ámde a megye az alkotmányos szabadság bölcsője s a honpolgárok élő növeldeje.

A kormányok változnak s annak tagjai halandók, míg a megye örök-élő testület s így ő maga halhatatlan. (!)

A parlamentararis kormány tagjai az ország törvényei s annak szellemében kell, hogy eljárjanak, de a megye e szellemet maga teremti, fejleszti, gyermekei szívébe átülteti, hitben és bizodalomban táplálja s őket törvényhozókká képezi, s az országgyűlésre kerületeiben megválasztja, és végre polgári babérallal koszorúzza.

És nem akadt a „kettős” megye bizottmányában senki, ki a határozatot éljenző többségtől kérdezte volna: hogy akarjátok ti a „szabadság bölcséjében” a „honpolgárok élő növeldejében” szopó és tanuló csecsemő-politikusokat többre tartani az egész „ország alkotmányos többségének kifolyásánál”? — Hogy akarhattok a bölcsőben rívó, vagy növeldebe járó gyermek számára több befolyást biztosítani, mint a felnőtt, kiképzett, a nemzet színe-javát magában egyesítő országgyűlés részére? — Ha a kormány „tagjai halandók”, vajjon hol kaptatok ti privilégiumot az örök életre, s ha nem kaptatok, és megyétek ennek dacára „örök élő testület”, vajjon mikép vitézhatjátok el e tulajdonságot a kormánytól?

Akadt talán, ki ezeket elmondta, de hiába.

S mit szóljunk azon puffancsról, mely a megye szellem-terem-tési tulajdonát emlegeti, s megjárja hangzatos frázisnak, de nem indoknak e határozathoz?

Mit szóljunk azon hallatlan járatlanságról az 1848-iki törvényben, mely szerint Hevesmegye azt hiszi magáról, hogy nem a nép, hanem a „megye” mint ilyen, választja az országgyűlési képviselőket?

Ha ellenei volnánk a megyei autonomiának, csak örvendhetnénk Hevesmegyének jelen határozatán. De, valamint a kormány kimondá Hevesvármegye által visszautasított apr. 10-iki rendeletében, hogy a szabadság végelemzésben nem más, mint az önkormányzat joga, —

úgy mi is az önkormányzat helyesen felfogott gyakorlatában látjuk nemcsak legerősebb biztosítékát a szabadságnak, hanem magát a szabadságot. És azért szomorú aggodalom szállja meg lelkünket e határozat olvasásakor.

Mert, — olvassátok meg figyelemmel e határozatot, s valljátok meg, használhat-e az a helyhatósági önkormányzat ügyének? Sokakban, kik a megyei intézményt összeegyeztethetőnek tartják a felelős kormányval, nem fogja-e ezen hitet megingatni az ily eljárás? és sokakban, kik a kormányban országos önállásunk fővédét és képviselőjét tekintik, — nem fogja-e könnyen azon hitet szűlni, hogy országos önállásunk csak a helyhatósági autonomia árán tartható fenn?

Ha a megyék minden ok nélkül eltaszítják a barátságos jobbot, melyet a kormány nyújtott feléjük; ha vizsályt kezdenek az országgyűlés többségére támaszkodó miniszteriummal; ha könnyelműen csorbítják a kormány tekintélyét épen most, midőn a lajtántúli tartományokkal leendő alkudozásban Magyarország érdekeinek megvédésére oly nagy szüksége van azon tekintélyre, melyet csak a nép támogatása nyújthat egy kormánynak; — ha szándékosan megnehezitik helyzetét s akadályokat gördítenek a kiegyenlítési mű befejezése elé; — vajjon nem ártanak e ezzel önmagoknak?

Vajjon jó szolgálatot tesz-e a megyerendszer ügyének azon politikus, ki minden áron élökre állítva a dolgokat, ellentétbe helyezi a megyét a miniszteriummal?

Vajjon használ-e az alkotmányosság elvének azon megye, mely ily alkotmányellenes és a szabadság álarca alá bújt reactionárius okokkal lép fel a szabadelvű alkotmányos kormánya ellenében?

Vajjon növeli-e a megyék tekintélyét, gyarapítja-e a népnek ez intézmény iránti bizalmát az, ha látnia kell, hogy egy „kettős megye“ intelligentiájának színe oly határozatban rakja le politikai nézeteit, mely nemcsak a törvények nem-ismerését, s alkotmányellenes elveket, hanem helyenkint még a mondatkötésben is járatlanságot árul el? Mikép fog, s minő polgárokat fog nevelni a hazának oly megye, mely még gondolatait sem képes érthetően kifejezni?

Heves vármegye valóban csak bölcsője az alkotmányosságnak, valóban csak „növeldeje“ a politikusoknak: — és e növelde tanítványai bizony nem nagy dicsőséget arattak a nyilvános próbatételen.

S ha elgondolva, hogy a kormány nem adott okot a megyéknek, autonomiájukat félteni, — kérjük, vajjon mi célja lehet a határozatnak? — alig találunk rá más választ, mint azt, hogy: izgatás a kormány ellen.

Nem vagyunk mindenben egy véleményen a kormányval, s nem egyszer felszólaltunk annak egyik-másik tette, vagy mulasztása ellen; — de annyit a rossz akaratnak is el kell ismernie, hogy mostani miniszteriumunkat az alkotmányosság tekintetében vád nem érheti. Lehetnek, sőt vannak hibái, követett el mulasztásokat, de nem sérté egy betűjét sem a törvénynek, nem tett semmit, miben az országgyűlés — és bizton mondhatjuk, — az összes nemzet többsége részén ne állt volna.

S vajjon hasznos-e a közügyre nézve, vajjon hazafias eljárás-e a jelen válságos körülményei közt, midőn nem tudhatjuk, mely oldalról

s mely pillanatban tör ki határaink mellett egy oly európai fergeteg, mely, ha készületlen talál, könnyen tabularását csinálhat azon államjoggal, melyen egész nemzeti existenciánk alapszik, — most, midőn naponkint várja a világ egy óriási keleti forradalom kiütését, mely közép és Kelet-Európa sorsával együtt hazánk sorsát is eldöntendi, mely oly könnyen belesodorhatja Magyarországot egy beláthatlan végű harc viszontagságaiba, — vajjon hasznos-e a közügyre nézve most, midőn mindaz, a mitől nemzeti lételünk megszilárdulását reméljük, még befejezésre vár, — vajjon hazafias eljárás-e most izgatni azon kormány ellen, mely ez átalakulás befejezését magára vállalta? — Ezt a hevesi államférfiak, úgy látszik, nem tudják megítélni, de meg tudja ítélni a nemzet többsége, melynek hazafias lelke elborul, midőn látnia kell, mint nehezítik némelyek azon feltételek beteljesülését, melyektől hazánk és nemzetünk jövője függ.

De ne csüggedjünk; félre az aggodalommal.

Miután Hevesmegye e határozatát meghozta, s Abauj ugyanakkor a szatmári végzést magáévá tette, hat megye állt ellenzékbe a kormánnyal. Hat megye, a többivel szemben, erős többségét mutatja az országgyűlés majoritásának, s a belőle eredt kormánynak. Reméljük, hogy a baj el nem harapózik, s hogy nem fog több megye azon herostratikus dicsőségre vágyódni, hogy ok nélkül megnehezítse hazánk felvirágzását, reméljük, hogy az országgyűlés oly törvényt fog hozni a megyerendezés ügyében, mely elejét veendi az efféle, a szabadságra és alkotmányosságra nézve veszedelmes kicsapongásoknak. Addig is azt kívánjuk Hevesvármegyének, vajha ne ártott legyen e téves lépésével az önkormányzat ügyének.

12. AZ ARADI JAVASLAT

(„Századunk“ 1868. 38. sz.)

Febr. 14.

Azon reakció, mely a szabadelvű mozgalmak, liberális törvények ellen támad fel, mindig veszedelmes, ha alulról s nem felülről keletkezik. Ha a hatalom teszi magát a reakció hordozójává, kivált Magyarországon, a nép fog találni eszközöket az ellenhatásra, s történelmünk nem egy példája mutatja, hogy mi a reakciót, ha sáncait ostrommal bevenni képtelenek vagyunk is, nem egyszer ki tudtuk éhezteni erődített helyzetéből.

A tényleges hatalomnak azonkívül természetéhez is közelebb áll az ily fellépes. De mit szóljunk akkor, ha a reakció—mely nem más, mint a szabadságellenes elemek visszahatása a szabadelvű tendenciák ellen, — magában a népben üt tanyát; ha a nép kebeléből eredve támad fel azon liberális intézmények ellen, melyeket a törvény meg-

állapított, s melyek a hatalom által elismerve, annak jogalapját képezik?

Ily reakcionárius irány nyilatkozik félreismerhetlenül azon mozgalomban, mely az 1848-iki alapról visszalépve az 1847-ikire, a „Petsi Hirnök“-nek 1861-ben agyonszidott „megyerendszer“-ét tűzi ki politikája vezérelvéül, s a felelős parlamentáris kormányrendszer ellenében a hajdani megyei omnipotentiát szeretné visszaállítani, mely, mint történelmünk bizonyítja, mindig az ország impotentiájával járt karöltve.

E nemes célú mozgalom már majdnem egy év óta járja a hadat az 1848-iki intézmények ellen. Először óvatosan fellépett Komáromban s Biharban, majd dühösebben Szatmárban; erre következett a hevesi putsch; ennek nyomába hágott Pestmegye, mely magát a kormánynyal koordinálnak dekretálta.

Aradmegye deákpártjának egy része azonban megirigyelte a dicsőséget, s eszébe vevén Hevesmegye klasszikus mondatát, hogy a megye az államférfiak bölcseje, valódi csecsemői államférfiui felfogással leült, és összeirt három hasábot, s arra ráfogta teljes komolysággal, hogy az „javaslat a megyei szerkezet tárgyában.“

Ha valamely élclap hozná e javaslatot, jót nevetnénk rajta, mint sikerült parodiáján a „P. Hirnök“ programjának; de a javaslat rettenetes komoly praetensiókkal lép fel, s azt kívánja, hogy komolyan vegyük.

Legyen hát tetszése szerint.

Sokkal több discrétióval viselletünk olvasóink iránt, sem hogy apróra vennők előttök e javaslat minden részletét. Csak két pontot emelünk ki belőle, világos bizonyosságául azon reakcionárius szellemnek, mely e megyei tervezeten előmlik.

Először is a javaslat állandó és választott tagokból akarja a helyhatóságot alakítani. — Visszamegy tehát az 1847-es rendi alapra, megsemmisíti azon tisztán demokraticus alapot, melyet az 1848 teremtett.

Ez az egyik.

A másik az, hogy minden megye „egy követet küld az országgyűlésre, kit utasítással elláthat, kit visszahívhat.“ Ezen utasításos megyei követek pedig, — tréfán kívül van mondva, — a képviselőházban ülnek, s a nép képviselőivel egyenlő szavazattal bírnának.

Minden egynehány képviselő mellé, kiket a nép bizalma közvetlen vállasztás utján küld az alsóházba, hogy érdekeit védjék, — az aradi urak oda akarnak állítani egy megyei követet, utasításos, visszahívható küldöttjét azon aristocraticus, előítéletekkel saturált „bölcső“-nek, melynek lakói ily mulatságos projectumokat gyártanak. A rendi alapon szervezett municipium követei ott strázsálnának a képviselőházban, hogy a nép fiainak s megbízottainak, valahányszor lépni akarnak, gáncsot vethessenek.

De nem érdemes ez éretlen elmeszüleménnyel bővebben foglalkozni; annál kevésbé, mert az aradi Deákpárt egy más része már tegnap kinyilatkoztató az „Aradi lapok“-ban, hogy e munkálattal egyet nem ért.

Nem is tehetjük fel csak némi politikai eruditóval bíró férfiakról, ha csak nem állnak teljesen a reakció zászlaja alá, hogy e tervet magokénak vallják. Az „Aradi lapok“ szerkesztőjének fellépése, ki e javaslat közlése folytán lemondott szerkesztői állásáról, — s azon Deákpartiak nyilatkozata, kik ma e tervezetet desavouálják, reméljük, rövid életűvé teendi e javaslatot. De azért tanulságos, elrettentő példaul szolgálhat az mindazoknak, kik rosszul felfogott liberalismusból pártolják a koordinált vármegyei politikát.

13. A GYÖNGÉBBEK KEDVÉÉRT

(A „P. Napló“ 1868. 207., 208. és 209. sz.)

I

sept. 7.

A pesti postával kapok egy lapot, mely már több számában a megyerendszerről írt cikkeimmal foglalkozik. *) Nem a lap, hanem a tárgy fontossága indít feleletre, mert a téveszmék terjesztése, kivált oly tárgyról, mely iránt nálunk úgy is kevesen vannak tisztában magukkal, bármily kis körben, mindig veszedelmes.

Ily téveszmék halmazát találok e lapnak a „democratia és megye“ című cikksorozatában. Nem idézem a lap címét, nehogy azzal vádoltassam, hogy az előfizetési idő közeledvén, a lap üzletét akarom rontani. Csak azt említem, hogy az idézett cikkeket magyar lap hozza, nehogy az olvasó, tartalmuk után ítélve, valami jámbor német localblattra következtessen.

Nem keresem, ki azon U. L., ki „confrère“ jének nevez első cikkében, — hanem teljes objectivitással térek át cikkeinek tartalmára.

Mindenekelőtt az lepott meg e cikkeken, miként ülhet le valaki cikksorozatot írni a megyéről, a ki — cikkei után ítélve — megyerendszerünket csak annyira ismeri, mint valami angol turista, ki néhány hét alatt befutotta az országot.

E meglepetésemnek azonban végét veté az, hogy láttam, miszerint e cikkeken a megyéről tulajdonképp említés is alig tétetik. U. L. a „megye“ szót, nehányszor használja, — de csakis a szót. A magyar megyének a democraticus irány és elvek iránti viszonyáról egy szót sem kockáztat.

De ezt lehetlen elismeréssel nem említenem. Mert ha specialis, históriai institutiók viszonyát az új kor modern eszméi s az ész követményei iránt vizsgálni akarjuk, egyiránt tüzetes ismeretével kell bírunk mindkettőnek. — Ismernünk kell ama históriai institutióknak

*) L. e könyv 1-ső fejezetét.

nemcsak külalakjait, hanem egész szellemét és jellemét, s ismernünk kell ama modern eszmék irányát, természetét.

Sajnálattal nélkülözöm a t. confrére cikkeiben a magyar megyerendszer helyes ismeretét. De e tekintetben hiányai elnézést igényelhetnek, mert a theoreticus embereknek rendesen gyöngye oldaluk szokott lenni a történelmi tényekké vált intézmények ismerete.

E kettőhöz járul, hogy a t. confrére nemcsak a magyar megyét, nemcsak az igazi democratiát, de még az utóbbi éveknek a megyei kérdést tárgyaló irodalmát sem ismeri.

Be fogom bizonyítani. Sőt, miután e cikkekből a dilettans theoreticus tévedésein kívül még bizonyos naiv jóakarat sem hiányzik, mely az olvasóban önkénytelen részvétet költ az illetőnek nemes törekvései iránt, megkísérendem, a menyiben csekély erőmtől telik, felvilágosítással szolgálni azokra nézve, mikben a t. confrére csak igen homályosan lát.

Első tévedése a t. confrérenak, hogy cikkeimből egy mondatot kikap, s azt, a mi hazánk specialis viszonyairól mondatott, mint általános tételt állítja oda, hogy megeáfolhassa.

„A democratia főelve, hogy a törvényben nyilatkozó s a képviselőház többsége által kifejezett közakarat uralkodik.”

A ki figyelembe veszi, hogy az 1848-ki alkotmányról, ezen, az 1847-hez képest democraticus alkotmányról van szó: nem fog e sorokban valami nagy felfedezést találni, de be fogja látni azok igazságát. Mert a 48-diki demokratikus alkotmányunknak alapelve a képviselőház többségének uralma.

Ezen gyakorlati oldaláról a t. confrére e tételt meg nem támadhatván, kiragadja az összefüggésből, s egyik hóna alá Mohl Robertet, a másik alá Rousseaut kapva, felrepül vele a theoriák ideális légkörébe.

Itt aztán kisüti, hogy „autocrata (!) democratiában, mely mint eszményképp lebeg előtte, nem is lehet képviselőház,“ — hogy „democraticus államok a képviselőletnél nagyobb hatalmat is ismernek, magát a népet.“

Úgy van. Az első igaz. De t. confrére, ki beszél itt eszményképekről? Eszménykép és magyar vármegye! Valóban, sok kell hozzá, hogy valaki ez ellentételeket fejében, hacsak gondolatban is egyesíteni bírja.

Igaz a másik is. Sőt nemcsak általában, hanem gyakorlatilag is, mert hazánkban is maga az összes nép a képviselőház felett áll, mert annak tagjait választja, s mert a képviselőház nem más, mint a nép megbízottja.

De mindezen igazságok dacára a t. confrére, ha tanulmányai-ban tovább megy, hacsak néhány leckével is, még más igazságokra is rájuthatott volna. Nem tudom hamarjában, elég lett volna-e erre Mohl Róbert és Rousseau elolvasása, mert nem hordok könyvtárt magammal, — de azt tudom, hogy egy kis történelmi ismeret elég lett volna.

A historia ugyanis azt bizonyítja, hogy oly tiszta democratiák, melyekben a nép nem képviselők által, hanem maga közvetlenül intézkedik az államügyekről, csak igen kis terjedelmű államokban, mint

pl. némely ó görög városok voltak, állhatnak fenn. De hogy egy 15 milliónyi országban miként volna e kormányforma létesíthető, ennek elképzelését a t. confrére fantáziájára bízom.

E fantasia azonban cikkének vége felé cserben hagyja a t. confréret, s miután valószínűleg a parlamentris kormányformáról is olvasott a közben egy fejezetet, genialis könnyedséggel elveti ez álláspontot, melyről állításomat cikke elején megtámadta.

De hát, ha azon idealis szempontot, melyről egyedül támadhatta meg tételemet, utóbb maga is feladja, — nem-e önmagát cáfolja meg a t. confrére ?

Nem merem állítani, hogy e dilemmát, minőbe a dilettans theoretikusok oly gyakran esnek, maga is érezné. De valami homályos sejtelmével mégis kell bírnia a t. confrérenek, mert cikke végén egyszerre elereszti a fonalat, s egy chaoticus szóárba veti magát, melyben van szó fogalomzavarról és hatalomról, áldásos befolyásról és francia conventről, angol hosszú parlamentről és új eszményképekről, de arról, a miről értekezni akar, a vármegye viszonyáról a democratia elveivel, — nincs.

És ez első tévedése a t. confrérenek. De ez még megbocsátható.

II

sept. 8.

„A democratia s a megye“ című czikkék írójának a magyar megyerendszer ismeretében való járatlansága harmadik cikkében culminál.

A cikkben ugyan több van maquis d'Argensonról és Fourier-ről, mint a megyerendszerről, de nekünk ez a kevés is elég U. L. tévfogalmainak felismerésére.

„A megye, bármily democraticus választó-törvény alapján alakíttassék bizottmánya, ezentul is az aristocraticus irányt fogja képviselni, szemben a képviselőház democraticusabb irányával.“

U. L. e sorokat idézi egyik cikkemből, s úgy találja, hogy ez csak olyan jóslat, minőt a jövő rovására eleget lehet tenni, de — minden alapnélküli joslát; az ő kifejezése szerint — „mulatságos.“

E felfedezésnek a t. confrére annyira örvendeni látszik, hogy elfeledkezve azon önhitt hangról, melyen cikkét kezdé, bevallja, hogy „nem érti egészen.“

Lesz szerencsém a t. confrérenek megmagyarázni.

Hogy mi oka annak, hogy éles esze e kérdésnél cserben hagyta, megmondja maga a következő szavakkal:

„Nem értem egészen azt, hogy, ha ugyanazok választják majd a megyei bizottmányt, mint az országgyűlési képviselőket, hogy fog az történni, hogy épen csak a democratát küldik fel Pestre? — Felelet: mert az otthon nekik nem kell.“

Ez ötlet úgy hangzik, mintha szerény utánzása akarna lenni Csernátomi ur modorának. De U. L. nem ezt akarja elérni. Ő nem vágyódik e dicsőség után. Sőt teljes jó akarattal igyekszik a dolgot

megérteni. Természetes, hogy a theoria mezején haladva, hiába igyekszik.

Mert theroriában igenis úgy áll a dolog, hogy ha az országgyűlést is, a megyei bizottmány is a nép választja, a választás eredménye ugyanaz lesz.

De nem így a valóságban. Tekintsük a dolgot, a mint van.

A képviselőházat általában Magyarországon az teszi liberálisabbá a megyéknél, hogy képviselőkké többnyire mégis a legkitünőbb férfiak választatnak az egyes kerületek által. A képviselőház az ország politikai férfiainak színét foglalja magában.

A t. confrére, ki annyit emlegeti a democratia nevét, tán igazat fog adni, ha azt mondom, hogy Magyarországon, hol az aristocraticus előítéletek, a hercegi palotákon kezdve, a parasztkunyhóig, a nép minden rétegében oly mélyen meg vannak gyökerezve, a míveltség bizonyos foka szükséges arra, hogy valaki a valódi democraticus eszmét megérteni és érette lelkesülni bírjon.

Ha tehát a t. confrére, kinek a „liberalismus“, a „felvilágosodás“ kedvenc falova látszik lenni, elismeri, hogy, miután az előítéleteken csak egy hatalom vehet erőt, a míveltség, a valódi democratia támaszát a mívelt osztályokban kell keresnünk, ha elismeri, hogy képviselőkké többnyire a vidék jelesebb, míveltebb férfiai választatnak, akkor logikai tehetségének csekély megerőltetésével rá fog jutni azon következtetésre, miszerint a képviselőház democraticusabb institutio azért, mert benne a democratia legfőbb támaszának, a míveltségnek felsőbb foka van meg, mint például a vármegyékben.

És ez így van, habár százszor a nép válaszsza is a megyei bizottmányt.

Mert a nép választ, de kinek befolyása alatt és kit?

Az aristocratia befolyása alatt áll, és választja az aristocratiaát.

A törvény megszüntette a nemesség politikai privilegiumait, de azért a nemesség a társadalmi téren, melyet paragrafusok keretébe szorítani nem lehet, még mindig privilegialis, túlnyomó áhást foglal el. A ki egy hétig lakik Magyarországon, vidéken, látni fogja, mily befolyása alatt áll a nép a földbirtokos aristocratianak. A democraticus elemek, melyek a nemesség omnipotentiáját ellensúlyozhatnák, sokkal gyengébbek, semhogy eredményt mutathatnának fel. Az intelligentia, mely előharcosa volna vidéken a liberalismusnak, számra csekély, s mint ilyen, mindenütt háttérbe szorul.

A nép választja a bizottmányi tagokat, mint U. L. szellemdu-san meggyejgézé; de választja azon osztályból, mely a gazdasági és társadalmi téren — jogosan vagy jogtalanul, a törvény szerint-e vagy az előítéletekre támaszkodva, az mindegy — uralkodik.

Uralkodik pedig a nemesség, a gögös olygarchákon kezdve le a dőlyfős bocskorosokig.

Lehetnek a bizottmányban nem nemes, gubában vagy kabátban járó tagok, — befolyást csak akkor fognak gyakorolni, ha az uralkodó nemesi osztály szekerét tolni segítik.

Ha U. L. még mindig „nem értené“ a dolgot, legyen szabad még néhány megjegyzést csatolnom az eddig mondottakhoz.

Azt tapasztaljuk a vidéken, hogy az országos politika kérdései kevesebb embert érdekelnek, mint a helyi érdekek. Kevesebb ember érez magában vágyat vagy képességet országgyűlési képviselővé lenni.

Ehhez járul, hogy sokan a képviselőségnek áldozatokkal járó terhes hivatala után már magán-érdekből sem törekszenek.

De ezen osztály, mely túlnyomóan a helyi érdekekre adja magát, s részint ezért, részint magán-körülményei folytán képviselőségre nem törekszik: csapatostól rohanja meg a vármegyét.

Ennek bizottmányában tag akar lenni mindenki. S meg is lesz, mert nagy atyafisága, széles ismeretségei vannak, a többit megteszi pár hangos kortes-torok.

S ezen osztály a nemesség azon osztálya, mely miveltségben, felvilágosodásban kegyetlenül hátramaradt Magyarországon.

Ismétlem; képviselői állást nyerni, csak egyes kiválóbb egyéniségeknek van kedvök vagy módjuk; ellenben a bizottmányi tagságra tömegesen tódul az uralkodó nemesi osztály.

Hozzájárul ehhez még egy dolog, mely nagy szerepet játszik a magyar liberalismusban: a röstellés. Sok ember van, ki az ország fővárosában, s a parlamentben ülve, dicsőségesen leküzdöi előítéleteit, s szavazatát csak a szabadelvű javaslatra fogja adni, mert tudja, hogy a sajtó minden szavát és tettét, feljegyzi, mert tudja, hogy azok „az átkozott újságírók“ képesek lesznek róla minden népszerűségét.

A parlamentben tehát sokember már csak szégyenből is liberális lesz.

Nem úgy a megyében. Itt otthon, en famile érzi magát a nemes táblabíró, itt nem kell lakatot tennie nyelvére. A parlamentben szavazna a zsidók egyenjogúsítására, a megyén örömmel fogadná az indítványt, mely a zsidót a vármegyéből kiutasítja. A képviselőházban dicőt tartana a nép helyzetének javítása mellett, a megyén képes volna a robot megszüntét siratni. Pesten dythirambokat szavalua a 48-ra, a megyén a nemesség vám-mentességét vitatná!

Ha tehát a megyék, a mi felett kétség alig lehet, népképviselői alapon fognak végleg szervezvetni, igaz, hogy a választók és a megválasztásra concurráló osztálya egy és ugyanaz lesz az országos képviselői és megyebizottmányi választásoknál, de azért az eredmény nem lesz ugyanaz; mert képviselőkké azon osztályok legjelesebb tagjai választatnak, melyek salakostól beleskerülnek a bizottmányba, mert a nemes táblabíró legtöbb esetben másképp fogja magát viselni a parlament, mint a vármegyei gyűlés-termében.

Annyi áll, hogy ezt nem lehet szabálynak declarálni, mely alól nincs kivétel. Egyes képtelen, oda nem való egyének most is ülnek a parlamentben, és fognak ülni a jövőben is. Egyes jeles, valóban szabadelvű férfiak most is akadnak a vármegyén, és fognak akadni a jövőben is. Egyes választásoknál most is megesik, a jövőben is meg fog esni, hogy a kevésbé érdemes nyeri a szavazattöbbséget. De azért általában, országos szempontból tekintve a választásokat, mégis azt látjuk, hogy a parlament az észnek és intelligentiának végtelenül magasabb fokán áll, mint a nemes vármegye.

És ez nem jóslat, mint U. L. tévesen nevezi, hanem egyszerű

következtetés, melyre minden prófétai tehetség nélkül egy kis logika segélyével, könnyű rájutni.

Mert ha azt látjuk, hogy a vidéken még mindig az aristocraticus osztályok uralkodnak, melyeket a csekély democraticus elemek nem képesek ellensúlyozni, ha látjuk, hogy a nemesség befolyása intézi mindenfelé a választásokat, ha felveszszük, hogy megyei bizottmányi tag legalább hatvan esik egy képviselőre, ha tapasztaljuk, mily nagy tényező a magyar liberalismusban a „röstelés,” mely a megyén jórészt elesik, ha azt tapasztaljuk, hogy a parlamentbe általában a jelesebb férfiak küldetnek, míg a kabátos fél-intelligentia tömegesen jut a megyei bizottmányba: önkényt ötlük előnkbe e körülmények consequentiája, miszerint a parlament, dacára annak, hogy ugyanazon nép választja tagjait, az intelligentia úgy, mint liberalismus dolgában sokkal felette áll a vármegyének.

Egyes kivételek, mint mondám, mindenben előfordulnak, de a kivételek dacára áll, hogy míg a parlament alkotmányunkban a democraticus irányt, addig a nemes vármegyék az aristocraticus elvet képviselik.

És ezt U. L. is belátta volna, ha Mohl és Rousseau mellett még a magyar megyei életet, s a magyar társadalmat is tanulmányozta volna.

És ez második tévedése a t. confrérenak. De neki még ez is megbocsátható.

III

Sept. 8.

Azokból, miket U. L. „a democratia és a megye” című cikkeiből eddig idéztem, könnyen azt lehetné valaki, hogy e cikkek írója tökéletesen új ember a hirlapirodalom terén. E hitből azonban csakhamar kijózanodunk, látván, hogy a t. confrére, ha nem is ügyesen, de meglepő könnyűséggel gyanúsít; mi már meglehetősen journalistikai rutinera mutat.

„Tudtommal — ugymond — nem létezik párt, mely a megyét a képviselőház fölé akarná helyezni. Tudtommal senki sem beszél megye és képviselőház, hanem mindenki megye és felelős kormányról. — De az már bizonyos urak rossz szokásai közé tartozik, hogy a kormány helyett mindig a képviselőházat emlegetik. A végrehajtó hatalom helyett, mely abszolút is lehet, a nemzet szabad választásából alakult törvényhozóit.”

Két dolog van e sorokban, melyet megjegyzés nélkül nem hagyhatok.

Az első az, hogy U. L. szerint a megyei kérdés csakis a kormány, nem pedig a képviselőház érdekeit illeti.

Talán hallott már a t. confrére valamit a vis inertiaeről, a megye félretételeli jogáról. Rousseauban ugyan nincs szó róla, tán Mohlban sincs, da annál inkább van a legújabb magyar megyei mozgalmában.

A megyei táblabíró-politika a megye félretételi jogát restaurálni akarja. Erről talán lesz tudomása U. L.-nak.

De azt, úgy látszik, nem látja be, hogy a megye vis inertiaeje nemcsak a kormány hatalmának, hanem, sőt tán még inkább a parlament ereje és tekintélyének válnék kárára.

Mit használt a vis inertiae, mit nem 48 előtt, most nem feszegetem.

De az világosan áll előttem, hogy e jog, mai alkotmányunk keretébe illesztve, idegen elem volna benne, mely az organismus fejlődését megakadályozná.

A parlamentaris kormány-forma a törvényhozási és ellenőrzési hatalomnak a képviselőház kezében való centralisatióját kívánja meg. Mert csak ez adhat a nép képviseletének elég erőt a kormány ellenében.

A megyei vis inertiae pedig — tökéletlen bár, de — parlamentáris jog.

Ha már most a megyét újra ily parlamentáris joggal ruházók fel, ez csakis a képviselőház rovására történhetnék. Ha a képviselőház nem kizárólag gyakorolja a parlamentaris jogokat, ha a megyének megengedjük e téren a parlament hatáskörébe vágnia: az ellenőrzési jogot, mely hatályosan és kellő sikerrel csakis egy tényező kezében összpontosítva gyakorolható, megosztjuk, s ezáltal az ellenőrzés erejét gyengítjük.

Ha a megye is felruháztatik a kormány-ellenőrzés jogával, mint a parlament, az eredmény nem az lesz, hogy két tényező többre viszi, mint egy, hanem lesz az, hogy a két tényezőnek e parlamentaris joga egymást paralizálni fogja. Ezáltal meg volna adva az alkalom a megyéknek magukat ellentétbe helyezni a képviselőházzal. A vis inertiae mellett könnyen surlódások fejlődhetnének ki a megyék és országgyűlés közt. S e kettőnek vizálgodásaiból hasznot nem vonna más, mint a hatalom.

Mert a kormányt kétfelé, az országgyűlés és megye irányában tenni felelőssé, annyi, mint annak felelősségét tényleg illusoriussá tenni.

Ez egyenesen ellenkezik a parlamentáris kormány természetével. Ennek fő kelléke egy független, erős, tekintélyes képviselőház, mely ne korlátlan, de a legfőbb hatalom legyen az államban, mi csak úgy lehet, ha a parlamentáris jogokat kizárólag gyakorolja.

A megye vis inertiaejeének visszaállítása által pedig a vármegyék belekontárkodnának a parlament legfontosabb jogába, s ez által ártalmára lennének a képviselőház hatalmának.

És így a megyei kérdés nemcsak a kormány, hanem a képviselőház hatalmának kérdésével is igen szoros, benső összefüggésben áll.

U. L. cikkeinek figyelmes elolvasása után azonban azon aggodalom száll meg, hogy ő ezen igen világos fejtegetést szintén nem fogja megérteni.

Szolgálok tehát egy másik példával, mely fentebb idézett sorait még csatányosabban cáfolja meg.

Én — s azt hiszem, nem csak én — olvastam egy röpiratot Tisza Kálmán úrtól, melyben a többi közt azon indítvány foglaltatik, hogy, ha a megyei közvélemény ellentétbe jut a parlamentivel, meg kell a megyéket szavaztatni, s ha azoknak többsége úgy kívánja, a képviselőházat fel kell oszlatni.

Szó szerint nem idézhetem ez indítványt, mert a könyv nincs kezennél, de ha U. L. bevégezve Rousseau tanulmányozását, T. K. könyvét előveszi, látni fogja, hogy azt teljes hűséggel adtam vissza.

Tisza Kálmán úrnak e terve fényesen bizonyítja fentebbi állításomat, miszerint a vis inertiaes megye könnyen összeütközésbe jöhet a képviselőházzal.

Az ellenzék vezére is figyelembe veszi ez eshetőséget, s eszközt is javasol az ily összeütközések elhárítására.

Már most, csekély felfogásom szerint, ha az általa javasolt eszköz elfogadtnék, ha a megyei bizottmányok többségének jogot adunk a parlament feloszlatására, melyet nem is ő, hanem a nép választott, ez által a megyék in optima forma fölébe vannak helyezve a parlamentnek.

Azt hiszem, ez elég világos arra, hogy U. L. is megérthesse.

S így állván a dolog, a t. confrére fentebb idézett sorai önkénytelenül néhány kérdésre vezetnek.

Nem-e vétkes gondatlanság, ha U. L. leül cikkeket írni a magyar megerendszerről, ha plane az ez iránti nézetek taglalásába bocsátkozik, a nélkül, hogy egy nagy országos párt vezérének e tárgybani nézeteit ismerné?

Nem tudja-e U. L., hogy Tisza Kálmán úr e tárgyról egy röpiratot írt? — Nem tartotta journalistai kötelességének azt elolvasni?

Vagy oly kevésbe veszi az oppositio vezérét, hogy annak véleményét figyelemre sem méltatja? — Tán épen Tisza Kálmán urat érti azon „senki“ alatt, ki szerinte a „megye és képviselőházzal beszél?“

Ezt aligha hiszem, mert ama lap jobbra is balra is fenn szereti tartani a jó barátságot.

E baklövés tehát csak úgy magyarázható meg, hogy U. L. Tisza Kálmán úr említett indítványáról nem tud semmit, a mint maga is bevallja.

De ekkor ismét az a bámulatos, hogy a lap szerkesztője, ki ama cikkeket remélhetőleg elolvasta, nem változtatott rajtuk, vagy legalább egy jegyzetben ki nem javítá munkatársának hibáját.

Vagy nincs ama lapnál senki, a ki e, hazánkra nézve oly fontos megyei kérdések legújabb irodalmát ismerné, hogy a többiek tudatlanságát ellensú yozná?

Ama „bizonyos urak“-ról kimondott gyanúsításokra nincs válasszom Ez insinuatiók épen az eddig mondottak által cáfoltatnak meg leghatályosabban.

Ezeket elvégezvén U. L., litania alakba foglalva elmondja, mi nem ellenkezik szerinte a democratiával.

Vannak e lajstromban oly dolgok, melyek nem oda tartoznak, vannak olyanok, melyeket magam is elfogadok. Így például én nem-

csak azt mondom, hogy „nem ellenkezik“ a democraticus elvekkel, sőt azt hiszem, miszerint szükségkép foly belőlük az, hogy a megyei bizottmányok pusztán democraticus alapon választott tagokból álljanak, — hogy a bizottmányok tagjaira a személyes felelősség elve alkalmaztassék, — hogy a megyei tisztikar, bizonyos qualificáció mellett, de választassék, — hogy a megye önmagát adóztassa meg házi szükségleteire, — hogy az igazságot független bírák szolgáltatásák stb.

Mindezeknek nézetem szerint bele kell menniök az új megye-rendezésbe, ha azt akarjuk, hogy a megye a valódi helyi önkormányzat életképes institutiója legyen, hogy beleilljék új alkotmányunk keretébe.

De ép úgy meg vagyok győződve, miszerint, ha a vis inertiae, a megye féltetői joga restauráltatnék, ez nem vezetne másra, mint arra, hogy a parlamentaris kormányzat formái tán megmaradnának, de annak éltető szelleme lassanként kihalna belőlük.

Nem folytatom ez alkalommal ennek bővebb fejtegetését. Csak U. L. ellenvetéseit kívántam megcáfolni. S azt hiszem, sikerült bebizonyítanom, miszerint U. L. sem a valódi democratia elveit, sem a magyar megyerendszert, sem a megyei kérdés újabb irodalmát nem ismeri.

S ha a két elsőnek nem ismerése megbocsátható is, mert nem pusztán az akarattól, hanem a képességtől is függ; — a harmadiknak, a legújabb tényeknek nem tudása egy hírlapírónál meg nem bocsátható; — mert ezeket ismerni már — kötelessége.

14 .BACHVÁRMEGYE, ARISTOKRATIA ÉS JEUNESSE DORÉE

(Pesti Napló 1868. 216. s 217. sz.)

P e s t, sept. 19.

Mocsáry Lajos úr a „Hon“ 207. számában egy három hasábos cikkben kél ki azon politikai irány ellen, mely a megyerendszerről irt, s e lapban megjelent cikkeimben nyilatkozott. Egyrészt a borsodi alispán úr személyiségének s a tárgynak fontossága, másrészt azon félremagyarázások, melyek felszólalásában találhatók, indítanak rá, hogy ez egyenetlen küzdelemben a keztyűt felvegyem.

Három dologról szól Mocsáry úr, a megyéről, az aristocratiáról, s a „megyefaló ifjú óriásokról,“ másként a „magyar jeunesse dorée-ről. — Legyen szabad megkísértenem ellenvetéseire egyenként válaszolni.

Sajnálom, hogy nem lehetek egy véleményen Mocsáry ural, ki a megyéket még ma is alkalmasaknak tartja azon hivatásra, melyet

48 előtt be kellett volna tölteniök, de melyet, hogy betölteni nem bírtak, fényesen, vagy jobban mondva, sötéten bizonyítja hazánk története másfél század alatt, mely nem volt más, mint sérelmeink története. Én azt látom Magyarország történetéből, hogy — nem említve a XVI. és XVII. századot, főleg a szatmári béke óta, az ország a sérelmek óriási halmazából soha ki nem vergődhetett, s ha azt látom, hogy sérelmeinkből soha ki nem fogytunk, hogy alkotmányunk, jogaink másfél század óta folyton nemcsak megtámadva, de meg is csorbítva valának, valóban nem értem, miként lehet megyéinket az alkotmány védbástyáinak nevezni?

Megengedem, hogy védték az alkotmányt, de hogy soha meg nem védték, azt Mocsáry úr is el fogja ismerni. Mert különben országgyűléseink folytonos panaszai nem lettek volna egyebek, egy hypochondricus agyvelő rém-látásainál.

Vagy azt kell tehát állítanunk, hogy diaetáink, midőn az alkotmány sérelmei feletti panaszból másfél századon át ki nem fogytak, humbugot űztek saját — gyöngeségünkkel; vagy el kell ismernünk azt, a mit historiánk minden lapja hangosan beszél, hogy a megye sem hazánk önállását, sem szabadságát az absolutismus ellen nem volt képes megvédeni.

Mocsáry úr, kitűnő tagja azon pártnak, mely a 48-at annyira hangoztatja, bizonyára el fogja ismerni azon nagy haladást, melyet hazánk 48-ban tett, s be fogja látni e törvények horderejét.

De ha belátja, miként lehet az, hogy conserválni akarja az ősi megye azon attribútumait, melyek csak az 1848-ki eszmék sérelmével volnának visszaállíthatók?

Kifejtém már e lapokban, miszerint a mi az ősi megyében a 48-al össze nem fér, mindennekfelett: a megyének alkotmányőri hatásköre, melynél fogva egy localis hatóság országos szerepet játszott. Mert ezen országos szerep betöltésére van most országos tényezőnk, minő a 48 előtti alsóház nem volt.

Következik ebből az, hogy legyen ezután a megye autonomicus helyhatóság, felruházva mindazon jogokkal, melyek az önkormányzat hathatós gyakorlatára szükségesek, — de ne legyen többé törvényhatóság, mint volt 48 előtt, mely országos szerepet játszva, az önkormányzat követelményeinek soha meg nem felelt.

De nem következik ebből az, a mit belőle Mocsáry ur következtetni akar. Mert ebből azt deriválni, hogy tehát a megye legyen az, a mi Bach és Schmerling alatt volt, erőszakos félremagyarázása a dolognak. Megengedem, a megyei politikusok nem rossz szemmel néznek, ha mi a megyét, Mocsáry ur kifejezése szerint egy „beamter csapattá“ akarnók degradálni, mert akkor legalább igazak volnának azon vádjaik, melyeket most ránk szórnak, mert akkor könnyű volna győzelmet ülniök azokon, kik a megyénél fensőbb érdeket is ismernek, az országét.

De ez nem így van. Volt szerencsém e lapokban néhány nap előtt elmondani, minő jogokkal tartom a megyét ezentúl felruházandónak. S ismétlem: arra, hogy a megye az önkormányzat áldásait, melyeket eddig országos szerepében elhanyagolt, megvalósítsa, egyrészt

szükséges az, hogy országos szerepéről, törvényhatósági jellegéről lemondjon, másrészt kell, hogy közigazgatási tisztviselőit maga válassza, hogy statutumokat hozzon, és saját költségeire önmagát megadóztathassa, hogy a megyei bizottmány úgy ellenőrizze és felelősségre vonhassa a tisztikart, mint a képviselőház a ministeriumot, hogy a helyi ügyek e választott tisztikar által intéztessenek stb.

Ha ezen jogok a megyének megadatnak és biztosíttatnak, ha országos szereplés helyett, a helyi önkormányzat korlátai közé utaltatik: akkor csak népünk szabadság-szeretetétől, életképességétől függ, hogy az önkormányzatnak oly mértéke verjen gyökeret hazánkban, minővel eddig tetteleg sohasem bírtunk, s minőt a continens egy államában sem találunk.

De ha az ily megyét Bach- és Schmerling-féle megyének lehet nevezni, akkor valóban nem értem, miért opponált a nemzet oly elszántan Bachnak és Schmerlingnek, s valószínűleg ők maguk sem fogják felfogni, miként lehet az ő neveiket a valódi önkormányzati elv symbolumává tenni?

E kifejezést: „Bachvármegye,“ kielégítő, lesújtó argumentumnak találván Mocsáry úr ellenünk, áttér az „aristocrátiára.“

Mielőtt állításaira átmennék, legyen szabad, mindazon tiszteletem mellett, melylyel nemes Borsod-vármegye alispánjának kora és tapasztalatai iránt viseltetem, azon ellenmondásra figyelemzetnem, melybe cikkében esik, midőn egy helyt azt mondja, hogy az aristocratia „a törvény előtt nem létezik,“ s így már „megszámlálvák napjai,“ tíz sorral alább pedig azt, hogy csalódnak, kik az aristocrátiát „kivesző félben“ hiszik.

Nem akarok azonban fegyvert kovácsolni ez ellenmondásból, minőt kétségbeesett ügy védelmében a legkitünőbb elme sem képes néha elkerülni.

Cikkének e tekintetben veleje oda megy ki, hogy az aristocratia a társadalomban igenis létezik, hogy még „születési joga is elismertetik,“ — hogy benne van az értelmiség zöme, hogy ő a magyar nemzetiség őre, s ennélfogva befolyása fenntartandó.

Hogy, ha mindez így van, ha még a „születési előjog“ is elismertetik, miként nevezheti Mocsáry ur az aristokratia elleni küzdelmet „szélmalmok, fantomok elleni harc“-nak? — ezt is, mint az előbbi, azon ellenmondások közé sorozom, melyek nem az író, hanem a tárgy gyarlóságának tudandók be.

Áttérve a dolog lényegére, — én az „aristocrátiát“ nem tartom egyértelműnek a „nemesség“-gel. „Nemesség“ alatt egyéneket értek, — mindazokat, kik nemes levéllel bírnak. „Aristocratia“ alatt politikai irányt, melynek többnyire ugyan a nemesség tagjai szoktak hódolni, de mely nem-nemeseket is számlálhat és számlál hívei közé.

A magyar nép azon osztályától, mely nemes-levelek birtokában van, tehát a nemességtől, senki sem fogja kívánni, hogy öngyilkosságra vetemedjék, hogy a közügyektől magát elvonja. — Én ezt egyenesen szerencsétlenségnek tartanám.

Máskép áll a dolog az aristocraticus politikával. Ettől ugyan comicus dolog volna öngyilkosságot kívánni, a mint nevetséges volna

az önzéstől önfeláldozást, a fősvénytől pazarlást várni. De arra törekedni, hogy ezen aristocraticus politikai irányt tért veszítsen a democraticus irány javára, kötelessége — nézetem szerint — minden szabadelvű embernek.

Én tényként constatáltam, hogy a megyén a nemesi osztály uralkodik, mert tekintélyre és vagyounra nézve túlsúlyban van; a mit Mocsáry úr is elismer.

De miután e nemesi osztály — nem a kivételeket, hanem annak tömegét tekintve, úgy a miveltségben, mint a felvilágosodásban messze hátramaradt, s ez által az aristocraticus politika zászlaja alatt áll, a megyét, melyben ez osztály uralkodik, a kormány és képviselőház fő lé emelni annyi volna, mint a democraticus iránynak fejére ültetni az aristocraticus irányzatokat.

Ezen következtetést vontam ki a fentebbi tényből.

S ezt épen nem cáfolja meg Mocsáry ur hivatkozása a 48-ik-áldozatokra. Mert ha áldozatnak nevezhető is az igazságosság, ez áldozatok hozta a nemesség színéből álló országgyűlés, míg az „áldozó“ nemesség a megyén egymás fejét verte be a „nem adózunk“ lelkesítő harekiáltása közt.

Mocsáry ur dicsbeszédet tart az aristocratiára, elmondja, mi mindenre lehet még hasznát venni, de állításon, mely szerint a megye az aristocraticus elvet képviseli alkotmányunkban, meg nem cáfolja, sőt meg sem kíséri megcáfolni; mert annak constatozása, miszerint még a nemesség „születési előjogai“ is elismertetnek a megyén, azt hiszem, nem bizonyítja ennek democraticus természetét.

Mocsáry ur egyszerűen az aristocratiátulnyomó befolyásának védelmére szorítkozik.

Csak kettőt emelek ki az ezen védelemben felhasznált okokból.

Az egyik az, hogy nemzetiségi tekintetből kell az aristocratiát ápolnunk. Nekem ennek olvasására hazánk történetének azon kora jut eszembe, midőn a maradni akaró conservatív táblabírói elem minden legesekélyebb szabadelvű ujításban a „magyar szabadság“ veszedelmét látta, midőn hazaárulóknak bélyegezte Széchenyin kezdve, mindazokat, kik a nemzeti előítéletek és visszaélések ellen síkra szálltak. És mi történt? Reformokat, ujításokat értünk meg e korszak végén, oly nagyokat, minőkről nemcsak az 1830-iki conservativeknek, de még az 1830-iki reformereknek sem volt fogalmuk, s e „veszedelmes“ reformok és két évtizednyi elnyomás után nemzetiségünk ügye annyira haladt, oly virágzásnak indult, minőt ama kor legvérmesebb reményű emberei képzelné sem tudtak!

És most, e reformok, e nagy sikerű reformok után, az előítéletek védelmére ismét a nemzetiség érdekeire történik hivatkozás, és történik nem a „Hirnök“ vagy „Magyar Ujság“ által, hanem egy, magát „szabadelvű“-nek nevező párt tagjától!

Én többet bízom nemzetünk életerejében, semhogy azon kétségbeeséjre hitted jussak, hogy az csak az előítéletek mankójára támaszkodva képes megállni. A ki kétségbeesik e nép jövője felett, ám lárson ez ingatag támasz után.

Ez az egyik dolog, a mit Mocsáry ur az aristocratiátulnyomó befolyásának védelmére felhoz.

A másokra nézve hadd idézem saját szavait :

„Ha minduntalan azt vágják a nemességnek fejéhez, hogy ő urasága nem e világból való, hogy középkori maradvány, anachronismus, csak akadály a korszellem szabad röptének : elérhetjük azt hogy visszavonul, és dispensálja magát azon nagyfontosságú feladatnak teljesítésétől, mire hivatva van.“

E fenyegetések utóbb a következőkkel tetéztetnek :

„Demokrata alapokra akarják fektetni a megyét, nem akarják, hogy az a régi aristocraticus elemeknek továbbra is fészke maradjon. Jól van : a tehetős birtokos osztály át fogja engedni a tért, nem megy oly gyűlésbe, mely csak a hús árát limitálja stb.“

Valóban, sajtóságos védelme a magyar nemességnek!

Mi azt kívánjuk, hogy a nemesség szűnjék meg „nemesi osztály“ lenni, azaz mondjon le előítéleteiről, legyen minden nemes jó polgárrá, s a nép többi részével kezet fogva, használja eszét, vagyonát és befolyását a haza javára, — elismerjük azon tekintélyét, melyet ész, jellem és vagyon nyújt, s nem kívánunk mást, mint hogy szűnjék meg a társadalmi téren elzárt, rideg állást foglalni, — csak azt kívánjuk, hogy a „nemes-ember“ címét cserélje fel a „honpolgár“ címével, — és Mocsáry ur azzal fenyeget, hogy a nemesség, semhogy ezt megtegye, inkább kész magát a haza iránti kötelességei alól dispensálni!

Mi azt kívánjuk, hogy a megye fektetessék az 1848-ki törvények értelmében democraticus alapokra, hogy 48 előtti meddő szerepéről lemondva, legyen a valódi önkormányzatnak, a szabadság e legbiztosabb, sőt egyedüli alapjának organumává, — és Mocsáry ur azzal fenyeget, hogy ha a megye nem kap vis inertiaet, s egyetlen feladata a helyi önkormányzat lesz, a nemesség nem fog eljárni a gyűlésekbe!

E fenyegetését ugyan már előre igazolni látszanak a mai vármegyék, — melyekben a terem kong, ha nincs alkalom az opositióra, mindenekfelett Pestnek „vezérmegyéje,“ melynek minapi közgyűlésén a jelenlevő bizottmányi tagok épen „egyén valának,“ de én jobbnak, hazafiasabbnak tartom a magyar nemességet, mint Mocsáry ur. Elismerem e téren nagyobb tapasztalatait, megengedem, hogy csalódni fogok reményeimben, de most még nem tudom feltenni a magyar nemességről, hogy inkább elvonná magát hazafiui kötelességei alól, semhogy békén túrná a válaszfalak leomlását.

Sok egyes dologra felelhetnék még Mocsáry ur cikkéből, de e sorok már ugyis hosszúra nyultak. Legyen szabad még csak néhány szót kockáztatom azokról, kiket M. ur „megyefaló ifju óriásoknak“ és „magyar jeunesse dorée“-nak nevez, felváltva, de mindig gunyosan.

E jeunesse dorée alatt M. ur, ugy látszik, az ifjuság azon modern műveltségű részét érti, mely, ha néha téved is, de mer önállóan gondolkozni, s nem kíván még az eszméktől is — genealogiát. Igazságtalan irántunk Mocsáry ur, ha ezt nekünk rosz néven veszi.

Felhozza ugyan, hogy a lefolyt két évtized oka annak, hogy vannak az ifjuság közt sokan, kik nem bírják összekötni a 48-ban megszakadt fonalat; de azért ez mégis vád marad.

Már annyiszor vádoltattunk azzal, hogy nem birunk a 48 előtti

viszonyok ismeretével, miszerint bátorságot vehetek magamnak, ez iránt egyéni nézeteimet elmondani.

Ifjuságunk azon része, mely mai nap ért emberkort, a Bachrend-szer alatt élte gyermekéveit. E fatumnak azonban meg voltak előnyei is. Mi a hazaszeretetet nem azon jogokból tanultuk, melyeket a haza gyakorolnunk nyújtott, hanem tanultuk azon szenvedésből, mely körülvett, mely lidércnyomásként nehezedett környezetünkre, s melynek mindinkább részesei lettünk magunk is, midőn érezni megtanultunk. Nem éreztük, mert nem érezhattuk a veszteséget annyira, mint azok kik azt átélték, s ennek következése az lón: hogy a fájdalom organuma, a szív, inkább alá maradt rendelve az észnek, mely a mint gondolkozni megtanult, gondolkozott.

S ez által, ha mást nem, nyertük azt, hogy elfogulatlanabb szemmel nézzük hazai viszonyainkat, mint sokan, kik ismeretek és tapasztalatokra nézve sokkal felettünk állnak.

És ezt Mocsáry Lajos ur is bizonyítja, midőn az ősi megye mellett argumentum gyanánt a „megyei élet emlékei iránti kegyeletet“ hozza fel, a kegyeletet, mely a politikában nem más, mint előítélet, mely az ész menetét csak megbénítja.

A mi végre ez ifjuság democraticus elveit illeti, nem tudom, mások honnan merítették azokat, de tudom, honnan merítettem én. Vagy nyolc év előtt olvastam egy könyvet, mely a magyar aristocratiát ostorozta. Nem emlékszem többé részletesen a munkára, csak azt tudom, hogy sok szellemmel és ékesszólással volt írva, hogy nagy igazságokat tartalmazott, s hogy még akkor gyermeket, megtanított lelkesülni annak ellenkezőjeért, a mit aristocratiának nevezünk, csak azt tudom, hogy e röpirat olvasása egy új világot tárt fel előttem, melynek azóta öntudatosan hívévé szegődtem.

És e könyv címe volt: „A magyar társaséletről.“

És szerzője volt: Mocsáry Lajos.

Megjelent 1857-ben.

És most nekem kell ugyanezen eszméket e könyv szerzője ellen védelmeznem?

Vagy Mocsáry ur nézete szerint, csak a nyomás napjaiban volt tanácsos democratákká lennünk, s most, midőn nemzeti ügyünk diadalt ült, többé nem?

Ime, erre vezetí még az 1857-ben oly liberalis Mocsáry Lajos urat is a „megyei élet emlékei iránti kegyelet.“

15. PEST. OKTOBER 2.

(Pesti Napló 1868. 228. sz.)

A „Hon“ 225. számában Mocsáry Lajos ur válasza méltatja azon észrevételeimet, melyeket ugyanazon lapban ellenem irt cikkeire tettem. Ily ellenféllel szemben teljesen érzem a feladat nehézségét

megfelelni ellenvetéseire, melyeket azonban épen szerzőjük miatt válasz nélkül nem hagyhatok.

A megyei kérdés tekintetében M. ur constatálja, miszerint „nem állunk oly messze egymástól“ mint kölcsönösen hittük. Ha M. ur ez által a felmerült nézetkülönbséget nagyrészt vagy egészen félreértésen alapulónak nyilatkoztatja, legyen szabad nekem néhány szóval e félreértés keletkezését kifejtennem. Én a „P. Napló“-ban a centralisáció szükségét vitattam hazánk fő életérdekeinek szempontjából, a „centralisációt“, nem mint abstract fogalmat, nem a szó francia értelmében, hanem ellentétben azon centrifugalis mozgalommal, mely, midőn nemcsak a megyéket a miniszteriummal koordinálni, hanem azokat még a képviselőháznak is fölébe emelni akarja, teljes meggyőződéseim szerint úgy szabadelvű haladásunkat és a parlamentáris kormányformát, mint hazánk önállóságát és integritását veszélyezteti. Ezen, Magyarország decompositióját elősegítő irány ellenében, s hozzá viszonyítva, fejtegettem a centralisáció szükségét: s azt mint a megyerendezésben követendő alapelvet állítottam fel.

A politikában gyakran előfordul, hogy ugyanazon elvekből különféle consequentiák vonatnak le. És Mocsáry ur, mielőtt időm lett volna ugyanazon elvekből a következményekre átmenni, egészen más consequentiákat vont le belőlök, levonta belőlök a másik végletet: az abstract centralisációt.

Ebből eredt ama félreértés, melynek felderítésével én csak szerencsésnek tekinthetem magamat, hogy a közúton, ha nem is „együtt“ mint M. ur mondja, de „közelebb“ leszünk egymáshoz. A teljes együttlevés iránti reményről ugyanis egyelőre le kell mondanom, mert ha a tisztválasztás, statutum, házi-adó jogait, s a megyei gyűlést, mint az önkormányzat ellenőrzőjét elkerülhetlenül szükségesnek tartom is a helyi önkormányzatra, másrészt a hírválasztást helyesnek nem tekinthetem, valamint a vis inertiaet sem tarthatom a valódi önkormányzat attributumának.

Azt hiszem, hogy most, midőn a képviselőháznak oly nagy fontosságú tárgyak feletti tanácskozásai veszik igénybe a közfigyelmet, céltalan volna a megyei kérdés részleteit tenni hirlapi vita tárgyává; s azért mindaddig, míg a közönség figyelme más ügyek által van elfoglalva, a vitát e tárgyról befejezettnek tekintem.

Nem szólok az alkalommal az aristocratiáról sem, melynek tekintetében meglehet, hogy viszont én értettem félre M. urat. Ez messze vezetne, valamint messze vezetne azon állítások taglalása, melyekkel Mocsáry ur a baloldali ellenzékét igyekszik igazolni.

De legyen szabad reflectálnom M. ur cikkének azon tételére, melyben a „mostani ifjuság“ felett mondja ki rosztalását.

Idézem Mocsáry úr idevonatkozó szavait:

„Azt mondja — (t. i. én mondám) — hogy a mostani ifjuság elfogulatlanabb, mint a korosabb ivadék, s ez nyereség. Bocssáson meg, de én ezt nyereségnek nem tarthatom. Nemcsak elfogulatlan itéletre van szükség, hogy a politikában, vagyis a haza ügyének védelmében eredménynyel küzdhessünk, hanem lelkesedésre is; és hogy az ifjuság magának az elfogulatlanság és higgadtság szerepét követelje,

ez felfordult világ. Aggályos dolog, hogy ifjuságunk ez idő szerint hideg és prózainak mutatkozik. Nem szólok egyesekről, s egyesek hasztalan is tiltakoznának ellene. De hogy az általános hangulat rossz következményeit példában is lássuk, ime Toldy István ur — nem találja magához és korához méltatlannak, magát mások szavai értelmének elferdítésében gyakorolni.“

Feleslegesnek tartom e vádra felelni, mely mellé egy udvarias bók adatik kíséretül, mert, a ki cikkeit s Mocsáry ur cikkét olvasta, fel fog menteni alóla. Nem is tartozik ez a tárgyhoz, mert hogy a „szavak elferdítése“ nem a „hideg és prózai gondolkodás“ eredménye, arról meg fog győződni Mocsáry ur is, ha pártjában körül tekint, melynek sok tollforgatója alig tesz egyebet, mint ferdit és rágalmaz, anélkül, hogy — akár hidegen, akár melegen — gondolkoznék.

Megjegyzem még, miszerint nem szóltam én — M. ur szerint — az összes ifjuságról, egyrészt mert nem érezhetém magamat feljogosítva névben szólani, másrészt, mert a mit mondtam, épen nem alkalmazható az egész ifjuságra ; — de szóltam az újabb nemzedék azon töredékéről, melyet M. ur jeunesse dorée-nak nevezett.

Most is csak ezekről szólhatok, s most is csak ismételhetem állításomat, mert M. ur okai által nem érzem megcáfolva magamat.

Nem mindenekelett azért, mert a „lelkessülést“ és „elfogulatlanságot“ nem tartom oly ellentétes dolgoknak, melyek egymást kizárják.

Én azt hiszem, hogy valaki azért, mert sikerült levetkeznie korának nemcsak népszerűtlen, hanem népszerű előítéleteit is, — és ily népszerű előítéleteket hazánk nagy mennyiségben producál, — még nem lesz képtelenné arra, hogy lelkesüljön. A ki el tudja vetni halfogalmait, örökölte legyen bár azokat apától, a ki meg tud menekülni az előítéletektől, járjanak azok bár nemzeti köntösben, a ki képes eszét emancipálni az aviticus gondolkozásmód gyámsága alól, az nem fog rajongani e halfogalmakért, ez előítéletekért, nem a historicus félszepségekért, de fog tudni lelkesülni mindenért, a mi szép, jó és nemes, ha csak különben meg van jellemében a képesség a jót megbecsülni.

És vajjon, mit gondol Mocsáry ur, kinek lelkesedése hasznosabb a hazára nézve, azé-e, ki megtisztult elmével hidegen marad számos előítélet és félszepség iránt, de a valóban jóért és nemesért buzogni tud? — vagy azé, ki nem különbözteti meg a helyest a helytelentől, a magasztost a nevetségestől, hanem lelkesedik kivétel nélkül mindenért, csakhogy „lelkesüljön“?

Valóban e „lelkessülésről“ úgy szólnak némelyek, mintha az mesterség volna, az egyetlen foglalkozás, mely az ifjuságot megilleti!

E nézetet látszik lenni Mocsáry ur is, midőn felfordult világnak nevezi, ha az ifjuság magának az elfogulatlanság és higgadtság szerepét követeli.

Nem szólok én szerep követelésről, mert azt itt nem követel

senki, de ha körülnézek legujabb politikai mozgalmainkon, hajlandó volnék elhinni, hogy a világ csakugyan felfordult.

Vagy épen nem. A mint veszszük.

A nemzeti előítéletek álláspontjáról M. ur ránk vonatkozva méltán mondhatja, hogy felfordult a világ. Mert csakugyan látjuk, hogy tisztos, — nem vizsgálom, miben, de — megöszült férfiak nagy számmal állnak azon politika zászlaja alatt, mely többé vagy kevésbé nyíltan az előítéletek, a túlhaladott álláspontok, a kicsinyes szűkkeblűség érdekében lobogtattatik, — mert csakugyan látjuk, hogy e táblabirói politikát oly hévvel szolgálják, melyet nevezhet M. ur lelkesülésnek, de melyet én inkább szenvedélynek, mániának, elfogult rajongásnak tartok. — Mert viszont látjuk, hogy az ifjuságnak egy részét meggyőződése azon párthoz vonzza, mely párt, kiszabadítva magát az avas előítéletek velót emésztő öleléseiből, a kor színvonalára tudott állani, mely párt lemondott némi nemzeties zamatu illusiókról, mely párt nem csak lelkesül, de — tesz is a hazáért.

És e szempontból, azokkal szemben, kik hajlott koruk és ősz szakálluk dacára oly mysticus hévvel lelkesülnek a hagyományos balfogalmakért, — mi igenis, az elfogulatlanság és higgadtság érdemét vindikáljuk magunknak.

Másként áll a dolog, ha azt nem a táblabirói politika előítéleteinek, hanem a haza jól felfogott, valódi érdekének szempontjából tekintjük.

Meglehet, hogy M. ur e szót: „érdek“ is „hidegnek s prózainak“ fogja találni; de már erről nem tehetek, mert nem tudok megmenekülni azon rögeszmétől, mely a haza érdekét többre tartja egyes pártok előítéleteinél.

S itt kérdem, kinek lelkesedése a hazáért igazabb és hasznosabb: azé-e, ki buzgón oda törekszik, hogy a tettek mezején használhasson a hazának, vagy azé, ki, csupán nyelvének kivételével passiv tétlenségre kárhoztatva magát, a melancholicus rajongás patriotikus spleenjében barátalmot csinál?

Higvje el Mocsáry úr, a valódi lelkesülést, e szép jellemvonását nemcsak az ifjunak, hanem általában a nemes jellemnek, mai nap inkább azok részén találjuk, kik szakítva a mult nyomoraival, a jelenben a jövőt tettek által akarják biztosítani, mintsem azoknál, kik elfogulva az elavult fogalmaktól, rajongva küzdenek a jelen s általa a jövő ellen.

A dolog különben igen egyszerű.

Ha azt kívánják tőlünk, hogy lelkesüljünk a mai ellenzék szűkkeblű politikájáért, hogy bomoljunk az érzés politikusok után, hogy e politika szolgálatában tömjénezzünk az előítéletnek s harcot izenjük a józan észnek, hogy ábrándképeket hajhásszunk, de a valót mindig elszalaszszuk, hogy mint a penészvirág, a multhoz tapadva, szaporítsuk a sérelmi politika don Quixottejainak seregét, — ha azt kívánják tőlünk, hogy lelkesüljünk a mai ellenzék táblabirói politikájáért, — akkor: bármeunyre sajnáljuk, kénytelenek leszünk azt mondani, hogy „nem szolgálhatunk,“ akkor „hidegen és prózaián“ fogunk gondolkozni. Nem fogunk tudni lelkesülni az ősi megye félszegségeiért,

nem lesz bennünk annyi tűz, hogy a XIX. század második felében a felekezeti válaszfalak védelmére a fegyverre hivatkozzunk, — nem, hidegek és prózaiak leszünk.

De midőn a nép ismét kézbe veendi a szabadelvű reformok zászlaját, midőn a nemzet jobbainak ismét alkalmuk nyílik a haladás és szabadság érdekeiért a küzdőterre lépni, — vagy ha, a mitől mentsen meg a gondviselés, hazánk szabadságát s önállását, nem mint most, képzelt, hanem valódi veszélyek fenyegetnék: akkor a „hideg és prózai gondolkozásmód“ dacára ott leszünk mi is a gáton, hogy csekély erőnket a haza és a szabadság oltárára hozzuk, akkor, a mennyire gyarlóságunktól kitelik, meg fogunk felelni kötelességünknek, s akkor Mocsáry ur is látni fogja, hogy híven szolgálhatja hazáját az is, a ki nem tekinti az észet a hazaszeretet ellenlábásának, s a lelkesedés mellett még gondolkozni is merészel.

16. A MEGYEI POLITIKUSOKNAK

(P. Napló. 1868. 221. és 222. sz.)

I.

Pest, sept. 25.

A centralisatió szükségéről e lapokba írt cikkeim azon szerencsében részesültek, hogy a legkülönbélebb oldalakról megtámadtattak. Főlöszlegesen tartom mindezekre felelni, mert e támadások többnyire olyanok, melyek komoly politikai discussióban számba nem vehetők; mert részint a politikai érzék, részint a szükséges elfogulatlanság teljesen hiányzik belőlök.

Igy a „Hirnök“-kel és „Magyar Ujság“-gal polemizálni, falránhányt borsó. Amaz az ó-conservatív előítéleteket, vagyis a raffinirozott barbarismust, emez a tudatlanság előítéleteit, vagyis a brutális barbarismust képviseli. Ezekkel lehet kölcsönös szidalmakba, de nem polemikiába bocsátkozni.

Bajos ezt a „Hon“ primo amorosojával, Csernátoui urral is cselekedni. Ő igen jól tudja, hogy nincs sem fogalma, sem érzéke a politikai kérdések politikai oldala iránt; nem is áll elő soha okokkal, mert azokkal nem bír, nem szól soha a kérdéshez, csak körül ugrándozza, neki nincs más ambíciója, mint naponkint pár tótágast állani a „Hon“ közönségének mulattatására. Nem akarom e nagy fáradsággal aratott babérait megkevesbiteni.

Ezuttal csak két balközépi támadásra kívánok felelni. Az egyiket a párt főorganuma, a „Hazánk“ hozta néhány nap előtt Móricz

Pál úrtól, a másikat egy vidéki satellese az „Alföld,” Z. aláírással.

Mielőtt azonban a dolog lényegére áttérnék, legyen szabad egy félreértést, vagy tán inkább félremagyarázást helyreigazítanom.

Z. ur cikkeiben nyíltan a „kormánypart tolmácsá”-nak nevez, a „M. Ujság” és Csernátoni ur úgy beszélnek, mintha említett cikkeim a Deák-párt által sugalmaztattak volna, sőt Móricz Pál ur is pártnyilatkozatként tárgyalja a kérdést.

Természetesen azért, hogy belőlük a Deák-párt ellen fegyvert kovácsolhassanak.

Tévednek. E cikkek, mint a „Napló” szerkesztősége ki is jelenté, egyéni nézeteknél egyebet nem foglalnak magukban, melyeket a párt nem tesz eo ipso magáéivá. S hogy ennek dacára, egy pártközlönyben megjelentek, oka az, hogy a „P. Napló” t. szerkesztője oly kérdésekben, melyek felett a párt kebelében még megállapodás nem jött létre, kész pro et contra oly cikkeket közölni, melyek egy vagy más munkatársának individualis nézeteit tolmácsolják.

A szerkesztőség ezt ki is jelenté ama cikkek elsejének közlése alkalmával. Jelentem tehát mindazoknak, a kiknek az eme cikkeken nyilatkozó nézetek nem tetszenek, miszerint van szerencsém nézeteimnek teljes odiumát magamnak, és pedig kizárólag magamnak vindicálni. Ezt tettem más alkalommal is, és sem okom, sem kedvem, meggyőződésemmek akár kedvező, akár kedvezőtlen következményeit magamtól eltávolítani.

Abban is kegyetlenül téved Z. ur, hogy említett cikkeim a „Magyar Ujság” röpiratának ellensúlyozására irattak, mert — ugymond — nem akartam sem e röpiratnak reclameot csinálni, sem a részletes ismertetés mellett részletes cáfolattal tartozni, sem a hivatkozások által az eredetiségéből veszíteni. Ezuttal a „kicsi vidéki embert” — mint magát nevezi, megcsalta éleslátása, s én, bármily nehezemre essék is, őt kiábrándítanom azon boldogító hitből, mely szerint valami nagyon furfangos embernek tartja magát, kénytelen vagyok őt biztosítani, hogy furfangossága ez egyszer cserben hagyta, mert az említett cikkek jóval a „M. U.” röpiratának megjelenése előtt adattak át a „P. N.” szerkesztőségének, hogy midőn a politikai napi kérdések tért engednek, közöltessenek.

Azóta elolvastam a „M. U.” röpiratának elejét, de csakis az elejét. Nem győztem végig olvasni. Mert az ily képtelenségek megemésztésére kell, hogy az ember épen arra való hangulatban legyen. De első alkalommal igyekezni fogok az egész 14 ivnyi monstruositást átolvasni, s akkor, nem tartva a reclameotól, nem féltve eredetiségemet, s nem irtózva a részletes cáfolattól, ha kedvem lesz rá, ha hasznosnak találok — és ha Z. ur megengedi — leszek bátor e röpiratról is elmondani igénytelen nézeteimet.

De az eddig említett félremagyarázások Z. urnál csak bevezetésül szolgálnak egy kedélyes insinuatióra, mely következőkép hangzik:

„Hogy T. I. ur magyar vármegyéket nem kíván. hanem azt kívánja, hogy a megye helyhatóság, de nem többé törvényhatóság

legyen, azt, mióta miniszteri fogalmazóságát a „B. Közlöny“ kihirdette, könnyű megérteni“ stb.

Hogy említett nézeteim nem onnan datálódnak, midőn „fogalmazóságát a közlöny kihirdette,“ — aminek kihirdetése Z. úr engedelmével sem a „Közlönyben“ sem bármely más lapban soha nem volt olvasható, ennek bizonyosságául utalhatom Z. urat az „1848“ című napilap tavali folyamára, melyben — ha jól emlékszem aprilistól kezdve — nekem és társaimnak volt szerencsénk először felszólalni az ősi megyei intézmény ellen, melyben mi keltünk ki először és leg-erősebben a megyei visszaélések ellen.

Nem nyomhatok el ez alkalommal egy megjegyzést, mely épen úgy illik Z. urra, mint mai oppositiónk legtöbb szövivőjére.

A baloldali journalistika, ha okaiból ellenünk kifogy, azzal szokott vádolni, hogy „hivatal,“ vagy mit tudom én minek kedvéért, szóval, hogy érdekből teszszük azt, a mit teszünk. S a mióta Tisza Kálmán ur magában a képviselőházban állt elő e váddal, az oppositio journalistikája széltiben használja azt, mint valami patentirozott felfedezést.

Pedig e vád oly természetű, hogy többnyire nagyobb árnyékot vet arra, a ki által, mintsem arra, a ki ellen emeltetik.

Mert ha az ellenzék azt mondja, hogy egyikünk másikunk azért van ezen párton, mert hivatalt kapott, vajjon nem épen annyi joggal mondhatnók-e mi, hogy ők meg csak azért nem tartoznak e párthoz, mert nem kaptak hivatalt?

Mert ha az ellenzék azzal vádol, hogy meggyőződésünket a kielégített egyéni érdek sugallja, vajjon nem vádolhatnók-e mi meg őket ugyanannyi joggalazzal, hogy övék meg a megsértett egyéni érdek kifolyása?

Valóban, szomorú jelensége a kornak, midőn az ilyenmü vádak oly mindennapiakká lesznek, hogy többé feltűnést sem okoznak. S ha azt látjuk, miszerint az oppositio tollforgatói csak úgy szórják maguk körül e vádakot, melyeket bebizonyítani nem képesek, önkénytelenül azon kérdés ötlük elénkbe, vajjon hol szerezte az ellenzék azon keserű tapasztalatokat, melyek ennyire megingatták benne a hitet másoknak becsületes meggyőződése iránt? Vajjon nem-e tán önmagán?

Jó volna egyszer komolyan megfontolnia, mire vezethet előbb-utóbb az, ha a pártok kölcsönösen felmondják a hitet egymás őszintesége és politikai becsületességében, ha a különbséget egymás közt nem nézeteik eltérésének, hanem személyes érdekeik összeütközésének tulajdonítják. Jó volna, ha belátnák, hogy ez csak politikai demoralisatióra, csak oly állapotok előidézésére vezethet, melyekben a pártok nem küzdenek, hanem irtják egymást.

Sajnálom, hogy Z. urnak felelve, ennyit kellett első személyben beszélnem, de ennek oka csak ő, mert cikkeiben az említett személyeskedések mellett egyetlen ok, egyetlen objectív ellenvetés nem található.

Ennyit Z. urnak válaszul.

II.

Sept. 26.

Másként felelhetek Móricz Pál urnak, ki a „Hazánk“ 202. és 203. számában ir említett cikkeim ellen; mert a mai ellenzék szokása ellenére, menten személyeskedésektől és gyanúsítgatásoktól, objectiv hangon és csakis a tárgyhoz szól.

Elolvasván e cikkek elejét — a leghiggadtabbat és leghabzóbbat ellenzéki oldalról — úgy láttam, hogy Móricz Pál ur a centralisáció szükségéről irt cikkeimet félremagyarázta. Mert azokban, a miket ellenökben felhoz, alig van oly dolog, a mit vagy magam ne állítottam volna, vagy a mi állításaimból következtethető ne lenne.

Mert ha M. P. ur azt mondja, hogy olcsó közigazgatás kell, hogy autonom testületek intézzék el a helyi ügyeket, hogy localis érdekek gyors és olcsó kielégítésére egy centralisált kormány nem képes, hogy nem kell intézményeinket az abstract centralisatio követelményeihez alkalmaznunk, hogy óvakodnunk kell a bureaucratismus meggyökereztetésétől, — csak oly dolgokat mond, melyekben vele tökéletesen egyetértek, s melyeket nagyobbbrészt magamnak is volt szerencsém már e lapokban elmondani.

Ezen kiindulási pontokra nézve tehát M. P. ur teljesen félreírta állításaimat. Én vagyok-e oka, a mennyiben talán nem fejezém ki magamat elég világosan? — nem kutatom.

Megelégszem azzal, hogy szerencsém van a főelvekre nézve M. P. urral — az ellenzék tagjával — egy véleményen lenni.

Nem így cikkeinek némely más részeire nézve.

Nem abban, ha M. P. ur azt mondja, hogy a 48-ki törvények a népképviselőt által a legfőbb hatalmat már akkor a parlamentbe helyezték át, — s ezt ellenünk hozza fel argumentumul.

Mert hogy a 48-ki törvények a parlamentbe helyezték át a legfőbb hatalmat, — ez igaz, s épen ezt vitatjuk mi. De igaz, az is, hogy a mai megyei mozgalom épen a 48-nak ezen rendelkezése ellen irányul. Mert mai megyei politikusaink, midőn a megyének kormányellenőrzési szerepet vindicálnak, összekötve a vis inertiaevel, — midőn, mint épen M. P. ur pártjának bihari vezére, jogot akarnak adni a megyék többségének a képviselőház feloszlatására: egyenesen a parlament souverainitását támadják meg.

Mert hetven — a városokkal együtt több mint száz — helyhatóságnak jogot adni a parlament alkotmányőri szerepébe beleavatkozni, — a parlamentet a vármegyék többségének alárendelni: nem más, mint kiragadni a parlament kezéből azon „legfőbb hatalmat,“ melyet neki M. P. ur szerint is a 48 adott, nem más, mint localis institutiókat országos szereppel ruházni fel, a mit M. P. ur sem tart helyesnek.

Igen, a 48 a legfőbb hatalommá tette a parlamentet. De most épen arról van szó: meghiusítani azoknak törekvéseit, kik e legfőbb hatalmat ki akarják ragadni kezéből.

Nem oszthatom tehát M. P. ur azon nézetét, hogy „a szükséges centralisatiót a 48-ki törvényhozás már megalkotta,“ s hogy így e tekintetben tovább mennünk nem kell. Hogy megalkotta egy részt, az áll, — de hogy e tekintetben fölsőlegessé nem tett minden további intézkedést, azt bizonyítja maga, midőn kimondja, hogy a megerendszert még „összhangba kell hozni a közsabadsággal,“ — midőn a ministeriumot új javaslat készítésével bizza meg a megyék tekintetében, — azt bizonyítja mindenekfelett a mai megyei mozgalom, melyekben oly igények lépnek napvilágra, melyek a 48-ki elvekkel egyenes ellentétben állanak!

Feladatunk épen az, hogy a 48-ki elvek, melyek 48ban a megyékre nem alkalmaztattak, ma rájok is kiterjesztessenek. Nem kell nekünk „több összpontosítás,“ mint a mi a 48-ki elvekben van, de kell azon összpontosítás megvalósítása, mely ez elvek elmellőzhetlen corollariuma.

Kell a 48 nemes eszméivel, nagy elveivel, minden téren alkalmazva, minden consequentiáival megvalósítva. És ezekből engednünk nem szabad, ha csak a haladás helyett az önkénytes visszalépés szegyeteljes látványát nem akarjuk nyújtani a világnak.

Felelhetnék még egyes dolgokra M. P. ur első cikkében, de ezeket, miután a fentebbi félreértésből erednek, mellőzöm.

Második cikkében M. P. ur sorba veszi azon érdekeket, melyeknek szempontjából én nagyobb centralisatiót állítottam szükségesnek, mint minőt mai megyei politikusaink megengednének.

Azt mondtam, hogy hazánk önállásának védelmére elegendő erőt kell adnunk azon hatalomnak, mely Ausztria és a külföld irányában hazánkat képviseli, — M. P. ur azt állítja, hogy hazánk önállását a megye elősegítendi. Okokat azonban állítása mellett nem hoz fel.

Én azt mondtam, hogy hazánk integritása érdekében elég hatalommal kell felruháznunk az ország egységének képviselőit, — M. P. ur azt állítja, hogy Magyarország integritását a megyék jobban megvédi. Pedig, azt hiszem, ez is oly „országos hivatás,“ a minővel a részeket felruházni első cikkében maga is helytelennek tartja.

A felelős kormányzattal való összeférhetést illetőleg — ugymond tovább M. P. ur — teljesen hiszem, hogy mihelyest a coordinatio meglesz, nem leend többé semmi összeütközés.“ — Ez állítás ellenében, mely azonban a „teljes hit“-en kívül semmi okkal nem támogattatik, nem akarok azokra hivatkozni, a mikkal e lapokban megkísértém bizonyítani azt, hogy épen a coordinatio által fognak ily összeütközések előidéztetni, hanem hivatkozom egyenesen M. P. ur pártjának bihari vezérére, ki e tárgyról irt röpiratában a parlament és coordinált megyék közti összeütközést oly könnyen bekövetkezhetőnek tartja, hogy épen ez összeütközések kiegyenlítésére lép fel fentebb említett famosus indítványával, mely szerint a parlament a megyék által feloszlatható volna.

Végre azt mondtam, hogy a vis inertiaes ősi vármegye ellenkezik a democraticus haladás érdekeivel. M. P. ur ez ellenében felkiált: „Ki hiszi ezt el?“ De ez még nem argumentum.

E négy kérdés, illetőleg állítás tekintetében, melyek szerintem a

Bajos elhatározni, mulattatóbb-e e pöffeszkedés, melylyel egy megye ily souverain hangon merészel beszélni a képviselőházzal, melyet nem ő, hanem a nép választott, vagy boszantóbb-e azon antediluviánus felfogás, mely, mintha ma is a boldogult „követi tábla“, s megyei utasítások korát élők, a parlamentben nem lát egyebet egy óriási copfnál, mely 52 „nemes vármegye“ rendinek kihullott fürteiből a „conservativismus“ ragasztó hajkenőcsével fonatott össze?

„A címkérdésben Magyarország bekebleztetett az osztrák birodalomba.“

A megyei baloldal e delíriumára feleljen meg az országos baloldal, mely a címkérdés megoldása felett annyira tudott örülni, hogy nem kételkedett azt nagy szerénységgel önmagának róni fel érdemül.

Következnek más vádak, melyeket az országos baloldal férfiai hol hangoztatni, hol megeáfolni szoktak, a mint épen kezök ügyére esik, melyek után meggondolatlan „csecsemők“-höz, kik még az alkotmányos élet „bölcsőjében“ tanyáznak — mondom — csecsemők-höz méltó merészséggel állittatik, hogy „megyénk szervezete óta (figyelmeztetjük olvasóinkat ez új időszámításra) az új institutiók iránt táplált aggodalmaink keservesen valósultak.“

Ugyan hol, miben és mikor?

Csak e parányi kérdésre kérünk feleletet a nemes rendektől, de feleletet, s nem divatos ellenzéki frázisokat — és elverve mellünkön a mea culpát, elismerjük, hogy Európában nincs nagyobb államférfiu — Német Albert urnál!

Hic Rhodus!

Az ellenzéki programm-katekizmus elrecitálása természetesen el nem maradhat e fontos okmányból, mely hivatva van új alakot adni az európai világnak, s mely végül bizalmat szavaz a megyei baloldali képviselőknél.

A legkisebb gondunk is nagyobb annál, miként gondolkoznak a hevesi nemes rendek a képviselőház többségének politikájáról; ennek bizony hajaszála sem fog meggörbülni az egri „országgyűlési“ játéktól.

Nem is ezért szólalunk fel. Az ily támadások csak használhatnak a Deák-pártnak.

De van a dolognak egy komoly, veszedelmes, szomorú oldala.

Mert e határozat nem más, mint újabb, szomorú jelensége azon alulról eredő reactionarius mozgalomnak, mely másfél év óta a 48-dik év legnagyobb eszméi ellen tápláltatik.

A 48. év megadta a népnek jogos souverainitását, mely az általa választott képviselőtestületben, s az annak többségére támaszkodó felelős kormányban nyilatkozik.

S a mai megyei mozgalom, midőn birói jogot vindicál az aristocraticus szellem fészkeinek, a megyéknek, a nép összessége által választott parlament felett, midőn a rész egy töredékének jogot tulajdonít ellentétbe helyezni magát az egészszel, midőn a parlamentben képviselt népet alá akarja rendelni a conservativ előítéleteket uraló vármegyéknek, — e mozgalom nem a közösügyi törvények, nem az

esetleges hatalom, hanem egyenesen 48-diki alkotmányunk életelvéi ellen intéztetik.

Mert lázadás ez, nem a kormány, nem a hatalom, hanem vakmerő lázadás a 48. legnagyobb eszméi ellen!

Erős, egységes Magyarország, melynek ügyeit a nép többségére támaszkodva a haza leghivebb, legfelvilágosultabb, legkitünőbb férfiai intézik, kik felett ítéletet hozhat a nép, de csakis az összes nép, — ez volt azon lángoszlop, mely a 48-iki törvényhozókat vezérelte.

S evvel ellentétben a mai megyei mozgalom szét akarja darabolni az országot egyes megyei respublikákra, hol nem ész és hazafiui érdem, hanem nemesi származás, atyafiság és hangos torok játszák a vezérszerepet, s hogy ez könnyebben menjen, egy esetleg összevetődött megyei többségnek jogot akar adni fölébe helyezni magát a parlamentnek.

Valódi bitorlása ez a nép jogainak, — mert a képviselőház egyetlen itélő foruma: a nép összesége.

Ezt cselekszik önök uraim, ott a nemes vármegyén, s midőn azt hirdetik, vagy tán hiszik is, hogy az alkotmányt védik, valójában csak aláásni törekcsenek azt.

És ha Hevesmegye a maga „hűségéről“ beszél, melyet „az ősi alkotmány iránt érezni meg nem szűnhet“, — nagyobb igazságot mond, mint maga is gondolja, mert bizony csak az „ősi“, csak a forradalom által eltörölt 47-es alkotmány az, melyért lelkesülni bir, — a 48-iki törvények nagy eszméi iránt hiányzik benne minden érzék.

Szomorú sors várna hazánkra, ha nemzetünk többsége a „M. U.“ levelezőjének azon nézetét osztaná, mely szerint a megye ezt „tette azon jognál fogva, melyet számára a 1848-iki törvények biztosítanak,“ — mert ez azt bizonyítaná, hogy a 1847-es táblabírói előítéletek súlya alatt nem vagyunk képesek azon magaslatig fölemelkedni, melyen 1848-iki törvényhozóink állottak, midőn egy, a szabadság és jogegyenlőség örökigaz elvein alapuló alkotmányt adtak a nemzetnek.

Mert vajjon hová jutnánk, ha a többség megengedné, hogy egy megyei közgyűlés a nép által választott képviselőnek — a „M. U.“ ékes kifejezése szerint: „a laufaszt“ kiadhatná?

Mi lenne akkor?

Azon ritka látványt nyujtanók a világnak, hogy egy nép hősies küzdelemben vért ontott, két évtizeden át hámulatos kitűréssel szenvedett szabadelvű alkotmányáért, csak azért, hogy midőn diadalt ül, azt önmaga tegye semmivé!

Mert ez és semmi más volna végeredménye azon megyei mozgalom diadalának, mely alúlról reagál egy liberális alkotmány ellen.

És mindezt miért? — Az ideiglenes oppositio kedvéért!

Az ellenzék pillanatnyi érdekei szolgálatában képesek Heves megye rendei magát az alkotmány életelvét megtámadni.

Ezeknek az uraknak bizony „minden eszköz jó, mely a célhoz vezet“. — legyen bár az az 1848-iki alkotmány legszentebb eszméinek sárbatapodása!

18. MEGYEI LIBERALISMUS

(P. Napló. 1869. 48. sz.)

Pest, febr. 27.

Mily türelmes a papir, mutatja az is, hogy rá lehet e két szót egymás mellé írni, anélkül, hogy protestálna a fából gyártott vaskarika abszurditása ellen. Különbözik nem is tulajdonképeni „nemes vármegyével“ van ma bajunk, hanem csak egy szerény ellenzéki központi választmányynyal.

S hogy ennek dacára mégis refrainünk a „megyei liberalismus“ — ezt indokolva fogja látni az olvasó, ha a pestmegyei központi bizottmány viselt dolgain végig tekint.

Mert nemes ősi Pest vármegyének központi bizottmánya, édes gyermeke hazánk kolompos-vármegyéjének. Az alma nem esett mesz-sze fájától. A miniszteriummal koordinálnak tartja magát, mint a vármegye, ahelyett, hogy dolgait végezné, polemizál a kormányynyal, mint a vármegye, s uton utfélen lándzsát tör az „ősi“ — nem jogok, hanem — előítéletek mellett, mint a vármegye.

Ezen nemes vármegye „en miniature“, vagyis a központi választmány, a megyeheli összeíró küldöttségek számára oly utasítást dolgozott ki, mely megható hűséggel adja vissza az aristokratikus szellem „védbástyáinak“ észjárását. Majd alább közlünk pár vonást ezen öncsinálta fotografiából.

A belügyminiszter, nem helyeselhetvén a központi választmány nézeteit, azt hitte, hogy felügyeleti joga van a központi választmány felett, és közbeszólt, egy terjedelmes és hőven indokolt rendeletben helyreigazítván a választmány szűkkeblű tévedéseit.

A belügyminiszter ezen — mindenesetre megbocsátható — hitét az 1848-iki V. t. cikkből merítette, de úgy látszik, hogy nálunk az alkotmányos Magyarországon nem elég, ha a törvény rendel valamit, hanem úgy kell akarnia a pestmegyei központi választmányynak is, különben nem lesz belőle semmi.

Mert a központi választmány nem ismeri el a kormány felügyeleti jogát.

S ezt oly furfangos alakban cselekszi, melynek mindenkit meg kell győznie arról, hogy amint valaki a nemes vármegye teremének küszöbére teszi lábát, pillanat alatt kész diplomata lesz belőle.

Mert azt mondani: „a belügyminiszternek nincs felügyeleti joga“ ez oly őszinteség volna, melyre igazi politikus nem vetemedhetik.

Nem, ezt nem is teszik a közp. választmány rendei. Nem hiában bölcsője a megye az államférfiaknak.

Ők kimondják nyiltan, sőt még a „Hon“-ban is kinyomatják, hogy „a közp. választmány tiszteletben tartja a belügyminiszter felügyeleti jogát.“ Azután értelmezik e felügyeleti jogot, és épen ezen értelmezések által tagadják meg.

Szerintök ugyanis a „miniszterium e felügyeleti jogot a központi választmány jegyzőkönyveinek időnkénti felküldése által gyakorolja.“ Egyéb semmi. Mert „ha a jegyzőkönyvekből az tűnik ki, hogy a választási ügy vezetésében hibák történtek“ — ezeket „saját hatáskörében maga a közp. választmány hozza helyre, vagy a képviselőház.“

Tehát a miniszter felügyeleti joga abban áll, hogy a központi választmány jegyzőkönyveit el szabad olvasnia!

Nincs-e evvel megtagadva a miniszter felügyeleti joga?

Szent igaz, — s ezt tagadni senkinek nem jut eszébe — miszerint a választási ügy vezetését a kormány nem veheti kezébe, s hogy a választás törvényszerűsége felett csak a képviselőház határozhat, — de a „választási ügy vezetése“ s a miniszter „felügyeleti joga“ közt mégis van egy kis különbség. Nem szabad a miniszternek valamely saját közegét kiküldeni a választás vezetésére, mert ez beavatkozás volna, mely a választás szabadságát korlátozná, de kötelessége ellenőrizni a közp. választmányok működését, s ha azok vétének a törvény ellen, kötelessége őket a törvény szigorú megtartására utasítani.

Ezt tette a belügyminiszter, felügyeleti jogát a legenyhébb módon, a törvény szigorú korlátai közt gyakorolta, és a közp. választmány nemes rendei felzúgnak ellene a „Hon“ hasábjain.

Mit nekik a törvény, mely a belügyérnek felügyeleti jogot ad? mit nekik az 1848-ki alkotmányos praxis, melyből a belügyminiszternek akárhány hasonló rendelete létezik? — Ők kimondják, miszerint „a választási ügyben felmerülő panaszok és szabálytalanságok orvoslására ez idő szerint egyedül magukat tartják illetékes közögnék, és jogosan megkivánhatják, hogy a miniszterium a magánosok panaszleveleit, sérelmeik törvényszerű orvoslása végett, utbaigazító észrevételek és megjegyzések nélkül küldje le hozzájuk.“

A 48-ki törvény felügyeleti jogot ad a belügyminiszternek, s a pesti közp. bizottmány kikéri magúak még azt is, hogy a miniszter neki megjegyzéseket tegyen!

Különbén ez nem első eset arra, hogy a vármegyei alkotmányosság ellenzékét képezzen maga az alkotmány ellen.

Az indok sem új, mely a választmányt ezen oppositóra indította.

S ez indok annak aristocraticus szükkeblősége.

Említett utasításában ugyanis a közp. választmány megtagadja a szavazatjogot mindazon bevándorlottaktól, kik előbbi lakhelyükről való végelbocsáttatásukat nem bírják bizonyítani. S miután a belügyminiszter azt rendelte, hogy az adassék meg mindenkinek, ki 10 év óta az országban lakik, valamely község kötelékébe felvétellett, s adót fizet, — a pesti választmány azt feleli, hogy ezek közül megadja a szavazati jogot mindazoknak, kik azt 1865-ben gyakorolták. És a „Hon“ szerkesztőjének, midőn e passust olvassa, nem jut eszébe, hogy ez által a megyében éppen azoktól tagadtatik meg a választási jog, kiknek kedvéért ő Pesten purimtortát eszik és könyölméltetésekre zárándokol!

De nemcsak az e kategoriába eső izraelitáktól vonja meg a közp. választmány a szavazati jogot, megtagadja azt a be nem jegyzett kereskedőktől is. És a „Hon“ még csak egy árva megjegyzéssel sem árulja el, miszerint tudja, hogy ez által is leginkább zsidó polgártársaink sujtatnak, mert a be nem jegyzett kereskedők kilenc tizedrészét ők képezik.

Megtagadja még a közp. választmány a választási jogot azoktól is, kik a törvény által megkívánt jövedelmüket csak előmutatóra szóló értékpapirokkal tudják bizonyítani, — megtagadja a köztisztviselőktől, gazdatisztektől, s társulati hivatalnokoktól, miut ilyenektől.

A nemes megye központi választmánya tehát, melynek tiszta baloldaliságában senki sem kétkedik, rettentő ősi ellenszenvvel viselkedik: a zsidók és lateinerek iránt.

Az is jellemző a baloldali politikára nézve, hogy azon elemek, melyektől leginkább fél, melyekben nem bizik, épen a modern eszmék hordozói: a kereskedelem és intelligencia emberei.

Ezen elemektől, ezen eszméktől fél a baloldal és a megyei politika.

És van is oka tőlük félni; mert nem más fogja őt megdönteni, mint a szabad eszmék diadala, s az értelmiség terjedése.

Addig is a pesti központi választmány törvénytárgyát nem egyéb, mint egy új láncszem azon reactionárius megyei mozgalomban, mely ősi előítéletei érdekében még az alkotmányt sem átallja megtámadni.

DE BALLAGI GÉZA.

TARTALOM

	Lap.
Bevezetés	5
I. A centralisáció szüksége Magyarországon	11
II. Volt-e a megye 48 előtt az alkotmány és szabadság védbástyája ?	33
III. Bástyája-e ma a megye az alkotmánynak és szabadságnak ?	49
IV. A 48-iki megyei törvény	65
V. Kiindulási pontok	74
VI. A megyei bizottmány szervezete	83
VII. Tisztviselői rendszer a megyén	92
VIII. Vis inertiae	108
IX. A megyei önkormányzat	148
X. A megye, mint a közvélemény tényezője	165
XI. Befejezés	182

FÜGGELÉK

Hírlapcikkék a megyei kérdésről

1. Város és megye	189
2. Tisztújítás előtt	191
3. A megye hajdan és most	193
4. A reakció szarnypróbálgatásai	195
5. A megyéről	197
6. Megyerendezés	200
7. A megyék hivatása	201
8. A megye mint alkotmánybiztosíték	204
9. Crimen laesae Comitatus Hevesiensis	207
10. Hevesi motivumok	209
11. A hevesi határozat	213
12. Az aradi javaslat	216
13. A gyöngébbek kedvéért I—III.	218
14. Bachvármegye, aristokratia és jeunesse dorée	226
15. Pest, okt. 2.	231
16. A megyei politikusoknak I—II.	235
17. „Minden eszköz jó, mely a célhoz vezet“	240
18. Megyei liberalismus	244

F A H T A L O G

Faint, illegible text in the upper section of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

FÜGELER

Zeichentafel zu meiner Arbeit

100	1. Einleitung
101	2. Beschreibung der Arbeit
102	3. Ergebnisse
103	4. Zusammenfassung
104	5. Literaturverzeichnis
105	6. Anhang
106	7. Schlusswort
107	8. Danksagung
108	9. Verzeichnis der Abbildungen
109	10. Verzeichnis der Tabellen
110	11. Verzeichnis der Literatur
111	12. Verzeichnis der Quellen
112	13. Verzeichnis der Mitarbeiter
113	14. Verzeichnis der Prüfungsbeamten
114	15. Verzeichnis der Sachverständigen
115	16. Verzeichnis der Gutachter
116	17. Verzeichnis der Referenten
117	18. Verzeichnis der Beiräte
118	19. Verzeichnis der Ausschüsse
119	20. Verzeichnis der Kommissionen
120	21. Verzeichnis der Arbeitsgruppen
121	22. Verzeichnis der Arbeitskreise
122	23. Verzeichnis der Arbeitsgemeinschaften
123	24. Verzeichnis der Arbeitsräte
124	25. Verzeichnis der Arbeitsstellen
125	26. Verzeichnis der Arbeitsplätze
126	27. Verzeichnis der Arbeitsbereiche
127	28. Verzeichnis der Arbeitsabteilungen
128	29. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
129	30. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
130	31. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
131	32. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
132	33. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
133	34. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
134	35. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
135	36. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
136	37. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
137	38. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
138	39. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
139	40. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
140	41. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
141	42. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
142	43. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
143	44. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
144	45. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
145	46. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
146	47. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
147	48. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
148	49. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
149	50. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
150	51. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
151	52. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
152	53. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
153	54. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
154	55. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
155	56. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
156	57. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
157	58. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
158	59. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
159	60. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
160	61. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
161	62. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
162	63. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
163	64. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
164	65. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
165	66. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
166	67. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
167	68. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
168	69. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
169	70. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
170	71. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
171	72. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
172	73. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
173	74. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
174	75. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
175	76. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
176	77. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
177	78. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
178	79. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
179	80. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
180	81. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
181	82. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
182	83. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
183	84. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
184	85. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
185	86. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
186	87. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
187	88. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
188	89. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
189	90. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
190	91. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
191	92. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
192	93. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
193	94. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
194	95. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
195	96. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
196	97. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
197	98. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
198	99. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen
199	100. Verzeichnis der Arbeitsstellenstellen

